Franjevci u Abinim Našicama

Paškal Cvekan, franjevac

Paškal Cvekan, franjevac

Franjevci u Abinim Našicama

Povijesno-kulturni prikaz djelovanja Franjevaca kroz 700 godina postojanja samostana i crkve Svetog Antuna u Abinim Našicama.

Našice
1981.

Izdaje i odgovara Paškal Cvekan
Trg Republike 7, Virovitica

Tisak: »Plamen« grafičko poduzeće Slavonski Brod

Samostanska crkva

Ovo svoje nastojanje s najvećim poštivanjem posvećujem o. Euzebiju Fermendžinu, velikom i savjesnom sakupljaču arhivske građe, ljubitelju povijesnih i kulturnih spomenika našega naroda, dopisnom članu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, skromnom i radinom Franjevcu, prigodom osamdesete obljetnice njegove smrti u Našicama.

Pisac

PREDGOVOR

Predgovor je ono što najprije treba reći da se govor može ispravno slušati i slijediti. To je uvođenje u obradu i sadržaj spisa koji se namjerava čitajući slijediti.

Riječima predgovora pokušavali su pisci baroknog vremena u 18. stoljeću osvojiti i privući svoje čitatelje da blagonaklono priđu k bogato ukrašenoj posudi, u kojoj im se nudilo jelo riječi. Sve je bilo kićeno, bogato profilirano, sjajno, razvedeno, puno pokreta i sklada. Mnogo se držalo do vanjskog oblika slikovitosti i zvučnih naslova. Teklo je i razlijevalo se kao Mozartova muzika i željelo se svidjeti.

Danas se, naravno, tako više ne može pisati. Suvremen čovjek nema vremena za rokaje i kartuše, za profilirane okvire i izrezbarena vrata. Njega privlači jednostavnost i iskrenost. Zanosi se i najvećim ludostima, ako se iskreno doživljavaju. Obračunao je i želi obračunati sa svim onim naslagama pretvaranja, lažnog sjaja neke čovječnosti koje zapravo iza vješto postavljenih kulisa i zastora nema.

Ljudima takva životnog stava upravljen je ovaj predgovor. Njima želim upraviti ovaj uvod u povijesno-kulturni prikaz »Franjevci u Abinim Našicama« sa željom, da se upoznaju sa sedam stoljetnom prisutnošću i kulturnom djelatnošću Franjevaca, sljedbenika Siromaška iz Asiza, koji postoje i djeluju na ovome našičkom području.

Ovakvi će lako prihvatiti misao, da se upoznati može samo ono što se ljubi. Ljubav prethodi svakom upoznavanju, jer ona je stvarni pokretač na putu k istini. A tomu se ne treba nimalo čuditi, ako se shvati da spoznavati znači roditi se zajedno, to jest — dati se spoznajnom predmetu, pustiti da se predmet spoznaje slobodno nastani i smjesti u spoznajnom subjektu — u meni i tebi i u svakome koji želi spoznati.

Spoznati istinu o stvarima i događajima nužno traži takvu raspoloživost u duhovnom središtu svoga ljudskog života, da istraživani događaji i njihovi nosioci budu uvijek ono i onakvi kakvi oni po dostupnim sredstvima upoznavanja jesu a ne onakvi kako se to nekome istraživaču sviđa ili bi se moglo svidjeti da oni budu.

Nije li onda opravdan zaključak da objektivne spoznaje stvarnosti ni u povijesnom istraživanju nema bez ljubavi, jer samo tko ljubi, sposoban je povijesnim dokazalima ponuđeno svjetlo priznati i otvoriti mu slobodan pristup u svetište svoga života, gdje se istina spoznaje i dobro ljudi!

U pitanjima upoznavanja kulturne povijesti jednoga naroda i određene zajednice ljudi, u našem slučaju — kulturnog dijelovanja našičkih Fra-

njevaca, ne smije se zaboraviti i na ponos, jer je naravno, da se svaki čovjek kao član naroda i neke određene zajednice ljudi ponosi onim što su prije njega učinili drugi, nepoznati pojedinci kao stvaraoci kulturno vrijednih djela.

Ponos je vrlo važna stvar, kad se radi o priznavanju i čuvanju kulturno vrijednih djela, povijesne ostavštine osobno dalekih pojedinaca, ali po njihovim djelima tako bliskih i neprolaznih ličnosti. A jer je ponos plod znanja i poštivanja, ispravno vrednovati je moguće, ako se poštiva i pozna.

Kulturna dobra treba s poštovanjem upoznavati da se tek tada može njima ponositi i dičiti. Tko se pak tako njima ponosi, taj ih brižno čuva i odnosi se prema njima kao majka kojoj su draga sva njena djeca.

Ako se kulturom u pravom i punom značenju te riječi smatra samo ona čovjekova djelatnost, kojom čovjek vlada sam sobom i svim svojim nagonskim težnjama onda je stvarno kulturan čovjek samo onaj, koji i kod drugih ljudi priznaje ono bez čega ni sam ne bi mogao nositi lijepo ime čovjek: pravo na istinu, ljepotu i dobrotu i na punu slobodu — moći sebe osobno izraziti.

U času pak, kad čovjek u punini jest što treba i može postati, svako njegovo djelo vanjski je svjedok njegove osobne veličine, odsijev je bića i besplatnosti dara, obogaćenje je svijeta vriednostima, koje se ne mogu iznuditi i zapovijedati, jer se badava daju i kao vrijednost srca mogu se primiti samo srcem — ljubavlju i poštivanjem. I upravo zato nose obilježje općenitosti, nadvisuju prostor i vrijeme, premda su se rodile u vremenu i postoje u prostoru.

Da se ljudsku djelatnost ispravno vrednuje, treba priznati da se razložno djelovati ne može bez razloga i da smisao ljudskog stvaralaštva opravdati postojanjem bioloških određenosti žlijezda za unutrašnje izlučivanje znači prazne riječi, koje se gube u ništavilu besmislenosti. I Flaubert je već dobro napisao: »Čemu htjeti biti nešto, kad možeš biti netko!? A ovo — biti netko, odgovorni nosilac djelovanja, osoba, zahtijeva slobodu. Ta pak sloboda bez koje se čovještvo ne može zamisliti i postojati bitno je obilježena svojstvom — mogućnost besplatnosti — jer samo ona oslobađa ljudsko djelovanje njenih granica u daru, bitnoj oznaki osobnosti.

Duh je sloboda ili duha nema! Bez duha pak u čovjeku nema ni vrijednosti, ni kulture, ni čovještva, jer čovjekovo postojanje izlazi iz besplatnosti dara, gdje se rascvjetava stvaralačka inicijativa slobode. Ovu zahtjevanost je najbolje izrazila jedna siromašna žena kad je kazala: »Najveća je bol siromaha što nikome ne treba njihova prijateljstva!« Čovjek se uvijek osjeća najdublje ponižen u svome čovještvu upravo onda kad se njegov unutrašnji svijet smatra ni zašto; svijet humanosti gdje svaki odlučuje o svojoj vrijednosti, gdje je svaki pojedinac jednak drugome po istom zahtjevu dara, sposoban davati i obogaćivati, jer nosi u sebi mogućnost postati opća vrijednost šutljivim davanjem samoga sebe, što znači: izvršenjem slobode.

Ako čovjek ne može sebe drugima dati, jer njima ne treba njegova prijateljstva, to znači postupak, gdje se u čovjeku ne priznaje duh, a bogatstvo njegova unutrašnjeg svijeta smatra ništavim. To je nehumano i rušilačko vladanje, što se i u takvom čovjeku očituje kao razčovječenje, po-

niženje i bljutavost postojanja, jer nehumani postupci prema drugima ponizuju i onoga koji ih čini. Uzaludno je drugome nuditi sreću a nijekati mu dostojanstvo. Ljudske su vriednosti općenite ili ih nema, Ljudski postojati znači slobodno ili osobno postojati — biti netko a ne nešto, moći s drugima gledati u istom pravcu — ljubiti.

* * *

Ako sada pođemo od sigurno zajamčene povijesne činjenice da su Franjevci, siromašni sljedbenici Franje iz Asiza, već sedam stoljeća prisutni u središtu današnjih Abinih Našica, ta činjenica sama po sebi govori i ne smije ostati nezapažena a još manje ravnodušno zaboravljena. Njeno činjenično stanje draška našu pažnju i privlači našu prirođenu znatiželju. Budi mnoge upitnike i traži mnoge odgovore i objašnjenja.

Poznato je, doduše, da su premnoga povijesna svjedočanstva nestala i izgubila se u teškom razdoblju naše narodne povijesti tokom 15. i 16. stoljeća. Divljanje i stravstvena požudnost, nehumanost slavonskih knezova, plemića i gospodara gospoštija, gradova i utvrda, uništile su mnoštvo vrijednih kulturnih spomenika i pisane arhivske građe, jer su u neposrednoj turskoj opasnosti jedni drugima ubijali kmetove, pljačkali i spaljivali gradove, sakatili nevine ljude, odnosili vrijedne stvari i tako sami pripravljali slobodan pristup turskoj nezaustavnoj osvajalačkoj vojnoj moći. I tako je dolaskom Turaka i divljačkom mržnjom i bezobzirnošću dokrajčeno u zaposjednutoj Slavoniji i ono što je do tada još preostalo.

Sticajem okolnosti nešto je ipak sačuvano. Mjesta vjerodostojnosti — zborni kaptoli, koji su od 13. do 16. stoljeća ovjeravali posjedovne i druge povelje plemića i velikaša u Kaptolu kod Požege, u Čazmi i katedralni kaptol u Zagrebu te slični kaptoli u Ugarskoj (Pećuh), u svojim su arhivima čuvali ovjerovljene duplikate a arhivsku građu su u strahu pred Turcima selili i čuvali. Marljivi i zanosni ljubitelji prošlosti i neumorni istražitelji kulturnih vrijednosti nijesu gubili samopouzdanje i vjeru, da će naći i da se mogu otkriti poželjna svjedočanstva i iz tog tamom prekrivenog razdoblja Srednjeg vijeka s područja predturske i turske Slavonije. Osnivanjem Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, mogućnost istraživanja i tiska, okupilo je mnogo sposobnih i ustrajnih povjesničara, koji su istraživali, otkrivali, pisali i izdali pod konac 19. i početkom 20. stoljeća bogatu arhivsku građu za upoznavanje Slavonije i povijesnih zbivanja u njoj u predturskom razdoblju od 13. do 16. vijeka.

Rad i istraživački zanos donio je lijepa i korisna izdanja: Regesta Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Diplomatički zbornik (14 svezaka) Tadeja Smičiklasa, Acta Bosnae i Chronicom o. Euzebija Fermendžina, Franjevca. Uz to treba spomenuti Csankijeve i Féjerove ugarske zbornike povelja, povijesne radove prof. Vjekoslava Klaića, Ferde Šišića, Rade Lopašića, Rudolfa Horvata. Za naše istraživanje važni su povijesni radovi: Waddingovi Anali Manje Braće, spisi Emerika Pavića, Paviševića, Božitkovića, Batinića, Jelenića i Dominika Mandića te njemačkih pisaca Virgilija Greiderara, Kollera i Ferdinanda Kaizera. Svi su ovi i mnogi drugi uspješno osvijetlili razdoblje od 13. do 18. stoljeća. Zanos i upornost su se bogato isplatili, a pretraživa-

nje Vatikanskog arhiva te djelomična dostupnost turskih arhiva u Carigradu donose nova saznanja i potvrđuju mnoga nagađanja i pretpostavke.

Naslovom ove monografije »Franjevci u Abinim Našicama« označena je namjera naših nastojanja. Zanima nas prisutnost i djelovanje Franjevaca u Abinim Našicama od njihova dolaska u taj radi šumovitosti prozvan »zeleni grad« (frondosus) pa sve do naših dana. I premda neposredno ne želimo istraživati povijest Našica od 13. vijeka do danas, ne možemo ipak mimoići one povijesne činjenice o gradu Našicama, koje su za naše istraživanje o »Franjevcima u Abinim Našicama« potrebne i važne. Nije nam nepoznato da su o Našicama pisali: o. Placido Belavić, Našice, Povjesničke crtice, izdano u Vukovaru; a u novije vrijeme: Dr. Danica Pintarović, Povijest Našica, Osječki zbornik IV, Osijek 1954; te prof. Srećko Majstorović, Našice kroz 700 godina (1229-1929), Slav. Brod 1973. No, naše istraživanje želi punu pažnju posvetiti Franjevcima i njihovu djelovanju u Našicama. Napose od turskih vremena kroz 18. i 19. vijek do naših dana.

Poticaj za ovu monografiju daju dvije značajne obljetnice: Dvijesto sedamdeseta obljetnica posvećenja naščke samostanske crkve (1707.-1977.) i osamdeseta obljetnica smrti o. Euzebija Fermendžina, vrijednog kulturnog radnika, pisca Acta Bosnae, kodeksa sabranih povelja važnih za vrkvenu povijest na području Bosne i Slavonije od 925. do 1752. godine, koji je objelodanio i Chronicon opservantis provinciae Bosnae Argentinae, također važan za franjevačku povijest u Bosni i Slavoniji, a u rukopisu mu se čuva zbornik »Acta Croatiae potissimum ecclesiastica« (Hist. institut Jazu).

Neka i ova monografija bar malo probudi ponos radi kulturno-povijesne prisutnosti i djelotvornosti »Franjevaca u Abinim Našicama« kroz 700 godina postojanja samostana i crkve Svetoga Antuna, što su ih sagradili Franjevci doprinosom vjernog katoličkog naroda.

Pisac

Neki povijesni podaci o Našicama

O Našicama se pisalo i danas se piše. Istražuje se njihova prošlost, a posebno razdoblje Srednjega vijeka u predtursko i u tursko vrijeme. I premda se zna da Našice u to vrijeme povijesnih zbivanja u Slavoniji nisu igrale neku značajniju ulogu, jer su položajem i stjecajem drugih okolnosti ostajale na rubu ondašnjih povijesnih zbivanja, o njima se ipak mnogo toga zna i može još mnogo toga doznati. Napose u odnosu na poznatu činjenicu, da je u srednjevjekovnim i današnjim Našicama već sedam stoljeća prisutna kulturno-povijesna djelatnost Franjevaca.

Napisano ponavljati ne bi bilo potrebno, kad ne bi postojala mogućnost netočnosti, iskrivljavanja i smionih tvrdnji, što se susreću i u povijesnim napisima, člancima i monografijama, jer se njihovi pisci prečesto ne trude da provjere navode i tvrdnje drugih pisaca kojima se služe i koje upotrebljavaju kao dokazni materijal u svome istraživanju određene prošlosti. Nije dovoljno i sigurno preuzeti i vjerno prepisati navod što ga je onaj drugi pa bio i pisac uvažena ugleda s područja povijesnih istraživanja u svome povijesnom članku ili knjizi naveo, pozivajući se na sačuvane i točno obilježne povelje, kronike i pisana djela. Nikome za ljubav ne valja zanemariti nezamjenivo pravilo povijesnog istraživanja: potraži i sam ponovo pročitaj, ispitaj i provjeri izvore. Događa se naime da i vješto oko na brzinu štošta previdi i za svoju stvar ne smatra u izvoru nešto važnim što za drugoga i za samu stvar može biti i često jest posebno važno i značajno. U mnogim pak slučajevima igra ulogu i mašta nekog istraživača pa vidi, nalazi i zaključuje i ono što je sam zamislio i želi a u samom izvoru nema nikakva oslonca.

Provjeravanje izvora i vjerodostojnost njegova u povijesnom istraživanju su nezamjenive. Ako pak iskustvo u radu na istraživanju povijesno-kulturnog djelovanja Franjevaca nešto znači, uvjeren sam na temelju premnogih zapažanja i provjeravanja da se za takvo istraživanje uz potrebnu spremu nužno tražiti — pripadati Redu koji se istražuje, sam biti Franjevac. Za takav rad traži se poznavanje duha i strukture Franjevačkog reda a iznad svega ljubav i bistro oko za sve ono što je stvarno vrijedno zapaziti i pisanom riječi iz prošlosti preko sadašnjosti sačuvati za budućnost.

Lažna slava Franjevcima nije potrebna, jer se vrijednosti jednom ostvarene ne mogu više uništiti. One ostaju i svjedoče. Njima je potrebna istina i priznanje. I premda mogu i sposobni su podnositi ravnodušnost i primati prezir, omalovažavanje, svjesno iskrivljavanje i netočno poznavanje sigurno ne zaslužuju s jednostavnog razloga, jer su ljudi koji imaju pravo na svoj ljudski identitet.

S tog naslova nužno je u našem pisanju o »Franjevcima u Abinim Našicama« iznijeti i neke samo od značajnih povijesnih činjenica iz prošlosti Našica u Srednjem vijeku. Posebno pak treba svratiti pažnju na jedan povijesni izvor, koji se često susreće u napisima i člancima što govore o Franjevačkom samostanu i crkvi u Našicama. Taj izvor se navodi kao **»Paraphrastica et topographica descriptio totius Provinciae Bosnae Argentinae«** i pripisuje se ocu Ivanu Stražemancu, koji ga je tobože u Velikoj napisao 1730. Spis u rukopisu takva naslova postoji, sačuvan u prepisu iz 1735, ali ga nije sastavio o. Ivan Stražemanac, nego jedan nepoznati Franjevac za vrijeme provincijalstva o. Ivana Kopijarevića rodom iz Stražemana. To je očito iz sačuvanog prepisa tog spisa za upotrebu samostana Sv. Augustina u Velikoj, gdje doslovno stoji napisano:

PARAPHRASTICA
ET
TOPOGRAPHICA
EXPOSITIO

Totius Almae Provinciae Bosnae Argentinae Fratrum Minorum de Observantia Murus Domus Domini ab Eugenio IV nuncupatae; Conventuumque ejusdem, hodie temporum Statu partim in Regno Bosnae sub immani tyrannide Turcica; partim sub Augustissimo Imperio Caesareo in Regnis Hungariae, Slavoniae, Serviae; item in Ducatu Syrmii, et Banatu; ac sub Serenissimo Venetorum Dominio in Dalmatia Situatorum. Ex Libris Patris Lucae Wadingi, Francisci Gonzagae, Fortunati Hueber: aliorumque fide dignorum Authorum, ac ex antiquis manu scriptis Patrum praefatae Provinciae nostrae desumpta et in ordinem redacta.

Sub Provincialatu
Adm. R. P. Joannis de Straxemano
alias Kapiurcevich Vellicae
In Conventu nostro S. Augustini
Anno Domini
1730

Naslovna stranica Velike kronike

Foto: GANIĆ

— Paraphrastica et topographica expositio totius Almae Provinciae Bosnae Argentinae Fratrum Minorum de observantia »**Murus Domus Domini** ab Eugenio IV nuncupatae; Conventumque ejusdem, hocce temporum Statu partim in Regno Bosnae sub immani tyranide Turcica; partim sub Augustissimo Imperio Caesareo in Regnis Hungariae, Slavoniae, Serviae; item in Ducatu Syrmii et Banatu; ac sub Serenissimo Venetorum Dominio in Dalmatia Situatorum. Ex libris Patris Lucae Waddingi, Francisci Gonzagae, Fortunati Hueber: aliorumque fide dignorum Authorum, ac ex antiguis manu Scriptis Patrum praefatae Provinciae nostrae desumpta et in ordinem redacta.

Sub Provincialatu
Adm. R. P. Ioannis de Straxemano
alias Kopiarevich
Vellicae
In Conventu nostro S. Augustini
Anno Domini
1730.

U predgovoru nepoznati Franjevac piše da se služio i spisima biskupa fra Nikole Ogramića i fra Andrije iz Dubočca (Šipračića), jer se bez njihovih zapisa ne bi gotovo ništa znalo »de antiquitate Provinciae nostrae« — o prošlosti Provincije Bosne Srebrne.

Spomenuti spis je najstarije pisano svjedočanstvo o pojedinim samostanima Provincije Bosne Srebrne i o samoj toj Provinciji. U njemu se nalaze podaci i o našičkom samostanu do 1730. Pojedini samostani su u svojim kućnim povijestima uz podatke iz spomenutog spisa dodavali i sve nastale promjene u svome i u drugim samostanima, kako je to vidljivo iz Cerničke kućne povijesti. Provincijal o. Ivan Kopijarević iz Stražemana kao provincijal sigurno je zatražio sam ili po odredbi provincijske uprave da određeni Franjevac, nama do sada nepoznat, a sposoban za takvo pisanje, sastavi spomenuti spis, koji se danas čuva u požeškom samostanskom arhivu pod naslovom: »Velika — Protocollum seu Conscriptio totius Provinciae Bosnae Argentinae... Ad usum conventus Vellicensis sancti Augustini B — 2.«

* * *

Iznošenje nekih značajnih stvari iz povijesti Našica pokazat će, zašto smo se na njih morali osvrnuti radi potpunosti ovoga našega istraživanja, jer služe kao potreban i nuždan okvir prisutnosti djelovanja »Franjevaca u Abinim Našicama«.

1. Položaj i ime

Zapis o. Pavla iz Rovinja, generalnog pohoditelja Reda, iz 1640. godine za Našice veli: »Klima je oštra a vidik je prekrasan.« (Starine XXIII, Zagreb 1890. str. 35.). Najstariji poznati opis Našica iz 1730. godine plastičnom sažetošću crteža iznosi: — Između vrlo gustih i bliskih šuma (inter densissimas sibique contiguas silvas) smješteno je ovo naselje (selo) Našice zvano, a priča se da je u starini (antiquitus) bilo veoma prostran grad (amplissimam

Civitatem fuisse), ali zbog nebrojenih ratova sada se na ovome mjestu vidi jedva pedeset kuća« (Prot. conv. Vel. str. 410; Prot. conv. Nas. I str. 1; Prot. conv. Czer. I str. 167.).

U starini veoma prostran — rastegnut — grad, a nakon odlaska Turaka jedva selo s pedeset domova. No, nekoć i sada na blago uzdignutom brežuljku među bliskim šumama, koje danas nisu više guste kao početkom 18. stoljeća. Zrak je oštar a pogled vrlo lijep i pregledan. Napose prema Sjeveru i podravskoj ravnici sve do mađarskog Mečeka iznad grada Pećuha i kao stožac uzdignutog Harkanja.

Na tome našičkom pitomom brijegu, ispod kojega sa zapadne i sjeverne strane teče potok koji se u 13. stoljeću naziva rijeka Našica (fluvium Nekche), sastaju se sve ceste koje dolaze od Slavonske Požege, Virovitice i Osijeka, Đakova i Donjeg Miholjca. A to samo po sebi znači veliku prednost i značajnu mogućnost za razvoj jednoga naselja.

Poznato je, doduše, da se Našice u sačuvanim poveljama 13. stoljeća pišu kao Nekche a u papinu pismu 1421. i Nerthem, sa sigurnošću možemo ustvrditi da su se Našice od svoga postanka zvale kao i danas: Našice. Dokaz nalazimo u jednoj listini iz 1315. gdje se poglavar Ivanovaca u Našicama naziva »preceptor de **Nasicha**« (Prof. Ive Mažuran, Osječki zbornik V str. 102.). Luka Wadding (A. IX, str. 294.) u nabrajanju samostana Zagrebačke kustocije u 1400. godini prema Codex Impressus i Codex MS Aracelitanus navodi samostan u Našicama kao — **Nesicae, Nesice.**

Način pisanja nije mnogo iskrivljen. Prilagođen je latinskom jeziku, ali nosi sve oznake izvornog naziva: **Našice.** Nas više zanima razlog, zašto se Našice tako zovu.

Uvjeren sam da naziv za našičko naselje treba tražiti upravo u potoku ili nekada rijeci Našici. Poznata je stvar da su imena mnogih naših naselja povezana s nazivom rijeka ili rječica koje kroz njih ili u njihovoj neposrednoj blizini protječu. Predpostavljam, a ta pretpostavka nikoga ne obvezuje, da je spomenuta našička rijeka (potok), nekada bila daleko veća i obilnija vodom, jer se u 18. stoljeću ističe obilje riba u njoj a i vodenice na njoj. Samostan je na njoj 1741. napravio mlin na tri točka ili kamena (Prot. conv. Naš. I str. 8.). Za jakih kiša nad Krndijom ta je rijeka znala nabujati i u području današnjeg Zoljana u jednom kraku i Seone i Martina u drugom kraku preobiljem voda nositi i odnositi sve što joj se našlo na protijeku. Stanovnici su je lako mogli nazvati: **nese** od kajkavske riječi — **nesti** — u značenju — **nositi.** Prisutnost pak ekavsko-kajkavskih oblika Stjepan Pavičić navodi u povelji Andrije II iz 1129. gdje se u opisu međa spominju — Stojšin čret, Lokavec i Pesja Mlaka (Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji, Zagreb 1953. str. 147. i 148.).

Pretpostavka je samo nagađanje, ali je ipak zanimljivo da se o Našicama susreće ono: Nesice, Nexe, što ima veze s onim kajkavskim glagolom — **nesti** — nositi. I premda je moguće, da se rijeka Našica prozove po mjestu uz koje protječe, vjerojatnije je ono drugo da se naselje prozove po rijeci.

2. Najstarije pisano spominjanje Našica

Našičko područje povijesno nije dovoljno istraživano. Bilo bi zanimljivo ispitivati razdoblje rimskog vladanja u našičkom kraju. Tu negdje se na-

lazilo rimsko naselje **Straviana.** Putopis (itinerarium) rimskog cara Antonina na putu iz Siska (Siscia) preko Daruvara (Aquae Balissae), kod Požege (Inicerum) navodi **Stravianu** na putu za Osijek (Mursa). Po udaljenosti od Osijeka do Straviane i od Straviane do Požege to rimsko naselje mora biti na području Našica (Csevapovich P. Gregorius, Recensio Prov. S. Ioannis a Capistrano, Budae 1830. str. 46.-47.). Možda između Seone i Zoljana. Odgovor bi dao limes rimske ceste od Požege preko Našica za Osijek.

Za vladanje ugarskih kraljeva iz kuće Arpadovića Našice su u banovini Slavoniji a u cisdravsko-baranjskoj županiji. U crkvenom pogledu se nalaze u Pećujskoj biskupiji a požeškom arhiđakonatu.

Iz toga razdoblja sačuvana je listina, koju Smičiklasov Codex diplomaticus navodi u trećem svesku kao povelju broj 283., a izdana je pod konac 1229. godine. Izdao ju je kralj Andrija II kao potvrdu Marcelu Pakračkom od plemena Toten za njegov obiteljski posjed Osuvak (Oziak, Ozijagh). Osuvak je značajno mjesto između Donjeg Miholjca i Đurđa i bilo je sijelo župe i arhiđakonata pećujske biskupije. Prema Ivanu Kukuljeviću i Féjeru ta je listina datirana 1228. i na listini stoji 1228., ali je vjerojatnije Smičiklasovo mišljenje da je listina izdana pod konac 1229., jer na to upućuje potpisi crkvenih i svjetovnih dostojanstvenika koji se nalaze i na listini broj 282. izdanoj 1229. u 26. godini Andrijina vladanja (Cod. dipl. III, str. 320-324. i bilješka ispod listine).

Godina dana razlike ne znači ništa. Važno je da je spomenuta listina izvorno zajamčena i da se u njoj kod opisivanja međa osuvačkog posjeda Marcela Pakračkog doslovno navodi: »et amodo per eundem fluvium Boknyk incipit tenere commentaneitatem cum **Nekche;** itaque per eundem fluvium currendo in magno spacio cadit in **fluvium Nekche** vocatum, ubi sunt due mete angulares; et per ipsum fluvium Nekche in modico spacio currendo exit ad partem orientis et per arbores cruce signatas eundo venit ad unum lacum Bystra dictum...«

Nakon iznošenja graničnih međaša prema imanju Motičina spomenuta listina piše: »i odsada po istoj rijeci Bukvik započinje međašiti s Našicama i tako idući istom rijekom u velikom prostoru pada u rijeku Našicu zvanu, gdje su dva kutna biljega; i po toj rijeci Našici, idući na malom prostoru, izlazi na istočnu stranu i idući po drvetima križem obilježenima dolazi do jednog jezera Bistra zvanog...«

Povelja spominje **Našice i rijeku Našice.** Na povelji se između ostalih potpisa nalazi i potpis Đule Šikloškog koji je upravo od 1229. do 1234. po treći put bio ban cijele Slavonije, što svjedoči za Smičiklasovo smještanje spomenute povelje u 1229., a ne u 1228. godinu. Taj pak Đula Šikloški važan je za Našice i stoga, jer je upravo on prvi gospodar našičkog posjeda od početka 13. stoljeća do 1240. godine. Potječe iz plemičkog roda Khan a bio je u dobrim odnosima s kraljem Andrijom II, jer je bio ban jedinstvene Hrvatske od Dunava do mora 1213. i 1229., a ban cijele Slavonije od 1229.-1234. (Hrvatska Enciklopedija, svezak II, Zagreb 1941. Ban str. 182.).

3. Ban Đula Šikloški gospodar Našica

Sigurno je da je ban Đula Šikloški gospodar Našica i posjeda našičkog vjerojatno od početka 13. stoljeća do 1240. Ne zna se kako je došao do tog posjeda i što je sve tada pripadalo njegovu posjedu. Povelja kralja Karla

Roberta iz 1310. i 1312. (Cod. dipl. VIII, str. 263-165; str. 325-329., listine: 221 je nekoć ban Đula od svoje odijelio i Križarima dao« (»olym per Jula banum, i 269.) navode »neku zemlju ili posjed Templara Križara Našice zvanu, koju je nekoć ban Đula od svoje, odijelio i Križarima, dao« (olimper Jula bannum, precessorem ipsius magistri Alexandri, de hereditaria possessione eorundem similiter Nekcha vocate, excisam et ipsis Cruciferis datam«). Prema tim listinama Karla Roberta iz 1310. i 1312. ban Đula posjeduje Našice u cjelosti — kao naselje i posjed — kad je jedan dio odijelio i dao Križarima Templarima. Kao posjednika i gospodara posjeda Našice zvanog potvrđuje ga i listina kralja Kolomana izdana 8. 2. 1240. kojom se »zemlja Našice posjed Đule bana« daje Dimitriju kraljevu peharniku od plemena Aba (terram Neccha possesionem Gule bani« — Cod. dipl. IV, listina 95. str. 102-104.).

Zanimljivo je da se ban Đula naziva Šikloški. Znači, da je u Šiklošu imao svoj grad i svoje obiteljske posjede. Kako se pak Šikloš nalazi nedaleko današnjeg Donjeg Miholjca na lijevoj obali Drave u Mađarskoj, našički posjedi su razmjerno blizu. Ban Đula vjerojatno nije u Našicama imao svoj dvor i nije u njima boravio. Nema dokaza zato.

4. Ban Đula i Templari u Našicama

Postanak Redova u Crkvi uvjetuju izvjesni razlozi u samoj Crkvi, koja je u vremenu i prostoru i za vječne potrebe svih ljudi i svih vremena.

Zanos i oduševljenje, poštovanje i ljubav kršćana za svetu zemlju Palestinu, Kristovu domovinu, spremnih i na borbu da sveta mjesta očuvaju za slobodan pristup Kristovih vjernika, potaknuo je osam francuskih vitezova te su 1118. u Jeruzalemu osnovali Red templara. Nazvali su se Templari po Salamonovu hramu (templum) u Jeruzalemu, gdje im je bilo prvo sjedište. Nosili su bijeli plašt s crvenim križem. Cilj im je bio: boriti se za sveta mjesta u Palestini i vodili brigu za njihovo očuvanje.

U Hrvatskoj su se Templari pojavili najprije u Vrani kod Zadra 1169. Odatle su se onda prošili po cijeloj Hrvatskoj, Slavoniji i Ugarskoj. Svog najvećeg prijatelja našli su upravo u kraju Andriji II, koji im je upravo rasipnom podatnošću dijelio imanja i posjede. Posebno je bio povezan s templarskim priorom Poncijem de Cruce koji mu je osigurao pomoć viteških redova za vođenje križarske vojne, koju je Andrija II 1216. spremao za oslobođenje Jeruzalema od egipatskog sultana. I upravo te godine Poncije (Poža) bio je i ban Hrvatske (Hrvatska enciklopedija t. II. Zgb 1941. Ban str. 182.). Mlečane je pridobio da svojim lađama prevezu Andrijine križare, ali uz skupe novce i sramotan uvjet da im kralj Andrija za sva vremena pokloni grad Zadar s cijelim Kotarom (Klaić, Povijest Hrvata I, str. 226.). Posudio je Poncije Andriji i novac, a Andrija mu je kao zalog već tada dao mnoge posjede. Za svoje odsutnosti na križarskoj vojni Andrija je upravo Ponciju de Cruce učinio namjesnikom u Hrvatskoj i davao mu priznanja da iza Boga najviše duguje upravo banu Ponciju. Povjerio mu je brigu i za svoju ženu kraljicu Jolantu, sestru latinskih careva Balduina i Henrika u Bizantu.

Za sve te usluge a na zahtjev žene Jolante kralj Andrija II obdario je pri povratku iz križarske vojne (neuspjele) Poncija templarskog priora novim posjedima. Na taj se način templarski red početkom 13. stoljeća domogao velikog bogatstva i moći u Hrvatskoj.

Templarski grb otkriven na pročelju crkve Sv. Martina

Ovo je bilo potrebno spomenuti stoga, jer je vjerojatno želja za dobrim odnosima s moćnim templarskim redom potakla i bana Đulu Šikloškog da im se dodvori i pokaže prijateljski naklon. Sagradio im je samostan i crkvu Svetoga Martina u Našicama, a uz to im je poklonio trgovište Našice s jednim dijelom posjeda (povelja Karla Roberta 1310. upotrebljava slikoviti izraz — **isjekao**). Ova tvrdnja se temelji na citatu I. Kukuljvića, Rad 81. str. 21.

Templari su se u Našicama nastanili između 1221. i 1230. Najverojatnije 1229., jer je tada Đula ban cijele Slavonije, a papa Grgur IX je 1230. njegovu darovnicu službeno potvrdio. (Osječki zbornik V. str. 101.).

Pođemo li od tvrdnje da je ban Bula Templarima poklonio Našice — naselje, mjesto — i jedan dio našičkih posjeda i da im je u tim Našicama 1229. godine sagradio samostan i crkvu Svetoga Martina, onda po zapisu o. Petra Nikolića 28. 5. 1660. da se pokraj crkve Sv. Katarine u Zoljanu nalazi samostan i crkva Sv. Martina, pokrita, stara, sa svojim tornjem [prope quam (Ecclesiae s. Catharinae) est monasterium et ecclesia s. Martini cooperta antiqua cum sua turri — Acta Bosnae, str. 495-496.], možemo sa sigurnošću ustvrditi da su prvotne Našice bile upravo tu gdje se 1660. nalazila pokrita i uporabljiva crkva sv. Martina s tornjem i ruševnim samostanom. I možda baš te najstarije Našice počivaju na mjestu rimske Straviane!?

5. Ban Đula Šikloški gubi našički posjed

Poznato je da su još za života kralja Andrije II njegovi sinovi Bela i Koloman prijekim okom gledali na postupke svoga oca u dijeljenju posjeda Templarima i Hospitalcima Ivanovcima i počeli silom oduzimati poklonjene posjede te je dolazilo do buna i crkvenih izopćenja (Klaić, Povijest Hrvata I, Zgb 1972. str. 144.). Nakon Andrijine smrti 1235. Bela IV kao kralj i Koloman kao herceg Hrvatske, Slavonije i Dalmacije odlučno nastupaju da ojačaju kraljevsku vlast, uspostave red i zakonitost u obim državama. Otvoreno nastupaju protiv Templara, Ivanovaca pa i Cistercita. Uzimaju im posjede, udaraju ih velikim podavanjima. O tome svjedoče pisma pape Grgura IX, koji 16. 1. 1236. opominje Belu IV a 25. 1. 1236. Kolomana njegova brata (I. Kukuljević, Regesta, broj 329. 331. Starine XXII, Zgb 1890. str. 234-235.). Za neodržavanje zadane riječi prijeti im 30. 7. 1236. i izopćenjem (Regesta, broj 336, o.c. str. 236.). No, koliko je Koloman bio nasilan, znao se i povući te spremno popraviti načinjenu nepravdu. Pokazuje to slučaj, kad je Koloman Templarima htio uzeti posjed Mladice u dubičkoj županiji i posjed Ljesnicu (Licenissa) u požeškoj županiji. Ljesnica je bio Templarski posjed kod Okućana, gdje je potok Ljesnica, danas Sloboština, bio zapadna međa prema križevačkoj županiji i pećujske biskupije prema zagrebačkoj. Tada je u tome sporu između Kolomana i magistra Templara u Ugarskoj uspješno posredovao pećujski biskup Bartolomej uz pristanak svoga katedralnog kaptola na taj način, što je za spomenute templarske posjede Koloman ustupio svoju desetinu i marturinu u vukovskoj i baranjskoj županiji, a Templarima je dao svoju desetinu u Ljesnici i u Našicama (decimas nostras de Licenissa et de Nessicha) i to trajno s napomenom da u slučaju otkrivanja i otvaranja rudnika zlata i srebra u Ljesnici i Našicama Templari su od tih dohodata zlata i srebra dužni desetinu davati biskupu Bartolomeju i njegovim nasljednicima. Spomenuta povelja se

zapečaćena s 4 pečata izvorno čuva u biskupskom arhivu u Pećuhu, a izdana je u svibnju 1239. (Féjer, Nexus et relationes, Series Diplomatum, broj 6. str. 15. i 16. Budae, 1839., Kukuljević, Regesta o.c. broj 373. str. 251. Starine XXIII, Zgb 1890.).

Templarima su tada ostali našički posjedi i trgovište Našice. No, Đula Šikloški je svoj dio našičkih posjeda upravo tada izgubio.

U nastojanju da Bela IV osigura i učvrsti svoju vlast u Ugarskoj uklonio je sve savjetnike i pouzdanike svoga oca kralja Andrije na koje je prije dolaska na vladarsko prijestolje bio srdit. Nije išlo bez borbe. Opirali su se ali ih je Bela svladao i pohvatao. Neke je istjerao iz zemlje, druge je pozatvarao a palatina Dionizija je oslijepio. Svi su izgubili posjede, koji su Beli pripali (Klaić, Povijest Hrvata I, Zgb 1972. str. 243.).

Ban Đula se pobunio protiv Bele. Zatvoren je i osuđen. Svi njegovi posjedi pripali su Beli i Kolomanu. Izgleda da je Đula 1240. već mrtav, jer Koloman u darovnici peharniku Dimitriju od plemena Aba izričito veli »poslije tamnovanja njegova imanja su pripala kralju, tako i zemlja Našica, koju uz pristanak svog brata Bele, kralja, Koloman daje Dimitriju«. Darovnicu je napisao prepošt zagrebačkog kaptola magister Fyle 8. veljače 1240. (Cod. dipl. IV, listina 95, str. 102-104., Kukuljević, Regesta, broj 388., Starine XXIII str. 255. Zgb 1890.).

6. Našički posjedi i plemići od roda Aba

Pobunom, osudom, tamnovanjem i smrću ban Đula Šikloški gubi našički posjed i on je po ondašnjem zakonu vraćen kruni i kralj njime slobodno raspolaže.

Pristankom brata Bele IV, kralja, herceg Koloman našički posjed Đule Šikloškog dariva trajno svome peharniku Dimitriju iz plemena Aba (de genere Aba) i njegovim nasljednicima. Ovu svoju velikodušnu naklonost herceg Koloman potvrđuje darovnicom koju je 8. veljače 1240. po Kolomanovu naređenju izdao zagrebački prepošt magister Fyle.

Koloman veliča peharnika Dimitrija od plemena Aba kao junaka, koji za vrijeme rata s Rusinima nije žalio ni vlastiti život da zaštiti život Kolomanu. Pokazao je veliku hrabrost i odvažnost i zaslužuje da ga Koloman posebno nagradi. Dariva njemu i nasljednicima trajno »zemlju Našice, posjed bana Đule« (tamen terram Neccha possessionem Gule bani — Cod. dipl. IV, listina 95. str. 103.; Regesta, broj 388. Starine XXIII. str. 255. Zgb 1890.).

Godine 1240. našički posjed postaje vlasništvo porodice Aba, rođaka kraljevske kuće Arpadovića. Vrijedno je zapaziti da se u Kolomanovoj darovnici kaže — **zemlja Našice, posjed Đule bana** — što znači da su naselje Našice i dio našičkog posjeda držali Templari, kako im je to darovao ban Đula 1229. godine.

Do konca 13. stoljeća na području Našica je mirno i ništa se posebno važno ne događa. Točnije upravo u tome razdoblju započinje razvoj Abinih Našica, koje se oblikuju na mjestu današnjih Našica. Izgleda da Abe nastoje u svojim Našicama razvijati obrt i trgovinu i zato pogoduju naseljavanje došljaka (hospites), kojima daju povlastice. To naselje raste i vjernici grade samostan i crkvu Franjevcima, koji u Našice dolaze najvjerojatnije između 1275. i 1285. godine. U to vrijeme nastaje i župna crkva Presvetog Trojstva.

Abine Našice se razvijaju i napreduju a templarske Našice zaostaju i stagniraju. Posebno na početku 14. stoljeća, kad započinje vladavina kraljevske kuće Anžuvinaca s Karlom Robertom na čelu. Templarskom redu se sprema ukinuće, a na tome posebno radi francuski kralj Filip Lijepi vršenjem snažnog pritiska na papu Klementa V. Templari su optuženi 1305., a 1312. njihov je Red dokinut.

Sačuvane darovnice kralja Karla Roberta Anžuvinca izdane 4. 4. 1310. u Budimu i 1311. u Potoku svjedoče da je bio vrlo dobro obavješten o ukidanju Templara prije njihova stvarnog dokinuća 1312. i požurio se oduzeti im posjed Našice i pokloniti ga Aleksandru sinu Aleksandra iz plemena Aba. Darovnica spominje da je to ona zemlja koju je nekoć ban Đula otkinuo od svoga našičkog posjeda i dao Templarima. Ovi su ga, veli Karlo, izgubili radi neke ljage kojom su optuženi kod Rimske crkve. Znači da spomenutom Aleksandru daje Našice i zemlju — ono što su Templari darovnicom bana Đule od 1229. do tada dobili i posjedovali (Cod. dipl. VIII, listina 221. str. 263-265.).

Kralj Karlo Robert se požurio da Templare iz Našica ukloni već 1310., dok ih je papa Klement V. službeno dokinuo tek 1312. A da je njihov posjed s Našicama poklonio porodici Aba, shvatljivo je, jer su Abe rodbinski povezani s Karlom Robertom i pomagali mu u borbi za prijestolje. Bila je to nagrada za vjernost. U diobi posjeda Našice i Podgorač što su je 1311. pred požeškim Kaptolom izvršili sinovi Aleksandra i Petra iz plemena Abe, posjed Našice su dobili Aleksandrovi sinovi Demetrije, Aleksandar i Nikola (Cod. dipl. VIII, listina 251. str. 301.).

Nakon te diobe Karlo Robert izdaje novu darovnicu, kojom 1312. Aleksandru sinu Aleksandra iz plemena Aba daje Templarski posjed Sveti Martin zvani iz Našica« (Litterarum super possessione Cruciferor um militie templi Scent Martun vocata de Nekche, per nos sibi collata emanatarum« — Cod. dipl. VIII, listina 269. str. 325-329.). Po sastavu te povelje izgleda da je to samo službena i vjerodostojna potvrda one daovnici, koju je Aleksandru Karlo Robert dao 1310! U vezi s ovom darovnicom iz 1312. treba spomenuti da Aleksadar Aba dobiva kraljevo dopuštenje, po kojemu na darovanom posjedu Sveti Martin Našice može u nemirnim vremenima podići tvrđavu (castrum).

Da li je ta tvrđava podignuta na posjedu Sveti Martin Našice, otvoreno je pitanje, jer nije sigurno da je područje Bedemgrada pripadalo posjedu Sveti Martin Našice?

7. Nakon Templara u Našice dolaze Ivanovci

Kralj Karlo Robert se prenaglio u svome postupku prema Templarima u Našicama. Papa Klement V je doduše pod pritiskom francuskog kralja Filipa Lijepog dokinuo templarski red, ali nije dopuštao da kraljevska gramzljivost razgrabi templarske posjede i imovinu. Naredba je Klementa V da se templarski posjedi i ostalo imaju dati viteškom redu Ivanovaca a ovi su u našim krajevima poznatiji pod nazivom Božjaci. Taj Red je osnovan 1099. kao bratovština Svetog Ivana u Jeruzalemu sa zadaćom da vode bolnicu za hodočasnike. Odatle im naziv Hospitalci. Godine 1120. postali su viteški red i nose crni ogrtač s bijelim križom. Nazivaju se Križari. (Cruciferi). Sjedište Reda premješteno je iz Jeruzalema u Cipar 1291., na Rodos 1309., a

1530. na Maltu. Odatle naziv Malteški red. U Hrvatskoj se javljaju u 12. stoljeću sa sjedištem u Marči, a nakon ukinuća Templara preuzimaju Vranu. Igraju znatnu ulogu u hrvatskoj povijesti 14. i 15. stoljeća. Posebno u dinastijskim borbama poslije smrti kralja Ljudevita I Anžuvinca.

Po papinoj odredbi Templare svuda zamjenjuju Ivanovci. I u Našicama je bilo tako. Abe su morali vratiti Ivanovcima Našice i posjed. Dokaz da su to i učinili, u Našicama se u siječnju 1315. spominje preceptor Hospitalaca Ivan (Joannes preceptor de **Nasicha)**. Tada magister Ivanovaca (sanctae domus hospitalis sancti Johannis) imenom Roland boravi u Hrvatskoj i Ugarskoj a podložni su mu preceptori istog Reda: u Srijemu proceptor Adam, a u Našicama preceptor Ivan. Na njegov savjet Roland de Gragnana magister Ivanovaca daje Nikoli, Aleksandrovu sinu, neki predij na našičkom posjedu, koji je do tada držao neki Myrch. Nikola će za taj predij svake godine do 1. studenoga plaćati Ivanovcima jednu marku dobrih banskih dinara (Osječki zbornik V. str. 102. Mažuran, o.c.).

8. **Tvrđava (arx) Našice**

Spomenuli smo da povelja kralja Karla Roberta iz 1312. dopušta Aleksandru iz roda Aba da »zbog sigurnosti u nemirnim vremenima na posjedu Scent Martun sagradi tvrđavu« (castrum — Cod. dipl. VIII, listina 269. str. 325-329.).

Da li su Abe tu tvrđavu podigli na posjedu Sv. Martin Našice, sa sigurnošću se ne može reći, jer su osim templarskih Našica i njihova posjeda, o čemu govori spomenuta darovnica i dopuštenje, Abe imali i svoje posjede u Našicama a i svoje Našice — mjesto. Međutim tvrđava (castrum) Našice je podignuta i postoji. Spominje se 1396. kao castrum Nekchevar; kao castrum Nekche 1403., 1404., 1406., 1408., 1424., 1432., 1489., a kao castrum Nekchee 1407. Sve te godine spominjanja tvrđave Našice navodi Bösendorfer u knjizi »Crtice iz Slavonske povijesti« služeći se mađarskim piscem Dr Csanky, Körösmegye a XVI században, Budimpešta 1843 (Bösendorfer o.c. str. 104.).

Tu našičku tvrđavu podigli su našički Abe u 14. stoljeću, a oni su i njeni gospodari kroz cijelo 14. stoljeće sve do Žigmunda Aleksandrova sina, koji je pao u nemilost kraju Sigismundu i izgubio taj grad-tvrđavu. Sigismund je pak našičku tvrđavu 1403. i ponovo 1405. poklonio Davidu Lackoviću de Szant, županu fejerske županije i njegovu bratu. Zamjenom našička je tvrđava ponovo dospjela u Sigismundove ruke, a ovome je neprestano trebalo novaca pa je tvrđavu 24. svibnja 1407. prodao za 17.500 forinti a 1. lipnja iste godine i potpuno poklonio Nikoli i Ivanu Gorjanskom i obećao im zaštitu protiv Trentula i Sečija. Ovi su naime držali da im našička tvrđava pripada po nasljednom ugovoru sa Sigismundom iz 1396. godine.

Gorjanski tako drže našičku tvrđavu tijekom cijelog 15. stoljeća. Drži je udovica Joba Gorjanskog Fruzina 1489. Oko godine 1506. i 1507. našička tvrđava dolazi u posjed Iločkih, a Turci su je osvojili 1541.

Nema sumnje da našička tvrđava postoji, jer bi sve ove spominjane činjenice visjele u zraku. Pitanje je samo, gdje se nalazila.

Iz izvještaja carskog povjerenika generala Karla Karaffe (Caraffe) o mjestima i posjedima što su 1698. potpadali pod carsku Komoru, u Našica-

ma se spominje porušeni stari grad (arx), trg (oppidum) i osam sela (R. Lopašić, Slavonski spomenici za XVII vijek, Starine XXX, Zgb 1902. str. 148., listina 132. od 2. 12. 1698.).

Na jugozapadu od današnjih Našica na najvišem vrhu našičke Krndije iznad sela Gradac nalaze se i danas još ostaci kule Bedemgrada. Klaić piše: »Iznad trgovišta na obronku planine Krndije, stoje razvaline starog grada Našičkoga. Od cijeloga grada sačuvao se je samo jedan četverouglasti šest hvati visoki toranj, koji je služio za ulaz u grad od zapadne strane« (Vj. Klaić, Zemljopis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, I svezak, str. 155., Zgb 1880.). Julije Kempf koji je bio na Bedemgradu zapisao je: »Zapadno od nove ceste vide se u šumi navrh Krndije podrtine Bedem-grada, dok je stara cesta vodila ispod zidina toga grada. Blizu grada je selo Gradac. Sigurno i Bedem-grad, koji se uzdignuo na visinu od 407 metara, plete svoje povijesne zgode s vremena turskoga vladanja u Slavoniji. Najbolje je uzdržana četverokutna kula i oko nje kamene zidine. Jasno se još razbiraju vrata i nad njima više razvaljenih prozora. I s ovih zidina puca lijep vidik na Podravinu sve do Pećuha, a u zaleđu na dobar dio požeške kotline« (J. Kempf, Požega, 1910., str. 22-23.).

Postojana našička predaja smatra Bedemgrad starim našičkim gradom. Za vjerodostojnost Bedemgrada kao našičkog starog grada, koji su upravo Abe podigli u 14. stoljeću govore i ove okolnosti.

1. Prema dopuštenju Karla Roberta iz 1312. Bedemgrada su mogli podići samo Abe, jer je takvo dopuštenje njima dano, a konačno tvrđava Našice spominje se pod konac 14. stoljeća, dok Našicama i našičkim imanjem gospodare Abe.

2. U dopuštenju za podizanje takve tvrđave-grada navodi se kao razlog »sigurnost u nemirnim vremenima«. Ispod Bedemgrada prolazila je stara cesta, koja je povezivala požešku kotlinu preko Našica s Osijekom. Požeški Kaptol 1367. u nekom sporu oko granica spominje doslovno »bizu velike ceste koja dijeli (posjede) Našica i Granica« (prope magnam viam que dividit inter Nekche et Granica — Osječki zbornik IV str. 56.). Za sigurnost prolaza iz Požeštine u Slavonsku Podravinu i Ugarsku mogao se u »nemirnim vremenima« uspješno brinuti samo onaj, koji je posjedovao Bedemgrad, jer je s visine od 407 metara imao odličan pregled cijelog našičkog kraja.

3. U prilog Bedemgrada kao našičke tvrđave govori i činjenica da su se Abine i Ivanovačke Našice 15. stoljeća kao prostrano naselje (civitas amplissima) prostirale kroz preguste šume i vrhove (inter densissimas silvas et montium saltus) sve do vrha Bedemgrada, ispod kojega spominju sela Podgrađe, Gornja i Donja Brazda, a od godine 1329. i jedan dio posjeda Ljeskovice.

4. Potvrđuje to i spomenuti Karaffin izvještaj carskoj Komori, gdje se spominje porušeni grad, trg i osam sela u Našicama. Porušeni grad može biti samo Bedemgrad, jer je Komorska komisija morala zapisati sve što se značajnije nađe na određenu području. U trgu Našicama komisija spominje franjevački samostan i crkvu svetoga Antuna, porušeni stari grad može biti samo Bedemgrad, jer su ruševine toga grada bile tada još cjelovitije nego danas.

5. Konačno uščuvana kula Bedemgrada nosi sve oznake srednjevjekovnog grada, jer se na ulaznim vratima nalaze gotički arhitektonski detalji, a zidovi su na uglovima pojačani **klesanicima**, ugrađenim klesanim kamenom. Tako piše Dr. Anđela Horvat i dodaje da se Bedemgrad spominje u 14. stoljeću kao vlasništvo Gorjanskih (Enciklopedija likovnih umjetnosti — ELU — Zgb 1959. A-Ćus, str. 301.), Kako su Gorjanski 1407. do kralja Sigismunda kupili i dobili ono što je Žigmund od plemena Aba u Našicama izgubio, to jest tvrđavu (cestrum), trgovište (opidum) i posjed (possessio) sa 66 poimence nabrojenih sela, dokaz je to da su našičku tvrđavu — Bedemgrad — podigli Abe u 14. stoljeću.

Stoga se sa sigurnošću može reći, da je Bedemgrad iznad Gradca našička tvrđava iz 14. stoljeća, koju su našički Abe podigli, Gorjanski posjedovali u 15. stoljeću, a Iločki držali sve do 1541. godine, kad su je Turci, devet godina poslije osvojenja Našica (trgovišta), konačno osvojili.

Zanimljivo je spomenuti da Evlija Čelebi, koji je ovim krajem prolazio 1660. i opisao Orahovicu, Podgorač, Đakovo i Valpovo, Bedemgrad i Našice ne opisuje. Možda se u Bedemgradu nalazila neznatna turska posada, dok Našice nisu igrale neku značajnu ulogu. Bile su samo kotarsko mjesto, dok je u Podgoraču bilo vojvodstvo (Pavičić, o.c. str. 155.).

Kad je govor o Bedemgradu vrijedno je osvrnuti se na vrlo dobro napisanu studiju Zorislava HORVATA, diplomiranog inženjera arhitekta objavljenu u »Vijesti Muzealaca i Konzervatora Hrvatske« god. XXVI, broj 4, Zagreb 1977. pod naslovom: Bedemgrad — Našice (str. 7-16.)., jer ona potvrđuje izgradnju Bedemgrada početkom 14. stoljeća i s posve graditeljskih polazišta povezuje Bedemgrad s Križarima i sa franjevačkom crkvom u Našicama.

Nama su zanimljiva ova HORVATOVA zapažanja:

— Pozicija Bedemgrada odgovara načinu obrane u srednjem vijeku — grad je malo odmaknut od prometnica i naselja, među brda, što je sve povoljno za obranu, no ta udaljenost nije zapreka za prisutnost, prema mjerilima ovog vremena (...)

— Na ulaznoj kuli Bedemgrada izuzetna je pojava strijelnica po cijeloj visini kule, posebno jer se iz postranih moglo djelovati paralelno, tj. tangencijalno na obrambene zidove. Na većini naših fortifikacijskih objekata XIII st., bar koliko se to danas može sagledati, posade tvrdih gradova brane se s vrha bedema, sa kruništa te s vrha branič-kula. Obrana zaprečnom vatrom iz kula, tangencijalno na bedeme, u našim se krajevima javlja znatno kasnije, pa je bedemgradska ulazna kula izvanredan primjer naprednijeg načina obrane, uobičajenog npr. u Svetoj Zemlji (...)

— Oblici arhitekture bedemgradske ulazne kule odgovaraju početku XIV st. odnosno vremenu oko 1312. god., kad je Aleksandar de genere Aba dobio dozvolu za gradnju: jednostavnost i dostojanstvenost proporcije daju naslutiti vezu na cistercitsku arhitekturu, odnosno njihov utjecaj. XIII — poč. XIV st. je vrijeme kad se u arhitekturi kontinentalnog dijela Hrvatske kao i općenito u Panoniji, nailazi na njihovo djelovanje i utjecaje, a u Požeškoj kotlini naročito.

Na pitanje o graditelju Bedemgradske obrambene kule HORVAT nakon pomnog uspoređivanja s našičkom franjevačkom crkvom piše: ... »tek po-

neki detalj može potvrditi da je postojao utjecaj gradilišta franjevačkog samostana u Našicama. Na Bedemgradskoj ulaznoj kuli prisutna je navika korištenja opeka za zidanje (nadvoj više vrata), a što je važnije — korištene opeke su gotovo iste veličine kao na našičkoj crkvi.

Zatim je tu kordonski vijenac, smješten prilično visoko i na Bedemgradu i na svetištu našičke crkve. Takav detalj nije čest na srednjovjekovnoj arhitekturi kontinentalnog dijela SR Hrvatske: nalazimo ga još na zvoniku crkve sv. Demetrija u Brodskom Drenovcu, koji je također vjerojatno nastao pod utjecajem gradilišta samostana u Našicama. Interesantna je koncepcija zvonika sv. Demetrija: kroz taj zvonik se prolazilo, baš kao i na Bedemgradu. Zvonik — ili kula — kroz koji se prolazi određeni je inženjerski problem, jer se prolazom kroz dva zida, ovi manje - više isključuju, tj. više se opterećuju temelji onih drugih dvaju zidova kroz koje se ne prolazi. Taj problem čini se da u srednjem vijeku nisu svi bili u stanju riješiti, pa su u XIII - XIV st. rijetki primjeri takvih objekata. Usporedba debljina zidova i širina prostora među njima na oba objekta daju slijedeće odnose:

Drenovac: 3:4:3 (prizemlje)

Bedemgrad: 3:4 i 3:2 (I kat)

što govori o istoj koncepciji.

Usput bih još spomenuo branič-kule Stupčanice i Čaklovca. Prva je tlocrtne veličine 7/7 m i odnosa zidova 2:3:2, kao na Bedemgradu. Kod Čaklovca je taj odnos 3:4:3, što je također isto kao na Bedemgradu, s obzirom na nejednake debljine zidova bedemgraske kule. Obje kule nastale su početkom XIV st. te imaju još poneki romanički detalj i očito su suvremenice Bedemgrada.«

HORVAT zaključuje: »Crkva franjevačkog samostana u Našicama i ulazna kula Bedemgrada značajni su gotički objekti poč. XIV st., kakvih kod nas iz tog vremenskog razdoblja nije mnogo sačuvano i svakako bi dalja istraživanja mogla dati dragocjene podatke o tim objektima i graditeljstvu srednjeg vijeka u Hrvatskoj.«

9. **Sudbina Ivanovaca nasljednika Templara u Našicama**

Poslije spomenute već 1315. Ivanovci se spominju u Našicama tijekom 14. i 15. stoljeća.

U Našicama je 1323. u rujnu bio velik meštar Ivanovaca Filip de Granana i tom je zgodom nekom Hrenji podložniku samostana svetog Martina, darovao neku kuću u Našicama zajedno s mlinom i vinogradom i sa svim pripadnostima (I. Kukuljević, Rad, JAZU, 81, str. 49.).

Nagodbom između vranskog priora Petra Corunta i pećujskog biskupa o plaćanju desetine 1347. spominje se uz dobra Ivanovaca u pakračkom kraju i posjedi u Našicama (Kukuljević, Rad, 81. str. 54.). Na zboru Ivanovaca u Dubici 24. 6. 1361., gdje je vranski prior Bandonus Cornuti dao neke zemlje u dubičkoj županiji dubičkom županu, među prisutnima se spominje »Bernardin kuće naše iz Našica« (Bernardinus preceptor domus nostre de Nasycha — Cod, dipl. XIII. str. 154.).

Kod Bösendorfera (o.c. str. 115.) navode se dokumenti po kojima su Ivanovci u Našicama i godine 1372: »Crkve sv. Martina pokraj Našica reda sv. Ivana Jeruzalemskog proceptor« (Ecclesiae S. Martini de iuxta Nekche

ordinis S. Ioannis Jerosolimitani preceptor 1372.) i 1450: »posjed Našice Sv. Martin« (possessio Nexe Zenth Marthon 1450.) Ivanovaca vranskog priorata.

Po svemu izgleda da su Ivanovci u Našicama do neposredno prije dolaska Turaka 1532.

Za nas je dovoljno da se još 1323. spominje izričito njihov samostan i crkva sv. Martina u Našicama, a i našički ivanovački poglavar Bernardin 1361. i 1372. a posjed još i 1450. godine. A važni su svi ovi podaci upravo zato, jer opipljivo dokazuju, kao Franjevci u Našicama nijesu mogli da su i htjeli doći u samostan Templara odnosno Ivanovaca, jer se ovi do Turaka u Našicama nalaze. Još više! Njihov samostan i crkva Kvetoga Martina s tornjem postoje na svome starom mjestu u prvotnim Našicama još 1660. godine, jer otac Petar Nikolić u svome izvještaju zagrebačkom biskupu Petru Petretiću upravo iz Našica piše, da se u Zoljanu nalazi crkva Sv. Katarine a blizu nje samostan i crkva Sv. Martina s tornjem. Crkva je pokrita, stara i u njoj se vrši služba iz Našica (Acta Bosnae, str. 496.). I premda Nikolić nije napisao čiji je to bio samostar, franjevački nije, jer se franjevački nalazio na svome današnjem mjestu u Našicama — u Abinim Našicama.

Na taj način je jednom zauvijek precrtano ono nabačeno mišljenje, koje se 1925. pojavilo u Šematizmu Hrvatske provincije Svetih Ćirila i Metodija, da su Franjevci u Našicama naslijedili 1321. Templare i zaposjeli njihovu kuću i staru crkvu. (o.c. str. 28.). Između jednog i drugog samostana postoji veliki razmak, a Franjevci su izvorno na svome sadašnjem našičkom brijegu!

10. **Našički posjedi u 18. stoljeću**

Našice su u turskoj vlasti od 1532. do 1687.

Nakon istjerivanja Turaka iz Našica i konačno iz cijele Slavonije sva oslobođena zemlja pripala je austrijskom caru. U Osijeku je uspostavljena carska Komora, koja je raspolagala i upravljala osvojenom Slavonijom. Austrijski generali i drugi »zaslužni« velikaši nastojali su dobiti pojedine slavonske gospoštije i posjede.

Našički posjed prvi je dobio brodski pukovnik Ferdinand Kiba, barum od Kinsfelda. On je Komori trebao isplatiti svotu od 29.506,30 forinti. Kad to nije učinio, izgubio je našički posjed.

Godine 1703. kralj Leopold I. zapiše našičko imanje »titulo gratiali« — iz naklonosti grofici Katarini Caraffa, rođenoj de Cordova za svotu od 40.000 forinti.

Njoj je zapis isplaćen i našičko imanje 1708. dođe opet u ruke kraljevskog fiska.

Kralj Karlo VI dariva 29. listopada 1723. našičko imanje knezu Antunu Lampergu. Muškom koljenu trajno, a ženskom pod zapis od 27.328,40 forinti.

Lamperg proda našički posjed 30. svibnja 1726. generalu i zapovjedniku osječkom Antunu plemenitom Odayer (franjevački izvori pišu Oduyr) za 20.000 forinti.

Konačno udovica generala Odayera proda našičko imanje 3. kolovoza 1734. Josipu i Ignjatu, barunima Pejačević za 18.000 forinti.

Uspostavom virovitičke županije 1745. Našice sa trgovištem Našice i selima: Vukojevci, Selna, Gradac, Klokočevci, Podgorač, Ceremošnjak, Gornja Motičina, Donja Motičina, Soljan, Šušnjevci — u svemu 68 selišta — potpadnu pod virovitičku županiju. Selište iznosi do 30 jutara zemlje (Bösendorfer, Crtice iz Slav. pov. str. 355. i 353.).

Franjevci u Našicama

Franjevački pokret nastaje početkom 13. stoljeća. Bitno je obilježen Evanđeljem Gospodina Isusa Krista, Spasitelja, savršena ostvarenja čovještva. A kako je brat Franjo Asižanin životom iz Evanđelja i po Evanđelju na savršen način u sebi ostvario sličnost s Kristovim čovještvom, postaje ideal i privlačna snaga premnogim muškarcima i ženama, koji za stvarnu službu kraljevstvu Božjemu u ljudskim dušama postaju spremni nasljedovati Isusa — siromaha i radnika, slobodni od svake privezanosti uz materijalna dobra, kako bi svoje očinstvo i materinstvo promatrali kao osobitu mogućnost u službi rađanja Boga u ljudskim dušama, što je konačni cilj svake ljudske kolijevke. A to je konačni cilj rađanja stoga, jer se u čovjeku želi roditi tijelo, u tijelu duh, a u duhu Bog. Dok se pak ovo posljednje ne ostvari, nema čovještva u čovjeku.

Slobodni od svakoga prisvajanja, sebičnosti i tjesnogrudnosti, želje za posjedovanjem i gospodarenjem, a bogati samo bogatstvom svoje ljubavi — spremni služiti, pomagati, žrtvovati se i davati, a nikada nikoga ne zarobljavati i podčinjavati, ne gledati na druge kao na predmete koji služe i mogu poslužiti da se na njima izdiže i gradi vlastita veličina, Franjevci su uvijek i svagdje djelovali kao vjerni Franjini sinovi — željni samo nadmoći ljubavi!

Što su savršenije ostvarili sličnost s Kristom raspetim, to ih je više prožimalo nastojanje da svoje osobno životno blago, radost i sreću biti čovjek i moći ljubiti, postajati dar i davanje — prenose na druge, na braću ljude i na sva Božja stvorenja, da svako stvorenje i u njihovoj upotrebi bude ono i onakvo kako to Bog hoće da ono bude.

Manja braća su po shvaćanju brata Franje bili pjevači, koji prolaze svijetom da ljude svojim životom i djelima ostvarivana Evanđelja potiču na slavljenje Boga, koji je Dobro, jedino i Najveće Dobro i zato Otac, koji nam daje Sina — utjelovljena Boga i čovjeka, kako bi nam u Njemu i po Njemu u Duhu Svetome, dao mogućnost najveće humanizacije, a to je divinizacija — postati dionikom božanske naravi u životu Trojstva. A jer je cilj humanizacije divinizacija, jer je Sin Božji postao čovjek, da svi ljudi po njemu i preko njega s božanskom osobom sjedinjena čovještva uđu u Božji život vječno, dosljedno, jer su ljudi svih vremena do konca odvijanja ljudske povijesti pozvani da ostvaruju i ostvare takav životni cilj, Franjevcima nije mogla biti dovoljna samo Italija, zemaljska domovina brata Franje.

Zanos Franjevaca i njihova ljubav prema takvu životnom cilju sve braće ljudi tjera ih odmah na sve strane svijeta. Njihov misionarski i osvajalački pohod razmjerno se brzo osjeća u cijeloj ondašnjoj Evropi i u dalekim zemljama Azije. I nije važno da li su Franjevci stigli u naše krajeve s Juga preko Dalmacije i Hrvatske ili sa Sjevera preko Mađarske. O tome

je vrijedno raspravljati. Glavno je ipak samo to, da su Franjina braća u 13. stoljeću i na području Slavonije, a tada se Slavonijom zvala sva zemlja od Štajerske idući lijevom obalom Save i desnom obalom Drave do Srijema. Dodamo li da su pod utjecajem Arpadovića i rimske pape u svojim pismima biskupima i zemaljskim vladarima s područja kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije upotrebljavali naziv Slavonija za područja spomenutih kraljevina, onda o. Grga Čevapović opravdano tvrdi, da se o starosti pojedinih samostana na području Slavonije mogu pisci pozivati na tu činjenicu (Csevapovich P. Gregorius, Catalogus Provinciae S. Ioannis a Capistrano, Budae 1823. str. 30.-31.).

Mandić o. Dominik uspješno je dokazao da je franjevačka provincija Slavonija (zapravo Hrvatska u Dalmaciji) sigurno postojala prije općeg zbora Reda 30. 5. 1232. i bila osnovana na zboru Reda 26. 5. 1230. A da je osnovana najkasnije do godine 1230. govori činjenica što je opći zbor Reda 1239. zadržao na životu provinciju **Slavoniju,** kad je inače svrgnućem brata Ilije ukinuo i sve one provincije koje je ovaj na svoju ruku osnovao od 1232--1239. godine. Što više, postoji velika vjerojatnost da je provincija Slavonija osnovana već na općem zboru Reda 1223. ili 1227. (Mandić, Franjevačka Bosna, Rim 1968. str. 2.-3.).

Nešto slično vrijedi i za Ugarsku provinciju, koja je također vjerojatno osnovana do 1232. i to preko Njemačke, jer je Jordanus Yane u svojoj Kronici zabilježio, kako je Ivan de Plano Carpino za svoga drugoga provincijalstva u Njemačkoj (od 1232-1239.) poslao braću Franjevce u Češku, Ugarsku, Poljsku, Dansku i Norvešku (Chronica Jordani a Yano, cap 55. — Mandić, o.c. str. 32.).

Postojanje Franjevaca u Ugarskoj 1232. potvrđuje činjenica, da se u povelji izmirenja Ugarskoga episkopata s kraljem Belom IV u rujnu 1233. spominje pokrajinski poglavar Franjevaca u Ugarskoj (H. Theiner, Mon. Hung. I, 119, n. 198. — Mandić, o.c. str. 22.).

Poslije spomenute godine (1233) Ugarski se provincijal spominje u papinskim pismima: 16. 8. 1234. i 31. 8. te 9. 8. 1238. (Cod. dipl. III, str. 412; Cod. dipl. III, str. 443.). Ako pak postoji ugarski provincijal, onda logično mora imati i podložnu braću, koja po propisima Reda moraju sigurno na određenim mjestima zajedno živjeti. Dosljedno, imaju svoje samostane i crkve.

Logičnost i opravdanost ovakva zaključivanja potvrđuje pismo pape Inocenta IV, koji se obraća biskupima »kraljevine Ugarske i Istre, Slavonije, Hrvatske i Dalmacije« (per regnum Ungarie et Istrie, Sclavonie, Croatie et Dalmatie) i na potresan način opisuje, kako biskupi s tih područja neljudski postupaju s Franjevcima. Brane im u njihovim crkvama čuvati Presveto, sahranjivati svoju pokojnu braću, njihovim mladomisnicima služiti Mladu misu, osnivati svoje samostane u njihovim biskupijama. Traže da im podaju desetinu od svojih vrtova i da svu milostinju sabranu u samostanskim crkvama daju biskupima. Između ostalih papa izričito nalaže i zagrebačkom biskupu Stjepanu da vodi brigu i nadzor da ostali biskupi provedu u djelo što papa Inocent IV traži (Cod. dipl. IV, listina 246. Lyon, 18. 8. 1245. str. 280.-282.; L. Wadding Ani III, str. 501.-502.).

Uzmemo li pojam provincija Slavonija za cijelo područje Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, a rimska kurija i Arpadovići 13. stoljeća tako čine,

zašto se onda u Slavoniji to jest na području između Save i Drave od Štajerske do Srijema već za vladanje Bele IV, (1236.-1270.) ne bi mogli nalaziti franjevački samostani?!

Potočnjak o. Leonardo, član Ladislavske provincije, s pravom je kao provincijal te provincije napisao o. Henriku Waltereru, povjesničaru Reda, 1780: »Javni spomenici (monumenta publica) i pisma (Brevea) rimskih biskupa gvardijanu u Zagrebu i Virovitici 1240. i 1270. i tolikih drugih godina izdana (ad Quardianos Zagrabiensem et Verocensem 1240. item 1270. et tot annis data) dokazuju da su ovi samostani davno prije postojali nego je Red u Bosni postojao« (Liber notitiarum, broj 7. Varaždinski samostanski arhiv). U istom pak pismu o. Leonarda Potočnjaka, koje se rukopisno čuva u Arhivu Jazu, Signatura IV d 61, sam Potočnjak je na gornju tvrdnju dodao: »Spondano attestante« — po svjedočanstvu Spondana.

Tvrdnjom pak da kralj Bela IV nije Franjevcima gradio samostane prije 1270. godine s razloga svoje zauzetosti unutrašnjim poslovima svoje države, jer je sabirao posjede, ne dokazuje se baš ništa protiv dolaska Franjevaca u Ugarsku i u naše slavonske krajeve. Čitao sam sačuvano pismo Bele IV, zagrebačkom biskupu Stjepanu II, gdje kralj moli zagrebačkog biskupa u svoje i kraljičino ime da u Ivanić ponovo dovede opatice, kako bi se u njihovoj crkvi svete Marije prinosile Mise za kralja i kraljevsku kuću (Cod. dipl. IV, listina 271, str. 308.-309.).

A konačno, gdje stoji da su Franjevcima njihove samostane podizali samo kraljevi i plemići i da bi samo Bela IV morao njima podizati samostane?! Mogli su to i vjernici a u pitanju upravo našičkog samostana svjedoči L. Wadding izričito, da su ga podigli vjernici uz pomoć braće!

Povijesno zajamčeno znamo da virovitički samostan postoji 1280., a da se nigdje ne kaže, tko im ga je podigao. Ne znamo zašto bi se podignuće tog samostana moralo pripisivati Kraljici Elizabeti Kumanki, ženi Stjepana V, a pod svaku cijenu osporavalo kraljici Mariji, ženi Bele IV, kad se zna da su virovitički samostan i crkva podignuti u čast Blažene Djevice Marije što svakako više govori u prilog kraljici Mariji nego Elizabeti Kumanki. I dosljedno, s velikom sigurnošću možemo nagađati da ga je upravo kraljica Marija dala podići između 1250. i 1270. što konačno i povjesničar Rudolf Horvat misli (R. Horvat, Povijest Virovitice, rukopis, str. 4.).

Sve ovo treba spomenuti prethodno stoga da nam se i utvrđivanje dolaska Franjevaca u Našice pod konac 13. stoljeća pokaže ne samo vjerojatnim nego i mogućim.

1. Dolazak u Našice

Franjevački povjesničar Luka Wadding u Analima Manje Braće (Annales Minorum) u 9. knjizi (tomus IX) donosi 1400. godine popis samostana svih Provincija Reda. Taj popis u tri usporedne kolone donosi imena mjesta u kojima postoje samostani Reda prema tri sačuvana kodeksa.

U prvoj koloni su samostani prema kodeksu koji se obilježuje kao: Codex MS Vaticanus ili Polychronicon, a sastavljen je oko 1344. godine. U drugoj koloni samostani se navode prema bratu Bartolu Pizanskom 1385. i 1399. godine. Treća kolona je kodeks također Pizanov, ali prema varijacijama napravljen i zove se: Codex MS Aracelitanus (Fr. Bartolameus de Pisis, De Conformitate (...) Bononiae, 1590. str, 163. col. 3 liber primus).

Prema tim kodeksima Ugarska provincija ima više kustodija, a među njima je i Zagrebačka kustodija (Custodia Zagrabiensis), u kojoj se navodi šest samostana poredanih ovim redom: 1. Zagreb, 2. Virovitica, 3. Našice, 4. Požega, 5. Kostajnica i 6. Gorbonok — Kloštar Podravski!

U Vatikanskom kodeksu (Polychronicon) iz 1344. godine, našički samostan se navodi kao: **Nerthem**, u Pizanovom (Codex Impressus): **Nesicae**, a u trećem kodeksu (Codex Aracelitanus): **Nesice.**

Sva tri kodeksa iz 14. stoljeća navode samostan u Našicama na trećem mjestu iza Zagreba i Virovitice u Zagrebačkoj kustodiji, a sva tri spominju Gorbonok (Kloštar Podravski) na šestom mjestu.

Ova pak činjenica posve sigurno može poslužiti kao značajno polazište naših istraživanja o dolasku Franjevaca u Našice. Razlog je u tome, što za poredak samostana u tim popisima Zagrebačke kustodije može biti jedino vrijeme njihova postanka. Sve franjevačke provincije još i danas u svojim Tabulama i Šematizmima običavaju navoditi svoje samostane po godinama postanka — od najstarijih prema najmlađima. Na to se u starini posebno pazilo, jer je to bio svojevrsni razlog časti.

Postojana predaja svjedoči da je franjevački samostan u Zagrebu na Kaptolu najstariji. Povezuje se s boravkom svetoga Franje u Zagrebu (Damjanović o. Damjan: Sveti Franjo u Zagrebu — na Kaptolu, Zagreb 1975. str. 15.-17.). Stoga se u Zagrebačkoj kustodiji a kasnije i u Ladislavskoj provinciji zagrebački samostan navodi na prvome mjestu. Samostan u Virovitici kao samostan (domus formata) povijesno zajamčeno postoji 1280., a Franjevci su u Virovitici sigurno i prije 1270, zato je Virovitica u spomenutoj kustodiji odmah iza Zagreba. Za samostan u Požegi, koji se navori na četvrtom mjestu, zna se da je sagrađen sa crkvom Sv. Dimitrija 1285. po Ladislavu Kumancu, a samostan u Gorbonoku (Kloštar Podravski) sagrađen je 1294. po kralju Andriji III (L. Wadding, Annales Min. t. V, str. 370.).

Ako se, dakle, samostan u Našicama spominje na trećem mjestu u Zagrebačkoj kustodiji, odmah iza virovitičkog a prije požeškog i onoga u Gorbonoku, nije li jedini razlog takva poretka upravo taj, što je našički samostan podignut između 1275. i 1285. i dosljedno, da su Franjevci u Našice došli prije požeških a malo kasnije od virovitičkih — svakako pod konac 13. stoljeća.

Spomenemo li, da su neopravdano i virovitički samostan pripisivali s razlikom od 100 godina kraljici Elizabeti Kotromaničkí, ženi Ljudevita I, Anžuvinca, a on je postojao već za Elizabete Kumanke, majke Ladislava IV, 1280., nije li možda i s našičkim samostanom tako. Godina 1373., koja se ističe kao godina postanka samostana u Našicama, vjerojatno je godina 1273., što bi odgovaralo i našem zaključivanju s položajnim mjestom našičkog samostana u popisu samostana Zagrebačke kustodije iz 1344. godine. No, za našu stvar to nije važno.

No, da godina 1373. ipak ne može biti godina osnivanja našičkog samostana, pokazao je franjevački povjesničar o. Virgilije Greiderer u djelu: »Germania Franciscana«, tom I, Oeniponte 1777, str. 163., gdje doslovno piše: »Što se tiče našičkog samostana (Nechtze, Negte), on je Manju braću Ugarske provincije pozdravio kao stalne došljake (hospites) prije 1322. godine. »Opravdanost ovoga mišljenja pruža »Ogledalo života Blažega Franje i njegovih drugova«, objelodanjeno u Veneciji 1504. po Šimunu de Luere, a

ja sam ga pronašao u knjižnici samostana u Švacu (Schwatz) gdje se na kraju (str. 239. o.c.) za moju stvar nalaze ove riječi: »Kapituli (Capla) u Našicama godine Gospodnje 1321. i godine 1323. i godine 1337. i opet po izvodima (exstracta) Nikole i godine 1333.« Stoga su Gonzaga, Wadding i Hueber (ovi — Wadding i Hueber — slijede onoga Gonzagu) navodeći godinu 1373. za početak, a Cavalli u »Orbis Seraphici« stavljajući u 1369. krivim obavještenjima zavedeni u bludnju. Taj je samostan Grga Dobfanius priveo boljoj stegi, zbog turskih nasrtaja zamalo je utrnuo (napušten), a kad je sunce mirnije zasjalo, oživio je i od Provincije Bosne Srebrne, njegove obnoviteljice, prešao Provinciji Iv. Kapistrana.«

Ako su se 1321. i 1323. u našičkom samostanu održavali Kapituli provincije Ugarske, kojoj je pripadao, znači, da je postojao i bio već samostan (domus formata). Dosljedno, da su Franjevci u Našicama davno prije tih spomenutih godina, opravdano već pod konac 13. stoljeća, premda neposrednih i povijesno zajamčenih dokaza za sada još nema.

I još nešto značajno! Za razliku od mnogih drugih samostana toga vremena za našički samostan L. Wadding (o.c.t.a, VIII, str. 335.) izričito navodi da je podignut od vjernika (a fidelibus). Nisu ga Franjevci podigli sami nego uz sudjelovanje i pomoć vjernoga puka u Abinim Našicama. Djelo je našičkih stanovnika, a izvorno je podignut na svome današnjem mjestu i tako otpadaju sve one tvrdnje, da su Franjevci u Našicama zaposjeli samostan i crkvu Templara odnosno Ivanovaca, nasljednika Templara. Templari na tome mjestu nisu imali svoj samostan i tu nisu bili. Franjevci ne bi ni mogli doći na njihovo mjesto i poslije njih, jer se Ivanovci, nasljednici Templara, spominju u Našicama 1372. i 1450. godine.

O dolasku Franjevaca u Našice kao sigurno možemo reći:

1. Njihov se samostan u Našicama nalazi 1321., jer se od te godine održavaju Kapituli Ugarske provincije.
2. Sagradili su ga Franjevci uz isključivu pomoć našičkih vjernika. Djelo je vjernog i Franjevcima odanog naroda.
3. Prema opravdanim nagađanjima Franjevci su u Našicama već pod konac 13. stoljća, vjerojatno između 1275. i 1285. godine.
4. Izvorno se našički samostan i crkva nalaze u Našicama na istome mjestu, gdje su i danas.

Prema opisu samostana i crkve u Našicama iz 1730., gdje je zapisana postojana predaja, samostan i crkva u Našicama od vremena svoga utemeljenja podignuti su na čast Svetog Antuna Padovanskog (Ecclesia huius conventus etiam antiquitus fundata et in honorem S. Antonio Paduano, dicata **a tempore fundationis suae** — Prot. conv. Vel. str. 410; Prot. conv. Nas I, str. 2.).

Ovo je pak vrlo značajno i važno saznanje!

2. Njihovo djelovanje do turske vladavine

Nešto pobliže i određenije govoriti o djelovanju Franjevaca našičkog samostana tokom 14. i 15. stoljeća gotovo je nemoguće, jer zapisa i pisanih spomenika nema, a iz povijesno poznatih okolnosti jedva može i biti. Zna se, turske provale, ratovi, pljačkanje i paleži, napuštanje samostana u Našicama 1532., a posljedica — arhivska građa, ukoliko je postojala, nestala je. Uz to Franjevci u Našicama tada nisu upravljali župom, pa ih službeni po-

hodi arhiđakona pećujskog biskupa nisu ni spominjali i zapisivali. Kao redovnici oslobođeni su bili i od podavanja papine desetine, koja se inače na tom slavonskom području sabirala, i zato ih ni u tim sačuvanim popisima ne nalazimo. Njihovo pak djelovanje od dolaska u Našice do turskog osvajanja Našica 1532. odvijalo se samo u granicama misijskog apostolata. Pomagali su biskupijskim svećenicima u Našicama i u okolici, ukoliko su ih ovi trebali a biskup dopuštao. Papa ih je štitio i vršili su službu propovjednika protiv patarena, koji su iz Bosne prodirali u Slavoniju. Bili su i pučki misionari, a iz svoga našičkog samostana djelovali su svojom životnom prisutnošću — molitvom i primjerom.

U sastavu Ugarske provincije a Zagrebačke kustodije doživljavali su i sve one promjene i gibanja što su tokom 14. i 15. stoljeća potresala Franjevački red u cjelini. Napose u 15. stoljeću, kad je Ugarska provincija postala konventualska a to znači, da je način redovničkog života dobio neke ublažene oblike u odnosu na samostan i upotrebu materijalnih dobara i novca. Takvo stanje je u Ugarskoj provinciji i dosljedno i u našičkom samostanu postojalo od 1417. do 1459., kad je o. Fabijan Igal provincijal Ugarske provincije svojevoljno prihvatio obnovu (reformu) i provincija se tada prozvala: »Provincija Ugarska reformiranih Konventualaca«. U našičkom samostanu je vjerojatno u to vrijeme proveo obnovu u tome pravcu o. Grga Dobfanius, kako to spominje L. Wadding, o.c. t. VIII, str. 334. (— post aliquot annos a venerabili Patre frate Gregorio Dobfanio reformatus).

Kad se 1514. Franjevački red oblikovao u tri grane kao: »Manja braća, Konventualci i Kapucini«, tad je na poticaj pape Leona X i kralja Ljudevita II 1517., a odredbom generalnog zbora Reda Manje braće 1523. Ugarska provincija dobila svoj novi naslov: »Provincija Ugarska Svete Marije« (Posavec o. Alojzije, Imago (...) Miscelanea I, str. 16., rukopis u arhivu virovitičkog samostana).

Iz 15. stoljeća vrijedno je spomenuti o. Grgu Našičanina (frater Gregorius de Nexe), kojeg je papa Martin V imenovao biskupom u Beogradu. Postao je biskupom 31. svibnja 1419. nakon smrti biskupa Mihajla, a biskupovao je samo godinu dana, jer isti papa već 30. kolovoza 1420. imenuje njegova nasljednika fra Mateja Čepinca (iz Čepina — Mattheus de Chiappa) također Franjevca — Konventualca (L. Wadding, o.c. t. X, str. 30. i 41.).

U previranjima i borbama što su polovicom 15. stoljeća potresale Franjevački red na području Slavonije, Ugarske i Bosne, a poznate su kao borbe Konventualaca i Observanata, važno je zapaziti da samostan u Našicama nema ništa zajedničko s Vikarijom Bosnom, koja je uspostavljena 1339./40. i prvi svoj samostan osnovala u blizini Našica, to jest u Đakovu godine 1347. Našice, Požega, Kostajnica, Zagreb, Virovitica i Gorbonok (Kloštar) u sastavu Zagrebačke kustodije nalaze se u Ugarskoj provinciji i u toj provinciji doživljavaju i dijele svoju sudbinu i doživljavaju obnovu. Vikarija Bosna uz Đakovo kao prvi njezin samostan u Slavoniji tokom 15. stoljeća dobiva i druge samostane: »Ilok, Atya, Berak (Pereczke), Asany, Atynu (Vočin), Poljansku (Polyancz), Sveti Ladislav (Podborje - Daruvar), Varalju, Petrijevce (Petrocz), Remetincz (Remetinecz), Ivancz, Sveti Juraj (Gyergi)« (Registar iz 16. stoljeća, nađen u erdeljskom Beogradu, u biskupskoj knjižnici pod br. 133. — Navod: Fermendžin, Chronicon... str. 1.). Papa Eugen IV nije dopuštao da se slavonski samostani Vikarije Bosne odijele od nje, premda su to slavonski samostani tražili. Njegov nasljednik papa Nikola V je dopustio

da se 1447. ti samostani odijele od Vikarije Bosne. Granica je postavljena na obali Save. Odijeljeni slavonski samostani stariji kao Ilok, Đakovo i Poljanska i svi ostali mlađi, podignuti poslije diobe — Voćin, Remetinec, Ivanić i drugi, sačinjavaju Ugarsku observantsku vikariju koja konačno 1523. postaje Provincija Presvetog Otkupitelja. I tako se onda nađoše u toj provinciji svi oni gore spomenuti samostani Srijema i Slavonije.

Kad su Turci 1532. osvojili Našice bez borbe, našički su samostan Franjevci napustili iz straha pred Turcima. No, kako se odredbom Provincijskog kapitula održanom 1533. u Nagy Varadd prepušta provincijalu, da sam imenuje gvardijana za našički samostan, ta okolnost svjedoči, kako je tada još postojala neka nada o mogućnosti ponovnog povratka Franjevaca u Našice (Šematizam Prov. SS. Ćirila i Metodija za 1904. str. 13. uz citat: Kóssa 1c. p. 153.).

U popisu samostana što ih Wadding navodi godine 1587. samostan u Našicama spominje se još uvijek u sastavu Ugarske provincije Svete Marije poslije varaždinskg samostana kao 24. po redu s naslovom: **C. Nechsenius** (o.c. t. XXII. str. 123.). Ugarska ga provincija smatra svojim, premda stoji ruševan i prazan, a to je vrijedno znati radi onoga što je kasnije uslijedilo, kad ga je prepustila Provinciji Bosni Srebrnoj.

Na koncu kao sigurno jest:

1. Franjevci se u Našicama postojano nalaze kroz cijelo 14. i 15. stoljeće.
2. Njihov se samostan nalazi u Ugarskoj provinciji, koja se od 1417. do 1459. naziva Konventualaca, a od 1459. do 1523. obnovljenih Konventualaca, a od 1523. Ugarska provincija Svete Marije.
3. Našički samostan su Franjevci od straha pred Turcima napustili 1532. s nadom na skori povratak.
4. Samostan i crkvu Turci pri svome dolasku u Našice nisu srušili, jer Uprava provincije 1533. ovlašćuje provincijala da sam imenuje gvardijana u Našicama, ako se uzmognu povratiti u svoj samostan.
5. Ugarska provincija Svete Marije još 1587. u popisu svojih samostana navodi samostan u Našicama.

Nije isključeno, da su se Franjevci našičkog samostana zadržali sa svojim narodom i u novim uvjetima života, po šumama i nepristupačnim predjelima kao što je to bio slučaj i s Franjevcima iz virovitičkog samostana. No, o tome se pouzdano ništa ne zna.

3. Našički samostan preuzima Provincija Bosna Srebrna

Turskim osvajanjem Srijema, Istočne Slavonije i Požeštine s granicom, koja je ispod Siska preko Čazme, Severina kod Bjelovara, pa preko Bilogore izbijala na Dravu ispod današnjeg Kalinovca i Molvi, stanovništvo se djelomično razbježalo, propalo ili prešlo na Islam da spasi glavu. Mnoga naselja su tu tada potpuno nestala, a vjerski život je zamro. Brojno svećenstvo, koje je prije dolaska Turaka u ovim krajevima djelovalo, razbježalo se ili je propalo. Samostani su općenito napušteni.

Nesreća i zlo, neopisivo stradavanje i patnje, snašle su naš narod, ali treba priznati da to nije bez krivnje naših ljudi. Brzom osvajanju Slavonije doprinio je mnogo vjerski nehaj i ravnodušnost, želja za udobnim i lakim životom, postupci koji se nisu slagali sa zahtjevima Evanđelja i učenjem Crkve, a pogodovali su nastranostima i najnižim strastima. Plemići, gospo-

đari gospoštija, gradova i naselja, odali su se razvratu, ubijanju i pljački. Jedni su drugima palili gradove, ubijali kmetove, odvodili stoku, otimali vrijednosti, osakačivali muškarce, silovali žene i djevojke, činili takva zla da se čovjek zdrave pameti mora zgroziti. Dovoljno je samo pročitati osudu plemića križevačke i virovitičke županije od 1481. 2. veljače, da se vidi što su sva ta plemenita gospoda radili (Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva, godina VIII, sv. 2. i 3. Zgb 1906. str. 153-164.). K tomu je došla i ona podijeljenost slavonskog i hrvatskog plemstva na Ferdinandove i Zapoljine pristaše pa preuzetnost ugarskog plemstva pred bitku na Muhačkom polju 1526. i Slavonija je u takvim okolnostima bila kao zrela voćka da gotovo bez borbe padne u turske ruke. I pada pod tursku vlast do 1552.

Za našu stvar možda nije beznačajno spomenuti da je područje Našica, Orahovice i Podgorača pripalo Turcima bez borbe, jer su kmetovi tih područja odbili boriti se protiv njihova nadiranja. I to je razlog da su najmanje opustošena i uništena. Stanovništvo je dobrim dijelom prešlo na Islam i nastanilo se u ta tri mjesta, dok su u selima oko tih naselja ostali katolici.

Turci su u Našicama i Orahovici uredili svoja dva kotara a u Podgoraču vojvodstvo. U nađene tvrđave — Bedemgrad i Ružicu — postavili su prikladne posade. U Orahovici najjaču posadu. Doselili su i muslimanskog stanovništva iz istočnog i srednjeg dijela Bosne. I život se razvijao dalje više manje mirno, jer tada Turci još nisu zlostavljali stanovništvo velikim podavanjima i zloglasnim haračom (Pavić, Podrijetlo (...) str. 155.-156.).

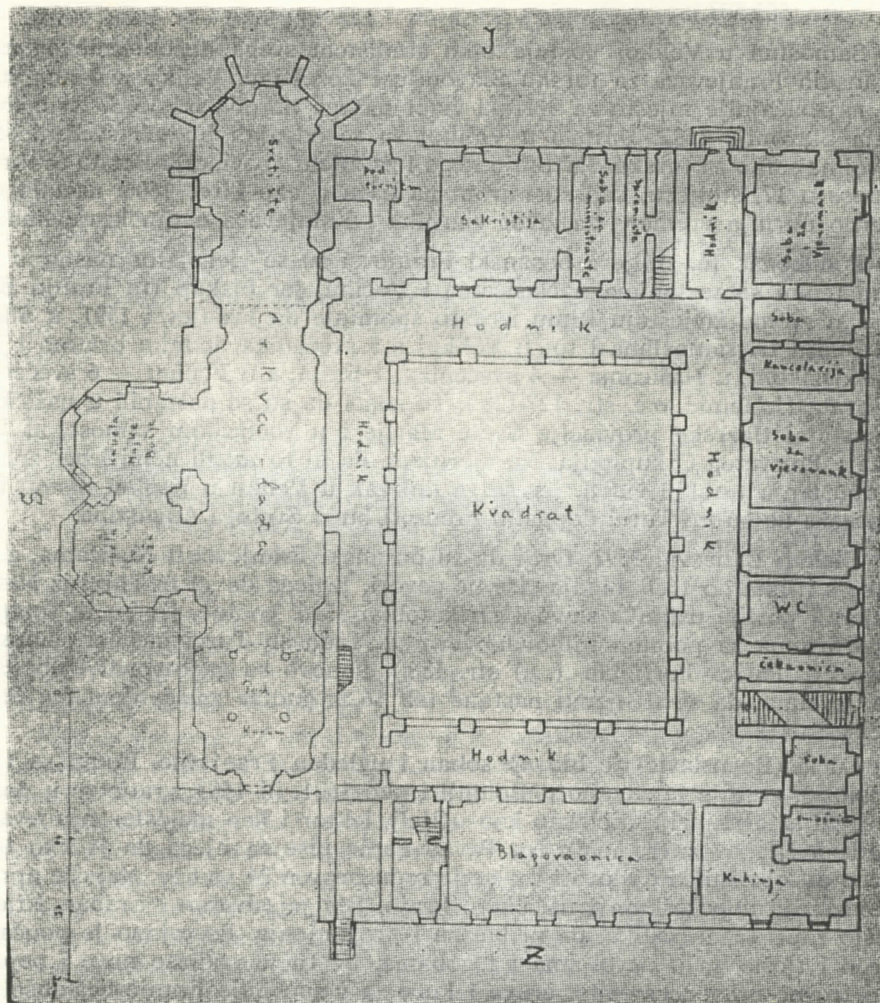
Snagom pisma turskog cara Mehmeda II, koje je u svibnju 1463. i 1464. ishodio fra Anđeo Zvijezdović, a zove se »ahdnama Mehmeda II«, turski vladar nalaže: »svim plemićima i neplemićima, da se nitko ne usudi niti se u Bosni nalazeće, niti se povraćajuće Franjevce, niti njihove crkve uznemirivati ili se u njihove stvari miješati, nego da ih puste da slobodno u njegovu carstvu polag svoga zakona živu. A da će bosanske Franjevce, dokle god mu budu vjerni, štititi i njihov imunitet braniti, te plemiće i neplemiće koji budu protiv ove ahdname radili, kazniti, kune se: sa Stvoriteljem neba i zemlje, sa svim svetim knjigama, sa svojim velikim prorokom, sa dvadeset četiri proroka i sa sabljom, kojom se paše« (J. Jelenić, Kultura i bosanski Franjevci, I, Sarajevo, 1912. str. 116-117.).

To pismo čuva se u Fojnici, dokaz je želje turskih vladara da se narod iz Bosne ne iseljava, a u isto vrijeme je razlogom da su se Franjevci u Bosni održali i imali neku slobodu djelovanja i zaštitu za svoje crkve i samostane. Oni su se na to pismo uvijek iznova pozivali, a ono im je dalo i mogućnost da su po osvajanju Slavonije i Požeštine prešli Savu i započeli svoje dušobrižničko djelovanje među katoličkim življem tih krajeva.

Preuzimali su napuštene crkve. Popravljali ih i u njima su sabirali vjernike i posluživali ih kao svećenici. Zaposjeli su svoj prvi samostan u Đakovu i samostan Zagrebačke kustodije u Požegi. Da su bili u Đakovu zna se po tomu što su im taj samostan spalili kalvini 1551., a požeški su zapalili Turci 1573. pod optužbom da su u njemu tobože skrivali neke turske neprijatelje.

Iz pisma kalvinskog propovjednika Mihajla Starina, odpalog Franjevca, obrazovana u Padovi, koji je 1530. prihvatio reformaciju i postao kalvin, a napisao ga je 10. lipnja 1551. prijatelju Nikoli Tuknaju u Beč, gdje se hvali, kako je u 7 godina propovjedničkog djelovanja utemeljio 120 župa, ističe pak doslovno: »Mnogo bi ti morao pripovijedati o svim svojim sukobima

kroz ovo 7 godina, štono sam ih imao sa papinskim ljudima. Dosta je reći, da smo ih svagdje suzbili i kao vukove od stada božjega daleko otjerali, neke preko Tise, a druge preko Save...« (Bösendorfer, Crtice iz Slav. str. 330-331.), vidi se da su djelatni na području Slavonije odmah po njenom osvojenju i pripajanju turskoj državi. A jer je kalvinizam u turskoj državi uživao veliku slobodu i djelovanjem spomenutog Starina širio se uspješno upravo u Srijemu i oko Đakova, bosanski Franjevci su se odvažno upustili u borbu s njim i suzbijali ga. Nisu ih uplašila kalvinska nasilja pa ni palež samostana u Đakovu.

Tlocrt crkve i samostana

Prisutnost bosanskih Franjevaca na slavonskom području još značajnije je potvrđena pismom pape Grgura XIII, kojim 24. lipnja 1575. dopušta Franjevcima Provincije Bosne Srebrne da mogu slobodno preuzeti kuću Svetog Augustina u Velikoj sa svim pripadnostima pa i vinogradima, što im Turci daju. Mogu se trajno nastaniti u Velikoj i osnovati svoje prebivalište — samostan — s ciljem da djeluju dušobrižnički u poučavanju vjernika, u predobivanju odpalih, a uz to odgajati mladiće za buduće svećenike. Upotrebu materijalnih dobara — vinograda — papa im izričito dopušta zato, da lakše vrše svoje dano poslanje i uz to pomažu siromašnima (L. Wadding, o.c. t. XXI, str. 502-503.).

Samostan u Velikoj postaje tako središtem svega dušobrižničkog rada bosanskih Franjevaca za tursku Slavoniju i Požeštinu. Velika je nema sumnje najznačajnije mjesto za vjerski život našega naroda od 1575. do oslobođenja Slavonije 1692. Upravo u Velikoj su se odgajali budući svećenici-franjevci ne samo za tursku Slavoniju nego i za cijelu Provinciju Bosnu Srebrnu. Napose u 17. stoljeću, kad su mirom na ušću rijeke Žitve 1606. nastala razmjerno mirnija vremena za život vjernika i Franjevaca u tim krajevima.

Pod konac 16. stoljeća bosanski Franjevci su se vjerojatno nastanili i u napuštenim samostanima u Našicama i Voćinu, jer biskup fra Franjo Baličević u svome izvještaju Rimu izričito spominje da Franjevci 1591. u Slavoniji imaju tri samostana i to: u Velikoj s 5 svećenika, jednim bratom i jednim klerikom, u Našicama — 4 svećenika, 1 brata, a u Voćinu — 6 svećenika i 1 brata (J. Jelnić, o.c. str. 127-128.). To znači da su se nastanili u našičkom samostanu Ugarske provincije Svete Marije i u voćinskom samostanu Provincije Presvetog Otkupitelja. Ne vjerujem, da bi to mogli učiniti bez znanja i dopuštenja turskih vlasti, jer se za dolazak u Veliku u papinu pismu izričito kaže da su im Turci dopustili preuzeti kuću Svetoga Augustina.

Biskup Baličević 1591. tvrdi da su bosanski Franjevci u Našicama, a onda se o njima do 1620. nigdje više ne govori. Izgleda da su ih Turci iz Našica potjerali poslije ustanka slavonskih katolika 1596. godine, jer su ih smatrali odgovornima za pobunu njihovih vjernika. Tada su Turci našički samostan zatvorili (Pavić. Porijeklo (...) str. 156.). Ponovo su ga otvorili i dopustili Franjevcima, da se u njemu nastane tek 1620. godine zalaganjem fra Jerka Lučića.

Lučić (Bogoslavić) je bio sposoban i ugledan Franjevac. Rodio se 1575. i teološke studije je završio u Bolonji i oko 1601. ili 1603. vratio se u domovinu, gdje je najprije djelovao kao učitelj, lektor i kao magister franjevačke mladeži. Njegov suvremenik fra Pavao Papić piše za njega da je oko 1615. počeo dušobrižnički djelovati i u tome radu proveo 24 godine. Najviše upravo u Slavoniji, u požeškom i našičkom kraju. Bio je odvažan i hrabar. Nije se plašio zapreka, neprilika, pa ni batina i proganjanja. Postojano je poučavao narod i tješio ga u nevoljama i tegobama. Uz to je podizao nove i popravljao trošne crkvene zgrade: crkve i kuće za stanovanje Franjevaca-dušobrižnika. Bio je dobar propovjednik i izdao je neke propovijedi, koje se nisu sačuvale. Mnoge je nevjernike priveo k vjeri, a okorjele grješnike na pokoru i popravak života.

Njegovo najveće životno djelo: našički je samostan, koji je uz velike novce uspio od Turaka ponovo dobiti, popraviti i urediti te svoju braću Franjevce u njemu nastaniti. Pokazao se dalekovidnim čovjekom.

Obrazovan u teološkim naukama, bogat iskustvom u dušobrižničkom radu Lučić je shvatio, da je uspostavljanje našičkog samostana s onu stranu Krndije najbolje mjesto za obranu od kalvina koji su iz Ugarske preko Drave prodirali u područje slavonske Podravine. I nije se prevario. Njegovo nastojanje u tome pogledu bilo je vrlo plodonosno, jer je upravo našički samostan uz samostan u Velikoj postao značajnim duhovnim središtem za održavanje pravovjerja i kršćanskog života od Osijeka do Virovitice.

Obnovom samostana i uređenjem samostanske crkve Svetoga Antuna, koja je od svoga utemeljenja u Našicama posvećena velikom ljubitelju ljudi — Čudotvorcu iz Padove, Našice su u 17. stoljeću mjesto, na kojemu se za blagdan svetoga Antuna (13. 6.) i za blagdan Marijina uznesenja na nebo — Velika Gospa (15. 8.) — sabire katolički narod iz cijele slavonske Podravine, kako to svjedoči o. Petar Nikolić 1660. godine (Acta Bosnae, broj 1435., str. 496.). Našički samostan šalje Franjevce-dušobrižnike u cijelo područje između Drave, Bilogore i Krndije sve do najzapadnije župe u Dugom Selu kod Virovitice (R. Lopašić, Slavonski spomenici 17. vijeka, Starine XXX, Zgb 1902. br. 35.).

Lučić je imao bogat i sadržajan redovnički i svećenički život. U Provinciji Bosni Srebrnoj vršio je službu savjetnika (definitor) i pohoditelja (visitator), a biskupi fra Franjo Baličević i Albo Renđić (beogradski) imenovali su ga svojim generalnim vikarom. Uživao je velik ugled i u Bosni kao i u Slavoniji. Narod ga je volio i cijenio, premda su ga radi uvođenja gregorijanskog kalendara skoro i kamenovali. Nakon smrti biskupa Tome Ivkovića imenovan je fra Jerko Lučić 3. 10. 1636. naslovnim biskupom Drivasta (Albanija), a posebnom papinom odredbom imenovan je na 7 godina upraviteljem bosanske briskupije. Svoj život je završio 15. siječnja 1643. u Sutjesci, gdje je u samostanskoj crkvi sahranjen, a kroničar je zapisao za njega da je bio: »muž znanja, pobožan i vjerskim žarom preslavan« (vir scientia, pietate et religionis zelo preclarissimus).

Našički samostan posve sigurno duguje veliku zahvalnost upravo fra Jerku Lučiću, jer ga je on sačuvao od raspadanja i zaboravi na taj način, što ga je svojom razboritošću, zauzetošću i velikim osobnim zalaganjem dobio od Turaka za velike novce, obnovio ga i uredio crkvu (Fermendžin, Chronicon (...) str. 34. i 37.).

Nakon uspostave i obnove našičkog samostana između 1620. i 1632. godine, kad je 1633. naslikana i prva slika Svetoga Antuna za glavni oltar, na poticaj carigradskog patrijarha Ćirila i budimskog vezira nastalo je divljačko progonstvo katolika i Franjevaca 1635. godine, te su našički Franjevci platili 2800 škuda, da izbjegnu smrti (Fermendžin, Chronicon (...) str. 35.). I taj sabrani novac najbolje je svjedočanstvo kako su katolici i narod našičkog područja poštivali i cijenili svoje dušobrižnike. Za njih su bili spremni na najveća odricanja i žrtve. Znali su dobro što zapravo duguju braći našičkog samostana što sigurno ne bi činili, da su se Franjevci međusobno samo borili za biskupske stolice, kako to neki crkveni pisci kod nas pišu. Izrasli iz svoga naroda Franjevci su živjeli s narodom i za narod i uz pogibao života nisu ga napuštali. Narod je to dobro znao i osjećao i zato je za svoje »ujake« davao i posljednji novčić da ih sačuva i spasi. A to je u 17. stoljeću do oslobođenja Slavonije trebalo često činiti.

Prvi službeni izvještaj o našičkom obnovljenom samostanu napisao je o. Pavao Pelizzer iz Rovinja, koji je 1640. godine pohodio Provinciju Bosnu

Srebrnu kao predstavnik Franjevačkog reda. On je u Našice došao iz samostana u Velikoj s pratnjom od 22 konjanika. Bila je druga polovica svibnja. Opisuje našičku crkvu kao lijepu, premda su ukrasi trošni, a smatra je većom od crkve Svetoga Franje u Zadru. Ima duge prozore (le fenestre lunghissime). U njoj je novi rustikalni kor. Veliki oltar je velik, lijep i suvremen. Na lijevoj strani crkvenog zida zapazio je staru i vrlo lijepu sliku Duha Svetoga. Klima mu se ne sviđa, a vidik je vrlo lijep (Aria e pessima, e pure e in un bellissimo scito). U našicama je boravio do 22. svibnja (Starine XXIII, Zgb 1890. str. 35.).

O našičkom samostanu piše i o. Petar Nikolić, generalni vikar zagrebačkg biskupa Petra Petretića u spominjanom već izvještaju napisanu u Našicama 28. svibnja 1660. godine. Namjena tog izvještaja tražila je da o. Petar Nikolić prikaže zagrebačkom biskupu stanje župa i crkava na cijelom području Požeštine i turske Slavonije i zato Nikolić u tome smislu piše. Njemu je važno zapisati samo ono što je obilazeći tim područjem vidio i našao. Nije se zadržavao na pojedinostima, jer je želio istaći samo bitno i dati opću sliku. Izvještaj mu je značajan, jer donosi podatke neposrednog uvida od izvanredne povijesno-kulturne vrijednosti trideset godina prije oslobođenja Slavonije od turske vladavine. Mnogo toga što je Nikolić tada zabilježio do oslobođenja je već nestalo.

O Našicama bilježi:

— Našički samostan Svetoga Antuna Padovanskog, gdje se na njegov blagdan i na Uznesenje Bogorodice skuplja vrlo veliko mnoštvo kršćana sa svih ovih strana, da božanskim hvalama slavi Bogorodicu i svetog Zaštitnika spomenutog samostana.

Nalazi se tu također u blizini samog samostana druga lijepa crkva Presvetog Trojstva; možda je nekoć bila župna, gdje se svakog blagdana slavi Misa i drži propovijed za narod, a udaljena je od samostana samo koliko se dobacuje kamenom.

U selu zvanom **Motičina** crkva je Svih Svetih lijepa, velika, starinska, ponovo obnovljena po poštovanom ocu fra Stjepanu Kneževiću iz Velike i tu sada vrši dušobrižničku službu poštovani otac fra Martin iz Broda, aktualni definitor provincije, teolog i propovjednik.

U selu **Koška** ili Coska isto je crkva starinska pokrivena sa svim potrebnim za službu, služi kao župnik neki brat Martin, koga ovamo šalju iz našičkog samostana.

U selu **Zoljan** pokraj samostana je različita crkva pod imenom svete Katarine, na njezin blagdan se slavi svečanost; blizu nje je samostan i crkva svetoga Martina, pokrivena, starinska, sa svojim tornjem, na određene blagdane ondje se slavi Misa. Blizu spomenutog samostana je također srušena crkva zvana **Pekovicza.**

Sa zapadne strane blizu našičkog samostana ostaci su zidova i zove se **Klara,** udaljenost od samog samostana je koliko se dobacuje kamenom, nekoć je možda bio samostan duvna Klarisa.

Malo dalje odatle jest jedna crkva, čitava, sa svojim tornjem, zove se Martin, crkva zvana imenom Svetog Martina. Služi se ondje vrlo često. Na blagdan Sv. Martina je oprost. Svećenik se šalje iz samostana (Fermendžin, Acta Bosnae, str. 495-496.).

Vrijedno je iz tog izvještaja spomenuti da se u svim župnim crkvama pa i u samostanskim crkvama u Našicama i Velikoj Presveto otajstvo redovito ne čuva iz opreznosti da Turci koji običavaju ulaziti u crkve i hodati u njima (ambulandi causa), ne oskvrnu Presveti sakramenat. U našičkom samostanu je po zapisu Nikolića boravilo i do 30 Franjevaca. No, to ne znači da su svi oni stanovali trajno u samostanu nego da su bili od uprave Provincije dodijeljeni u službu cijelog našičkog područja i bili podložni gvardijanu u Našicama. On je vodio brigu o njihovu radu, pohađao ih na župama i svake tri godine ih je raspoređivao s jedne župe na drugu. Mogao je to učiniti i prije, ako je bilo potrebno.

Iz našičkog samostana je poznat i jedan tragičan slučaju, u kojemu je gvardijan vršeći svoju dužnost pohoditelja braće na župama izgubio život. Iz pisma oca Luke Ibrišimovića zagrebačkom biskupu Martinu Borkoviću napisanu u Velikoj 30. svibanja 1677. doznajemo slijedeće:

— Sa suzama mogu potvrditi da je časni otac Mato Jakšić, gvardijan samostana u Našicama 15. ovoga mjeseca (svibnja) bio na pohodu jedne župe blizu Drave od 12 hajduka začudnom okrutnošću napadnut. Pucajući u njega, oboren je s osam metaka. Svukli su mu habit (redovničko odijelo), polumrtav je ležao na zemlji. Milosrđe je Božje milosti, da se mogao ispovijediti. Kad je to obavio, odmah su ga nečuvenom okrutnošću, što ni pogani ni Skićani ne rade, bacali u Dravu da se utopi. Nad ovom okrutnošću ne mogu se dovoljno i sami nevjernici načuditi. Trojicu pak, drugova svećenika natrag svezanih ruku dva su dana i dvije noći zadržavali u šumi samo da izmame za otkupninu 200 imperijala (carskog novca).

Ibrišimović je imao veze u podravskom dijelu Podravine, ispitivao je i doznao, da su to učinili virovski hajduci pod vodstvom nekog Filipaka (R. Lopašić, Slav. spom. XVII. vijek, broj 38. str. 45-46.).

Biskup Borković moli križevačkog pukovnika, da se kazne ubojice oca Mate Jakšića za kojega kaže da ga je 1676. posjetio u Zagrebu. Naziva Jakšića dobrim čovjekom (viro bono — Lopašić, o. c., broj: 39, str. 46-47.).

Jakšić o. Mato pravi je mučenik, koji je vršeći svoju dužnost na strašan način ubijen.

O posljednjim godinama turske vladavine u Našicama i okolici ništa nije poznato. Po svemu izgleda da su Našice u borbama što su se od 1684. do 1687, vodile za oslobođenje Slavonije ostale po strani. Carska i hrvatska vojska kretala se s jedne strane uz Dravu preko Valpova k Osijeku, desnom obalom i preko Sigeta, Pećuha, Šikloša, i Mohača lijevom obalom. S druge strane borbe su se vodile od Pakraca i Kraljeve Velike prema Gradiški i Požegi. Turske posade su davale otpor u Požeštini i na Savi i ondje su se vodile odlučne bitke.

Našice su, zna se, Turci 1532. osvojili bez borbe. Bez borbe su Našice Turci i napustili 1687. Napuštajući ih, a vladali su njima 155 godina, zapalili su našički samostan i crkvu. Samostanska kronika veli, da je bijes mjeseca crkvu i samostan pretvorio u pepeo (furor lunae incineravit). No, Franjevci tada Našice nisu napustili. Ostali su, da spaljeno poprave i nastave u mirnijim vremenima živjeti i raditi.

Prema Komorskom popisu 1692. pet godina nakon oslobođenja, Našice su imale 26 kuća, Vukojevci 15, Klokočevac 22, Seona 22, Zoljan 22 kuće, a Gradac i Ceremošnjak zajedno 15 kuća. Razmjerno malo, ali mnogo bolje

nego virovitičko područje, gdje su mnoga sela spaljena i u njima ostala po jedna ili nijedna nastanjena kuća.

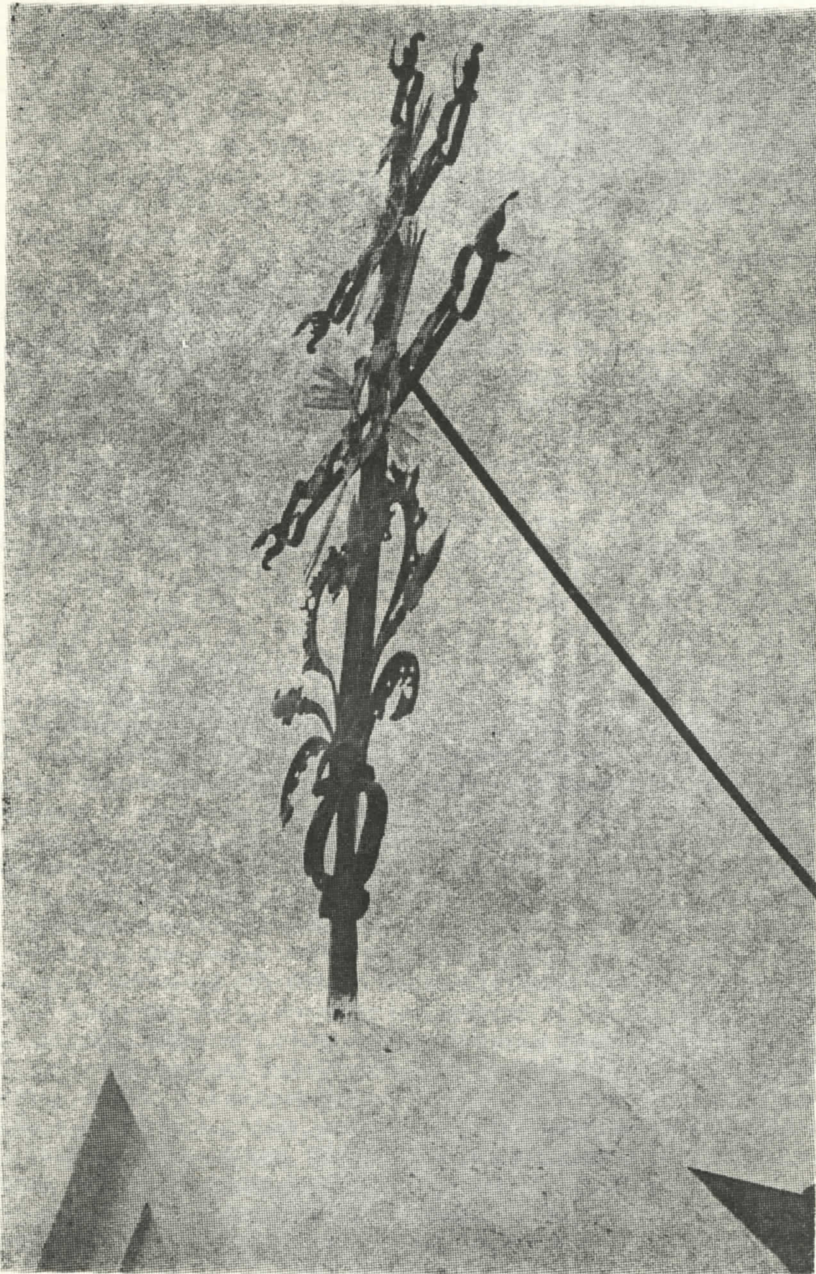
U 18. stoljeću Našice su se počele slobodnije razvijati. S porastom stanovništva započelo je i življe djelovanje oko obnove vjerskog života. Obnavlja se samostanska crkva, izgrađen je samostan. Sve kulturne vrijednosti do danas još sačuvane u našičkom samostanu nastale su upravo u tome stoljeću. Razdoblje terezijanskog oduševljenja za barokno i rokoko oblikovanje crkvenog prostora našlo je svoju bogatu potvrdu i u našičkoj franjevačkoj crkvi i samostanu. Održavanje studija filozofije, moralke i teologije u 18. i 19. stoljeću odrazilo se i na samostanskoj knjižnici, koja posjeduje lijepi fundus knjiga upravo iz tih područja filozofske i teološke nauke. Jedan dio samostanske knjižnice iz Slavonskog Broda prenešen je u Našice, kad je samostan u Brodu 1787. dokinut. Postojano i neprekinuto upravljanje velikom našičkom župom Sv. Antuna Padovanskog od 1620. godine do danas također je značajna i u kulturnom pogledu važna činjenica, na koju se ne smije zaboraviti i s kojom treba računati, da se objektivno ocijeni značenje prisutnosti Franjevaca u Našicama.

4. **Našički franjevački samostan**

Postojanje starog našičkog samostana zajamčeno je 1533. godine, jer se uprava Ugarske provincije Svete Marije nakon zauzeća Našica nada skorom povratku Franjevaca u našički samostan i na provincijalnom Kapitulu u Nagy Varadu prepušta provincijalu imenovanje našičkog gvardijana. Stari našički samostan i crkva nisu srušeni ni do konca 16. stoljeća, kad biskup fra Franjo Baličević u izvještaju Svetoj Stolici 1591. u Našicama navodi 4 svećenika i 1 brata Franjevca. To potvrđuje i činjenicu što je fra Jerko Lučić mogao »stari našički samostan, koji je pripadao ocima provincije sv. Marije oko 1632. napušten za bosansku braću zaposjesti i obnoviti« (antiquum Conventum Nasicensem, (...) occupavit et restauravit — E. Fermendžin, Chronicon (...) str. 35.).

Ovo »stari našički samostan« odnosi se najvjerojatnije na onaj samostan, koji je u Našicama podignut pod konac 13. stoljeća, a ostao je čitav, kad su Turci 1532. osvojili Našice. Ako našička predaja zapisana 1730. ističe da je našička crkva od svoga utemeljenja podignuta u čast Svetome Antunu, a zazidani prozori na južnom crkvenom zidu i danas još pokazuju da je građena u gotičkom slogu, onda je i samostan iz istoga razdoblja. Vidljivo je naime da je istočno krilo starog samostana bilo povezano s južnim zidom gotičke crkve i za razliku od današnjeg istočnog trakta bilo pomaknuto zapadnije.

Stara, izvorna samostanska zgrada, koja je uspješno nadživjela tursko vladanje u Našicama, imala je samo dva krila: istočno i južno, jer se u opisu samostanske zgrade iz početka 18. stoljeća spominju — južno i istočno krilo — što su ih samostanska braća nakon požara 1687. obnovila, a 1715. godine posve iznova sagradili i zapadno krilo milostinjom pobožnih dobročinitelja (Prot. conv. Vel. str. 410. i Prot. conv Czer. I, str. 167.). Našička kućna povijest za razliku od spomenutih tvrdi, da je zapadno krilo sagrađeno 1712. godine. No, slažu se u isticanju, da je južno krilo obnovljeno, premda ne u istom obliku, kako stoji od svoga utemeljenja (Tractus a meridie licet non in eadem forma adhuc a tempore fundationis extat — Prot. conv. Nas.

Željezni križ iznad crkvenog pročelja, 18. st.

Foto: OLLROM

I, str. 2.). Istočno su krilo također naši kao iz temelja obnovili godine 1708. (Ab oriente nostri etiam quasi a fundamentis repararunt anno 1708. — o.c. str. 2.).

Nakon 1712. odnosno 1715. našički samostan zajedno s crkvom sa sjeverne strane ima oblik zatvorenog četverokuta, a do 1708. obnovljeno istočno i južno samostansko krilo pružilo je mogućnost, da su braća 1708. na zahtjev vrhovne uprave Reda a po odredbi provincijaskog definitorija 19. siječnja 1708. u Osijeku mogla otvoriti u Našicama gramatičku školu.

Izgradnja sadašnjeg samostana

Obnovljeni stari našički samostan 1708. nije bio dovoljan za stanovanje i život braće, koja su za dušobrižništvo našičkog kraja bila potrebna. Trebalo je graditi novi dio samostana. Mogućnost je postojala — prostor sa zapadne strane. I našička kronika tvrdi da je zapadno samostansko krilo sagrađeno 1712. godine, a ne 1715., kako to piše u Veličkoj i Cerničkoj kronici. Taj zapadni samostanski trakt povezan je s južnim traktom i izvorno se nije naslanjao na crkvu, jer tada našička crkva nije još bila produžena za daljinu današnjeg kora. Čini mi se da je istočni zid toga trakta dodirivao izvana samo ondašnju crkvu. U tako sagrađenom zapadnom samostanskom krilu, koje je imalo zidane bolte i u prizemlju i u katu, u prizemlju su se nalazile: kuhinja, blagovaonica i pivnica, a ispod njih podrum, dok su se u katu nalazile pristojne sobice za braću. Treba reći da je taj trakt gradio našički samostan uz pomoć dobrovoljnih priloga vjernika (eleemosynis piorum Benefactorum Fratres nostri erexerunt).

U potresu 6. lipnja 1752. popucali su zidovi zapadnog samostanskog trakta, a velika oštećenja su nastala i na ostala dva trakta (Prot. conv. Nas. I. str. 17.). Šteta je morala biti velika, kad je provincijska uprava odredila, da se u Našicama iznova podignu južni i istočni samostanski trakt. Za voditelja gradnje određen je isluženi kustos o. Antun Bačić, a nadglednikom gradnje o. Mihael Benčević. Radovi su počeli 1752. a uspješno su završeni 1755. dovršenjem istočnog krila (Prot. conv. Nas. I, str. 10.). Tada je istočno krilo samostana pomaknuto prema istoku tako, da s tornjem sačinjava ravnu liniju. Na taj je način samostanski kvadrat dobio izduženi oblik pačetvorine, koja na južnoj i sjevernoj strani ima po dva luka više nego na istočnom i zapadnom zidu u prizemlju. Što znači da su na južnom i sjevernom prizemlju vanjskih zidova napravljeni vrlo veliki i prozračni prozori — njih šest, a na istočnom i zapadnom zidu samo četiri prozora. Do pred desetak godina ti su prozori u prizemlju kvadrata bili otvoreni, a sada su napravljeni okviri od betona u obliku ukrasa i ugrađena stakla. Ovi okviri s ukrasima nisu u skladu s baroknim stilom samostanske zgrade, a to narušava ljepotu samostanskog kvadrata — cvjetnjaka. Sačuvana izrezbarena slika samostana i crkve u Našicama na jednoj ukladi korskih klupa iz 1770. godine svjedoči da je prizemlje samostana s unutrašnje strane izgledalo jednako kao danas.

Kad je samostanska crkva 1765. dobila svoj današnji izgled, tada je najvjerojatnije sagrađen uz crkvu i samostanski hodnik na kat s krovištem iznad gornjeg hodnika. Krovište nad tim hodnikom spojeno je s krovištem crkve u jednu cjelinu, a šest jednako velikih i zračnih prozora u katu hodnika daju dovoljno svjetla i dvjema prozorima na južnom zidu crkvene lađe.

Spoj zapadnog krila samostana s crkvom posve sigurno nije izgledao neukusno kao danas. Spomenuti izrezbareni samostan i crkva iz 18. stoljeća pokazuje da je fasada crkve posve slobodna, što je i posve naravno. Tada nije bila zarobljena dijelom samostanske zgrade. Zapisa, doduše, nema ali je moguće, da je izgradnjom onih stepenica sa zapadne strane iz vrta u samostansko zapadno krilo, gdje su se nastanili stanari, zgrada samostana ušla za gotovo jedan metar u fasadu crkve i iznakazila je. Radi izvornosti i ljepote samostanske našičke crkve trebalo bi imati snage i smisla za lijepo, pa tu nagrdu ukloniti.

Vanjski izgled današnjeg samostana

Samostanska zgrada je sagrađena na kat i ima tri prostrana krila, koja zajedno s crkvom zatvaraju pačetvorinasti slobodni prostor, nazvan kvadratom, a u njemu se nalazi veliki bunar kojeg je 1760. dao iskopati i dobro urediti gvardijan o. Gerard iz Valpova (Prot. conv. Nas. I, str. 20.). Prostor oko bunara je prikladan za zelenilo i cvijeće. Bunar je 1846. u prosincu ponovo dao obzidati o. Konstanacije Rudmann za 518 forinti (Prot. conv. Nas. I, str. 475.). Postoji i danas. Nadsvođen je drvenim natkrovljem.

Glavnu fasadu našičkog samostana sačinjava istočno krilo koje se proteže od crkvenog tornja prema jugu, a duljina mu je 30, 40. U katu ima 8 prozora, a u prizemlju 7 i ulazna vrata do kojih se ulazi s par stepenica. Ta se vrata nalaze tu od 1755., kad je istočno krilo podignuto. Nalaze se označena i na spomenutom drvorezu iz 1770. Ulazi se u hodnik, koji dijeli istočni i južni dio samostana.

U prizemlju tog samostanskog krila s vratima od tornja nalazi se velika i prostrana sakristija povezana s crkvenom sobom, u koju su vrata iz sakristije. Slijedi stepenište iz prizemlja u kat. U katu su sobe za stanovanje braće.

Sa strane povrtnjaka i samostanskog dvorišta proteže se južno samostansko krilo koje povezuje u pravom kutu istočni sa zapadnim dijelom samostanske zgrade. Podignuto je na kat. Duljina mu iznosi 51,48 m. U prizemlju su službene prostorije našičke župe, vjeronaučna dvorana, sanitarija, izlaz na dvorište, stepenište u kat. Prije polaza na dvorište s desne strane je samostanska čekaonica. Središnji dio zgrade tog južnog krila potječe od strane. U katu su sobe za stanovanje braće.

Sa zapadne strane u pravom kutu na južno krilo nalazi se zapadni dio samostanske zgrade, koji dolazi do samostanske crkve ali je većim dijelom svoje širine zapadnije od crkvene fasade. Kako je to krilo sagrađeno 1712. dok samostanska crkva nije još bila produžena za nešto više od pet metara, zgrada nije dodirivala crkvu. Duljina zapadnog trakta iznosi 37,11 m, a ima 8 prozora u katu i 7 u prizemlju. Od sagrađenja u prizemlju se nalaze: kuhinja, blagovaonica i pivnica, a u katu su sobe za stanovanje. Tu je u posljednje vrijeme smještena knjižnica.

U sva tri dijela samostanske zgrade i u prizemlju su vrlo široki hodnici, preko tri metra i nalaze se uz samostanski kvadrat. Popločeni su ciglom. Jednaki hodnik u prizemlju je i uz crkvu.

Sva tri hodnika u katu samostanske zgrade postavljeni su u sredinu pojedinog trakta tako da su samostanske sobe za braću s jedne i druge strane hodnika. Jedne gledaju u kvadrat a druge u prostor oko samostanske zgrade.

Radi takvog položaja hodnici su tamni, a to ne djeluje ugodno. Mnogo su uži. Širina im je 2 m. Popločeni su kamenim kvadatnim pločama iste boje kao i u crkvi; nabavljene su 28. 8. 1774. a postavio ih je brat Melhior Gramasti, klesar. Samostanski zapis spominje da je nabavljeno 1000 komada kamenih kvadratnih ploča sa 172 fl (Prot. conv. Nas. I, str. 39.).

Krovište samostanske zgrade i sama zgrada često su u svojoj dugoj povijesti popravljani i obnavljani, nastajale su različite preinake, ali je oblik ostajao uvijek isti — izvorni. Samostanski poglavari uz suradnju svoje subraće nastojali su da našički samostan bude praktičan za stanovanje i uvijek lijep.

Postavljeni i uklonjeni

Da se ne zaboravi!

Nastojanjem provincijala o. Antuna Bačića a za našičkog gvardijana o. Ivana Pavlovića na hodniku u katu postavljen je 1757. kod tornja uz crkveni zid (tada još nije bilo oratora) oltar Svetoga Antuna Padovanskog, da bude za bolesnu braću. Uklonjen je kad je 1764. napravljen sadašnji orator za braću bolesnike i ostale, da mogu sudjelovati u Misi. Od tog se oltara nije ništa sačuvalo.

Iste godine kod ulaza u sakristiju na crkveni je zid na hodniku postavljen oltar Svetoga Didaka, zaštitnika samostanske braće pomoćnika. Sliku za taj oltarić napravio je samostanski brat slikar Josip Kronoweter. Oltar je kasnije uklonjen, ali je slika sv. Didaka sačuvana (Prot. conv. Nas. I, str. 18.).

Danas se na crkvenom zidu blizu ulaza u svetište nalazi lijepo barokno Raspelo, vjerojatno ono sa starog oltara Svetoga Križa, koji se prije podignuća oltara Svetog Križa nalazio tu na hodniku pred sakristijom. Kako se predaja postojano čuva, to je razlogom da se upravo ovo Raspelo na hodniku i danas posebno poštiva.

Blagovaonica

Za provođenje zajedničkog samostanskog života blagovaonica je u starim samostanskim zgradama redovito najveća i najljepše uređena prostorija. I u našičkom samostanu je tako. Smještena je u prizemlju zapadnog krila samostana. S južne strane joj je prostrana kuhinja, a sa sjeverne pivnica. Nadsvođena je zidanim boltama bačvastog oblika. Duga je 19 m, a široka 6,60 m. Prema Zapadu ima 4 prozora, a ulazna vrata su iz samostanskog hodnika. Podignuta je 1712., a konačno uređena 1769. zalaganjem o. Đure Martinovića (Prot. conv. Nas. I, str. 34.). Spomenuti je gvardijan dao napraviti ulazna vrata i vrata u pivnicu, a vjerojatno su u to vrijeme naslikane i slike, od kojih su četiri do danas sačuvane i nalaze se u njoj.

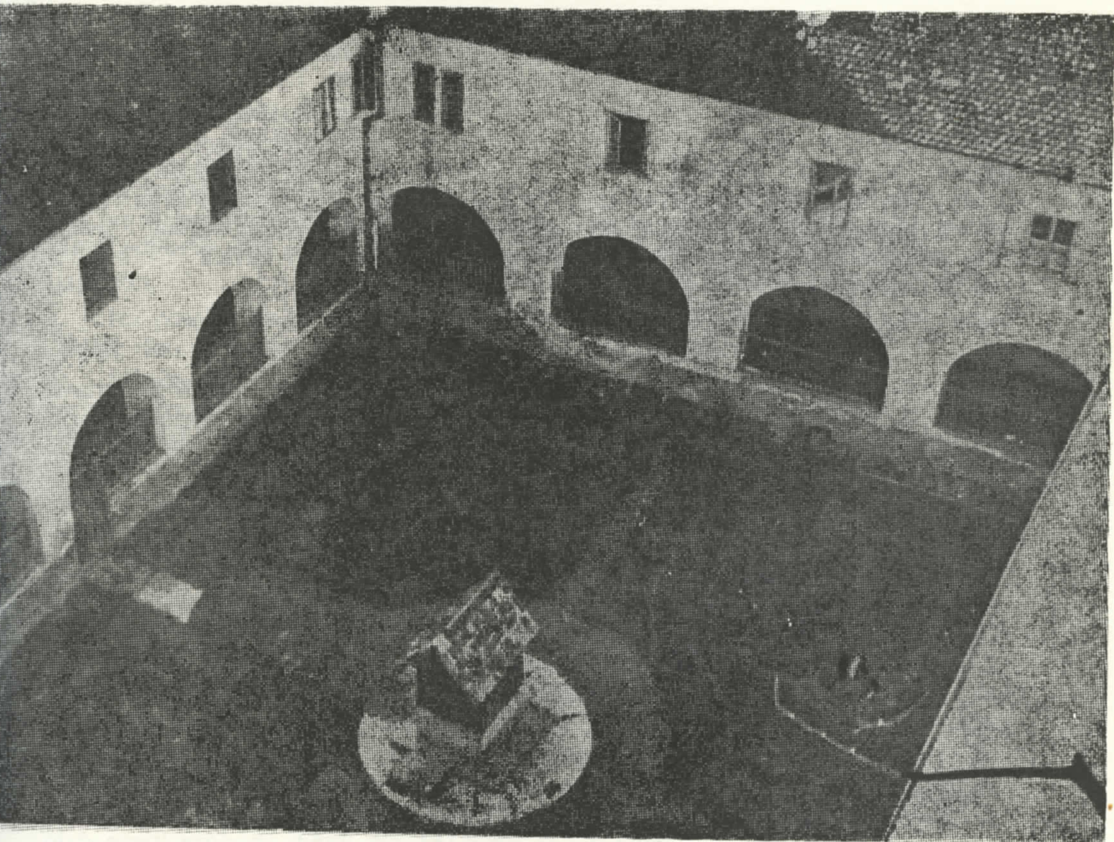
Ulazna vrata su velika i lijepa — svečana. Visina im je 222 cm, a širina 133 cm. Uokvirena su širokom bogato profiliranom oplatom, a u gornjem dijelu — iznad samih vrata - nalazi se izrezbarena Noina lađa, djelo fra Junipera Stilpa, kipara. Vrata su napravljena od hrastovine. Oblikovana su tako, da svako krilo ima po tri figurativno izrezbarene uklade u profilirane rubene okvire. Gornje i donje uklade su 60x40 cm, a srednje 40x40 cm. Na sredini se nalazi stara brava bogato ukrašena, djelo fra Andrije Gantzera, kovača bravara. Njegovo su djelo i željezni bogato razvedeni nosači na kojima vise vrata obješena na pantima.

U blagovaonici se na zidu nalaze do danas još četiri stare slike koje je vjerojatno naslikao fra Josip Kronoweter, a prikazuju franjevačke svece: Svetog Antuna Padovanskog, svetog Ivana Kapistrana, Svetu Klaru i Svetu Elizabetu. Nedostaju sigurno dvije — Sveti Franjo i Sveti Bonaventura. Slike su osrednje vrijednosti i dosta su oštećene.

Nad ulaznim vratima u pivnicu nalazi se slika »Zadnja večera« koju je 1897. naslikao slikar Graits, a dao ju je naslikati o. Firmo Pletikapić, dugogodišnji našički gvardijan. Bilo je tu nekada pročelje blagovaonice, jer su stari stolovi, kojih više nema, bili smješteni uza zid od pročelja s jedne i druge strane tako da su prisutni kod stola imali pregled cijele blagovaonice. Danas su stolovi postavljeni kroz sredinu blagovaonice.

Pivnica (cellarium) i podrum

Ispod zapadnog krila samostanske zgrade godine 1712. iskopan je i uređen prostran i velik podrum, u koji se s vanjske strane ulazi ispod južnog dijela samostanske zgrade kroz oširoka vrata, a s unutrašnje strane stepenicama iz pivnice.

Samostanski kvadrat

Foto: OLLROM

Iz blagovaonice se ulazi u pivnicu, koju je 1760. godine kao i blagovaonicu dao urediti o. Gerard iz Valpova, tada našički gvardijan (Prot. conv. Nas. I, str. 20.). Značajna su zapravo samo vrata koja središnje postavljena na sjeverni zid blagovaonice vode u tu pivnicu. To su jednokrilna hrastova vrata umjetnički izrezbarena. Djelo su brata Junipera Stilpa, kipara, a postavljena su 1769. za gvardijana o. Đure Martinovića (Prot. conv. Nas. I, 34.). Visina im je 200 cm, a širina 97 cm. U rubne čvrste okvire ugrađene su dvije uklade. Gornja uklada ima 72x62 cm, a na njoj je izrezbareni duboki reljef, koji prikazuje »Razgovor Isusov sa ženom Samarjankom na Jakovljevu bunaru«. Dolnja uklada je 72x66 cm, a na njoj je izrezbareni duboki reljef koji prikazuje »Izviđače obećane zemlje, kako na motki nose grozd i voće«. Oba su reljefa izvanredno lijepo i dopadljivo umjetničko djelo i posebno vrijedno, kad se zna da rezbariti u hrastovini nije lagan posao. Dobro su očuvani. I na njima se nalaze nosači i panti, kovačko djelo fra Andrije Gantzera, kovača bravara. Vrata imaju prifilirani okvir, što ih na tome dijelu blagovaonice lijepo ističe. Oboja vrata stolarski je izradio fra Didak Rausch, stolar.

Tornjić s urom

Nad krovištem hodnika uz crkvu podignut je 1781. mali tornjić, u koji je postavljen sat, što ga je napravio i oko blagdana Svetoga Josipa postavio brat Aleksa Schetz, provincijski urar (Prot. conv. Nas. I, str. 56.). Danas nema ni tornjića ni sata. No, kako je isti brat 29. 3. 1781. napravio sličan sat i u samostanu Slavonskom Brodu, a taj je djelomično sačuvan, možemo zaključiti, da je slično, ako ne i jednako, izgledao i sat u Našicama. U gornjem dijelu tornjića bio je brojčanik i kazaljke mehaničkog sata, a ispod brojčanika bio je oblikovan sunčani sat, jer je ploha tornjića bila okrenuta na južnu stranu (Prot. conv. Brod I, za 1781.). Brodska Kronika piše prezime brata Alekse Schötz i dodaje, da je bio krojač.

Samostanske zemlje

Neposredno prije dolaska Turaka u Našice našički Franjevci u sastavu Ugarske provincije Svete Marije osim vrta posve sigurno nisu imali drugih posjeda, jer je u toj provinciji provedena obnova opsluživanja, pa su samostani morali sve svoje posjede predati svjetovnim gospodarima mjesta, gdje su imali samostan. To potvrđuje slučaj virovitičkog samostana iz iste provincije (P. Cvekan, Virovitica i Franjevci, 1977. str. 65.).

Kad su našički samostan 1620. zaposjeli Franjevci iz provincije Bosne Srebrne, koji su imali posebna dopuštenja Svete Stolice obzirom na sredstva uzdržavanja, nije zapisano i ne zna se, da li su osim samostanskog vrta još kakav posjed upotrebljavali. Vođenjem našičke župe i još nekih župa u okolici Našica, koje je dušobrižnicima opskrbljivao samostan u Našicama, uzdržavala su se samostanska braća.

Nakon oslobođenja Slavonije od turske vlasti Komorska je komisija iz Osijeka 1698. obavljala popis našičkog područja i u izvještaju iz Našica spominje se, da su našički Franjevci tražili selo **Ribnjak** (R. Lopašić, Spominici Slavonije XVII vijeka, Starine XXX, broj 132. str. 148.), koje im bješe dalo povjerenstvo barona Tulia Miglia. Povjerenstvo je ostavilo sve pri starom (...)«.

U cerničkoj samostanskoj povijesti pri opisu samostana u Našicama (Prot. conv. Czern. I, str. 167.). spominju se 1750. ovi samostanski posjedi:

Livade: Gvardijanica, Gregačica, Barjaktarica, Šipovac.

Pustara: Ribnjak, koja se prostire uz potok Našicu, sve do mlina na tome potoku.

Vrtovi: Dva vrta uz samostan — za cvijeće. Preko puta iza crkve veliki vrt za potrebe kuhinje.

Šljivici: Jedan je uz veliki vrt preko ceste, a drugi u Ribnjaku.

Prema zapisima našičke samostanske povijesti uz neke pojedinosti spominju se:

Veliki vinograd, koji je s prostorom ispod vinograda samostanu pribavio legatom od 50 Misa gvardijan o. Franjo Barčalić 1722. godine (Prot. conv. Nas. I, str. 3.). Kako se 1747. spominje, da je o. Stjepan iz Valpova kao našički gvardijan dao iznova zasaditi **vinograd** na području Seone (Prot. conv. Nas. I, str. 9.), nije sigurno da li se taj navod odnosi na onaj veliki vinograd iz 1722. ili je to novi vinograd. Jedno je ipak sigurno da našički samostan i danas još uživa vinograd iznad sela Seone, a taj se može smatrati - velikim.

Dvije samostanske livade — Gvardijanicu i Vostari — samostanu je 1728. poklonio ondašnji zemaljski gospodar Našica knez Oduir (Prot. conv. Nas. I, str. 6.).

Livadu **Šipovac** samostanu je pribavio o. Mihael Benčević, gvardijan. Ta je livada nastala vađenjem panjeva, a samostan je za taj posao platio 1742. godine 300 forinti (Prot. conv. Nas. I, str. 8. i 9.). Josip Pejačević je tu livadu samostanu silom uzeo 9. svibnja 1752. godine (o.c. str. 9.). Isti je samostanu uzeo i posjed **Ribnjak**, premda je upravo to zemljište samostan uz potvrdu Josipa I, i Karla VI, austrijskih careva, dobio i dugo godina uživao (o.c. str. 10.).

Na potoku Našici pokraj pustare **Ribnjak** o. Josip Michich, našički gvardijan, dao je napraviti mlin na tri kola ili kamena (o.c. str. 8.).

Livadu **Rast** uredio je o. Nikola Starčević, koji je 1765. dao na tome mjestu izvaditi panjeve. Rad je obavilo 546 radnika, a samostan je platio 136 forinti i 25 denara. Velika je za 20 kosaca na dan (o.c. str. 26.). Ovu je livadu od samostana preuzeo 1794. Sigismund Pejačević (o.c. str. 166.).

Veliki vrt i šljivik preko puta otpušteni su **Pejačeviću** 29. 4. 1765. za 200 forinti dopuštenjem provincijske uprave (Prot. conv. Nas. I, str. 26.). Tada se dovršavalo proširenje samostanske crkve.

Pod konac 19. stoljeća samostan u Našicama prema zapisu o. Firmusa Pletikapića, gvardijana, što ga je 18. lipnja 1896. dao metnuti u pozlaćenu jabuku našičkog obnovljenog tornja, uživa slijedeće **posjede:**

1. Na pustari »Prisad« oko 62 katastralna **jutra zemlje.**
2. Vrt i šljivik oko samostana preko 11 katastralnih **jutara.**
3. Na livadama u Zoljanu 7 1/2 katastralnih **jutara.**

Uz to je našička župa posjedovala:

1. Žestilje kod Klokočevca, oranice 5 jutara i 768 četv. hvati.
2. Porečki gaj ispod Našica, oranicu 2 jutra i 734 četv. hvati.
3. Trnovača ispod našičkog brda u Kukljašu, oranicu 3 jutra i 738 četv. hvati (Prot. conv. Nas. II, str. 114-115.).

Danas je sve to više manje svedeno na najmanju mjeru: na malo vrta i šljivika kod samostana, na vinograd u Seoni, ali radi povjesnosti ove monografije, bilo je potrebno spomenuti posjede zapisati.

Od pomoćnih zgrada na samostanskom su dvorištu do danas još ostale samo dvije zgrade: velika zgrada nekadašnjih štala, a danas su to pomoćne samostanske prostorije, i manja zgrada nekadašnje samostanske pekare i žrvnjare (domus pistricis).

Prostor oko crkve i samostana s istočne, sjeverne i južne strane pretvoren je u zelenu površinu i cvjetnjak s prikladnim puteljkom oko cijelog samostana i crkve, a služi za vođenje procesija. Nekadašnja zidana ograda, koju je 1760. dao napraviti o. Gerard iz Valpova oko samostana i crkve u dužini od 113 metara (Prot. Conv. Nas. I, str. 20.), snižena je. U taj se prostor ulazi s trga.

Samostanska crkva

Uz samostan u Našicama od osnutka postoji i crkva. Nužni je to zahtjev zajedničkog samostanskog života i nužni uvjet da se po Ustanovama Reda jedna franjevačka zajednica službeno proglasi samostanom.

Pisanih dokaza nema, ali su predaja i najstariji zapisi iz Provincije Bosne Srebrne, kojoj je našički samostan pripadao, zabilježili da je od svoga utemeljenja (a tempore fundationis suae) podignuta na čast Svetome Antunu Padovanskom (antiquitus fundata et in honorem S. Antonio Paduano dedicata — Prot. Conv. Nas. I, str. 2; Prot. conv. Vel. str. 410.). I upravo radi te postojane predaje bosanski su Franjevci dolaskom u Našice i nakon obnavljanja samostana i crkve našički samostan zvali samostanom Svetog Antuna Padovanskog, a u crkvu su za glavni oltar postavili sliku Sveca Čudotvorca već 1633. godine (Pavissevich, »Recensio MS. Conventorum provinciae Capistranae« — citat: E. Fermendžina, Chronicon str. 34.)

1. Gotička crkva

Od stare srednjovjekovne samostanske crkve u Našicama preostali su: **cijelo svetište** — s izvanjskim zidovima i kontraforima i zazidanim gotičkim prozorima, te **južni dio zida** do početka sadašnjeg kora, na kojemu se s izvanjske strane, a sada se to nalazi pod krovištem iznad samostanskog hodnika, uz crkvu, vide gornji dijelovi gotički oblikovanih prozora, zazidanih s unutrašnje strane crkve.

Stara je crkva izgrađena u gotičkom stilu. O tome postoji svjedočanstvo generalnog pohoditelja Reda o. Pavla iz Rovinja po prezimenu Pelizzera, koji je 1640. godine nekoliko dana u mjesecu svibnju boravio u Našicama i u svome izvještaju zapisao. On ističe, kako je našička samostanska crkva mnogo veća od crkve Svetoga Franje u Zadru i da ima vrlo duge prozore (le fenestre lunghissime — Starine, Jazu XXIII, str. 35.). Bila je velika i visoka građevina kao i danas, ali bez današnjih kapela sa sjeverne strane. Protezala se od Istoka prema Zapadu. — Bila je jednobrodna građevina s prostranim svetištem. Svetište je iznosilo 16 metara, a lađa 21 metar.

Činjenica, da je otac Jerko Lučić 1620. i slijedećih godina obnovio samo našičku crkvu, koja je zajedno sa samostanom u Našicama pripadala Ugarskoj provinciji Svete Marije, sama po sebi svjedoči, da je našička samostanska crkva postojala i prije turskog osvajanja Našica (1532.), da potječe svakako iz 15. stoljeća. Oblik gotičkih prozora podsjeća na one samostanskih franjevačkih crkava u Vočinu i Remetincu. Na stručnjacima je da to utvrde. Meni se osobno čini i na temelju podataka, koji su do sada već navedeni, da našička samostanska crkva potječe iz konca 13. stoljeća, to jest, od svoga sagrađenja.

Moja naslućivanja potvrđuje studija Zorislava Horvata — Ivana Mirnika, Graditeljstvo srednjeg vijeka u Požeškoj kotlini, Požega 1227-1977, str. 121.-157., gdje se o Našičkoj franjevačkoj crkvi (str. 145.) piše:

— Tlocrt, nacrtan prema vidljivim dijelovima u potkrovlju crkve, govori o pravoj srednjovjekovnoj srednjoevropskoj propovjedničkoj crkvi: nadsvođeno izduženo svetište i duga lađa, omjera 1 : 3, te ravan strop. Preostali detalji prozora i polurebra svoda nesumnjivo su ranogotički.

I u našičkoj crkvi se u kompoziciji upotrebljavao kvadrat. Karakterističan je zato kapitel prozora svetišta o kojem je već bilo govora. Crkva je zidana opekama, detalji su kameni, a izvedba je vrlo kvalitetna. Ovi podaci bili su potrebni da bi se malo pobliže objasnile moguće veze romaničko-ranogotičke arhitekture Požeške kotline na čijem su rubu Našice. Našička crkva je vjerojatno važno gradilište, što je mogućnost za širenje građevne djelatnosti i u susjedstvo — Požeška kotlina.«

Prigodom turskog osvajanja Našica 1532. samostanska je crkva ostala neoštećena, ali napuštena, jer su se Franjevci od straha pred Turcima povukli iz našičkog samostana. Do 1620. je sigurno doživjela znatnija oštećenja, jer je otac Jerko Lučić tu crkvu obnavljao i uređivao (Questo padre ha restaurante molte chiese in quel paese et un **monastero**, che si chiamo s. Antonio di Nassizze — Acta Bosnae, broj: 1311, str. 413.). Nabavio je za nju 1633. sliku Svetog Antuna Padovanskog i podigao veliki oltar, za koji 1640. otac Pavao iz Rovinja piše, da je »veliki oltar velik, lijep i suvremen« (l'altar maggiore grando e bello e moderno« — Starine, Jazu XXIII, str. 35.). Isti spominje na lijevoj strani crkve (sjeverni zid) jednu staru sliku Duha Svetoga i ističe da je prelijepa (bellissima). Crkva je tada imala i novo izrađeni kor — vjerojatno iza oltara — za koji o. Pavao veli da je izrađen »alla rustica« — jednostavno. Na tome mjestu iza velikog oltara nalazio se kor sve do 1763. godine.

Izvještaj o. Petra Nikolića iz 1660. godine zagrebačkom biskupu Petru Petretiću napisan u našičkom samostanu 28. svibnja posebno ništa ne govori o izgledu stare gotičke crkve u Našicama. Spominje samo, da se u samostanskoj crkvi na blagdan Svetoga Antuna i na Veliku Gospu sabire veliko mnoštvo vjernika sa svih strana, da slave Svetog Antuna i Majku Božju na nebo uznesenu (Acta Bosnae, str. 495-496; T. Smičiklas, Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije II, str. 10-11, Zagreb 1881.).

Cernička samostanska povijest opisujući našički samostan ističe da je čudotvornu sliku Svetoga Antuna naslikao s najvećim umijećem 1685. neki vrsni slikar u Italiji (Prot. conv. Czern. I, str. 167-168.). A to bi trebala biti današnja slika Svetoga Antuna na velikom oltaru, premda u nekoliko slikarskih zahvata obnavljanja dosta iskvarena. Crtež te slike iz 18. stoljeća, što sam ga našao u jednoj staroj knjizi tog vremena, potvrđuje navod cerničke samostanske povijesti iz 1750. godine, a po tome i onaj iz 1730., napisan u veličkom samostanu i doslovno prepisivan u svim kućnim samostanskim povjestima Provincije S. Ivana Kapistrana (Prot. conv. Vel, str. 410.). Kako u našičkom samostanu postoji i jedna druga vrlo lijepa i kvalitetna slika Svetog Antuna s Djetetom Isusom, a čini mi se da nosi sve oznake renesansnog slikarstva, moglo bi se naslućivati bar da je to ona još starija slika što ju je o. Jerko Lučić 1633. pribavio za veliki oltaru Našicama.

Kad su Turci konačno 1687. bez borbe napustili Našice, našička samostanska crkva je spaljena. Po nekima je to bilo već 1683., kad su se turske

vojske vraćale poražene od Beča. Predaja našička jednostavno kaže: »Nju je bijes Mjeseca spalio« (Zapis na ploči ugrađenoj na desnom stupu svetišta). Kako i zašto se to našičkoj crkvi dogodilo, nigdje se ne spominje. Izgorjelo je krovište, a ostali su samo goli zidovi. Spašena je samo slika Svetoga Antuna naslikana 1685. Vjerojatnije je da je poslije požara 1683. nabavljena u Italiji 1685. i tako j imamo i danas.

2. Obnavljanje i posveta gotičke crkve 1707.

Nema sumnje da je samostanska crkva poslije spaljivanja 1683. nakon kratkog vremena toliko za nuždu osposobljena da bi se u njoj moglo obavljati svete čine i slaviti Misu. Bolje uređenje trebalo je čekati bolja vremena.

Na lijevom stupu pri ulazu iz lađe u svetište uzidana se nalazi kamena ploča sa slijedećim latinskim natpisom:

— Anno Dn: 1707. Die 14. men. sept. ecclesa hanc in oppido Nassicensi fundata et summa solicitudine a R. P. Marci Bullaych tunc ministri prolis Bosnae Argentinae restauratam consecravit illus: et rev. D. D. Martinus Braykovich epus Zagrabiensis, in honore S. Antonii de Padua eiusque dedicatione singulis anis quavis prima post festum aexaltationis S. Crucis Domin: celebrandam, destinavit eademque die populo fideli dicta: eccles: debte visitanti 100 dierum concessit indulgentia.

U prijevodu:

— Godine Gospodnje 1707. dana 14. rujna ovu crkvu u gradu Našičkom utemeljenu i velikom brigom velečasnog oca Marka Bulaića tada provincijalnog ministra Bosne Srebrne, obnovljenu posvetio je presvijetli i prečasni Gospodin, Gospodin Martin Brajković zagrebački biskup, na čast Svetog Antuna Padovanskog i njezino posvećenje svake godine odredio slaviti na prvu nedjelju po blagdanu Uzvišenja Svetoga Križa i istog dana vjernom puku podario 100 dana oproštenja za dostojan pohod spomenute crkve.

Iz ovog sažetog povijesnog zapisa slijedi:

1. Našičku crkvu Svetog Antuna Padovanskog spaljenu 1683. godine, velikom brigom obnovio je o. Marko Bulajić, koji je od 1703. do 1705. našički gvardijan a od 1705. do 1708. provincijal Bosne Srebrne. Obnova je izvršena između 1703. i 1707.

2. Prikladno obnovljenu staru gotičku crkvu svečano je posvetio zagrebački biskup Martin Brajković 14. rujna 1707. u čast Svetog Antuna Padovanskog. On je tom zgodom u našičkoj župi prvi put iza protjerivanja Turaka kao zagrebački biskup dijelio i svetu potvrdu.

3. Posvetilo posvećene crkve Brajković je odredio slaviti svake godine na prvu nedjelju po blagdanu Uzvišenja Svetoga Križa. Na taj dan svake godine podijelio je vjernicima, koji posjete posvećenu samostansku crkvu u Našicama 100 dana oprosta.

Ovo svjedočanstvo govori o obnovi i posvećenju samostanske crkve u Našicama a površnošću se ustalilo mišljenje da je već tada našička crkva barokizirana što ne odgovara istini. Ona je tada kao građevina ostala netaknuta. Ostala je u gotičkom slogu. Bulajić se pobrinuo za krovište, a nad svetištem i lađom dao je napraviti drveni tabulat, koji je nad svetištem obojen i oslikan. Na pročelju, koje je tada bilo ondje, gdje danas počinje kor, dao je zazidati prozore, a ove je 1755. o. Ivan Pavlović, našički gvardijan,dao ponovo otvoriti (Prot. conv. Nas, I, str. 10.).

O tome pak, kako je obnovljena samostanska crkva u Našicama izgledala 1730. godine zapisao je zagrebački kanonik i opat Juraj Dumbović kao gušćanski arhiđakon, koji je zajedno sa zagrebačkim biskupom Jurjom Branjugom došao na potvrdu u Našice i 13. lipnja obavio kanonsku vizitaciju te u službenu knjigu (»Protocolli 29/I/1730-1746.«) zapisao svoj izvještaj:

— Crkva je zidana, a obnovio ju je o. Marko Bulajić uz crkvu je dosta visoki zidani toranj, u kojemu se nalazi pet blagoslovljenih zvonova. Cijela crkva ima drveni strop (tabulat), koji je nad svetištem obojen. Pod je u crkvi popločen ciglom. Iz samostanskog hodnika se ulazi na propovjedaonicu, koja je drvena. Propovjedaonicu je izradio stolar, koji ju je lijepo ukrasio. Zidani se kor nalazi iznad velikih vrata, a ima i svoje orgulje. Uz glavna vrata ima crkva još dvoja pokranja vrata.

U župnoj se crkvi nalazi šest oltara. Nad glavnim oltarom je slika Svetog Antuna Padovanskog, okružena stupovima i kipovima. Tu je u gornjem dijelu kip, koji prikazuje uskrsnuloga Isusa. Oko njega su dva anđela. U donjem se pak dijelu nalaze s desne strane kipovi: svtoga Blaža i Svetoga Bonaventura; a s lijeve: strane: kipovi Svetoga Lovre i Svetoga Ivana Kapistranskog. Svi su ovi kipovi djelomice obojadisani a djelomice pozlaćeni.

Na glavnom je oltaru drveno i pozlaćeno svetohranište (tabernaculum), koje se može dobro zatvarati. U svetohraništu se čuva ciborij sa svetim hostijama, koje se obnavljaju svakih 8 dana. Nadalje se u svetohraništu nalazi pozlaćena pokaznica, koja je načinjena od srebra. Na oltaru je dovoljan broj svijećnjaka, koji su drveni osim 6 bakrenih.

S desne strane (sa strane gdje se čita evanđelje), nalazi se oltar Svetoga Josipa, na kojemu je slika Svetoga Josipa, a oko nje stupovi i kipovi. Jednako je stupovima i kipovima ukrašena slika Svetoga Ivana Krstitelja, koja se nalazi na istoimenom oltaru. Taj se oltar nalazi u crkvi s lijeve strane (sa strane, gdje se čita poslanica).

Četvrti je oltar na desnoj strani u kapelici, koja se izbočila izvan tijela crkve. Tu je slika, koja prikazuje Uznesenje bl. Djevice Marije, a nije ukrašena stupovima i kipovima. Bez toga ukrasa je i slika Svetoga Franje Serafskog. Ta slika je na petom oltaru, koji se nalazi na lijevoj stijeni crkve. Šesti oltar Presvetog raspetog Isusa nalazi se pod svodom pred sakristijom. Sada se izrađuje i sedmi oltar, koji će biti posvećen bl. Djevici Mariji. Taj će oltar staviti u novu kapelicu, koja je nedavno podignuta na desnoj strani crkve.

Svi oltari imaju svoje svijećnjake, križeve, antipendije i druge potrebne stvari u dovoljnom broju. Sakristija sa svojim ormarima nalazi se na lijevoj strani crkve. Uz to postoji u crkvi još malen kor iza velikog oltara. Taj kor ima drvene klupe. Na desnom crkvenom zidu i to nad sjedalom, gdje običaje sjediti svećenik, koji služi svečanu misu, vidi se kamen, koji je uzidan u samu stijenu. U taj kamen su urezana slova, koja kazuju da je ovu crkvu 14. rujna 1707. posvetio biskup Martin Brajković.

Blizu velikih vrata postavljena je drvena krstionica na kameni stup. Sveto se ulje čuva u srebrnoj i pozlaćenoj posudi. Crkva ima dvije ispovjedavaonice. Oko crkve ne postoji groblje. U crkvi se pokapaju samo Franjevci, članovi našičkog samostana, a nitko drugi.«

Cernička samostanska povijest opisuje našičku crkvu 1750. ovako:

— Ima sedam oltara. Veliki je posvećn Sv. Antunu Padovanskom. Na njemu se ističe čudotvorna slika istoga Sveca, koju je najvećim umijećem g. 1685. izradio neki vrsni slikar u Italiji. Ukrašena je mnogim zavjetnim

Bakrotisak slike Sv. Antuna na velikom oltaru iz 19. st.

darovima. Štuje se uz ogroman priliv naroda osobito na Svečev dan i na blagdan Uznesenja Svete Marije.

Sa strane evanđelja prvi je oltar Sv. Josipa, drugi je krasno urešena kapela Bl. Djevice Marije, treći slična kapela Krista Gospodina svezana uz stup. Prije je ovaj oltar bio Blažene Djevice Marije i kod te kapele postavljena je željezna ograda.

Sa strane poslanice prvi je uz sakristiju — kapela Sv. Križa, drugi Sv. Ivana Krstitelja, treći Sv. našeg oca Franje. Iza velikog oltara je kor sa sjedalima za božanski oficij. I na kraju crkve je također kor za orgulje nabavljene 1710. Ima i kripta pred velikim oltarom i iza njega (Prot. conv. Czern. I, str. 167-168.).

Usporedimo li ova dva opisa našičke samostanske crkve do 1762. godine, opis kanonika Dumbovića iz 1730. je najtočniji, jer plastičnom jednostavnošću bilježi stvarno stanje, koje je sâm u franjevačkoj crkvi vidio. Njegov zapis, da je tada našičkoj crkvi dodana samo jedna kapela, koja se sa sjeverne strane izbočila izvan tijela crkve, točan je. Našička samostanska crkva, do 1763. ima samo tu kapelu. U njoj je 1730. 13. lipnja Dumbović vidio oltar Bl. Djevice, na kojemu se nalazila slika njenog Uznesenja na nebo, bez retabla sa stupovima i kipovima. Znao je, da je u gradnji novi oltar koji će se postaviti u tu kapelu. Kipovi za tu Marijinu kapelu nabavljeni su već 1729. a oltar je bio u izradbi (Prot. conv. Nas. I, str. 6.). Iste godine pod jesen taj je oltar dovršen i u kapelu ga je dao postaviti gvardijan o. Stjepan iz Pećuha, koji je u tu kapelu i na novi oltar postavio stari kip Majke Božje nebeske Kraljice, koji i danas u toj kapeli stoji (Prot. conv. Nas. I, str. 7.). Spomenuti stari kip nebeske Kraljice nalazio se u jednoj niši na sjevernom zidu crkve, a cernička kućna povijest to zove kapelom. Ista Kronika naziva kapelom i ono mjesto pred sakrisitijom, gdje se nalazio oltar Svetoga Križa. I u tu nišu je po zapisu spomenute kronike postavljen kip Isusa svezana uz stup, — Jesus patiens. Ovaj kip je sačuvan i nalazi se iznad oltarne menze na oltaru Svetoga Križa u današnjoj našičkoj crkvi. Spominjanje željezne ograde, koju je 1735. dao napraviti o. Antun Bačić, našički gvardijan, ne može se odnositi na onu nišu — kapelu Bl. Djevice Marije nebeske Kraljice, u koju je bio postavljen Isus privezan uz stup, jer našička kućna povijest piše, da je Bačić kao osobiti štovatelj Majke Božje pribavio željeznu ogradu ispred kapele Bl. Djevice Marije nebeske Kraljice (ante Capellam Beatissimae Coeli Reginae — Prot. conv. Nas. I, str. 7.), a taj se kip već 1730. nalazi u novo podignutoj kapeli, jedinoj koja se od 1719. izbočila iz tijela crkve u Našicama, kad ju je dao sagraditi o. Franjo Barčalić (Prot. conv. Nas. I, str. 3.).

U staroj, gotičkoj crkvi našičkoj do 1762. nalazili su se ovi oltari:

U svetištu — veliki oltar Sv. Antuna Padovanskog, koji je od 13. lipnja 1730. dopuštenjem biskupa Jurja Branjuga bio trajno svakog utorka u tjednu povlašten oltar (privelegiatum — u korist pokojnika — Prot. conv. Nas. I, str. 6.).

Na sjevernoj strani je bio — oltar Sv. Josipa, a u kapeli oltar Majke Božje nebeske Kraljice i u jednoj niši — Isus privezan za stup.

Na južnoj strani — pred ulazom u sakristiju — oltar Svetoga Križa, a u crkvi — oltar Sv. Ivana Krstitelja, propovjedavaonica i oltar Sv. Franje Asiškog.

Veliki oltar, sv. Josipa, Majke Božje i Ivana Krstitelja, imali su drvene retable s oltarnim slikama u sredini i s kipovima svetaca među stupovima

sa strane. Oltar Majke Božje je u oltarnoj niši imao drveni kip, a oltar Sv. Franje samo oltarnu sliku bez retabla.

Za sporedne oltare se ne zna, koji su sveci bili uz oltarne njihove slike.

Radi potpunosti prikaza stare obnovljene gotičke crkve u Našicama treba spomenuti, da je do 1751. bila prekrivena daščicama, a te godine ju je o. Marko Orašinović dao prekriti crijepom (Prot. conv. Nas I, str. 9.).

Ovdje treba spomenuti da je našički gvardijan o. Marijan Billinović zatražio 20. lipnja 1776. od zagrebačkog biskupa Josipa Galjufa, da se godišnjica posvećenja samostanske crkve slavi u nedjelju iza 17. rujna (utisnuće rana Sv. Franji), kako su tada u Franjevačkom redu slavile posvetilo sve posvećene samostanske crkve. Molba je odobrena odpisom broj. 424. od 5. srpnja 1776., a potpisao je odobrenje Franjo Popović, generalni vikar (Prot. conv. Nas. I, str. 43-44.).

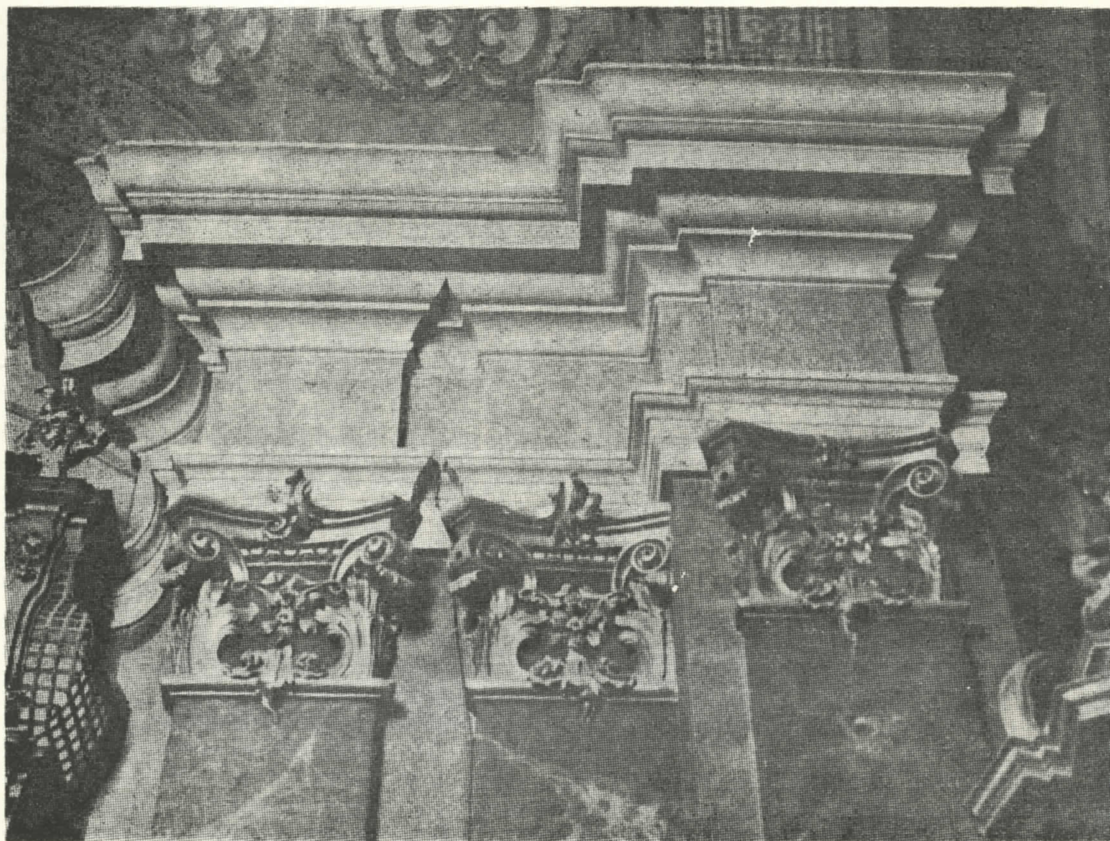
S obnovom i uređenjem stare gotičke crkve Sv. Antuna Padovanskog u Našicama najuže je povezano ime **o .Marka Bulajića,** kome Našice duguju posebno sjećanje i pažnju. Rođen u Kraljevskoj Sutjesci postao je Franjevac. Bio je obrazovan i okrtan čovjek, vrijedan pohvale i poštovanja. Službu našičkog gvardijana vršio je od 1703-1705., pa od 1709-1712. drugi put i od 1717-1718. treći put. Pet godina je bio tajnik provincije, a od 1705-1708. i njezin provincijal. Kad je izabran za provincijala 1705. smatralo se da je provincija dobila cvijet i solidan ukras (E. Fermendžin, Chronicon str. 54-55; Mandić, Franjevačka Bosna, str. 211-212).

Kao gvardijan u Našicama i kao provincijal obnovio je samostansku crkvu, koja je od 14. 9. 1707. posvećena. Popravio je našički samostan. Dao podići novi toranj, nabaviti zvono i sat na tornju. Za našičku crkvu je nabavio sveto posuđe, srebrno i obično, a isto tako i liturgijska odijela, dosta sjajna. Našička povijest bilježi, da je sve to Bulajić donosio velikom brižljivošću iz različitih strana, a posebno iz Italije (Marcus Bullaich, ex Provincialis, qui cura et solicitudine sua variis ex regionibus, praesertim ex Italia, plurima huic Ecclesiae adferri curavit. Prot. conv. Nas. I, str. 2.).

Vrijedan i zaslužan o. Marko Bulajić završava svoj život u našičkom samostanu 3. ožujka 1719. i počiva sahranjen u svetištu crkve, za koju je mnogo toga učinio. No, spomenuti treba da mu je još veća pohvala i čast, jer je upravo u Našicama za franjevački red predobio i obukao mnogu braću pomoćnike i svećenike (E. Fermendžin, Chronicon, str. 55.).

3. Barokno uređenje našičke crkve

Ništa u našičkoj kućnoj povijesti nije tako izričito, pomno i jasno zapisano i opisano kao upravo konačno uređenje i sada još očuvane samostanske crkve u Našicama, a ipak je baš to najvažnije za našičku crkvu u kulturnom pogledu, ostalo nezapaženo i krivo prikazivano. Vjerujem da se ta činjenica predvidjela stoga, jer su svi pisci o tome računali da je samostanska crkva barokizirana zao obnove o. Marka Bulajića do 1707. godine. Međutim, činjenica da je barokno uređenje našičke crkve izvođeno obzirom na zgradu od 1763. do 1765. godine, a sav njezin namještaj: veliki oltar, oltari u lađi (osim oltara Majke Božje), propovjedaonica, klupe za vjernike, korske klupe za braću, orgulje i izvanjsko uređenje fasade do 1777. godine.

Profilacije stupova u svetištu — detalj

Foto: OLLROM

Sve okolnosti prije proširenja i konačnog uređenja samostanske crkve u Našicama govore da nije bila dovoljno velika za potrebe prostrane župe a ni dovoljno svijetla. Nije imala zidana stropa, a drveni tabulat je dotrajao. Stari oltari su također postali ruševni. A konačno i terezijansko vrijeme, koje je crkvene prostore uređivalo prema zahtjevima svoga vremena, pridonijelo je da se pristupilo barokiziranju našičke crkve.

Za takve zahvate potreban je prikladan čovjek. Provincijska uprava, koja je uređenje našičke crkve odobrila, našla ga je u ocu Nikoli Starčeviću, rođenom Našičancu. Po svjedočanstvu kućne povijesti o. Nikola je 1761. izabran za našičkog gvardijana i odmah se oduševljeno dao na posao. Trebalo j pripremiti građevni materijal a prije svega vapno i ciglu. Samostan je imao ciglanu već 1752., kad se gradilo istočno samostansko krilo (Prot. conv. Nas. I, str. 17.). U toj ciglani o. Nikola Starčević je za godinu dana dao napraviti i ispeći 5 peći cigle, što je samostanu dalo 397 tisuća komada cigle, a uz to 7 tisuća komada crijepa za crkvu i samostan u Našicama i 11 tisuća komada crijepa za samostan u Osijeku. Proradila je i vapnara, u kojoj je ispečeno 9 peći vapna. Negdje u području Klare iznad samostana nađeni su veliki ko-

madi tvrda kamena (duri lapides subterranei ad omne opus utiles), koji klesarskim zahvatom obrađeni postadoše rubni okviri novih crkvenih prozora (Prot. conv. Nas. I, str. 22 i 23.).

Nakon potrebnih priprema za izvođenje obnove i proširenja samostanske crkve posao je započeo 18. svibnja 1763. Radilo je osam zidara sve do 24. studenoga 1763. U tom vremenskom razmaku iz temelja su s nutrašnje strane uredili svetište. To jest — prizidali su stupove s glavicama da na njih postave zidane bolte. Tri bačvaste bolte nadsvođuju čitavo svetište tako, da se između njih od Sjevera prema Jugu nalaze zidani lukovi, koji počivaju na stupovima. Ispod cijelog svetišta, sazidana je kripta, nadsvođena zidanim boltama, za sahranjivanje samostanske braće, koja umru u Našicama. U toj kripti su sa sjeverne strane napravljena dva prozora. Tom zgodom su posmrtni ostaci ubijenog bosanskog biskupa fra Nikole Ogranića postavljeni ispod prozora na sjevernom zidu svetišta, a tu je izvana postavljen i njegov nadgrobni spomenik.

Majstori zidari uspjeli su iste godine (1763.) sagraditi iz temelja novu kapelu Svetoga Križa, spojiti je s kapelom Bl. Djevice Marije, koja je podignuta još 1719. i obje povezati zajedničkim krovištem, premda svaka od njih ima svoju vlastitu zidanu boltu i izvana ima izgled samostalne kapele. Uz to su srušili staru crkvenu fasadu i čitavu crkvu produžili prema Zapadu za 3 orgije — to jest za 5,68 m. Pročelje su tada podigli samo do polovice njegove visine (Prot. conv. Nas. I, str. 24-25.).

Poslovi su nastavljeni 1764. Ispod lađe crkve sagrađena je kripta (cripta communis) za sahranjivanje vjernika. Duljina joj je 6 orgija — 11,39 metara, a širina 4 orgije — 7,58 metara. Tada su u lađi također dozidani stupovi s ukrašenim glavicama, a na njih su postavljeni zidani lukovi, koji povezuju četiri bačvaste bolte svoda lađe. Crkveno pročelje je sazidano do vrha i na najvišu točku postavljen je željezni pozlaćeni križ, dok je zabat pokriven kamenim, poliranim rubom (Prot. conv. Nas. I, str. 26).

Iste godine (1764.) napravljen je na južnoj strani svetišta u visini hodnika samostanskog kata »veličanstveni oratorij« (oratorium magnificum fabricatum), koji je s vanjske strane svetišta ukrašen pozlaćenim ukrasima, što su se prije toga nalazili u sakristiji. Taj orator nisu mogli Pejaćevići napraviti za svoju obitelj, jer se nalazi unutar samostanske klauzure. On je napravljen za samostansku braću, koja su kroz dan mogla doći u crkvu i prisustvovati Misi. U vrijeme njegove izradbe samostan u Našicama nije bio u dobrim odnosima s Josipom Pejačevićem, gospodarom našičke gospoštije, jer je samostanu oduzimao silom zemlje. Marko Pejačević, koji je samostan pomagao, bio je već mrtav (+1762.). Obzirom na grb, koji se danas nalazi na ukrašenom vanjskom dijelu rešetke oratora, vjerojatno je postavljen kasnije. Kad je Josip Pejačević kao gospodar u Virovitici 1775. svojim prilozima u novcu pomagao samostan u Našicama u bojenju oltara i korske drvene ograde (Prot. conv. Nas. I, str. 41.), možda je tada postavljen njegov grb na propovjdavaonici, a grb Marka Pejačevića na oplatu oratora. Kasnije pod konac 19. stoljeća, kad su postavljene željezne stube ispred sakristije u kat, taj je orator služio Pejačevićevoj obitelji.

Godine 1764. podignut je nad ulaznim crkvenim vratima mali zvonik (campanula) s pozlaćenim ukrasima. Crkva je dobila 12 novih prozora sa željeznim rešetkama izvana. Do 16. kolovoza marmoroziran je veliki oltar. Dovezeno je za crkveni pod 1400 kamenih kvadrata (Prot. conv. Nas. I, str.

26.). Vjerojatno iz Budima. Zaključujem to po boji i kvaliteti kamena, jer su upravo takvim kamenim kvadratima lađom dovezenim iz Budima popločili Franjevci i svoju crkvu u Velikoj.

Gvardijan o. Nikola Starčević dao je 1765. na pročelje crkve u gornjem dijelu postaviti — kameni kip Svetoga Antuna Padovanskog, Zaštitnika crkve, dva anđela uz kip Sveca, četiri piramide s dva stupića i pozlaćeno oko Providnosti na vrhu. Kako su se tada u Našicama nalazili fra Juniper Stilp, kipar, i fra Melhiore Gramasti, klesar, zaključujem, da je taj ukras na pročelju našičke crkve njihovo djelo (Prot. conv. Nas. I, str. 26.).

U svibnju 1765. o. Nikolu Starčevića na gvardijanskoj službi zamjenjuje o. Martin Hercegović, ali Starčević ostaje u Našicama, kao nadzornik gradnje (superintendens aedificii), a kao pomoćnike Uprava provincije namješta u Našice: fra Josipa Kronovetera, slikara, fra Junipera Stilpa, kipara, fra Melhiora Gramassti, klesara, fra Andriju Gantzera, kovača i fra Didaka Rauscha, stolara. Sva ova braća sudjeluju pod nadzorom o. Nikole Starčevića u dovršavanju i ukrašivanju našičke crkve (Prot. conv. Nas. I, str. 27.).

Godine 1766. obijeljena je lađa i obje kapele. Cijela crkva je popločena kamenim kvadratima. Popločio ju je fra Melhior Gramasti, klesar. Sagrađen je kor i popođen jelovim daskama. Pođenje je obavio fra Didak Rausch, stolar. Sazidane su menze za tri oltara u lađi. Uređeni su stupovi i njihove glavice (capitell) — njih 16 u lađi i u svetištu. U svetištu su i obojeni. Potpuno je dovršen veliki oltar 7. lipnja 1766., a 13. lipnja na njemu je svečanu Misu imao đakovački biskup Josip Antun Ćolnić, veliki prijatelj Franjevaca (Prot. conv. Nas. I, str. 28). U crkvi su pri izlazu postavljene i dvije mramorne posude za svetu vodu, djelo fra Melhiora Gramasti, klesara (Prot. conv. Nas. I, str. 28.).

Kako je 17. listopada 1765. u Vukovaru naglo umro o. Josip Blagoje, rođeni Našičanac, a vršio je službu provincijala od 1764. godine, našička kućna povijest tom zgodom bilježi jedan vrlo značajan i za obnovu našičke samostanske crkve važan podatak. Kroničar piše, da su sva braća s bolju primila tu žalostnu vijest a najviše upravo našički samostan, jer je »njegovim zalaganjem i usmjerivanjem crkva s velikim oltarom Svetoga Antuna **nanovo** napravljena (novitar facta), obnovljena i dovedena u »dovršeno stanje« de cujus industria et directione, Ecclesia cum Majori Ara Sancti Antonij **noviter** facta, reparata et ad Statum perfectum deducta est — Prot. conv. Nas. I, str. 27.).

Nije li stoga zanimljivo, pohvalno i vrijedno saznanje, **da su kod konačnog uređenja našičke samostanske crkve glavni napor, brigu, zalaganje i ljubav pokazala dva rođena Našičanca** — o. **Nikola Starčević,** gvardijan i o, **Josip Blagoje,** provincijal!? I to su sigurno našički velikani, kulturni radnici, na koje se ne smije zaboraviti, a za koje trajno svjedoči vrijedni kulturni spomenik — barokno uređena franjevačka crkva.

Nakon tako proširene i obnovljene samostanske crkve u Našicama, Franjevci su za spomen tog sretno završena djela postavili i obilježje za budućnost. Ugradili su na južnom stupu triumfalnog luka pri ulazu u svetište ploču s ovim natpisom:

— Me domum Dei mirare viator et vicissitudinum mearum sis devotus scrutator pie audi lapideam nunc tibi loquentem linguam: in hoc frondoso oppido Nerthem, Nekcze, Vesice, Nesice, nunc Nassiczae dicto Haec ecclesia

s. Antonio Paduano fundata existebat 1373. quam lunae furor incineravit. Per augusti Leopoldi arma his regnis quieti restitutis pietatis in signa refloruit 1687.

Ruinae iterato propinqua ex accenso zelo restaurata et in solatia populi ut conspicitur ornamentis aucta est 1765.

His gloriosi invocatur nomen Dei et per intercessionem s. Antonii a Patavio optata proveniunt experiunturque fideles auxilia.

U prievodu taj tekst glasi:

— Putniče, da se meni — Božjoj kući — uzmogneš diviti i biti pobožan promatrač mojih nezgoda, pobožno slušaj što ti sada moj od kamena jezik govori: U ovom zelenilom bogatom gradu Nerthem, Nekcze, Vesice, Nesice, sada Našice zvanom ova crkva s. Antuna Padovanskog **osnovana** postojala je 1373. Nju je divljanje mjeseca spalilo. Pošto je vojska dičnog Leopolda u ovim kraljevstvima uspostavila mir, procvjetala je 1687. kao znak uspostavljene pobožnosti.

Ruševini ponovo blizu raspaljenim marom ponovo je obnovljena i na utjehu puka kao što se vidi ukrasima proširena je 1765.

Neka se ovdje zaziva slavno ime Božje i po zagovoru sv. Antuna iz Padove neka izviru i neka vjernici osjete zatražene pomoći.«

Pomno čitanje ovoga zapisa pokazuje da je ondašnjoj braći u Našicama, a posebno o. Nikoli Starčeviću, poznata povijest Našica i da godinu 1337. ne smatraju godinom dolaska Franjevaca u Našice, jer su za crkvu napisali: »Ova crkva s. Antuna Padovanskog **osnovana postojaše** 1373.« Tvrdi se, da je našička crkva 1373. postojala, ali ne da je tada sagrađena. Ne znaju, kad je osnovana, ali 1373. postoji. I drugo **razlog obnove** 1763-1765. jest **ruševnost,** a **poticaj** za proširenje i ukrašivanje — **raspaljena revnost,** to jest ljubav braće a posebno o. Nikole Starčevića i o. Josipa Blagoja — rođenih Našičana, koji su crkvu svoga krštenja proširili, obnovili i ukrasili, da se tu slavi ime Božje i primaju dokazi moćna zagovora Sveca čitavoga svijeta.

4. Današnji izgled crkve

Našička samostanska crkva je jednobrodna, barokno uređena građevina, koja ima prostrano svetište, odulju lađu, dvije prigrađene kapele sa sjeverne strane i prostrani kor pri završetku lađe. Postavljena je u smjeru Istok — Zapad, tako, da joj je na južnoj strani svetišta prizidan zvonik, na koji se u ravnoj liniji nastavlja istočno krilo samostana, gdje se u prizemlju nalazi prostrana sakristija s crkvenom sobom. Uz južni zid crkve u prizemlju i katu prigrađeni su hodnici, prostrani i svijetli, koje nadsvođuje krovište, nešto niže od krovišta crkve. Zapadno krilo samostana dodiruje djelomično južni zid crkve i crkvenog pročelja.

Apsida svetišta je trostranična, gotička, stara, s četiri kontrafora na uglovima stranica s vanjske strane i s dva kontrafora na sjevernom vanjskom zidu svetišta. Tri duga, gotička prozora na apsidi su zazidana, a u gornjem dijelu su napravljena tri manja ovalna prozora, dok je na sjevernom zidu svetišta napravljen veći, barokno oblikovan prozor.

Svetište je 16 m dugo, a 7,34 m široko. Vanjski zidovi su stari, gotički, a iznutra su dozidani stupovi, na kojima počivaju tri bačvaste bolte, zidane, koje nadsvođuju svetište. Na južnom zidu su vrata na hodnik pred sakristijom. Dvokrilna su, lijepo oblikovana, dva metra široka, a tri metra visoka.

Veliki oltar

Foto: D. BARIČEVIĆ

Djelo su stolara fra Didaka Rauscha, izrađena u Našicama 1765. Sa svake strane vise na tri umjetnički iskovana panta i na sredini sa strane hodnika imaju izvornu, veliku bravu, djelo fra Andrije Gantzera, Kovača bravara iz 1765. godine.

Ispod prvog prozora na sjevernom zidu svetišta nalazi se uzidana nadgrobna ploča biskupa Fra Nikole Ogramića. Biskup je prikazan u svećeničkom odijelu u kojemu se slavi Misa, s biskupskim štapom u lijevoj, s mitrom i sa svojim biskupskim grbom iznad uzdignute desne ruke, koja blagosivlje. Ubijen u Đakovu 1701. sahranjen leži u našičkoj crkvi.

Lađa je duga 22 metra, a široka 8,60 metara, a s prostorom ispod kora iznosi 30 metara. U svemu sa svetištem ima duljinu od 46 metara. Nadsvođena je s četiri zidane bolte, koje povezuju lukovi izgrađeni na pojačanim barokno ukrašenim stupovima lađe. Na južnom zidu su napravljena dva barokna prozora, koji iz zračnog crkvenog hodnika u katu daju svjetlo lađi. Iz tog hodnika kroz mala vrata stepenicama se silazi na propovjedavaonicu.

Sa sjeverne strane lađi su prizidane dvije kapele, koje s vanjske strane imadu trostranične apside i djeluju kao samostalne građevine pod zajedničkim krovištem. Svaka je duga 8 metara, a široka 6,5 metara, ima zidanu bačvastu boltu, dva prozora na apsidi, a jedan prozor sa strane. Povezuje ih jaki, središnji stup lađe, dok se između njih nalazi zidani luk, koji povezuje njihove bolte. Vrlo su prozračne.

Prostrani kor je postavjen na dva para stupova koji stoje jedni iza drugih u smjeru prema izlaznim vratima u razmaku od četiri metra. Između tih stupova su zidane bačvaste bolte, tri u svakom redu. Korski prostor je s prednje strane zatvoren zidom u obliku tri polukruga, od kojih je srednji pomakntut naprijed i u njemu se nalazi ugrađen mali ormarić s prospektom dijela orgulja. Nad zidanim dijelom kora postavljena je vrlo lijepo oblikovana korska rešetka, koja je zajedno s orguljama obojena i uređena 1777., a napravljena zajedno s klupama na koru između 1766. i 1769. Na koru su dva prozora jedan na sjevernom zidu i drugi na zapadnom zidu. Glavna crkvena vrata su na zapadnom zidu ispod kora. Na južnom zidu lađe kod oltara Sv. Ivana Krstitelja nalaze se pokranja vrata u crkveni hodnik.

Crkveno pročelje je jednostavna ravna zidana ploha, koja ima u visini kora jedan visoko oblikovan veliki prozor, a sa svake strane tog prozora po jedan plitko istaknut pilaster s ukrašenim kapitelom u visini početka crkvenog krova. Ispod prozora su crkvena vrata.

Gornji dio pročelja je tipično barokno oblikovan. Ima dva dijela. U srednjem dijelu se u sredini nalazi duboka niša ovalnog oblika, u kojoj se nalazi kameni kip Sv. Antuna Padovanskog s ljiljanom u lijevoj ruci. Uz nišu s lijeve i desne strane postavljen je po jedan oveći krilati anđeo isklesan iz kamena. Iznad anđela se nalaze dva mala ovalna prozora. Sa svake strane kao na postamentu, postavljene su isklesane piramide. Donje su sačuvane, a gornje, koje su stajale na izduženoj podnici završnog trokuta gornjeg dijela pročelja, uklonjene su. U trokutu završnice pročelja smješteno je isklesano i pozlaćeno oko Providnosti, a na vrhu trokuta nalizi se željezni bogato ukrašeni križ, djelo fra Andrije Gantzera, kovača, Pročelje je ukrašeno i završeno 1765. Kiparske i klesarsk poslove obavili su fra Juniper Stilp, kipar, i fra Melhior Gramasti, klesar, koji su tada namješteni u Našicama radili.

Pročelje našičke samostanske crkve nema svoje barokne monumentalnosti, jer je glavni prilaz samostanu i crkvi s istočne strane, sa strane glav-

nog našičkog trga. Izgradnjom tornja uz južni zid svetištva crkve i izgradnjom istočnog krila samostanske zgrade, taj dio samostanskog zdanja dobiva na monumentalnosti i daje značaj našičkom samostanu.

Toranj u obliku kvadrata sa stranicama od 6 metara dao je podići o. Marko Bulajić. Izgradnja je započela 1712., a toranj je podignut do rujna 1714. (Prot. conv. Nas. I, str. 2; Prot. conv. Czer. I, str. 167.). Temeljni kamen je 14. 3. 1712. blagoslovio o. Marko Dragojeuich. Imao je i sat (Prot. conv. Pos. I, str. 906-907.).

Zidani dio tornja ima 30 metara, a drvena kupola obložena limom ima 15 metara. Toranj je visok 45 metara. Djeluje elegantno i svečano. Kroz vrata u donjem dijelu tornja ulazi se u hodnik pred sakristijom i u crkvu. I tu je zapravo glavni ulaz u našičku crkvu i u samostan. Pri kraju zidanog dijela tornja, u zadnjem katu, gdje su smještena zvona, sa svake strane je po jedan oveći prozor, a sa strane prozora po dva plitka pilastra s kapitelima. Iznad prozora na sve četiri strane smješteni su brojčanici sata.

Prema reljefnoj slici našičkog tornja na jednoj ukladi korskih kluba iz 1770. godine izgleda, da je kupula tornja sačuvala do danas svoj izvorni izgled. Zapisano je samo da je vjetar 27. 9. 1807. u 8 sati navečer bacio s njega križ koji je 1759. postavo o. Gerard iz Valpova, našički gvardijan (Prot. conv. Nas. I, str. 234.) i da je 1. 9. 1810. o. Ivan Bulatović, gvardijan, dao postaviti novi pozlaćeni križ (rPot. conv. Nas. I, str. 245.). U obnovi crkve o. Firmo Pletikapić, dao je ponovo 18. 6. 1896. postaviti križ i jabuku (Prot. conv. Nas. II, str. 114-115.).

Crkva je u posljednja dva stoljeća bila nekoliko puta izvana ponavljana. Svoj sadašnji oblik je dobila 1963. za gvardijana oca Silvija Večerina i oca Darka Kupresa.

5. **Unutrašnje uređenje crkve**

Iz opće kulturne povijesti poznato je, da se 18. stoljeće naziva stoljećem baroka na svim područjima ljudske djelatnosti i u međusobnim odnosima ljudi. Stil je to pokreta, bujnosti, lepršavosti, svjetla i sjajnosti, nemira i opojne radosti mekanih tonova i boja. Napose za vrijeme vladanja carice Terezije, kad barok austrijskih zemalja preplavljuje uvijenost i gipkost rokaja i nastaje rokoko stilski oblik.

Kako je našička samostanska crkva barokozirana od 1763.-1765. godine, siromašni i dotrajali stari namještaj u crkvi — oltari i propovjedaonica — uklanja se a kroz 10 godina nabavlja se novi, koji nosi stilski oznake pojave rokoko oblikovanja crkvena prostora. Nije to raskošan i bogat rokoko namještaj, kakav se susreće po crkvama Austrije i Bavarske, ali je kulturno vrijedan, jer je izrađen u Osijeku — oltari, i u Našicama — klupe na koru, ispovjedaonice, crkvena vrata i još neke sitnice. I premda su oltari i kipovi premazivani, a oltarne slike popravljane, te ih ne gledamo u izvornom izdanju njihove pozlate i marmorizacije, sve je ipak izvorni namještaj iz druge polovice 18. stoljeća i zato vrijedan pažnje i čuvanja.

Našička crkva ima: veliki oltar u svetištu, tri oltara u lađi i dva oltara u kapelama. U svemu — šest oltara. Svi su, osim oltara Majke Božje, podignuti između 1765. i 1774.

Veliki oltar

Osnovne podatke o velikom oltaru našičke franjevačke crkve, koji se nalazio u njoj do 1763. godine, zabilježio je arhiđakon gušćanskog arhiđakonata Juraj Dumbović, opat i zagrebački kanonik, 13. lipnja 1730. (Prot. 29/I.). Bio je barokni, na dva kata, s oltarnom slikom s. Antuna Padovanskog u sredini srednjeg dijela drvenog retabla, a među stupovima sa strane spomenute slike nalazili su se kipovi: Sv. Blaž, biskup i mučenik i Sv. Bonaventura, franjevac — desno, a sv. Lovro, đakon i mučenik te Sv. Ivan Kapistran, franjevac, — lijevo, dok je u atici retabla iznad slike bio kip Uskrsnulog Spasitelja. Na oltarnoj menzi se nalazilo drveno i pozlaćeno svetohranište. Kipovi su bili pozlaćeni i obojeni.

Na mjestu tog oltara 1764. postavljen je novi, sadašnji veliki oltar, a nabavio ga je o. Josip Blagoje, tada provincijal, za vrijeme o. Nikole Starčevića, našičkog gvardijana. Obojica su rodom iz Našica.

Spomena nema, gdje je taj novi oltar izrađen. Vjerojatno u Osijeku, gdje su naručeni i izgrađeni i ostali oltari u lađi, osim oltara Bl. Djevice Marije u kapeli. Zna se, da je 1764. izvorno marmoriziran, a 1766. potpuno dovršen te je 13. lipnja iste godine đakovački biskup Josip Antun Ćolnić slavio na njemu prvu svečanu Misu.

Arhitektura tog oltara je uglavnom sačuvana do danas, ali kipovi su se na njemu mijenjali i ne zna se, koji su sveci izvorno na taj oltar postavljeni. Vjerojatno su kipovi: Sveti Ivan Kapistran i Sveti Bernardin Sijenski te kipovi anđela izvorni, dok se za kipove svetaca uz oltarnu sliku ne zna, jer zapisa nema.

Retabl velikog oltara je jednostavan i siromašan. Izrađen je iz drva i polukružno prekriva cijelu plohu apside svetišta do stropa. Širina mu je 6 metara, a visina oko 10 metara. Podijeljen je u tri vodoravne zone: podnožje s oltarom menzom i svetohraništem, srednja — svetačka zona i atika kao nebeska zona.

Podnožje sačinjavaju s obje strane postavljena kvadratna široka postolja, bogate profilacije, koja drže strukturu cijelog retabla, a između njih su s obje strane prolazi u obliku otvorenih vrata u prostor iza oltara. Sredinu podnožja sačinjava menza, koja počiva na stipesu, koji je koncem 19. stoljeća obložen poliranim mramornim pločama, a ove izvorni stipes iznakazuju, jer ga lišavaju barokne uklopljenosti u cijelu kompoziciju oltara. Radi tih mramornih ploča i cijelo je podnožje oltara prekriveno žbukom bačenom na drvo i onda marmorizirano (Prot. conv. Nas. II, str. 111. i 112.).

Na menzu oltara postavljeno je drveno svetohranište, koje pokriva cijelo predele oltara i polukružnim profiliranim vijencem dosiže ramu oltarne slike. Podijeljeno je na dva vodoravna dijela. U donjem dijelu je svetohranište, koje zatvaraju ukrašena vratašca. Sa svake strane su po dva u koso postavljena stupića s kompozitnim glavicama. Obostrano je postavljen po jedan anđeo u stojećem stavu, okrenut prema svetohraništu. U gornjem dijelu se u sredini nalazi velika niša u obliku baldahina s po tri stupića s kompozitnim glavicama u koso smještenima, koje nose baldahin sa svih strana otvoren i polukružno nadsvođen. U niši se nalazi oltarno Raspelo a služi i za javno izlaganje Pokaznice s posvećenom hostijom. Našički kroničar je zapisao da je nad tabernakulom napravljen baldahin 1776. godine (Prot.

Sv. Bernardin S. kip s V. oltara

Foto: D. BARIČEVIĆ

conv. Nas. I, str. 43.). Znači, da je taj drugi dio današnjeg tabernakula 1776. naknadno dodan oltaru.

Iznad svetohraništa se u rokoko profiliranoj rami nalazi oltarna slika Sv. Antuna Padovanskog, zaštitnika našičke crkve. Slika je 350x180 cm, ulje na platnu. Prema svim poznatim zapisima potječe iz 1685. godine kao umjetničko djelo talijanskog vještog slikara, a nabavljena je i izrađena u Italiji, vjerojatno u Mlecima, jer su našički Franjevci i u 18. stoljeću upravo u Mlecima kupovali misna odijela i knjige (Prot. conv. Nas. I, str. 23. i 24.). Ne znamo samo, odakle su o. Srećku Majstoroviću podaci, da je tu sliku 1771. naslikao Ivan Garikovac (o.c. str. 64.), Kad je upravo tih godina oltarne slike u lađi slikao slikar iz Budima, a našička ga kućna povijest označuje, da stanuje kod Klarisa u Budimu! (Prot. zonv. Nas. I, str, 39. i 41.). No, da je oltarna slika stvarno izvorna iz 17. stoljeća pokazuje crtež te slike iz polovice 18. stoljeća, gdje se jasnije nego na današnjoj iskvarenoj slici vidi sav njezin vrlo bogat sadržaj. Svetac je postavljen središnje u franjevačkom habitu. Drži ljiljan i knjigu. Nad glavom mu anđeli drže vijenac slave. Na donjem dijelu slike prikazana su u smanjenom obliku dva čudesna događaja iz Antunova života: čudo s gladnom mazgom, koja kleca pred Hostijom — desno i propovijed ribama — lijevo.

Uz sliku s jedne i s druge strane postavljen je po jedan stup, koji u visini donjeg dijela slike imaju prstenasto ukrašeno ispupčenje a završavaju kompozitnim glavicama što nose višestruko profilirani završetak greda. S obje strane tih stupova nalazi se u koso postavljena druga niša retabla obostrano flankirana s po jednim plitkim pilastrom. Donja stranica te niše prelazi u volutasto podnožje za svetački kip. Iza pilastra niše nalazi se obostrano opet po jedan stup jednako oblikovan i ukrašen kao i oni spomenuti uz sliku, a nad njihovim kompozitnim glavicama nalaze se završni dijelovi profiliranog greda. Tu je retabl obostrano flankiran s plitkim pilastrom, a na donjem dijelu je napravljeno volutasto podnožje za svetački kip.

Nad vijencem greda oltarni retabl završava jednostavno oblikovanom atikom, gdje se u sredini nalazi rokoko prorez, kojeg s donje strane do polovice ispunja ukras baldahina nad slikom Sveca. Atiku obostrano flankira stup s po dva pilastra s glavicama u gornjem dijelu i viticastim završecima u donjem dijelu, gdje su na malim postamentima postavljeni prema sredini po jedan mali krilati anđelčić klečeći na jednom koljenu, a na izvanjskom postamentu greda također po jedan veliki krilati anđeo također klečeći na jednom koljenu. Završni profilirani vijenac atike vitičastog oblika ima ukras od zraka i okruglog vijenca srebrnih oblaka s okom Providnosti u sredini, a na volutastim postamentima iznad stupova atike sjedi po jedan krilati anđelčić.

Od svetačkih kipova što se sada nalaze na velikom oltaru spominjemo: desno od slike — Sv. Pavao, apostol, a lijevo — Sv. Petar, apostol. Visina im je 168 cm, obojeni su, djelo istog nepoznatog kipara. Izvorno nisu bili na velikom oltaru. Uz sv. Pavla se nalazi kip sv. Ivana Kapistrana, 165x5 cm, obojen, a uz Sv. Petra kip sv. Bernardina Sijenskog, 165x6 cm, također obojen. I ova su dva kipa djelo istog kipara, ali nije sigurno da su izvorno napravljeni za taj oltar.

Veliki je oltar polovicom 19. stoljeća bio oštećen, jer je grom udario u crkvu iznad svetišta. Radi toga ga je o. Firmo Pletikapić dao popraviti

Bezgrješna, kip s oltara Majke Božje

Foto: D. BARIČEVIĆ

i obnoviti početkom rujna 1895. Tada je zlatar Julije Kaufmann iz Pećuha veliki oltar obojio i pozlatio za 300 forinti (Prot. conv. Nas. II, str. 111.). Tom zgodom je i akademski slikar Andrija Graits (Grajić, Grajo — rodom iz Bosne) 1896. obnovio i oltarnu sliku Sv. Antuna (Prot. conv. Nas. II, str 146.-147.).

Prema starim zapisima iz 1777. oltarna slika se zatvarala. Znači, da je bio postavljen neki zastor, koji se ispod onog baldahina iznad slike spuštao. A možda su bila i dva zastora, koja su sa strane pokrivala sliku (Hieraticon coenobii Nassicensis — običajnik za slavljenje blagdana u našičkoj franjevačkoj crkvi iz 1777. godine — str. 2. — ASN). Danas se slika ne zatvara.

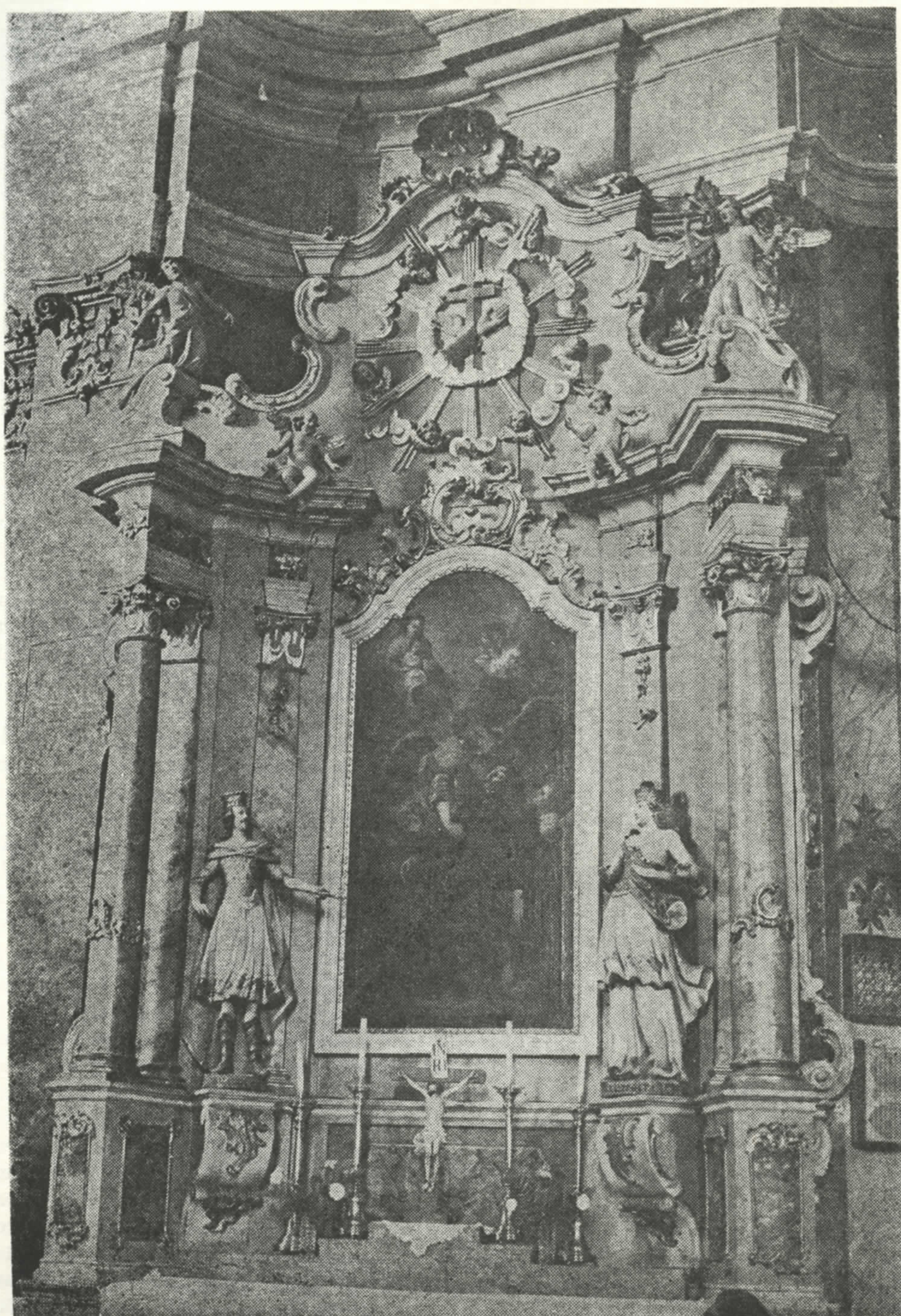
Oltar Sv. Josipa

Na lijevoj strani u lađi ispod triumfalnog luka smješten malo u koso nalazi se oltar Sv. Josipa. Oltar istog naslova nalazio se tu i u gotičkoj crkvi sve do 1763. Imao je drveni retabl i sliku sv. Josipa u sredini, ali Juraj Dumbović, arhiđakon, nije zapisao naslove kipova između stupova na tome oltaru (Prot. 29./I.).

Menza oltara je sazidana 1766. i obložena jelovim daskama (asseribus abiegnis stratus — Prot. conv. Nas. I, str. 28.). Drveni retabl oltara napravio je osječki stolar i postavio 14. kolovoza 1774. za 125 forinti (Prot. conv. Nas. I, str. 38.), a majstor slikar Franjo iz Đakova oltar je obojio i pozlatio za 665 forinti (Prot. conv. Nas. I, str. 39.). Oltarnu sliku je naslikao slikar u Budimu »koji stanuje u gradu (in arce) kod samostana Klarisa« za 30 forinti (in arce ad Conventum sanctimonialium S. Clarae residentem — Prot. conv. Nas. I, str. 39.).

Visoko podnožje oltara sačinjava stipes u obliku sarkofaga, koji s prednje strane u sredini ima izrezbareni ukras od rokaja u obliku kartuše. Na njemu se nalazi oltarna menza. S obje strane menze izrađeno je podnožje oltara u obliku stupova, koje završni vijenci profilacije dijele u dva dijela s ukrašenim ukladama s tri strane pačetvorina stupova. Ta podnožja radi konkavnosti cijelog retabla izbijaju koso u stranu. U prostoru predele oltara u kuteve s obje strane postavljeni su bogato ukrašeni postamenti, na kojima se nalaze kipovi oltara uz oltarnu sliku, a završavaju profiliranim vijencem.

Središnju zonu retabla sačinjava oltarna slika Sv. Josipa uokvirena profiliranom 13 cm širokom ramom, koja u gornjem dijelu završava polukružnom izlomljenom linijom, a iznad nje je postavljen izrezbareni ukras od voluta i rokoja. Slika je 223x112 cm, ulje na platnu, dobro očuvana. Sveti Josip sjedi, središnje postavljen od desna na lijevo u polukosom položaju, gornjim dijelom tijela nagnut i ljubi lijevu ruku djeteta Isusa, koji stoji na povišenom postolju i desnom ručicom grli Josipa, dok se posve lijevo i kao u pozadini nalazi lik Djevice Marije, koja sjedi za stolom i pred sobom ima bijelo rublje. Dolje lijevo u kutu slike na panju je zasječena Josipova tesarska sjekira. Gore iznad Josipove glave u oblacima jedan krilati anđeo drži ljiljan sjedeći na oblaku a desno od njega su dvije anđeoske krilate glavice. Slika djeluje svijetlo i svježe, dopadljivo je i slikar je dobar. Tesar Josip je muškarac u naponu snage, a ne starac, kako se to često susreće na slikama Sv. Josipa, što ne odgovara stvarnosti.

Oltar Sv. Franje

Foto: D. BARIČEVIĆ

Uz oltarnu sliku s obje strane je po jedan plitki pilastar kompozitne glavice, a na podnožju uz te pilastre stoji kipovi: Sv. Joakim, desno, koji u desnoj ruci drži štap a lijevu je stavio na prsa, okrenut licem prema slici; visina mu je 122 cm i postament 5 cm; lijevo se nalazi Sv. Ana, koja pod lijevom rukom drži knjigu a desnom okrenuta prema slici pokazuje na sliku. Visina kipa je 122x5 cm. Figure su vitke, u pokretu, s bogatim naborima haljina, obojene. Kipar nepoznat, ali iz Osijeka.

S vanjske strane kipova srednji dio oltarnog retabla završava s jednim plitkim pilastrom i okruglim stupom ispred pilastra, koji u gornjem dijelu završavaju kompozitnim glavicama. Iznad ovih je višestruko profilirano gređe s vijencem prelomljenim iznad slike. Retabl srednjeg dijela oltara obostrano flankira vitičasta voluta.

Na vijencu greda prema oltarnoj slici s jedne i druge strane sjedi po jedan manji krilati anđeo, a na volutama iznad vanjskih stupova retabla kleči po jedan veliki krilati anđeo.

U sredini slike, koja je s obje strane flankirana s po dvije volute, smješten je na zrakama simbol Isusova imena okružen vijencem posrebrenih oblačića, dok se na vanjskom krugu od izlomljenih i posrebrenih oblačića nalaze krilate glavice anđela — tri u gornjem dijelu, a četiri u donjem dijelu kruga. Atika u gornjem dijelu završava izlomljenom linijom profiliranog vijenca, koji je na sredini ukrašen velikim rokajem.

Sadašnja marmorizacija oltara potječe iz 1912. godine. Premazani su i kipovi, koji su prije bili pozlaćeni (Prot. conv. Nas. II, str. 202.). Svi ukrasi su i danas pozlaćeni. Oltarni retabl je visok oko 6 metara, a širok 3,70 metara. Dobro je još uščuvan.

Oltar Sv. Franje Asiškog

Ispod triumfalnog luka s desne strane nasuprot oltaru Sv. Josipa smješten je oltar Sv. Franje Asiškog, koji s oltarom Sv. Josipa sačinjava skladnu cjelinu. U gotičkoj crkvi je tu bio oltar Sv. Ivana Krstitelja. Imao je sliku Sv. Ivana, a među stupovima oltara bili su kipovi, koje Juraj Dumbović, arhiđakon, 1730. nije zapisao (Prot. 29/I.). Godine 1766. sazidana je menza tog oltara i obložena jelovim daskama. U Osijeku je nepoznati stolar napravio i postavio retabl oltara 14. kolovoza 1774. za 125 forinti, a iste godine ga je pozlatio i obojio majstor Franjo iz Đakova za 66,5 forinte. Oltarnu sliku je naslikao spomenuti već slikar iz Budima za 30 forinti.

Stilski i sadržajno retabl ovoga oltara potpuno je jednak retablu oltara Sv. Josipa. Uz oltarnu sliku na postoljima stoje: desno — Sv. Ljudevit, kralj, a lijevo — Sv. Elizabeta, kneginja, zaštitnica Trećeg reda. Visina tih kipova je malo veća od onih kod oltara Sv. Josipa i iznosi: 130+6 cm, a postavljeni su tako da gledaju prema oltarnoj slici. Izvorno su bili pozlaćeni, a sada su prebojeni: Stilskim kvatitetama su jednaki kipovima kod Sv. Josipa, ali još vitkiji od onih.

Stipes, podnožje, širina i visina oltara, stupovi i pilastri, oblik i širina rame oltarne slike, ukrasi na ukladama podnožja i ukrasi na stupovima, kompozitni kapiteli, koji drže prekinuto i višestruko profilirano gređe oltara, sve je to isto oblikovano kao i na oltaru Sv. Josipa. I ona dva mala krilata anđelčića što sjede na gređu kao i ona dva velika na volutama iznad stupova kao i izradba atike jednako je kao i na oltaru Sv. Josipa. Razlika

je, da se u središnjem dijelu atike na zrakama okruženim vijencem od posredbrenih oblaka i vijencem od isprekidanih oblaka i 7 anđeoskih krilatih glavica nalazi franjevački grb: Križ i dvije prekrižene ruke — Kristova i Franjina — znak da je ovaj oltar — franjevački oltar Trećega reda.

Oltarna slika prikazuje mistički zanos Svetog Oca Franje Asiškog. Franjo sjedi na kamenu, nalegnut s desna na lijevo s opuštenim rukama uz tijelo, a podržava ga jedan veliki krilati anđeo, koji stoji iza Sveca, nagnute glave nad lice Franjino. Franjina glava je pala na uzmak, a oči su zatvorene, lice u zanosu. Desno dolje je Raspelo i knjiga, a u pozadini lik Franjevca — brata Leona, dok je desno gore prikazana Bl. Djevica Marija u sjedećem stavu s djetetom Isusom na krilu. Budimski slikar se nadahnuo idejom slike fra Josipa Kronovetera, koji je naslikao sliku istog sadržaja za oltar Sv. Franje prije obnove i proširenja našičke crkve, a sačuvana je u samostanu. Slika je na Franjinu oltaru lijepa, uščuvana i vrijedno djelo.

Oltar je 1912. marmoriziran i kipovi premazani, a ispod se nalazi pozlata iz 1774. godine. Svi ukrasi i na tome oltaru su pozlačeni.

Na menzi oltara ispred predele stoji lijepo oblikovano, staro, barokno Raspelo. Raspon korpusa je 47x36 cm. Obojeno je.

Oltar Svetog Ivana Krstitelja

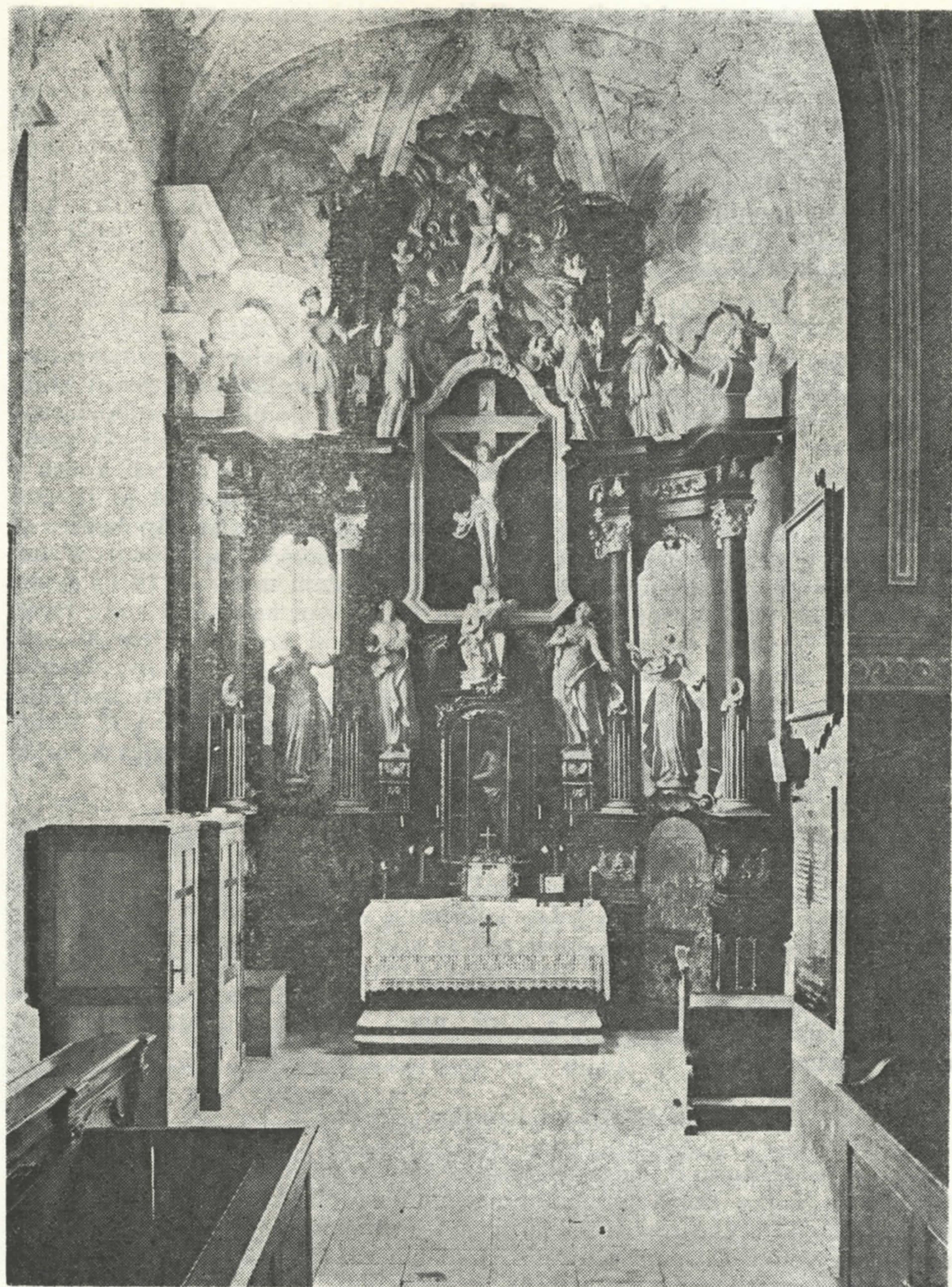
Ovaj oltar je smješten na južnom zidu lađe između kora i crkvenih vrata što vode na hodnik uz crkvu. Sastoji se od zidane oltarne menze (1766.) obložene drvenim stipesom u obliku sarkofaga i drvenog retabla širine 4,60 metara a visine oko sedam metara. Zna se, da su ga u Osijeku izradili stolar i kipar i postavili u našičku franjevačku crkvu u prvoj polovici 1775. godine po narudžbi o. Filipa Matkovića, našičkog gvardijana. Stajao je 320 forinti. Samostan je platio iz svoje milostinje 250 forinti, a ostalo su dali dobročinitelji. Sliku je naslikao slikar iz Budima kao i na prije opisana dva oltara. Stajala je 40 forinti, a novac je dao anonimni dobročinitelj (Prot conv. Nas. I, str. 41.).

U studenome 1777. oltar je obojen i pozlaćen za 100 imperijala iz samostanske milostinje. Kako su tom zgodom obojene i pozlaćene i orgulje, plaćeno je 300 forinti, a grof Josip Pejačević je iz Virovitice dao 180 forinti (Prot. conv. Nas. I, str. 48.).

Struktura i izradba tog oltara pokazuje da su ga izradili isti majstori — stolar i kipar, koji su napravili i oltare Sv. Josipa i Sv. Franje (»ex integro tam quoad arcularium, quam Sculptorem Essekini elaborata« — Prot. conv. Nas. I, str. 41.). Ovdje se izričito spominju stolar i kipar iz Osijeka, dok je kod spomenuta dva oltara spomenut samo stolar.

Retabl ovoga oltara iznosi nešto više i u širinu i u visinu, jer je to dopuštala južna strana crkve. Na njemu su stupovi podnožja oblikovani dvodjelno, ali tako povezano da na unutrašnjem dijelu profiliranog vijenca stoji stup s kompozitnom glavicom, a na vanjskom dijelu je postolje za kip sveca. Nad oltarnom menzom u području predele obostrano u kutevima do donjeg ruba oltarne slike oblikovani su ukrašeni postamenti za svetačke kipove. Predele ispod slike završava izlomljenim profiliranim vijencem.

Oltara slika je 265x117 cm, ulje na platnu, uramljena je profiliranom ramom 13 cm širokom, koja je u donjem dijelu uvijena a u gornjem dijelu

Oltar Sv. križa

Foto: IGOR NIKOLIĆ

završava polukružnom izlomljenom linijom, nad kojom se nalazi bogato izrezbareni ukras od voluta i rokaja.

Sadržaj slike je: Ivan krsti Isusa na Jordanu. Središnje s desne strane, na slici Ivan Krstitelj stoji i malo je okrenut prema Isusu, koji stoji u vodi Jordana i s lijeve na desnu stranu slike, pognuta tijela i prignute glave pred Ivanom. Ivan u lijevoj ruci drži štap, koji završava križem, preko kojeg je bijela traka s natpisom »Ecce Agnus Dei...«, a desnom rukom izlijeva iz posudice vodu na Isusovu glavu. Posve lijevo i malo gore stoji veliki krilati anđeo, koji je nad Isusom raširio bijelu plahtu.

Slika je dobro uščuvana, svijetlih boja i lijepa.

Uz sliku s obje strane nalazi se po jedan plitki pilastar, a s vanjske strane po jedan okrugli stup. Ukrašeni su kompozitnim glavicama, iznad kojih se nalazi višestruko profilirano gređe u sredini prelomljeno. Stupovi su s donje strane ukrašeni pozlaćenim letvicama i ukrasnim prstenom. Na gređu se obostrano nalazi po jedan postament, na kojemu stoji krilati anđeo a iznad pilastra obostrano je postavljena stilizirana vaza. Retabl je izrađen polukružno. Desno od oltarne slike postavljen je kip Sv. Apolonije, sa zubarskim kliještima u lijevoj i mučeničkom palmom u spuštenoj desnoj ruci. Lijevo je postavljen kip Sv. Barbare, s kaležom u desnoj ruci i s mačem u lijevoj ruci. Visina ovih kipova je 152+8 cm, kolorirani su, a ispod pozlaćeni. Okrenuti su malo prema slici, elegantni i dobar kiparski rad. Na postamentu podnožja s vanjske strane stupa stoje: kip Sv. Jakova, apostola, desno, a kip Sv. Andrije, apostola, lijevo. Postavljeni su središnje. Jakov drži knjigu, a Andriji s desne strane postavljen je Andrijin križ. Visina ovih kipova iznosi 165x9 cm. Obojeni su, a ispod je pozlata. Dobar su kiparski rad.

Atika je radi prozora u gornjem dijelu zida u sredini otvorena. Obostrano je flankirana trostraničnim stupom koji završava izlomljenim i bogato profiliranim vijencem, a središnje je ukrašen. Na vrhu vijenca postavljena je s obje strane po jedna stilizirana vaza. Vrh atike sačinjava kupula haldahina, a spojena je obostrano sa stupovima završnih dijelova atike volutama i krajevima zastora. Središnji dio otvora atike ispunjaju pozlaćene zrake, na kojima se u sredini nalazi golub, simbol Duha svetoga, a malo dalje se nalazi vijenac od posrebrenih oblaka. Oltar je marmoriziran a ukrasi pozlaćeni.

Kapela Bl. Djevice Marije — Kraljice

Po svjedočanstvu o. Petra Nikolića iz 1660. u našičkoj franjevačkoj crkvi štovala se Majka Božja posebnim načinom na blagdan Velike Gospe (15. 8.). Dolazilo je veliko mnoštvo vjernika. I do danas je to štovanje sačuvano upravo za Veliku Gospu. Sačuvani drveni kip Bl. Djevice Marije s djetetom Isusom iz konca 17. ili početkom 18. stoljeća, koji se prvotno nalazio u jednoj niši na sjevernom zidu gotičke crkve ili možda pod korom, naziva se »Bl. Djevica Marija nebeska Kraljica«.

Godine 1719. prigradio je sa sjeverne strane o. Franjo Barcsalich, gvardijan, kapelu Bl. Djevice Marije, a u njoj je 1726. o. Antun Bačić, gvardijan,

podigao oltar (Prot. conv. Nas. I, str. 3.) a o. Petar iz Morovića, također našički gvardijan, nabavio je 1729. za taj oltar kipove, koji su bili obojeni i pozlaćeni (Prot. conv. Nas. I, str. 6.), a sve to milostinjom kapele, koja se nije pribrajala samostanskoj milostinji (statuae majores, procuratae, depictae et deauratae). Arhiđakon Juraj Dumbović 13. lipnja 1730. piše prigodom kanonskog pohoda u Našicama, da je u kapeli Bl. Djevice Marije, koja se izbočila izvan tijela crkve, slika, koja prikazuje Uzašašće Bl. Djevice Marije, a nije ukrašena stupovima i kipovima »ali da se izrađuje oltar koji će se staviti u novu kapelicu koja je nedavno podignuta na desnoj strani (sjevernoj) crkve« (Prot. 29/I.). Kako je u ljetnoj promjeni o. Petra Morovića na gvardijanskoj i župničkoj službi u Našicama te godine zamijenio o. Stjepan iz Pećuha — on je pod jesen završio kapelu Bl. Djevice Marije, to jest smješten je u nju novi oltar s kipovima na drvenom retablu, a u srednju oltarnu nišu postavio je mali stari kip Bl. Djevice Marije (parva antiqua ad istam novam translata est statua B. V. Mariae — Prot. conv. Nas. I, str. 7.). Požeška kućna povijest govoreći o našičkom samostanu piše: — U kapeli Bl. Djevice Marije stoji ne slika nego kip elegantno izrađen i oslikan (In sacello B. V. Mariae non figura sed statua extat elengatissimae exculpta et depicta — Prot. conv. Poseg. I, str. 906.-907.). Neki Nikolacz je dao 200 forinti za svjetiljku i o. Petar Morović je nabavio 1729. srebrnu svjetiljku (Prot. conv. Nas. I, str. 6.). Ova kapela je bila zatvorena dobro izrađenom i oslikanom željeznom ogradom (Hoc sacellum clausum est cratibus ferreis optime efabricatis et depictis — Prot. conv. Poseg. I, str. 907.). Ovo je dao podići 1735. o. Antun Bačić, gvardijan našički (Prot. conv. Nas. I, str. 7.).

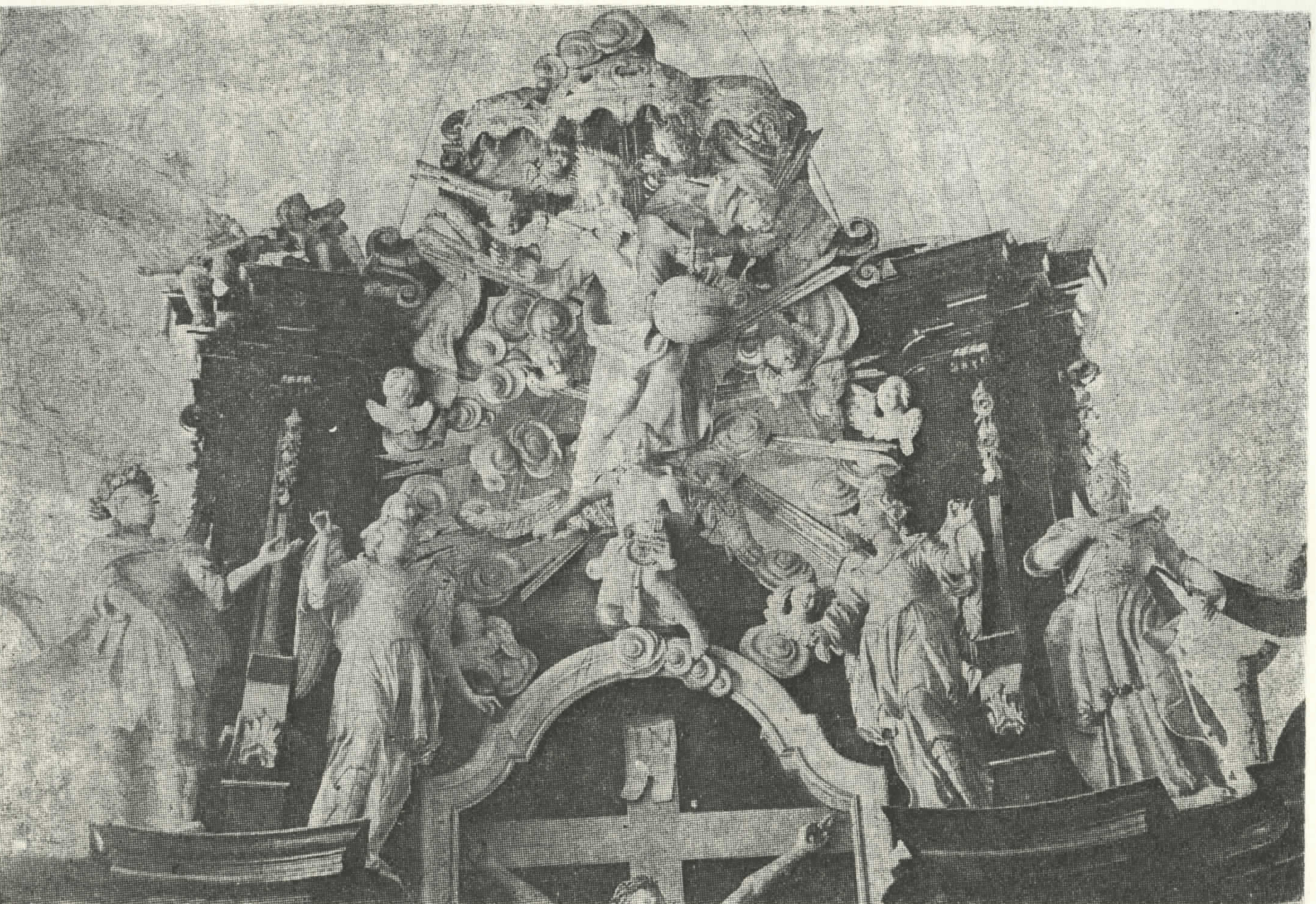
Nešto pobliže o izgledu oltara i o kipovima na njemu nije zapisano.

U obnovi i proširivanju našičke crkve 1763-1765. kapela Bl. Dj. Marije je dobila sadašnji izgled. Spojena je s tada podignutom kapelom Sv. Križa i stavljena pod isto krovište. Kapela je 8 metara duga, a 6,5 metara široka. Nadsvođena je bačvastom boltom, s dva prozora u trostranoj apsidi i jednim prozorom na desnome zidu. Prozori su vrlo prozračni i u gornjem dijelu završavaju polukružnom razlomljenom linijom.

Današnji oltar u toj kapeli, drveni izrezbareni retabl i kamena menza, postavljen je 1902. Djelo je to zagrebačkog kipara Maruzzi, koji je 1914. postao redovnik franjevac i dobio ime brat Elekt.

Nad oltarnom menzom nalazi se svetohranište. U prostoranoj niši srednjeg dijela retabla nalazi se stari kip Bl. Djevice Marije s djetetom Isusom — Kraljice, postavljen na postolje. Kip je 100 + 16 cm, obojen i pozlaćen, vrijedan kiparski rad. Uz nišu su dva veća stupa a dva manja u istoj ravnini flankiraju retabl oltara. Između tih stupova postavljeni su kipovi: Sv. Mala Terezija, desno i Sv. Nikola Tavelić, franjevac, lijevo.

Vrijedno je zapisati, da se na prvotnom baroknom oltaru kip Bl. Djevice Marije u niši zatvarao prigodom pobožnosti na njemu kao i slika Sv. Antuna na velikom oltaru (Hieraticon, str. 3.). Na koji način se to vršilo — zastorom ili vratašcima, nije zapisano.

Atika oltara Sv. križa

Foto: D. BARIČEVIĆ

Kapela Svetoga Križa — crni oltar

Zapis Jurja Dumbovića 1730. spominje, da se pod svodom pred sakristijom nalazi oltar Svetoga Križa (Prot. 29/I.), a to potvrđuju i samostanske kronike u Našicama, Velikoj, Cerniku, i Požegi. Na mjestu gdje je u gotičkoj crkvi bio kip Bl. Djevice — Kraljice, nalazio se kip Trpnog Isusa privezana uz stup. Godine 1763-1765. prigrađena je sa sjeverne strane uz kapelu Bl. Djevice Marije nova kapela u čast Svetoga Križa, jednaka izgleda, veličine i uređenja kao i Marijina kapela i pod istim krovištem.

U novo sagrađenu kapelu Svetoga Križa 1770. postavljen je vrlo elegantno oblikovan i ukrašen, rokoko retabl oltara Sv. Križa. Majstor stolar ovoga oltara sigurno je onaj isti, koji je izradio i oltar Ivana Krstitelja, jer se to dade zapaziti u mnogim pojedinostima na oba oltara. Kipovi su kvalitetnije djelo i razlikuje se od svih ostalih kipova u crkvi.

Nakon postavljanja 1770. ovaj je oltar do 1775. ostao neobojen. Velikodušnošću kneza Josipa Pejačevića iz Virovitice bio je spomenute godine pozlaćen i završen. Slikaru je plaćeno za taj posao 315 forinti (Prot. conv. Nas. I, str. 40.). Radi toga se spominje, da je to Pejačevićev oltar.

Retabl oltara pokriva čitavu plohu apside kapele u polukrugu do vrha. Obojen je crnom bojom, na kojoj se ističu pozlaćeni ukrasi i bijelo obojeni kipovi. Djeluje u cjelini elegantno, premda je prilično oštećen.

Menza je zidana i onda obložena drvenim stipesom u obliku sarkofaga. Uz menzu s jedne i druge strane nalaze se u podnožju retabla polukružni otvori za prolaz oko oltara. Podnožje je oblikovano tako da oltar obostrano flankira trostrano višestruko profilirano podnožje, na kojemu se nalazi vanjski stup retabla kompozitnog kapitela.

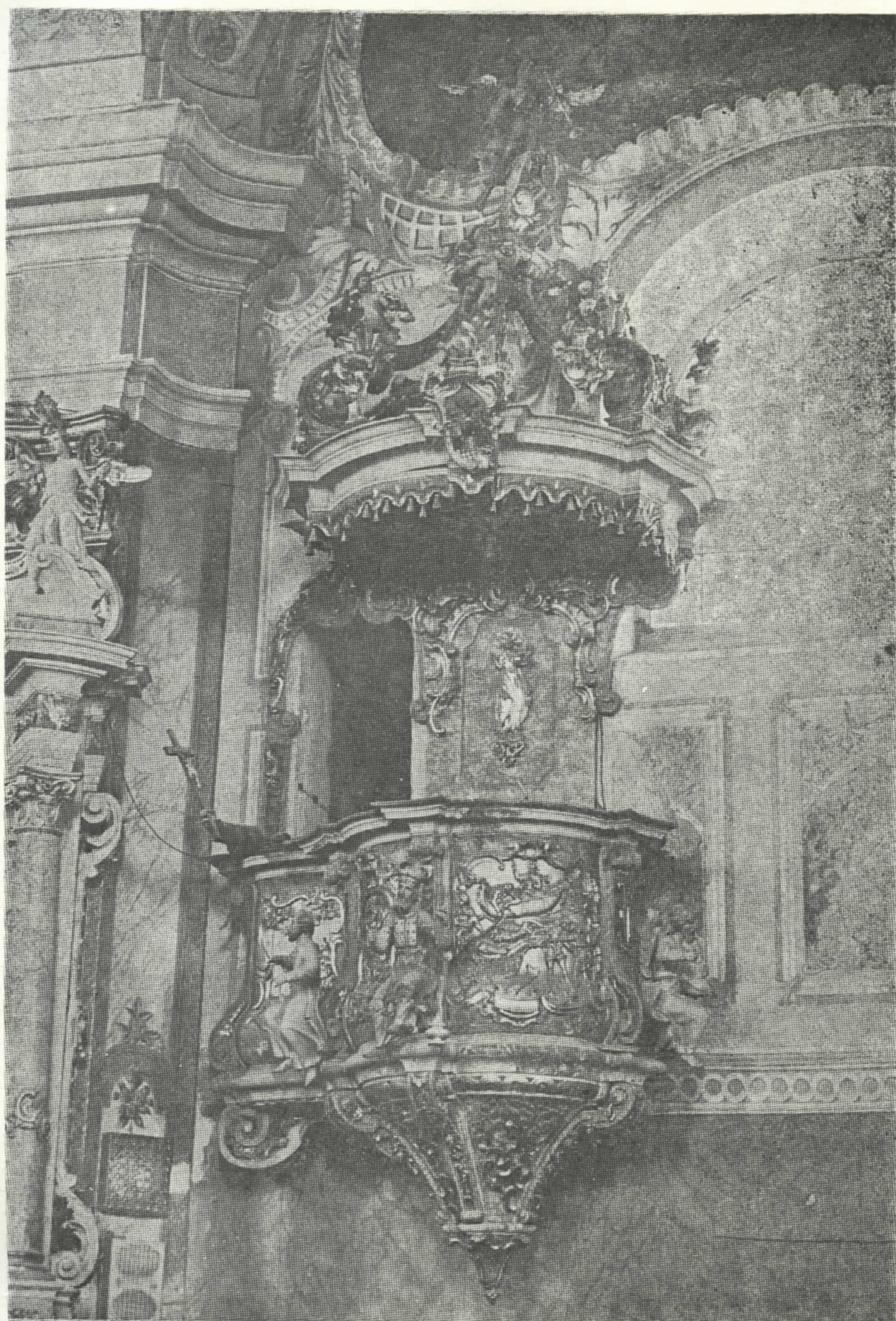
Nad menzom je visoko predele, koje je tako oblikovano, da se u sredini nalazi jedna metar i dvadeset centimetara visoka bogato ukrašena niša sa svih strana otvorena i ostaklana, u kojoj je smješten Trpni Krist privezan uz stup. Kip je 112 cm visok, golo tijelo obojeno a perizoma pozlaćena. Razlikuje se od ostalih kipova na tom oltaru. Stariji je i sigurno postavljen na taj oltar iz one niše u gotičkoj našičkoj crkvi. S obje strane ove niše izrađena su po dva ukrašena podnožja s profiliranim završnim vijencem. Na vanjskim nižim podnožjima postavljeni su stupovi kompozitnih kapitela, a na unutrašnjim višim stoje kipovi: Sveti Ivan, apostol, 162 cm, središnje postavljen, desno, a lijevo je kip Žalosne Gospe, 162 cm, također središnje postavljen. Obje figure su u pokretu, uzdignutih glava prema Križu.

Između stupova retabla u praznom prostoru u obliku podnožja iznad prolaza za oltar. Desno je Sv. Marko, 162 cm, a lijevo Sv. Luka, sa svojim oznakama — lavom i volom.

Kapiteli stupova s obje strane drže višestruko profilirano grede, koje završava vijencem prelomljene linije.

U središnjoj plohi retabla postavljen je Križ i na Križu raspeto Kristovo Tijelo. To raspelo je uokvireno ramom i djeluje kao slika. Raspon rame je 280x160 cm. Gornji dio polukružno razlomljene linije ulazi u atiku, a donji dio završava ravno s polomljenom linijom na završecima rame. Profilirana je 13 cm široka, obojena bijelo. Ispod Križa na postolju iznad niše Trpnog Krista postavljen je kip Marije Magdalene. Ona kleči na desnom koljenu, postavljena u polulijevom položaju.

Na vijencu greda uz vanjski rub rame Raspela s obje strane stoji po jedan veliki krilati anđeo licem okrenutim prema sredini. Na vrhu rame smje-

Propovjedaonica

Foto: D. BARIČEVIĆ

šten je također krilati anđeo u poluklečećem stavu. Na desnoj strani pokraj anđela nalazi s kip Konstantina cara, a lijevo lik Sv. Helene, Konstantinove majke. Na postamentima iznad vanjskih stupova retabla stoje krilati anđeli sa svake strane po jedan.

Atika je oblikovana kao retabl oltarić s po jednim stupićem lijevo i desno, a završava profiliranim vijencem prelomljenih linija, koji u sredini prelazi u bogato izrađeni baldahin nad glavom Boga Oca, koji okružen oblacima i s 12 glavica krilatih anđela stoji iznad Križa i u lijevoj ruci drži zemaljsku kuglu.

Ovaj se oltar s pravom ocjenjuje kao vrijedno umjetničko ostvarenje u našičkoj franjevačkoj crkvi. Trebalo bi nastojati da se očuva od raspadanja, jer mu to ozbiljno prijeti.

Lurdska špilja pod korom

Dvadeset godina nakon lurdskih ukazanja u našičkoj samostanskoj crkvi započelo je javno štovanje Lurdske Gospe. Gvardijan i župnik o. Firmus Pletikapić svečano je 8. rujna 1888. postavio kip Lurdske Gospe na štovanje vjernika. Kip je postavljen u svetištu na stup s desne strane.

Kip Bezgrješne Lurdske Djevice je donijela iz Lurda kneginja Gabrijela Pejačević, koja je sudjelovala u Rimu na proslavi pedeset godišnjice svećeništva pape Leona XIII i hodočastila u Lurd. Lurdski kip je u Lurdu blagoslovljen i njime je dotaknuta Masabjelska pećina, na kojoj se Bezgrješna Djevica ukazivala Bernardici.

Godine 1910. predstojnik našičkog samostana i župnik o. Bruno Kovačević dao je pod korom s desne strane ukloniti stari oltar Majke Božje i podići lurdsku špilju sagrađenu po uzoru na Masabjelsku pećinu od kamena. U nju je tada smješten kip Bezgrješne Djevice, koji nad glavom do danas ima francuski napisano: »Ja sam Bezgrješno začeće.«

Iz zapisa kućne povijesti u Našicama doznajemo da se na mjestu današnje lurdske špilje nalazio onaj stari oltar Bl. Djevice na nebo uznesene, koji se od starine i od turskih vremena u Našicama častio. Kroničar piše, da vjernici nisu tu promjenu prihvatili i da su hodočašća za Veliku Gospu postala brojčano manja, jer »narod veli, da je to grofičina Gospa« (Prot. conv. Nas. II, str. 87. i str. 189.).

Oratorij

Na južnom zidu svetišta u visini samostanskog hodnika u katu nalazi se mali oratorij, koji samostanska kućna povijest 1764. naziva »veličanstvenim« (magnificum) radi izvanjske izradbe i ukrasa. Sagrađen je u proširenju i uređenju crkve 1764. za gvardijana o. Nikole Starčevića. Zapis kaže, da je te godine napravljen i ukrašen ukrasima, što su do tada postojali u sakristiji (fabricatum, cum cyfris ac testudinibus — Prot. conv. Nas. I, str. 26.). Nigdje se ne spominje da bi to bio oratorij plemićke obitelji Pejačević i da bi ga oni dali podići. Kako se i u mnogim drugim samostanima takvi oratori nalaze nad svetištem za samostansku braću, posebno bolesnike, smatram, da je i našički oratorij napravljen s tom svrhom, jer se nalazi u samostanskoj klauzuri. U 19. stoljeću i to negdje pod konac taj oratorij je uređen (postavljene su bile okrugle željezne stepenice) za obitelj Pejačević. Postoji za-

Propovjedaonica — prednja strana

Foto: D. BARIČEVIĆ

pis iz 1895. godine, da su taj oratorij Pejačevići našički dali obojiti i pozlatita, a tada je vjerojatno postavljen i onaj njihov grb.

S unutrašnje strane oratorij je 330 cm dug, a 180 širok. Ulazna vrata su iz samostanskog hodnika i vjerojatno izvorna. Prema svetištu je zatvoren vrlo lijepo izrađenom i ukrašenom drvenom ogradom, koja je polukružno podijeljena trim vodoravnim linijama. Donji, trbušasto oblikovani završetak s prednje strane ima četiri volutasta ukrašena stupića a između njih su tri uklade naprijed a po jedna sa strane do zida. U srednjoj je izrezbareni grb obitelji Pejačević, a iznad njega polukružna traka na kojoj piše: Hocce apropyleum quonam laetatus Appolos expers sum suptus nobilo semma collit. U ukladama s jedne i druge strane grba nalaze se vitičastim i ukrašenim linijama zatvorene kartuše. Ispred donjeg profiliranog vijenca postavljen je veliki rokaj i ukras od lišća s dvije glavice krilatih anđela pod rokajem. Taj dio završava profilirani vijenac gore, na kojemu se nastavlja srednji dio ograde oratora. I taj dio ima četiri znatno kraća volutasta stupića bogato ukrašena, a između njih su tri uklade naprijed, a po jedna manja sa strane do zida. Na donjim volutama stupića sjede krilati bijelo obojeni anđelčići — njih četiri. Srednja uklada je ukrašena kartušom, uokvirenom rokajima i volutama, a u sredini se nalazi reljef slika iz Franjina života. Uglade sa strane ukrašene su slično kao i one u donjem dijelu. Gornji dio drvene ograde oratora sačinjava 110 cm visoka rešetka trbušastog oblika, razdijeljena u pet dijelova između četiri volutasta profilirana stupića, koja s donje i gornje strane povezuje profilirani vijenac. Na stupićima su jednostavni ukrasi dolje i gore. Nad glavicama stupića gornjeg vijenca postavljena je po jedna stilizirana vaza.

Oratorij je doista vrijedno umjetničko djelo u stilu rokokoa!

Propovjedaonica

U gotičkoj našičkoj crkvi do 1763. postojala je propovjedaonica koju je nabavio 1726. o. Antun Bačić, gvardijan i župnik. Samostanski je kroničar naziva »otmjenom« (nobilem cathedram — Prot. conv. Nas. I, str. 3.), dok Juraj Dumbović, arhiđakon, piše 1730. »propovjedaonicu je izradio stolar, koji ju je lijepo ukrasio« (Prot. 29/I.). Ta propovjedaonica je 1763. uklonjena, a na njeno mjesto je 1769/70. postavljena druga, današnja (Prot. conv. Nas. I, str. 17.).

Smještena je na južnom crkvenom zidu odmah iza oltara Svetoga Franje. Na nju se silazi kroz vrata iz samostanskog hodnika u katu spuštajući se kroz dosta uski prolaz u zidu. Vrata su izvorno sačuvana.

Propovjedaonica se sastoji od podanka govornice, pozadinske stijene i baldahina.

Podanak zvonastog oblika podijeljen je sa šest pilastara razvedenih voluta u šest ukrašenih ploha, koje završavaju dolje ukrašenim vijencem, iz kojega izlazi sisa.

Ogradu govornice, koja je radi pristupa na nju produžena u izduženom obliku prema oltaru Sv. Franje, pet pilastara u obliku razvedenih voluta dijeli na četiri polja. Na drugoj, trećoj i četvrtoj voluti pilastra sjede od desna na lijevo: Sveti Ilija, prorok, Aron, veliki svećenik i Mojsije, zakonodavac. Kipovi su obojeni, a izvorno pozlaćeni. Pokazuju sličnost s kipovima oltara sv. Josipa i Sv. Franje. U poljima govornice nalaze se reljefno prikazani i po-

zlaćeni prizori od lijeva na desno: **1. Isus u kući Marte i Marije,** vitičasto uokviren reljef, 76x42 cm; 2. **Čudesni ribolov,** volutama i rokajima urešen okvir reljefa, 80x76 cm; 3.**Propovjednik i slušatelji,** volutama i rokajima uokviren reljef 80x46 cm; 4. **Prizor, koji se ne da utvrditi,** reljef uokviren rokajima i volutama, 67x53 cm. Gornji dio ograde govornice završava profiliranim vijencem izlomljenih linija.

Pozadinsku stijenu propovjedaonice sačinjava ravna ploha, marmorizirana u boji plavičastog mramora, a na nju je pričvršćen reljef Krista, koji u lijevoj ruci drži kuglu, pozlaćen. Visina kipa je 53 cm. Gornji dio pozadinske stijene ukrašen je polukružnim vijencem polomljenih linija od voluta i rokaja, pozlaćen na rumenkastoj marmorizaciji. I nad ulazom na propovjedaonicu nalazi se ukras u obliku dviju voluta, koji se s desne strane vitičasto spušta uz rub prolaza s vanjske strane. Na gornjem dijelu vijenca govorničke ograde posve na desnoj strani pričvršćena je ruka u franjevačkom habitu, koja drži križ s lijepo oblikovanim baroknim tijelom Raspetoga. Križ je u tamnoj boji, a tijelo obojeno u boji karnata.

Govornicu nadvisuje vrlo bogato ukrašen baldahin u obliku zvona. S unutrašnje strane promjera 142 cm a iznad glave propovjednika pričvršćen je simbol Duha Svetoga — golub raširenih krila — na vijencu od pozlaćenih zraka. Donji vanjski dio baldahina je bogato profiliran vijenac polomljenih linija sa završetkom od resa. Na taj vijenac su s gornje strane postavljeni bogato razvedni pilastri u obliku voluta — njih pet — koji se povijeno u sredini spajaju u bogato ukrašen postament na kojemu je smješten kip Mihovila arkanđela. To je vrh baldahina. Na volutama prednja tri pilastra postavljene su četiri stilizirane vaze s ružama. Vaze su pozlaćene, a ruže obojene.

Ovo kvalitetno djelo u stilu rokokoa svjedoči, da su ga oblikovali dobri barokni majstori: stolar i kipar. A kako je u isto vrijeme fra Juniper Stilp, kipar, ukrasio svojim reljefima dvoja vrata u blagovaonici, koja načinom i tehnikom izradbe pokazuju svojstva reljefa na propovjedavaonici, smatram da je spomenuti brat izradio reljefne prizore i sve ukrase na našičkoj propovjedavaonici. Pitanje ostaje otvoreno.

Ispovjedaonice

U stari crkveni namještaj iz 18. stoljeća spadaju i vrlo kvalitetno izrađene ispovjedaonice. Izrađene su 1772. godine za gvardijana o. Filipa Matkovića. Kućna samostanska povijest bilježi doslovno: Dvije ispovijedaonice za crkvu i tri za hodnik (uz crkvu) izrađene su iz hrastovine« (ex ligno quercino **elaborata** — Prot. conv. Nas. I, str. 36.). Značajno je upravo ovo »izrađene«, a ne naručene, kako se to inače piše, kad je nešto radio neki plaćeni majstor izvan samostana.

Ove hrastove ispovjedaonice izradili su: fra Didak Rausch, stolar, i fra Juniper Stilp, kipar, koji se nalaze u samostanu u to vrijeme. Visina im je 210 cm, a širina 135 cm. Oblikovane su barokno, a posebno su lijepa vrata veličine 98x58, na kojima se nalazi reljefna slika.

Ispovjedaonice iz crkve su uklonjene, ali su sačuvana vrata, na kojima se nalaze reljefne slike: **1. Isus dobri Pastir** i 2. **Izgubljeni sin.** Na hodniku uz sakristiju nalaze se još preostale tri, koje na svojim vratima oblika kornjačina oklopa (testudo) imaju reljefne slike: 1. **Magdalena pokornica;** 2. **Raskajani Petar,** apostol i 3. **Sveti Ivan Nepomuk,** mučenik ispovijedne tajne.

Ne bi se smjelo dopustiti da ovo umjetnički vrijedno djelo, velika rijetkost u našim stranama danas nebrigom propadne.

Vjerničke klupe u lađi

Zapisano nije, ali po jednoj samo sačuvanoj klupi u našičkoj samostanskoj crkvi stolar fra Didak Rausch i fra Juniper Stilp, kipar, izradiše i klupe za vjernike. Broj njihov ne znamo, ali po sačuvanoj klupi zaključujemo, da su najvjerojatnije u jednome samo redu smještene u crkvi.

Sačuvana stara klupa iz 18. stoljeća je bila prva u tome nizu, jer je s prednje strane zatvorena širokim ukladama na kojima se nalaze ukrasi od voluta i rokaja. Duljina joj je 325 cm, naslon za ruke 43 cm koso spušten, a visina 117 cm. Četiri pilastra rezbarski ukrašenih podnožja i glavica povezuju u skladnu cjelinu gore i dolje profilirane rame u koje su postavljene vrlo lijepo oblikovane uklade s ukrasima u sredini. Vanjske stranice klupe barokno oblikovane urešene su izrezbarenim cvijećem. Klupa je od hrastovine.

Stare klupe su uklonjene 1903., jer je te godine stolar iz Vukovara Alojzije Gretschel napravio nove — sadašnje klupe (Prot. conv. Nas. II, str. 146).

Kip Svetog Florijana na stupu

Dobrovoljno vatrogasno društvo, osnovano u Našicama u svibnju 1888. (Majstorović Srećko, Našice kroz 700 godina, str. 105), nabavilo je dobrovoljnim prilozima vjernika kip Sv. Florijana, mučenika, svoga nebeskog Zaštitnika, i taj je 18. kolovoza 1894. svečano blagoslovljen i postavljen na stup s desne strane oltara sv. Josipa. Kip je blagoslovio Franjo Lampe, župnik iz Orahovice, vice-arhiđakon našičkog crkvenog kotara (Prot. conv. Nas. II, str. 107.).

Slike Križnog puta

U obnovljenoj i barokiziranoj samostanskoj crkvi postavljene su polovicom 18. stoljeća slike Križnog puta. Naslikao ih je fra Josip Kronoveter, slikar, ulje na platnu, 97x80 cm, uokvirene profiliranom ramom tamne boje.

Ove slike su 1892. uklonili i postavili nove — sadašnje. Postavljene su na nedjelju šezdesetnicu, 21. veljače, Kroničar je zabilježio da su stare dotrajale, a za nove je samostan platio 380 forinti. Nije označeno gdje su kupljene (Prot. conv. Nas. II, str. 100).

Od slika starog Križnog puta sačuvane su dvije.

Crkvena vrata

Vrijedno je spomenuti masivna, dvokrilna hrastova vrata, što iz crkve vode u sakristiju i samostanski hodnik, jer potječu iz 18. stoljeća i djelo su samostanske braće. Visina im je 290 cm, a širina 165 cm. Otvaraju se prema hodniku. Gornji dio završava polukružno i polomljenom linijom. Stolarski posao je obavio fra Didak Rausch, a okovao ih je s po tri lijepo ukrašena panta i izradio masivnu ključanicu kovač-bravar fra Andrija Gantzer. I danas su u upotrebi kao i prije 200 godina, kad su napravljena.

Gotovo istovjetna su i ulazna vrata na pročelju crkve. Kad bi se skinuo žuti namaz i bajcala hrastovim bajcom bila bi kao i sakristijska opisana vra-

Propovjedaonica — detalj

Foto: D. BARIČEVIĆ

ta. I njih su u isto vrijeme — 1766. izradila spomenuta braća. I ova su hrastova, teška i vise na tri panta sa svake strane, jer su dvokrilna.

Dovratnici su na obim vratima od poliranog čvrstog kamena, što su ga 1762. pronašli u temeljima starog samostana Klarisa i upotrijebili za vrata i nove prozore u crkvi (Prot. conv. Pos. I, str. 906-907. — »haec fundamenta postea efossa et ad nostrum Contum portata« — Prot. conv. Nas. I, str. 23. »duri lapides subterranei ad omne opus utiles inventi«).

Orgulje

Prema zapisu cerničke kućne povijesti u našičkoj crkvi Svetog Antuna, gotičkoj, postojao je na kraju lađe kor i na njemu orgulje, koje su bile 1710. godine nabavljene i postavljene (Prot. conv. Czern. I, str. 168.). Nešto pobliže o tim orguljama nije nigdje zapisano. Postojanje tih orgulja iz 1710. potvrđuje i arhiđakon Juraj Dumbović 1730. kad u svojem izvještaju piše: »Zidani se kor nalazi iznad velikih vrata, a ima i svoje orgulje« (Prot. 29/I.).

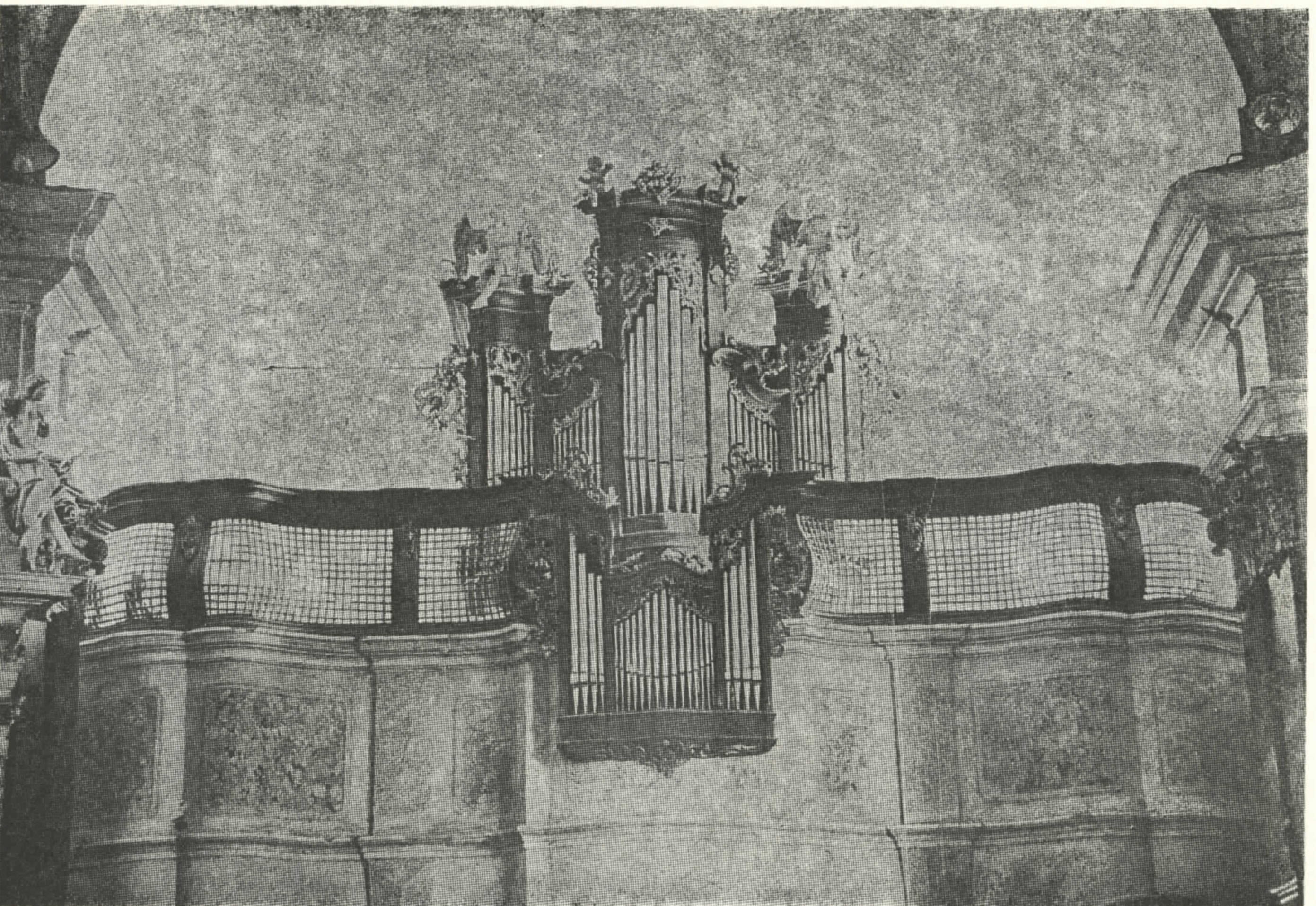
Nastojanjem o. Filipa Matkovića, našičkog gvardijana, nabavljene su nove orgulje 1774. godine. Izradio ih je majstor Josip, graditelj orgulja u Budimu. Imaju 15 registara i 27. rujna 1776. dopremljene su u Našice i postavljene. Stajale su zajedno s prevozom 900 forinti (Prot. conv. Nas. I, str. 45.). Između listopada i studenoga 1777. bilo je kućište obojeno, a anđeli i ukrasi pozlaćeni. Za taj posao doprinio je i Josip Pejačević iz Virovitice (Prot. conv. Nas. I, str. 48.).

Te orgulje su i danas još upotrebljive i predstavljaju svojevrsnu kulturnu vrijednost i svojim dispozitivom i svojim vrlo lijepim i ukrašenim kućištem. Mehaničke su i imaju dva manuala i pedal, crno bijele tipke.

Njihov dispozitiv je slijedeći:

Principal 8'
Hohlflöte 8'
Klein Gedeckt 4'
Viol Gamba 8'
Superoctav 2'
Flautegedeckt 8'
Lieblich 4'
Gemshorn 4'
Geigenprincipal 8'
Dva visoka registra bez oznake
Flöten bass 8'
Principal bass 8'
Subbass 16'
Pedal coppel i Manual coppel

Ove orgulje sviraju ugodno i meko. Igraonik je smješten ispred kućišta. Jedan dio prospekta orgulja je smješten ispred igraonika na korskoj ogradi, što s prospektom kućišta sačinjava vrlo lijepu i skladnu cjelinu. Samo kućište se sastoji od ormara, koji s prednje strane ima pet istaknutih dijelova. Srednji je dio ormara najviši, ukrašen stiliziranom vazom i s po jednim krilatim anđelom u sjedećem stavu na rubovima. Kućište sa svake strane ima po jedan malo niži dio ormara, gdje se na vrhu nalazi po jedan veći krilati anđeo u sjedećem stavu. Te dijelove ormara obostrano flankiraju ukrasi od voluta i rokaja.

Prospekt orgulja

Foto: D. BARIČEVIĆ

Kućište s pet dijelova prospekta i bogatim ukrasima privlačivo je djelo rokokoa. S drvenom rešetkastom ogradom s bogato profiliranim gornjim i donjim vijencem prelomljene linije predstavlja skladnu cjelinu. Mijeh se pu ni električnim pogonom.

Radi povjesnosti spominjemo, da je našičke orgulje 8. 5. 1815. čistio i uređivao Matija Schillinger, graditelj orgulja iz Pešte (Prot. conv. Nas. I, str. 284.).

Korske klupe

Našičke korske klupe zaslužuju posebnu pažnju, jer su jedinstveno lijepo i umjetnički izrađene, ukrašene i do danas sačuvane, pravo kulturno blago, svjedočanstvo umješnosti, strpljivosti i ljubavi svojih majstora umjetnika: fra Didaka Rauscha, stolara i fra Junipera Stilpa, kipara. Upravo ove klupe su dokaz da su ih izradila samostanska braća, jer našički samostan u to vrijeme nije imao sredstava za ovakav umjetnički rad. Treba podsjetiti, da su tada izrađene ispovjedavaonice (5), dvoja vrata u blagovaonici, propovjedavaonica, a samostan je u Osijeku nabavio i četiri oltara za crkvenu lađu.

Korske klupe su izrađene prilagođene prostoru kora a za isključivu upotrebu samostanske braće. Predviđeno je mjesto za tridestoricu redovnika, koji se dnevno na koru skupljaju na službenu molitvu — Časoslov — i na dnevno razmatranje.

Klupe su postavljene od ulaznih vrata na južnom zidu, po cijeloj dužini zapadnog zida i na sjevernom zidu do prozora. Na južnom i sjevernom zidu je po šest sjedala, a na zapadnom devet sjedala. Po pet sjedala nalazi se s prednje strane klupe na južnoj i na sjevernoj strani, ali bez klecala. U svemu 31 sjedalo.

Sjedala klupe s pozadinskom drvenom stijenom od 97 cm kontinuirano su spojena od sjeverne preko zapadne do južne strane. Visina sjedišta je 48 cm, a širina u polukrugu sa naslonima za ruke 65 cm. Na pozadinskoj drvenoj stijeni, koja završava profiliranim vijencem izmjenično su postavljene uklade s reljefnim slikama i s intarzijom višekrake zvijezde — crno, žuto. Završna vanjska ploha klupe na južnom i sjevrnom kraju 145 cm visoka ornamentalno je izrezbarena. Gornji završeci sjedišta na krajevima imaju izrezbarene stilizirane glave.

Ispred sjedala se nalazi klupa — klecalo. Ta klecala sa strane iznose 290 cm, a na središnjem dijelu su dva klecala — svako 235 cm dugo, otvoren pristup u klupu s južne i sjeverne strane i u sredini.

Posebnu vrijednost sačinjavaju reljefne slike na 13 uklada različitih veličina, djelo kipara franjevca Junipera Stilpa. Na južnoj i sjevernoj strani po tri, a u sredini pozadinske stijene osam reljefnih slika. Visine slika su iste, a širine su različite. Na deset reljefa prikazani su prizori iz života Davida, kralja, pjesnika Psalama, a na četiri reljefa djelovanje Franjevaca.

Na južnoj strani:

1. Moli i radi — simbolički prikaz, 58x50 cm
2. Pjevati Psalme Gospodinu — 58x67 cm.

Saud baca koplje na Davida
Fra. J. Stilp, Bareljev na kor. klupi

Foto: OLLROM

3. Jonatan je ždrijebom označen kao krivac, ali mu Saul oprašta (1 Sam 14,42). — 58x61 cm.

4. Abimelek, svećenik, daje Davidu posvećene kruhove (1 Sam 21,7) — 58x100 cm.

Zapadni zid:

5. Jonatan se zauzima kod Saula za Davida (1 Sam 19,6) — 58x42 cm.
6. Jonatanovo gađanje strjelicom znak za Davida (1 Sam 20,37) — 58x49 cm.
7. Samuel, prorok, pomaže uljem Davida za kralja (1 Sam 16,12) — 58x42 cm.
8. Saul baca koplje na Davida, dok pred njim svira na harfu, ali David izmakne (1 Sam 19,10) — 58x49 cm.
9. Pastirče David i Golijat (1 Sam 17,50) — 58x42 cm.

Na sjevernoj strani:

10. Prenos Zavjetnog kovčega u Jeruzalem — David pleše (2 Sam 6,14) — 58x100 cm.
11. David uzima Saulu koplje i čašu iz šatora, dok spava, ali ga ne ubija (1 Sam 26,12) — 58x65 cm.
12. Našički samostan i crkva, a sa strane Franjevac jednome muškarcu pokazuje na crkvu Sv. Antuna — 58x72 cm.
13. Kod umirućega — brat pomoćnik pomaže tjelesno umirućemu, a brat svećenik duhovno. Anđeli odozgo drže vijenac slave, pripravljen za umirućega u Gospodinu — 58x47 cm.

Između uklada s reljefnim slikama nalazi se osam uklada koje u sredini imaju intarziju zvijezde crnih i žutih traka. Sve reljefne slike su uokvirene izrezbarenim rokoko ukrasima.

Zvona

Prema izvještaju Jurja Dumbovića iz 1730. godine: »Uz crkvu je dosta visok zidani toranj, u kojemu se nalazi 5 blagoslovljenih zvona« (Prot. 29/I.). Cernička kućna povijest piše, da su u tornju dosta velika zvona, a ima ih pet (satis magnae Campanae — Prot. conv. Czer. I, str. 168.). O tim zvonima se ništa pobliže ne zna.

O starim zvonima iz 18. i 19. stoljeća poznato je ovo:

1. **Veliko zvono.** Teško je 13 centi. Izlijao ga Martin Feltl u Grazu 1763. Na toranj je smješteno 5. 11. 1763.
   Natpis: Izlijano u Grazu 1763. od Martina Feltl. (Prot. conv. Nas. I, str. 25.).
   Skinuto je s tornja u listopadu 1917. za ratne svrhe (Prot. conv. Nas. II, str. 223.).
2. **Srednje.** Teško 6 centi i 54 libra. Nabavio ga je o Marko Bulajić.
   Natpis: Florentin Streckfuss zu Graz. Goss mich 1713. To je zvono prelito 1813. Bilo je teško 345 kg (Prot. conv. Nas. I, str. 221.).
3. **Zvono** — u čast Bl. Djevice Marije Bezgrješne i Svetog Antuna Padovanskog. Teško 6 centi i 22 1/2 libre. Posvećeno u Pećuhu 1814.
   Natpis: Gegossen von Peter Weinbert in Fienfkirchen 1814. Nabavio gvardijan o. Emerik Ljubičić, teško 182 kg (Prot. conv. Nas. I, str. 275.).
   Skinuto 23. 9. 1916. za ratne svrhe (Prot conv. Nas, II, str. 221.).
4. **Manje.** Teško 3 centa i 66 libra. Posvećeno u Pećuhu u čast sv. Vinka Paulskog.

Natpis: Gegossen von Peter Weinbert in Fienfkirchen 1814. Platio ga je knez Vinko Pejačević — 160 forinti (Prot. conv. Nas. I, str. 275.).

To zvono je 1892. prelijano u Đakovu. Teško je 98 kg. S jedne strane ima sliku Sv. Antuna, opata, a s druge Sv. Ćirila i Metodija, slavenskih apostola. Nosi natpis: Sv. Antune ognjeni i sv. Ćirile i Metode, molite za nas! Blagoslovljeno je u Đakovu.

Ovo je zvono ostalo u tornju do konca I. svjetskog rata i danas je na našičkom tornju (Prot. conv. Nas. II, str. 102).

Sadašnja zvona

Nakon prvog svjetskog rata nastojanjem o. Anakleta Zadravca, gvardijana i župnika 1925. su nabavljena nova tri zvona za crkvu Sv. Antuna u Našicama. Izlijana su u Mariboru kod I. H. Brühl. Plaćena su po kilogramu 56 dinara. Vjernici našičke župe su sabrali za zvona, 105.000 dinara. Židovska bogoštovna općina sabrala je 5.400 dinara (Prot. conv. Nas. II, str. 242.).

1. **Veliko.** Teško 865 kg. Nosi ime Svetog Antuna Padovanskog, a izlijano je u spomen tisuću godišnjice hrvatskog kraljevstva. Kumovao mu je grof Teodor Pejačević, a blagoslovio ga je 29. lipnja 1925. o. Anaklet Zadravec. Ima glas — **fis.**
2. **Srednje.** Teško 500 kg. Nosi ime Svetog Teodora, a platio ga je grof Teodor Pejačević. Kumovao mu je Franjo Dlouhi. Blagoslovljeno je 29. lipnja 1925. Ima glas — **a.**
3. **Manje.** Teško 256 kg. Blagoslovljeno je u čast Bl. Djevice Marije, zaštitnice franjevačkog Reda. Kumovao mu je seljak Đuro Šimić. Ima glas — **cis.**
4. **Najmanje.** Teško 98. kg. Prelijano 1892. i blagoslovljeno u Đakovu. Jedino preostalo od starih zvona.

Sat na tornju

Požeška kućna povijest piše da se na našičkom tornju nalazio sat (Habet in se etiam horlogium — Prot. conv. Pos. I, str. 907.). A to isto potvrđuje i cernička kronika (Prot. conv. Czer. I, str. 168. — in se habet horlodium). Nešto pobliže o tom satu nije zabilježeno.

Godine 1848. postavljen je 27. lipnja u našički toranj novi veliki sat. Sat je platila Pejačević Marija rođena Döry. Iste godine u rujnu urar je napravio i postavio brojčanike na sve četiri strane tornja iznad velikih prozora. Ime mu se ne spominje. Za posao oko sata primio je 800 forinti (Prot. conv. Nas. I, str. 488. i 491.).

Novi sat na tornju izradio je G. Kisselbach iz Baunatahla-Kassel u Zapadnoj Njemačkoj. Radi na električni pogon. To su zapravo 4 sata na tornju ispred brojčanika, koje usklađuje sat u sakristiji. Sat otkucava pola sata i pune satove. Darovao ga je Slavko Pavlović iz Našica, a počeo je raditi 8. 12. 1977. u 5 sati popodne pri završtku Misija u našičkoj župi i proslavi 270 godina posvećenja našičke župne crkve. Tada je započela svečana Misa koju je vodio zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić s devet misionara i sa prisutnim ostalim svećenicima.

Oslikavanje crkve iznutra

U listopadu 1895. u svetištu našičke crkve na stropu slikar Andrija Graits (Grajić) Bošnjak iz Pećuha naslikao je dvije slike: Presveto Trojstvo i Blaženu Djevicu Mariju, nebesku Kraljicu. Posao je završio koncem studenoga te godine. U isto vrijeme je svetište dekorativno oslikao Vadász s petoricom svojih pomoćnika iz Pećuha. Slikanje i dekoracija svetišti stajalo je 500 forinti (Prot. conv. Nas. II, str. 112).

Od srpnja do listopada 1903. našičku crkvu osim svetišta oslikao je akademski slikar Marko Peroš iz Zagreba (Prot. conv. Nas. II, str. 146.).

Slika Sv. Antuna Pustinjaka

Na središnjem dijelu zida što dijeli kapelu Majke Božje od kapele Svetog Križa visi slika Svetog Antuna Pustinjaka. Slika je 176x126 cm, ulje na platnu, tamna, sačuvana, uokvirena, bogato profilirana ramom 16 cm širokom. Svetac je postavljen od desne prema lijevoj strani u profilu, nagnut nad knjigu Evanđelja, gdje su ispisane latinski ove riječi: — Ako hoćeš biti savršen, idi i prodaj sve što imaš . . .«, koje su mladića Antuna pogodile i odvele u pustinju. Svečeva glava je lijepo oblikovana i istaknuta. Ističe se i njegov štap u rukama. Slikar nepoznat, a nepoznato je i tko je sliku dao i kada je postavljena u našičkoj crkvi.

Staro Raspelo na crkvenom hodniku

U plitkoj udubini crkvenog južnog zida s lijeve strane ulaznih vrata, što od sakristije vode u svetište, nalazi se veliko i staro Raspelo, koje našički vjernici od davnina na ovome mjestu štuju, jer se tu do 1770. nalazio oltar Svetoga Križa, dok nije podignut u crkvi kao crni oltar.

Drvo Križa je 310x155 cm, a tijelo Raspetoga 155x160 cm. Vrlo je impresivno i vrijedno. Kipar nepoznat, a vrijeme izradbe prva polovica 18. stoljeća.

Ukras na zvonu kod ulaza u svetište

Na zidu s desne strane vrata iz hodnika u svetište smješteno je malo zvono, kojim se označuje početak svetih čina u crkvi. Rama tog zvona od željeza ukrašena je od željeza iskovanim cvijećem i lišćem i predstavlja vrijedan rad brata Andrije Gantzera, kovača-bravara, koji je u godinama proširivanja i uređivanja crkve Sv. Antuna radio u Našicama.

Isti je brat napravio 1764. i onaj željezni ukrašeni križ, koji se do danas nalazi na vrhu crkvenog pročelja.

Samostanska sakristija

S južne strane svetišta odijeljena prostranim hodnikom u prizemlju istočnog samostaskog krila nalazi se vrlo prostrana i svijetla sakristija. Prostorno je pravi kvadrat, 8 metara duga i 8 metara široka. Dva prozora gledaju na Istok, a dva na zapadni samostanski hodnik. U sakristiju se ulazi iz hodnika sa sjevrerne strane kroz vrlo lijepo oblikovana hrastova vrata, koja su 182x102 cm, jednokrilna. Sa strane hodnika imaju 15 cm široku i bogato

Kipovi: Sv. Leon, Sv. Grgur, pape Bilina Vel. oltaru Foto: D. BARIČEVIĆ

profiliranu drvenu oplatu. Kako je sakristija sastavni dio samostanskog istočnog krila, koje je podignuto od 1752. do 1755., sav sakristijski namještaj je izrađen poslije 1755. godine. A kako ima sve oznake izradbe stolarskih radeova fra Didaka Rauscha i kipara fra Junipera Stilpa, može se sa sigurnošću reći da su namještaj u našičkoj sakristiji napravila spomenuta braća između 1765. i 1770. godine.

Sakristijski ormari

Vrlo kvalitetno i kulturno vrijedno djelo stolarske umješnosti predstavlja stari, barokno oblikovan sakristijski namještaj u našičkoj sakristiji. I ne samo oblikom i izradbom nego praktičnošću smještaja i svrhovitošću zapremina.

Glavni i najpotrebniji sakristijski ormar smješten je na drveni supedaneum po sredini sakristije od istočne prema zapadnoj strani tako, da nigdje ne dodiruje zid i da sa svih strana ima slobodni pristup. Sastavljen je od dva ormara, koji stoje jedan iznad drugoga.

Donji ormar je 452 cm dug, 96 cm visok, a 170 cm širok. Završava ravnom poliranom plohom, na kojoj se po sredini nalazi postavljen gornji ormar. Taj je 330 cm dug, 84 cm visok, a 70 cm širok. Stoji na četiri para nožica uvinutih prema unutra i ukrašenih na donjoj strani. Razmak između donjeg i gornjeg ormara iznosi tridesetak centimetara, a to omogućava da se na donju ravnu plohu sve naokolo mogu postaviti misna odijela za oblačenje svećenika.

Donji ormar ima s prednje i zadnje strane po troja dvokrilna vrata, a iza tih vrata u ormaru su drveni pregratci za smještanje misnica i ostalog crkvenog ruha.

Gornji ormar ima s obje strane u sredini jedan konkavno oblikovan otvoren prostor za liturgijski kalendar ili za knjigu gdje su označene dnevne liturgijske službe svećenika u crkvi, a sa svake strane tog otvorenog prostora među pilastrima nalaze se po troja vratašca i manji prostori za čuvanje kaleža, svetog posuđa, moćnika, liturgijskih knjiga i ostalih manjih predmeta. Takvih ormarića ima 12 s prednje i zadnje strane i po jedan sa strane — u svemu 14. U početku je svaki redovnik našičkog samostana imao po jedan od tih ormarića za kalež i sve potrebno za Misu.

Završetak gornjeg ormara izrađen je kao neko pačetvorinasto nasvođenje, koje na vrhu ima hrskavičasti ukras od voluta i rokaja, u koje je ukomponiran s obje strane križ s lijepim baroknim korpusom Raspetoga.

Na sjevernom i južnom sakristijskom zidu nalazi se klecalo, lijepo, barokno oblikovano. Donji dio u obliku ormarića s dvokrilnim vratima, visok je 97 cm, a širok 115 cm. Iznad klećala je uza zid postavljena drvena stijena, koja ne mjestu središnje uklade ima uramljeni latinski tekst svećeničkih molitava prije i poslije svete Mise. Gornji dio je ukrašen hrskavičastim ukrasom od voluta i rokaja.

U sva četiri sakristijska kuta postavljeni su ormari oblikovani upravo za takve prostore. Donji dio je ormarić 143 cm širok i 84 cm visok, koji u sredini ima jednokrilna vrata, a sa svake strane malo u koso po tri ladice za izvlačenje. Pozadinska drvena stijena tih kutnih ormarića je visoka 130

cm i završava vitičasto zaobljeno. U sredini se nalazi konkavna udubina. Na dva ormarića na zapadnoj strani s vanjske strane tih ormarića napravljeno je i malo sjedalo.

Sav sakristijski namještaj je u tamno-kavastoj boji, a ukrasi obojeni u boji slonovače i na rubovima pozlaćeni. Sve to sačinjava skladnu i vrlo dopadljivu cjelinu. Osobita je to vrijednost i treba je čuvati.

Sveto posuđe

Najstarije zapise o svetom posuđu našičke samostanske crkve do polovice 18. stoljeća sažeto je zapisala cernička kućna povijest ovom rečnicome: »Naši su patri ovu crkvu ukrasili i svetim posuđem srebrnim i običnim i prilično sjajnim misnim ruhom. Najviše se istakao nabavljanjem takvih stvari mnogo poštovani otac Marko Bulajić Sutješčanin, bivši provincijal. Velikom brižljivošću mnogo je toga pribavio ovoj crkvi iz raznih zemalja, a osobito iz Italije« (Prot. conv. Czer. I, str. 168.). Arhiđakon Juraj Dumbović 1730. prigodom pohoda bilježi: »Župna crkva (samostanska) ima 10 srebrnih kaleža s patenama njihovim« (Prot. 29/I.).

1. **Monstranca** — mala, srebrno, pozlaćena, 46 cm visoka, prva polovica 18 stoljeća. Podnožje u obliku četiri polukruga 18x16 cm, ukrašeno volutama i rokajima. Sama pokaznica je 29x24 cm. Pozadinski vijenac je u obliku zraka a na njemu je srebrni vijenac od istucanih ruža, voluta i rokaja. Na gornjem dijelu ispod križa postavljena je figura Boga Oca, pozlaćena, a sa svake strane ostaklena otvora s lamelom pričvršćen je po jedan anđeo adorant s krilima i pozlaćen. Ispod otvora za hostiju smješten je srebrni golub — slika Duha Svetoga. Prednji vjenčić smješten uz ostakleni otvor pokaznice 12x10 cm ukrašen je rokajima. Lunula ima puncu, dok monstranca nema. Križ na vrhu ima u sredini, gdje se grede križa sijeku, crveni kamen. Nodus je ukrašen istucanim figurama. Pokaznica je jednostavna ali ručno djelo.

2. **Monstranca** — velika. Nabavljena je 1766. godine. Nabavio ju je o. Martin Hercegović, gvardijan, u Beču, jer se na njoj nalazi punca, koja označuje vrijednost srebra od 13 lota i godinu izradbe 1765. Punca je bečka. I kad samostanski kroničar kaže, da je srebrna i pozlaćena »ne malom cijenom procijenjena« (Prot. conv. Nas. I, str. 28.), dokaz je to da je doista vrijedna.

Visina joj je 63 cm, srebro, pozlaćena, bogato ukrašena. Na vrhu je oveći križić, koji na krajevima krakova ima bijeli dragi kamen, a u sredini prekriženih krakova zeleni kamen. Ispod križa je izrađen baldahin nad glavom Boga Oca, koji sjedi na desno. Pod nogama su dvije glavice krilatih anđela, a lijeva ruka postavljena na plavi okrugli dragi kamen, koji označuje zemljinu kuglu, dok je desna podignuta prema desnoj strani gore i otvoren dlan.

Sama pokaznica je 32x30 cm i sastoji se od zrakastog dijela, na kojemu se nalazi vrlo bogato razveden donji vijenac sastavljen od prelomljenih linija ukrašenim bijelim dragim kamenjem. Uz ostakleni otvor s desne strane jedan krilati anđeo drži klasje, a lijevi drži grožđe. Oko otvora za hostiju postavljen je treći vijenac u stilu rokokoa i na njemu su poredani jedan do

drugoga bijeli i zeleni nizovi dragog kamenja. Ispod tog vijenca na drugom pričvršćen je golub — znak Duha Svetoga. I lumula je bogato ukrašena s dva reda bijelih dragih kamenova, a na stalku lunule su dvije anđeoske glavice krilatih anđela.

Nodus je 18 cm visok i barokno razveden. Podnožje je ovalno 25x20 cm, bogato ukrašeno. S prednje strane ovala istucana je slika: Sveti Franjo Asiški pred križem prima rane na Alverni. Na zadnjoj strani ovala u kartuši je istucano cvijeće, dok s obje strane ovala nalazi se grančica s cvijećem. Cijelo podnožje je inače prelomljenih linija.

Monstranca je kvalitetno i vrlo vrijedno djelo bečkog majstora.

3. **Ciborij** — čestičnjak. Napravljen od srebra, pozlaćen, nosi puncu IK i još jedan znak. Potječe iz prve polovice 18. stoljeća. Visina kaleža je 25 cm, kupa 10,5x7 cm, a nodus je 13 cm visok. Podnožje je okruglo, polomljenih linija 17 cm. Kupa je ukrašena srebrnim vijencem od istucana srebra s velikim cvjetovima i lišćem — sve povezano u cjelinu.

Poklopac ciborija je 12x9 cm s križem na vrhu, a uz rub je istucani ukras kao i na kupi ali bez cvjetova.

Nodus je u čvoru ukrašen s tri krilate anđeoske glavice i jednim prstenom ispod, dok je gornji dio podnožja figurativno ukrašen istucanim cvijećem i lišćem kao i srebrni ukras na kupi.

Ciborij je lijep i vrijedan ručni rad.

3. **Kalež**. Srebro, ručni rad, pozlaćen, ima puncu zaokruženu sa četiri polukružnice i slova L a C. Visina mu je 21 cm, kupa 8x9 cm, nodus 9 cm, a kruglo podnožje 13 cm.

Na kupi se nalazi srebrni ukras s istucanim simbolima muke i s tri krilate anđeoske glavice, a sve isprepleteno viticom.

Na čvoru nodusa su istaknute tri anđeoske krilate glavice, a ispod je lišće.

Na gornjem pak dijelu podnožja u kartušama barokno razvedenima nalaze se istucane slike: Sv. Antun Padovanski s ljiljanom, Sveti Josip s djetetom Isusom i Jelena Križarica s Križem i kaležem, a između slika su smještene tri anđeoske glavice.

Cijelo podnožje je na porubu ukrašeno lišćem i viticom.

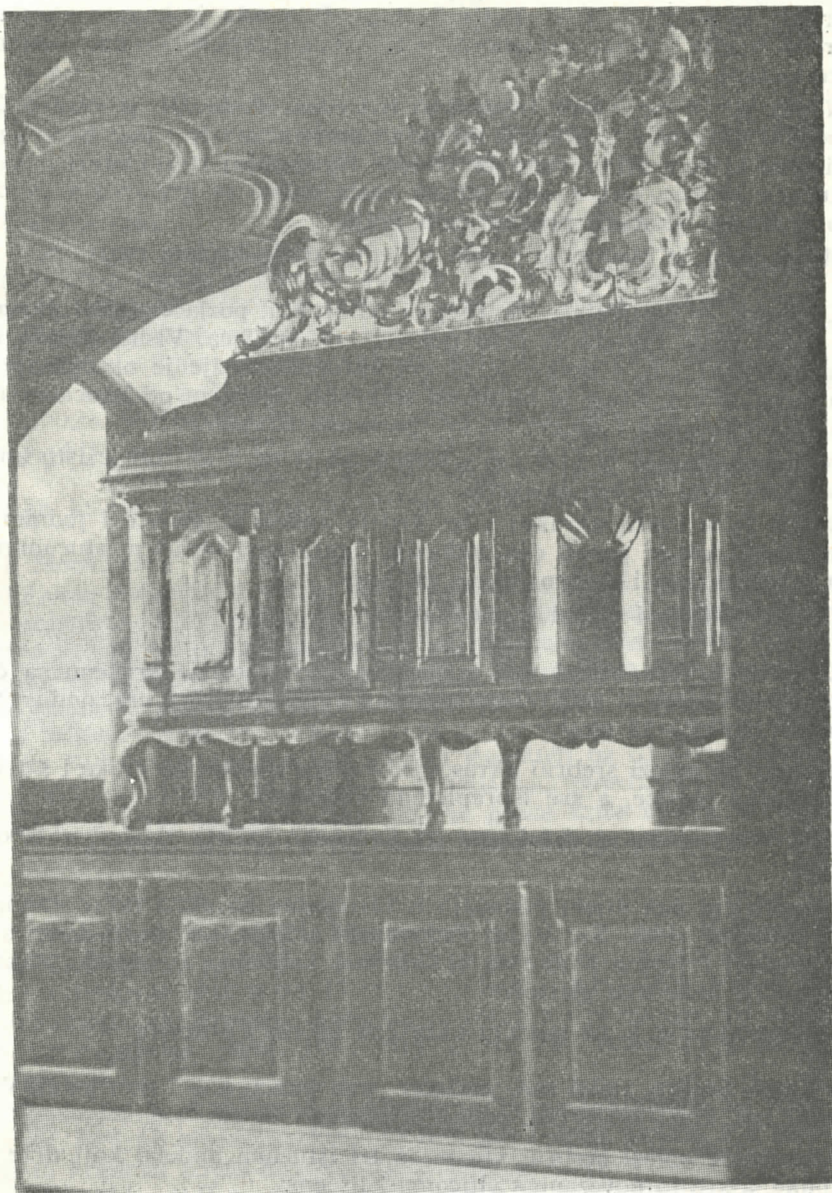
4. **Kalež.** Srebro, ručni rad, pozlaćen, ima puncu kao i prethodni. Visina mu je 17 cm, kupa 10x10 cm, podnožje okruglo 13 cm.

Na kupi se nalazi srebrni vijenac s tri istucana anđela, koji drže simbole muke, a sve to povezano s viticama i lišćem.

Na čvoru nodusa su postavljene tri prema van istaknute glavice krilatih anđela, a između njih je cvijeće.

Na gornjem dijelu podnožja su također tri istucana anđela, koji drže simbole Kristove muke, spojeni lišćem u cjelinu.

5. **Kalež.** Srebro, ručni rad, pozlaćen, bez punce. Visina mu je 22 cm, kupa 8,5x8 cm, a podnožje okruglo, polomljenih linija 14 cm.

Sakristijski ormar Foto: OLLROM

Kupa ukrašena srebrnim vijencem na kojemu su istucana tri anđelka, a drže simbole muke: baklju, spužvu i koplje. Nodus je ukrašen lišćem, dok su na podnožju istucani simboli muke u ukrašenim kartušama — čavli, stup i uže, križ. Sve to međusobno povezano ukrasima.

Ova tri kaleža potječu iz istog vremena, djelo su istog majstora zlatara. Vjerojatno iz Italije. A k njima treba dodati i slijedeći, premda je izrađen iz kovine.

6. **Kalež.** Kovina, pozlaćen, ručni rad. Visok 29 cm, kupa 10x10 cm, nodus 12 cm, a podnožje ovalno 16x15 cm. Ispod kupe je srebrni vijenac barokno ukrašen. Star je i lijep.

7. **Kalež.** Srebro, pozlaćen, ručni rad, ima puncu s oznakom godine 1754. i slovima LG, što znači da ga je te godine u Beču izradio zlatar Leopold Glockseissen, a srebro ima 13 lota. Na donjem rubu podnožja ugraviran je latinski natpis: Maria Marianovich pro conventu Nassicz 1754. (Marija Marjanović za samostan Našice 1754.). To je darovateljica tog kaleža.

Visina mu je 24,5 cm, kupa 8x9 cm, nodus 12 cm, a podnožje je okruglo, vitičasto razvedeno.

Kupa je ukrašena istucanim ukrasom, a na njemu su ugrađene emajl slike uokvirene i optočene dragim kamenjem vinske boje. Slike prikazuju Isusovo rođenje, Zadnju večeru i Raspeće na Golgoti. Na pilastrima između emajl slika nalazi se grožđe i pšenica.

Nodus je barokno razveden, a na gornjoj plohi podnožja između tri istucana pilastra s volutama nalaze se tri emajl slike s prizorima iz Starog Saveza, uokvirene i optočene dragim kamenjem vinske boje i to: Mana, Mjedena zmiju na stupu, Abrahamova žrtva. Na pilastrima kao i na kupi grožđe i klasje.

Vrijedan i lijep kalež.

8. **Kalež.** Srebro, pozlaćen, ručni rad, ima puncu s oznakom 1754. godine i slovima LG, trinaest lota, djelo istog bečkog zlatra Leopolda Glockseissena, a na rubu podnožja s unutrašnje strane ugraviran je darovitelj: Georgius Marianovich pro conventu Nassicz an 1754. — (Đuro Marjanović za samostan Našice god. 1754.). Nema sumnje da su ova dva kaleža poklonili supruzi: Marija i Đuro Marjanović.

I ovaj je kalež na kupi ukrašen s tri slike u emajlu optočene bohemijskim kamenima. Slike su: Krunjenje Krista trnovim vijencem, Isusov pad pod križem i Raspeće. Između slika su istucani pilastri s volutama. Na gornjoj strani podnožja su tri emajl slike optočene vijencem od bohemijskog kamenja, a prikazuju: Zadnju večeru, Isus na Maslinskoj gori i Bičevanje.

Kalež je visok 29,5 cm, kupa 10x10 cm, nodus 14 cm, a podnožje je okruglo, vitičasto razvedeno.

Vrijedan i lijep kalež.

9. **Kalež.** Srebro, pozlaćen, ručni rad, ima puncu kao i kaleži pod brojem 3 i 4. Visina mu je 17 cm, kupa 11x10 cm, nodus 12 cm, a podnožje okruglo 13 cm. Vijenac na kupi ima tri istucane anđeoske glavice i dvije

istucane slike: Isusovo uskrsnuće i Marijino uznesenje na nebo. Nodus je u čvoru ukrašen s tri krilate anđeoske glavice, koje su na van istaknute. Na gornjem dijelu podnožja su istucana tri anđeoske glavice s krilima, a između njih klasovi i u sredini grožđe, stilizirano. Rub s vanjske strane ukrašen je stiliziranim vijencem. Lijep je i vrijedan.

10. **Moćnik Svetoga Križa.** Izrađen je od kovine u obliku pokaznice, visok 28 cm. Sama pokaznica je 16x16 cm i ima tri dijela. Donji dio sačinjavaju zrake, drugi dio je postavljen na zrake, razveden je u obliku izdužena ovala, a treći dio u obliku križa, oblaci i zrake, a u sredini je staklom zatvoren okvir u obliku križa s moćima Svetoga Križa. Ima i potvrdu izdanu u Rimu 15. 7. 1776. Visina nodusa 7 cm, a podnožje ovalno 11x9 cm, jednostavno izrađeno. Kovina je pozlaćena.

11. **Moćnik Svetoga Križa.** — drugi. Izrađen od kovine, pozlaćen, oblik pokaznice, visina 40 cm, podnožje ovalno 16,5x13,5 cm. Pokaznica moćnika sastavljena od tri vijenca. Donji vijenac su pozlaćene zrake, na njemu se nalazi pričvršćen drugi posrebreni i bogato razvedeni vijenac s krunom na vrhu a sa strane su pilastri s uvijenim volutama i s dvije prema dolje obješene ruže. Treći, gornji vijenac, pozlaćen je, ima oblik križa i staklom je zatvoren, a u tome križu su moći Svetoga Križa, koje nemaju sačuvane vjerodostojnosti.

Nodus je jednostavno oblikovan, podnožje također, dok se na poklopcu otraga nalazi ugravirano ime Isus i ispod srce s tri čavla. Ovaj je moćnik stariji od prvoga.

12. **Moćnik Svetoga Antuna.** Oblik mu je pokaznica, izrađen od kovine. Visina mu je 37 cm, a podnožje okruglo 14 cm.

Donji dio pokaznice su zrake, a na njima se nalazi ukrašeni vijenac, koji gore završava baldahinom, a sa strane uz ostakleni prostor za moći postavljen je po jedan krilati anđeo. U kutijici pod staklom su moći Svetog Antuna, i spod ukrašena okvira postavljene su dvije anđeoske krilate glavice.

Nodus na čvoru ima tri istaknute anđeoske glavice, a između njih je lišće. I na podnožju su istucani ukrasi: tri anđeoske glavice, prekrižena krila i lišće, a jednako i izduženi rub podnožja. Taj moćnik potječe sigurno iz prve polovice 18. stoljeća.

13. **Pacifikal.** Srebro. Visina 39 cm, krak križa 20 cm, podnožje ovalno 15,5x11 cm. Na krajevima krakova križa ugrađen je po jedan veliki plavi češki kamen. Punce nema. Na čvoru nodusa ugravirani su ukrasi, a jednako i na podnožju sa strane. Na donjem rubu je ugravirano: C. S.A.N.

14. **Pacifikal.** Kovina. Visina 36 cm. Podnožje ovalno 15x9,5 cm. Jednostavan.

15. **Taca i dva vrčića** za vodu i vino. Srebro. Na taci piše »Poklon kneginje Jelisave Rohan rođene grofice Pejacsevich«. Ukrašena je taca vijencem, a vrčići imaju poklopce ukrašene grožđem i plodovima.

Našička župa i njene filijale

1. Najstariji spomen

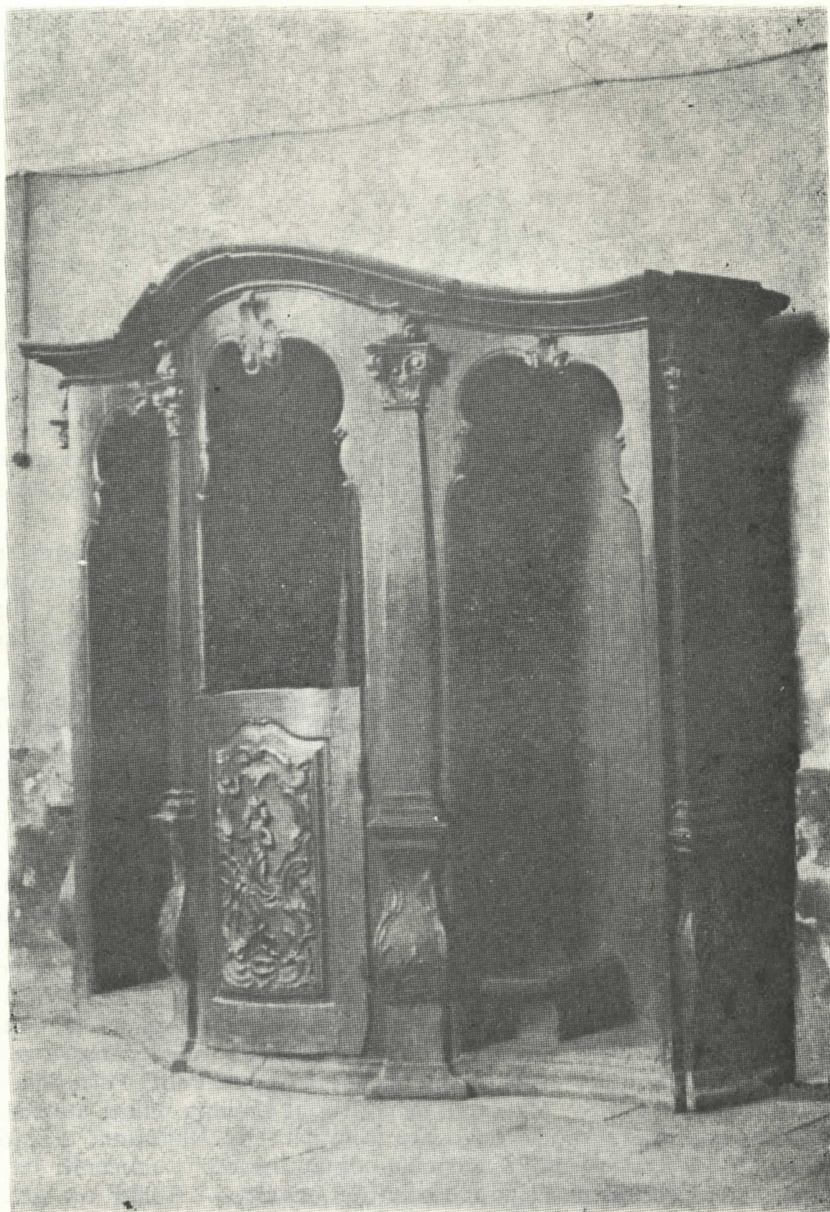
Područje našičke župe od 13. stoljeća, u vrijeme kad se naselje Našice spominje, pa sve do turskog osvajanja u 16. stoljeću, nalazi se u sastavu pećujske biskupije, a pripada požeškom arhiđakonatu. U Našicama tada postoji župa i djelatna je, jer se u njima spominju i dva značajna redovnička samostana: templarski i franjevački. A kako redovnici tada još ne mogu upravljati župama, Našice sigurno imaju biskupijskog svećenika kao dušobrižnika, imaju župu.

Pisanih podataka o postojanju našičke župe iz 13. stoljeća nema, premda bi bili poželjni. Postoje samo dva sigurna podatka o njenu postojanju iz 14. stoljeća. Sačuvao se naime u Vatikanskom arhivu popis župa i župnika koji su u godinama od 1332. do 1335. iz požeškog arhiđakonata pećujske biskupije sakupljačima papine desetine plaćali tu desetinu.

U takvom popisu papine desetine iz 1333. godine spominje se svećenik Egidije iz Našica, koji je platio 5 veronskih penza i 40 banovaca (Item Egidius Sacerdos de Nelche solvit 5 pensas Veroneus et 40 banales). Isti svećenik Egidije iz Našica platio je i 1335. godine 4 penza banovaca (Item Egidius de Nexe solvit 4 pensas banalium — J. Koller, Historia Episcopatus Quinque Ecclesiarum, II, Posonii 1782. str. 380, 458.).

Ova dva pisana svjedočanstva pokazuju postojanje župe u srednjovjekovnim Našicama. Na pitanje pak, u kojim Našicama, Templarskim ili Abinim Našicama, s velikom sigurnošću se može reći, da je našička župa u Abinim — današnjim Našicama. Opravdanje daje spomenuti popis papine desetine, koji i 1333. i 1335. godine odmah iza svećenika Egidija iz Našica navodi svećenika Hencha kapele Svete Katarine, koji 1333. plaća 15 banovaca a 1335. plaća 30 banovaca. (Koller, o.c. 380 i 458.). Po svjedočanstvu o. Petra Nikolića iz 1660., koji izvještava zagrebačkog biskupa Petra Petretića, da se kod samostana i crkve Sv. Martina, na području Zoljana nalazi kapela Svete Katarine, to položaj te kapele odgovara Templarskim Našicama 13. stoljeća. Pogotovo, što se iza svećenika Hencha odmah navodi i svećenik Pavao iz Podgorača (Item Paulus de Pagarach solvit 60 banales — Koller, o.c. str. 381.).

U pretpostavci pak, da se našička župa nalazi u Abinim Našicama, a u njima se od svoga osnutka pod konac 13. stoljeća nalazi i Franjevački samostan Sv. Antuna Padovanskog, nema sumnje da je srednjovjekovna našička župa nosila naslov: župa Presvetog Trojstva. U spomenutom izvještaju o. Petar Nikolić 1660. upravo iz Našica piše, da se u neposrednoj blizini samostana i crkve Sv. Antuna nalazi lijepa starinska crkva Presvetoga Trojstva. Možda je nekoć bila župna, a svakog blagdana slavi se tu sveta Misa i drži propovijed za narod« (Acta Bosnae, str. 425-426.).

Ispovjedaonica — 18. st.

Foto: OLLROM

Našice su, zna se, Turci 1532. osvojili bez borbe i zbog toga je uz franjevački samostan s crkvom ostala neoštećena i župna crkva Presvetog Trojstva, prepuštena vremenskim nepogodama, ali je uspjela nadživjeti tursku vladavinu i ostati jedinim svjedokom postojanja župe u Našicama u predtursko vrijeme. I premda se predaja o povezivanju našičke župe s crkvom Presvetog Trojstva kroz 150 godina turske vladavine u Našicama izgubila, jer su Franjevci od 1620. u svojoj crkvi i samostanu vodili župu u Našicama, izvorni naslov te crkve je sačuvan. A kako se nalazila u samom središtu našičkog naselja, sigurno je župna, jer druge osim franjevačke, u Našicama nema. Bez nje Našice ne bi imale župne crkve.

2. Župna crkva Presvetog Trojstva

Poslije Nikolića 1660. godine prvi spominje i opisuje crkvu Presvetog Trojstva u Našicama zagrebački kanonik i opat Juraj Dumbović prigodom kanonskog pohoda 13. lipnja 1730. On piše: »U Našicama postoji još jedna prastara zidana crkva iznad samostana. Ova crkva nema tornja, a oko crkve nalazi se dosta prostrano i ograđeno groblje, u kojemu se pokapaju župljani. U toj crkvi postoje tri zidane menze za oltare. Sve su menze posve prazne; samo nad glavnim oltarom vidi se slika Presvetoga Trojstva« (Prot. 29/I.). Jednako spominju tu našičku crkvu i samostanski izvori iz 1730. (Prot. conv. Vel. str. 409.), iz 1739. (Prot. conv. Nas. I, str. 1.), iz 1750. (Prot. conv. Czer. I, str. 167.). Prema pisanju Franje Pipinića, Župe požeškoga konzistorija (Kat. list 1943. broj 17. str. 199.), crkva Presvetog Trojstva je ovako opisana: »Stara sv. Trojstva, zidana, nekoć župna, dugačka 13 orgija (25,48 m), a široka 7 orgija (13,27 m). Treba opravka. U njoj je nad menzom slika sv. Trojstva. Nema ni zvona ni pribora za sv. Misu. Kod ove je kapele pred nekoliko godina narod iskopao zvono, koje su oci franjevci prenesli u svoj samostan.«

Ovaj opis crkve Presvetog Trojstva iz 1751. ističe dvije stvari: da treba opravka i da su franjevci u Našicama, nađeno zvono kod te crkve prenijeli u svoj samostan. Prema zapisu samostanske kućne povijesti u Našicama treba reći, kako slijedi:

1. Godine 1738. u crkvi Presvetog Trojstva u zemlji nađeno je zvono. Franjevci (fratres nostri) su to zvono htjeli urediti za tu crkvu, ali je barun Pejačević to zvono preuzeo od Franjevaca pod izlikom, da će ga on dati prelijati i za ukras crkve postaviti. Međutim, on to nije učinio, kao što nije ni crkvu ogradio, nego je zvono ostalo u njegovu dvoru.

2. Razlog da je crkva Presvetog Trojstva postala ruševna u tomu je, što je barun Pejačević ovu crkvu preuzeo u svoju zaštitu i smatrao kao da ima nad njom patronatsko pravo, a kroz 12 godina nije je htio popravljati, a nije ni dao da je Franjevci s vjernicima popravljaju (Prot. conv. Nas. I, str. 13.).

Crkvu Presvetog Trojstva su zagrebački biskupi i njihovi pohoditelji smatrali župnom crkvom u Našicama (Prot. conv. Nas. I, str. 13.).

Godine 1757. dana, 4. i 5. srpnja dao je barun Pejačević kopati ispred velikih vrata crkve Presvetog Trojstva tražeći sakriveno blago, ali nije ništa našao (Prot. conv. Nas. I, str. 17.). Iste godine je 8. rujna spomenuti Pejačević

u groblje kod Presvetog Trojstva zatvorio oko 100 svinja, koje su oštetile mnoge grobove (Prot. conv. Nas. I, str. 17.).

Godine 1757. župljani su sami prekrili crkvu Presvetog Trojstva novim daščicama i platili tesarima 40 forinti. Dali su je iznutra obijeliti (Prot. conv. Nas. I, str. 18.).

U prosincu 1757. župu je u Našicama kanonski pohodio zagrebački kanonik i generalni vikar Paxy, koji je odredio da se u crkvi Presvetog Trojstva, župnoj, mora svake nedjelje služiti jedna sv. Misa, a na blagdan Svetog Antuna, 13. lipnja i na Veliku Gospu, 15. kolovoza, oko nje voditi i procesiju (Prot. conv. Nas. I, str. 18.).

Prema samostanskoj kućnoj povijesti u Našicama crkva Presvetog Trojstva smatra se župnom do 27. rujna 1789. kad je arhiđakon zagrebački i biskup Antun Mandić boraveći u Našicama samostansku crkvu Svetog Antuna proglasio župnom crkvom. (Prot. conv. Nas. I, str. 165.).

Između 1789. i 1820. godine crkva Presvetog Trojstva je nestala. Dotrajala je i srušili su je. Zabilježeno je da se 16. 12. 1820. od srušene crkve Presvetog Trojstva nalazi samo brežuljak, a jer su se tu prije sahranjivala tjelesa pokojnika iskopano je za dvoja kola kostiju, koje su sahranili na novome našičkom groblju izvan naselja (Prot. conv. Nas. I, str. 321.).

Prigodom kanonskog pohoda arhiđakona vaškanskog arhiđakonata Josipa Taispergera, koji je 16. svibnja 1783. pohodio našičku župu, opisana je i župna crkva Presvetog Trojstva, pa je radi povijesnosti dobro taj opis zabilježiti.

— Župna crkva u gradu Našicama je Presvetog Trojstva. Sagrađena je od čvrsta materijala, dobro ožbukana i iznutra obijeljena. Lađa joj je duga 7 i pol orgija — 14,32 m, a svetište je dugo 4 orgije — 7,58 m. Svetište je pod boltom, a lađa ima drveni strop — tabulat. Popločena je ciglama. U lađi ima 4 prozora — 2 na Sjever a 2 na Jug. U svetištu 5 prozora, 2 na Istok iza velikog oltara, 2 na Jug i 1 na Sjever, zatvorene daskama. Krov ima osrednji. Blagoslovljena je. Osim glavnih vrata prema Zapadu bez ključanice ali osiguranih jakim drvenim zasunom (klinom), ima manja vrta na Jug dobro osigurana ključanicom.

Ima tri oltara. Veliki ima sliku Presvetog Trojstva u lijepoj rami s dva kipa i s dvije slike u staklu ukrašene — Mali Isus i Sv. Ivan Nepomuk, ukrašeni cvijećem. Postavljeno je i svetohranište, pristojan stolarski rad i iznutna oslikano. Dva oltara su sa strane: 1. Svetoga Križa, 2. Blažene Djevice Marije. Oltari su opskrbljeni sa svim potrebnim za sv. Misu. Menze su zidane. Supedaneum velikog oltara ima dvije stepenice od kamena, dok pokrajnji nemaju supedanea.

Crkva Presvetog Trojstva nema sakristije, a ormar za potrebne stvari, za misna odijela, za 3 kaleža i ostalo nalazi se iza velikog oltara. Nema ni tornja, a na pročelju je smješteno zvono od 40 libra težine.« (ASN za 1783.).

3. **Franjevci i našička župa**

Do turskog vladanja u Slavoniji našičkom su župom upravljali biskupijski svećenici pećujskog biskupa. O njihovu djelovanju nije ništa poznato. Ne zna se ništa ni o tome, kad su napustili Našice i dokle su s našičkim

vjernicima ostali skrivajući se po šumama. Ništa se pouzdano ne zna ni o djelovanju Franjevaca koji su 1532. napustili našički samostan i s narodom pošli u izbjeglištvo. Nada je postojala, da će Turci napustiti Našice i da će se moći ponovo vratiti, jer je provincijski kapitul 1533. u Nagy Varadu prepustio provincijalu, da sam imenuje gvardijana u Našicama. Turci su međutim u Našicama ostali punih 155 godina i Franjevci Ugarske provincije Svete Marije nisu više zaposjeli svoj samostan. Vjerojatno su neko vrijeme djelovali kradomice s preostalim svećenicima u tome kraju, ali dokaza nema.

Stjecajem okolnosti i pisnom Ahdnamom Mehmeda II turskog cara iz 1463. Franjevci Vikarije Bosne a od 1514. Provincije Bosne Srebrne mogli su slobodno djelovati na području pod turskom vlašću i po zauzeću Slavonije oni su prešli Savu i započeli djelovati u turskoj Slavoniji. Borili su se protiv Kalvina, koji su iz Mađarske uspješno nadirali u područje Đakova i Srijema i toliko ojačali da 1551. u Tordincima drže svoju sinodu. Smjestili su se u svome prvotnom samostanu u Đakovu, ali su im taj samostan 1551. Kalvini spalili. Nakon toga su zaposjeli samostan u Slavonskoj Požegi i iz njega misionarili turskom Slavonijom do 1573., kad su im i taj samostan Turci spalili, a crkvu samostansku pretvorili u najljepšu šerklot džamiju.

Godina 1575. može se smatrati značajnom za djelovanje Franjevaca Bosne Srebrne u turskoj Slavoniji. Te su godine Franjevci došli u Veliku i zaposjeli kuću i crkvu Sv. Augustina. Turci su im dali to mjesto s vinogradima a papa Gregorije XIII izdao 24. lipnja pismeno dopuštenje da se u Velikoj mogu nastaniti kao dušobrižnici na području Požeštine i turske Slavonije i tu odgajati svoj redovničko-svećenički podmladak (L. Wadding, Annales Min. t. XXI str. 502-503.). Iz Velike kao duhovnog središta započinje dušobrižničko djelovanje Franjevaca i širi se Požeštinom i turskom Slavonijom. U početku su to prigodna dolaženja u veća katolička naselja a s vremenom se u takvim mjestima gdje se sačuvala župna crkva ili kapela Franjevci zaustavljaju i stalno borave. Nastaju župe a vodi ih po jedan ili po dva Franjevca svećenika, koji su ovisni o gvardijanu samostana u Velikoj. Franjevci župnici — zapravo upravitelji župa — mijenjaju se svake tri godine a i prije, ako gvardijan velički kao njihov odgovorni poglavar smatra da je to potrebno, jer ih on nadzire i odgovara za njihov dušobrižnički rad.

Pod konac 16. stoljeća velički samostan je djelovanje svećenika franjevaca proširio i preko Krndije sve do Našica, gdje je bilo sjedište kotara ili kadiluka, a brojile su oko 250 kuća. Bilo je tu obrtnika, trgovaca, vojnika i drugih građana. Stanovništvo je većinom bilo muslimansko s po nešto katolika. Katolici su većinom bili po selima. Ako se u izvještaju biskupa fra Franje Balićevića 1691. Svetoj Stolici u Rimu navodi u našičkom samostanu četiri franjevca svećenika i jedan brat, dokaz je to da su tada na našičkom području kao dušobrižnici djelovali Franjevci iz Velike. Franjevci tada još nisu u Našicama, jer Balićević izričito piše, da su se u našičkom samostanu nastanili Turci, da je crkva ostala bez krova, a služba se Božja vrši u Motičini. U našičkom kraju tada ima 120 katoličkih zaselaka, 400 kuća, 1000 stanovnika, a od ovih je 600 potvrđeno (J. Butorac, Kat. crkva u Slav. za turskoga vladanja, str. 40.).

U prvih 20. godina 17. stoljeća po miru na ušću rijeke Žitve 1606. nastaju bolji uvjeti za dušobrižničko djelovanje općenito na području Slavonije i u okolici Našica. I tako se nastojanjem i upornošću fra Jerka Lučića otvara novo središte dušobrižničkog djelovanja Franjevaca u turskoj Slavoniji — Našice. Turci su Lučiću dali franjevački samostan i crkvu sv. Antuna. On oboje popravi i osposobi za stanovanje i vršenje službe u crkvi. Našice postaju samostan, gdje po službenom izvještaju franjevačke provincije Bosne Srebrne iz godine 1623. boravi 13 franjevaca svećenika, a pripada mu i šest župa. Godina 1620. može se smatrati početkom uspostavljanja našičke župe pod upravom Franjevaca iz Provincije Bosne Srebrne. I zato se 1623. spominje našički samostan sa šest pripadnih župa u službenom izvještaju o stanju Bosne Srebrne, a fra Tomo Ivković je u razmaku od 1626. do 1630. krizmao u Našicama 357 potvrđenika, dok je fra Jeronim Lučić kao biskup 1637. u Našicama krizmao 110 potvrđenika (J. Buturac, o.c. str. 42. i 43.).

Našički samostan s crkvom Sv. Antuna nije samo župa za našičke vjernike nego i središte dušobrižničkog djelovanja Franjevaca za cijelo područje Podravlja i Đakovštine. Našički gvardijan nije u 17. stoljeću samo našički župnik nego i poglavar svih onih Franjevaca-svećenika koji upravljaju župama kao imenovani članovi našičkog samostana.

Iz našičkog samostana Franjevci su kroz 17. stoljeće i do osamdesetih godina 18. stoljeća upravljali slijedećim župama:

U zagrebačkoj biskupiji:

1. Našice,
2. Orahovica,
3. Sopje,
4. Dugo selo kod Virovitice do 1684.
5. Dubovik
6. Vrhovine

od 1750. do 1754. pod veličkim samostanom

U pećujskoj biskupiji:

1. Miholjac,
2. Petrijevci (od 1750. do 1781. pod samostanom u Osijeku),
3. Brođanci,
4. Valpovo (rezidencija),

U đakovačkoj biskupiji:

1. Vrbica
2. Gorjani

od 1750. pod samostanom u Osijeku,

Našičkoj župi pripadaju tada i ova naselja:
1. Podgorač,
2. Vukojevci,
3. Ceremošnjak,
4. Zoljan,

5. Seona,
6. Motičina,
7. Novo Selo,
8. Pribiševac,
9. Klokočevci,
10. Koška,
11. Našice — grad.

Nekoliko kuća u Londžici.

Godine 1751. zagrebački biskup Franjo Thauczy preuzeo je od našičkog samostana župu u **Orahovici.** Župa u **Sopju** predana je 12. 8. 1756. župniku Andriji Sluxentha. Župu **Dubovik** 1754. predaje o. Josip Opačević župniku Vidu Došen, a župu **Vrhovine** iste godine o. Antun Čakalić.

Župe u pećujskoj biskupiji ostaju pod upravom Franjevaca do 1781., a tada su predane biskupijskom svećenstvu. Zanimljivo je pismo generalnog vikara pećujskog biskupa Đure Nunkovića, koje iz Tećuha piše 13. srpnja 1780. provincijalu o. Blažu Tadianoviću, gdje ističe, da su redovnici upravljali župama radi nedostatka redovnog klera. No, da redovnici izvan samostana navikli na slobodniji život, ako se u samostan moraju vratiti, gube od duha samostanskog života, teško se ponovo priviknu na redovnički žar i stoga je i za redovničku zajednicu i za crkveni stalež vrlo prikladno da se redovnici sada, kad ima dovoljno svećenika za župnike vrate svome Redu. A iz samostana će dolaziti na pomoć, kad ih župnici budu zvali (Prot. conv. Essek. za 1780. — Starine XXXV, Zgb 1916. str. 92.).

Župe su predane ovim redom:

1. **Miholjac** — 29. travnja 1781. Predao o. Filip Matković iz Dubočca župniku Stjepanu Agjichu.
2. **Valpovo** — 3. lipnja 1781. predao o. Ivan Paulovich župniku Ignaciju Piskur.
3. **Petrijevci** — 6. lipnja 1781. predana Antunu Damashinovich.
4. **Marijanci** — 1. srpnja 1781. predao o. Antun Jankovich župniku Grgi Odobashichu.
5. **Šljivoševci** — 2. srpnja 1781. predao o. Franjo Kovacsevich iz Podvinja župniku Dombayu.
6. **Koška** — 5. srpnja 1781. predana župniku Karapancxichu.
7. **Brođanci** — 8. srpnja 1781. predao. o. Stjepan Lipljanich župniku Stjepanu Gjurichu.
(Prot. conv. Essek. za 1781.).

U zagrebačkoj biskupiji se kao razlog navodi, da Franjevci nisu imali bogoslovno obrazovanje i da nisu podizali crkve, dok se u pećujskoj ističe da redovnici na župama gube svoj redovnički žar i smisao za redovničku stegu. Razlozi ne stoje. Poštenije bi bilo reći, jer je to i istina: **mi biskupi tako hoćemo, a nadležni su nam odobrili, i stvar je jasna.** Povijest međutim zna, da se za tursko vrijeme drukčije i mislilo i govorilo i postupalo. Tada nije bilo važno teološko obrazovanje, premda su mnogi ujaci studirali u Italiji, a ni gubitak redovničke stege i žara, jer su mnogi za vjeru bili bati-

Kod umirućeg
Fra J. Stilp Bareljev na kor. klupi

Foto: OLLROM

njani, zatvarani i na kolac nabijeni. Radi poštenja i istine treba ipak reći, da se bez djelovanja Franjevaca iz samostana u Velikoj i u Našicama, ne bi moglo pisati o »Katoličkoj crkvi u Slavoniji za turskog vladanja«, jer te crkve nebi ni bilo. A jer su upravo Franjevci i ne samo oni rođeni u Bosni i Dalmaciji nego i sinovi Slavonije podmetnuli svoja leđa za kraljevstvo Božje u svome narodu i od 1658. ustrajno se borili s o. Petrom Nikolićem i o. Lukom

Ibrišimovićem za povezanost Požeštine i turske Slavonije sa Zagrebom i sa zagrebačkom biskupijom, poštenje bar traži da se to ne zaboravi i ne nastoji ravnodušno ne sjećati se, kad se o tome teškom razdoblju crkve kod nas piše.

Nakon predavanja župa, koje su bile povezane s našičkim samostanom, uslijedila je 1783. godine još jedna kombinacija na području same našičke župe. Na zahtjev cara Josipa II u prosincu je jedna komisija u prisutnosti Sigismunda Pejačevića donijela slijedeći prijedlog za našičku župu:

1. U Našicama će biti župa sa župnikom i s dva kapelana, jedan za njemački a drugi za ilirski jezik. Uz grad Našice našičkoj župi će pripadati sela: Martin, Zoljan, Ceremošnjak i Londžica.

2. U Podgoraču će biti župa sa župnikom i kapelanom, a pripadat će joj selo Vukojevci s ostalima.

3. Klokočevci i Pribiševac bit će samostalna kapelanija.

4. Motičina i Seona bit će samostalna kapelanija. (Prot. conv. Nas. I, str. 64.).

Godine 1789. nastale su 30. listopada nove župe: u Podgoraču, u Klokočevcu i u Motičini. Sa sve tri novoosnovane župe upravljaju Franjevci našičkog samostana. U Podgoraču do 1808., kad dolazi biskupijski svećenik; Motičinom od 1789. do 1800., kad prestaje biti župa i prelazi u sastav našičke župe, a župom u Klokočevcu do 1804., kad prestaje biti župa i postaje ponovo u sastavu našičke župe (Prot. conv. Nas. I, str. 165.).

Dušobrižnički razlozi su uvjetovali da je 8. siječnja 1939. osnovana župa sv. Josipa Radnika u Đurđenovcu, a sastoji se uz Đurđenovac i iz ovih sela našičke župe: Novo Selo, Ličko Selo, Gabrilovac, Pribiševci, Sušine, Todorovac i Krčevina. U Đurđenovcu, radničkom naselju, podignuta je crkva sv. Josipa Radnika i 26. kolovoza 1937. blagoslovljena. Uz crkvu je podignuta i rezidencija našičkog samostana. Župom upravljaju Franjevci.

Od 1789. godine, kad je zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac konačno Franjevcima povjerio upravu našičke župe, a samostansku crkvu proglasio župnom, Franjevci našičkog samostana već skoro 200 godina nesmetano dušobrižnički vode vrlo prostranu našičku župu. Već dva stoljeća djeluju ekipno, jer se uz župnika redovito nalazi tri do četiri i više duhovnih pomoćnika. A prednost je takva dušobrižništva u tome, da se i župnik i kapelani često mijenjaju i nitko ne može ni osiliti ni zapustiti rad. Činjenica pak, da Franjevci upravljaju našičkom župom već tristo šezdeset godina, predstavlja predaju, koja se na ovome području trajno očituje kao privrženost i odanost sinovima Sv. Franje. Našička župa je i danas jedno središte duhovnog i vjerskog života i izvan granica župe.

4. **Stare kapele**

Na području grada Našica nalazile su se dvije stare kapele, koje radi povijesnosti i kulturne važnosti treba zapisati. To su: Kapelica Svete Klare i kapelica Svetoga Roka.

Kapelica Svete Klare

Očevidac o. Petar Nikolić, generalni vikar zagrebačkog biskupa za tursku Slavoniju i Požeštinu, zapisao je 1660. u izvještaju Petru Petretiću, biskupu: »U blizini samostana u Našicama na zapadnoj strani ostaci su zidova zvani Klara u udaljenosti samo jednog dobacivanja kamenom. Možda je to nekada bio samostan Klarisa« (Acta Bosnae, str. 495-496.).

Za Nikolićevo vrijeme postojali su i zidovi građevine, koje su ondašnji Našičani zvali Klara, a Nikolić naslućuje i mogućnost samostana Klarisa. Zidova je nestalo, a u kućnoj povijesti požeškog samostana stoji zapisano: »Ovi su temelji kasnije iskopani i doneseni u naš samostan (to jest našički)« — Haec fundamenta postea efossa et ad nostrum Contum portata (Prot. conv. Poseg. I, str. 906.). Ako ovaj zapis iz požeške kućne povijesti povežemo sa zapisom iz kućne povijesti našičkog samostana 1762. godine, a taj glasi: »Hoc anno primo inventi sunt duri lapides subterranei ad omne opus utiles dum Scalpro poliuntur uti videre est limina valvarum Ecclesiae et circumferentias Criptarum...« (Prot. conv. Nas. I, str. 23.), dolazimo do saznanja, da su tvrdim kamenjem nađenim u temeljima na brežuljku Klara napravljeni pragovi i vratnice crkvenih vrata kao i nosači Kripta. Radi toga su iskapanja na brežuljku Klara od 1953. do 1956. samo djelomično uspjela. Otkopani su u zemlji ostaci temelja dviju spojenih zgrada, koje su bile smještene po dužini u smjeru Sjever — Jug, i utvrđene još neke značajne pojedinosti, koje nameću zaključak o postojanju mogućeg samostana (Prof. Ive Mažuran, Arheološko iskapanje u Našicama, Osječki zbornik V, Osijek 1956. str. 95-120.).

Za nas je značajno da se taj brežuljak zapadno od našičkog franjevačkog samostana zove Klara i da se tu nalaze zajamčeni tragovi zgrade, koja svojim omjerima odgovara samostanskim zgradama, ali pisana svjedočanstva nema da bi tu bio samostan Klarisa. Ostaju samo nagađanja i pretpostavke, koje traže i svoje zajamčene potvrde.

Na tom brežuljku je našički gvardijan o. Klement Targovčević 1761. podigao kapelicu u čast Svetoj Klari, da tako obilježi ovo povijesno mjesto vidljivim znakom. U kapelicu je postavio sliku Svete Klare sa Svetim Antunom. Oko kapele je podigao zid unaokolo 30 orgija — 56,88 metara na starim temeljima (Prot. conv. Nas. I, str. 20.).

Ovu kapelicu je 1897. u srpnju obnovio i u nju novi oltar postavio o. Firmo Pletikapić, našički gvardijan (Prot. conv. Nas. II, str. 120.).

Godine 1953. kapela Sv. Klare je srušena (Prot. conv. Nas. II, str. 382.).

Kapelica Svetog Roka

Samostanska kućna povijest bilježi: »Danas, to jest 16. kolovoza 1780. blagoslovio je gvardijan o. Hijacint Mandikić kapelu ili oratorij, koju je sagradio knez Sigismund Pejačević na kraju grada idući prema Koški u čast Sv. Roku...« (Prot. conv. Nas. I, str. 55.).

O toj kapelici piše i sačuvani izvještaj za kanonski pohod 1783. Kapelica je zidana, 5 orgija duga — 9,48 metara, u dobru stanju i dobro pokrita, pod naslovom Sv. Roka, ispovjedaoca, s podignutim tornjićem, bez zvona.

Ima 4 prozora — 2 prema Istoku i prema Zapadu, što znači da je položena u smjeru Sjever — Jug.

Ima jedan oltar, stolarski rad. Na njemu je kip Sveca, obojen i pozlaćen s dva anđela serafina, s jednim svetohraništem i 4 svjećnjaka, pristojno oslikana i pozlaćena. Menza oltara, stolarski rad, pristojno oslikana, bez antipendija, jer je u udubini ispod smješten kip Sv. Rozalije, djevice u ležećem stavu. Supedanej je drven. Na zidovima u lađi kapele sa strane postavljena su dva pristojno obojena kipa: Sv. Florijan, mučenik i Sv. Sebastijan, mučenik. Vrata imaju dobru ključanicu. Kapela je popločena ciglama i blagoslovljena.

U ovoj kapeli se obvezatno slavi Misa po običaju na blagdan Sv. Roka. Ovu kapelu je podigla našička gospoštija radom općine. I zato se za kapelu, za održavanje i popravak, brinu grad i gospoštija. (ASN za 1783.).

Izgleda da je oko te kapele bilo groblje, jer se u spomenutom izvještaju dodaje izričito — Haec capella erecta est (...) in cemeterio postmodum sublato — ova kapela je podignuta (...) na groblju kasnije dokinutu.

Kipovi — Sv. Rozalija i Sv. Sebastijan su zaštitnici od kuge kao i Sv. Rok, zato se nalaze u toj kapelici.

Nepoznato je, kad je kapela Sv. Roka uklonjena. U samostanu je sačuvan kip Sv. Roka, posrebren i pozlaćen, a visok je 112 cm. Sačuvano je i pseto.

5. **Filijale našičke župe**

Našička župa je prostorno vrlo velika. Proteže se od Jugozapada prema Sjeveroistoku u duljini od preko dvadeset kilometara, a u širinu od Zapada prema Istoku preko deset kilometara. Početkom 18. stoljeća pripadala su joj ova sela: Podgorač, Vukoevci, Cermossniak, Zoljan, Seona, Moticsina, Novo Selo, Pribissevacz, Klokocsevacz, Koksa i nekoliko kuća u selu Longicza (Prot. conv. Nas. I, str. 13.).

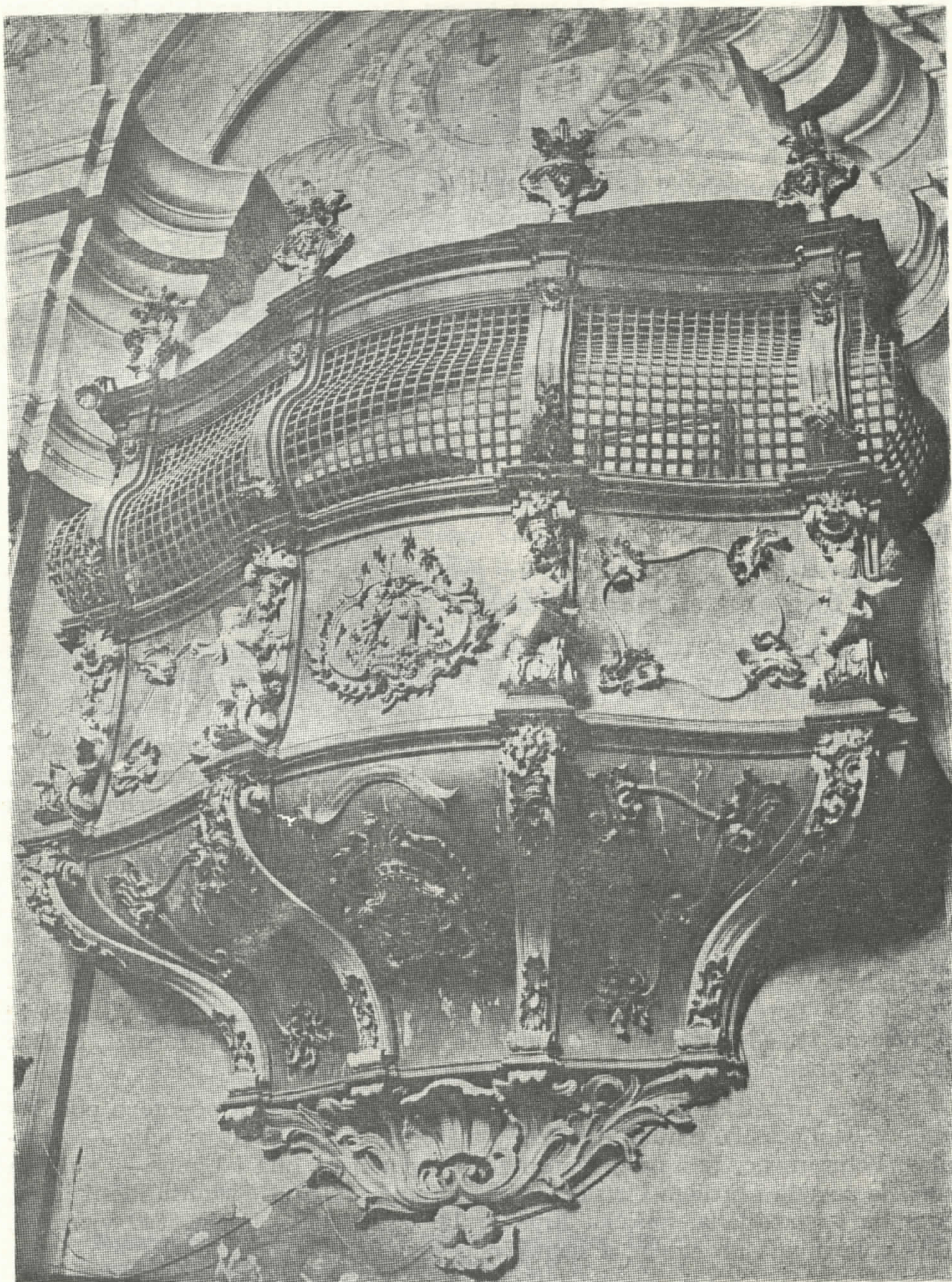
Neposredno nakon Turaka 1692. Našice imaju 26 kuća, Podgorač 26, Vukojevci 15 kuća, Zoljan 22, Ceremošnjak i Gradac 12 kuća, Seona 22 kuće, Klokočevac 22 kuće. Godine 1750. Našice imaju 106 kuća, Podgorač 46, Vukojevci 55, Ceremošnjak 6, Zoljan 54, Seona 33, Motičina 67, Novo Selo 3, Pribiševac 16, Klokočevac 41, a Londžica 9 kat. kuća (S. Majstorović, Našice kroz 700 godina, str. 76.).

Našice i našička sela u stalnom su porastu kroz 18., a pogotovo pod konac 19. stoljeća. Porastom stanovništva i osnivanjem novih naselja — Breznica, Velimirovac, Jelisavac, Markovac, Đurđenovac, Lila i Lipine — našička župa je postala i brojem vjernika velika. Prema zapisu o. Firmusa Pletikapića, župnika i gvardijana, našička župa je 18. lipnja 1896. imala 8040 vjernika, 1549 polaznika vjeronauka, a sačinjavale su je ove filijale:

Sela: Ceremošnjak, Granica, Klokočevac, Lonđica, Martin, Motičina, Pribiševac, Seona, Šušinje, Zoljan.

Kolonije: Breznica, Đurđenovac, Jelisavac, Markovac, Selište,

Pustare: Brezik, Gabrilovac, Laslovac, Lila-majur, Lipine, Novoselo, Šipovac, Teodorovac.

Oratorij iznad svetišta

Foto: D. BARIČEVIĆ

Nakon osnivanja župe u Đurđenovcu 1939. i još nekih promjena našička župa ima danas slijedeće lilijale:

— Brezik, Breznica Našička, Ceremošnjak, Gornja Motičina, Donja Motičina, Jelisavac, Klokočevci, Lađanska, Lila, Lipine, Lonđica, Makloševac, Markovac, Martin, Seona, Velimirovac, Vukojevci i Zoljan. U svemu — 18 filijalnih naselja i grad Našice kao sijelo župe Sv. Antuna Padovanskog.

Motičina

Staro naselje. Službeno se spominje 1229. u povelji kralja Andrije II ugarskog i hrvatskog kralja, kojom ovaj potvrđuje knezu Marcelu Pakračkom od plemena Teten obiteljski posjed Osuvak s ponovo opisanim međama.

Opisujući međe spomenutog posjeda sa zapadne strane spominjući rijeku Vučicu i Lokavec navodi: ...»a ondje počinje međašiti s Motičinom .. k nekoj gustoj šumi Kanadin (...) prelazi tu vodu (...) i ide k riječi Bukvik (...) i počinje međašiti s Našicama (...)« (»et ibi incipit tenere commetaneitatem cum Motuchina (...) ad quandam silvam nemorosam Kanadyn et cadit in fluvium Motuchyna (...) et incipit tenere commetaneitam cum Nekche ..« Cod. dipl. III, str. 320-324.).

Motičina se spominje iste godine kao i Našice. Bila je naselje kao i Našice, a spominje se i rijeka istog imena. Nešto pobliže o njoj u 13. stoljeću ne znamo ništa. Nešto se više spominje u 14. i 15. stoljeću. I to: 1365., 1377., 1379., 1380., 1435., 1441., 1462., 1472., 1503., 1507.

Zemaljski gospodari Motičine u 14. stoljeću su Motočinski Čehi i Petykei, a u 15. stoljeću je Motičina zalogom došla u vlast Morovića.

U Motičini se spominje i kaštel (castrum) Motičina 1395., 1462., 1465., 1469., 1472. Kaštelan Lovro iz Motičine 1472., kaštel Motičina 1489. Među selima, koja pripadaju posjedu Motičina spominju se:

Božilovac (Bosilowcz), Diošević (Dyosewcz), Draganci (Dragmoncz), Feričanci (Ferenczfalwa), Gregaševci (Gregasevcz), Hrastovac (Hrastiancz), Hrenkovci (Herenfalwa), Hrvatski Vrh (Horvachege), Jošava stara (Jalsawafolyás), Jarčev vrh (Jarchhege — Jarcha werha), Lovrinci (Lewrinczfalwa), Mandrošina (Mandroshyna), Medenjak (Medenyak), Polonea (Palanya), Pravdavec (Pararawcz), Poreče (Parech), Petrovci (Pethwrfalwa), Pribiševac (Pribisoncz), Rokovci (Rokowycz), Srdanec (Serdancz), Zygeth, Thwrwskafalwa, Wzya, Valenovac (Valenoucz), Podgrađe (Walalya). (Bösendorfer, Crtice iz Slav. povijesti, str.103-104; 107-119).

Motičinski posjedi su se, dakle, protezali od Krndije između orahovačkih i našičkih posjeda prema Sjeveru. Iz Podgrađa zaključujemo da je postojao i grad Motičina, koji je polovinom 15. stoljeća utvrđen, pa se naziva kastel. Možda se taj grad nalazio na mjestu, gdje se i danas još nalazi gotička stara crkva. Neke okolnosti, ostaci šanca, građevni materijali — kamen — govore u prilog takvoj pretpostavci.

Različiti nazivi za Motičinu u poveljama od 13. do 16. stoljeća: Mochocyna, Mochuchina, Motuchyna, Moticana, Mothucyna, iskrivljeno je pisanje ugarskih kraljevskih pisara. Najstariji iz 1229. Motuchyna, pokazuje da se već tada to naselje zvalo — Motičina. Ostaje pitanje zašto se tako prozvalo.

U Motičini je i sijelo katoličke župe, jer se kod sabiranja papine desetine 1333. izričito spominje, da je župnik Motičine (sacerdos de Mochochyna) dao 4 groša i 1 groš (J. Koller, Historia Egiscopatus Quinque Ecclesiarum, II, Posonii 1782. str. 380).

Iz izvještaja o. Petra Nikolića 28. svibnja 1660. zagrebačkom biskupu Petru Petretiću doznajemo »da se u selu zvanom Motičina nalazi lijepa i velika stara crkva Sviju Svetih, koju je nedavno obnovio časni otac fra Stjepan iz Velike, a ondje dušobrižničku službu vrši poštovani otac Martin iz Broda, aktualni definitor provincije, teolog i propovjednik« (Acta Bosnae, str. 459-496.).

Ovo nam svjedočanstvo pokazuje, da se župna crkva u Motičina sačuvala i da je bila podignuta u čast Sviju Svetih. A kako su Franjevci svoj dušobrižnički rad nastojali uspostaviti i razvijati uz sačuvane župne crkve iz predturskih vremena, Motičina se smatrala župom i ondje je stalno boravio Franjevac iz samostana u Našicama. Nikolić spominje, da je crkvu Svih Svetih u Motičini obnovio fra Stjepan rodom iz Velike, a 1660. službu upravitelja župe vrši fra Martin iz Broda, teolog i propovjednik, svakako učen svećenik, a i vrijedan u Provinciji Bosni Srebrnoj, vršio je tada i službu provincijskog savjetnika (definitora).

Nakon oslobođenja od turskog vladanja u Motičini ne postoji više župa. Izgleda, da se stanovništvo smanjilo a i podioba postojećih sela drukčije se oblikovala. Motičina je postala filijalom našičke župe i kao takvu spominje je arhiđakon Juraj Dumbović 1730, kad piše: »Selo Motičina broji 40 katoličkih kuća, a ima zidanu crkvu bez tornja. Zvono visi pod krovom. Oko crkve je dobro ograđeno groblje« (Prot. 29/I.).

Imala je tada 4 kuće više od Našica — sjedišta župe. Za 20 godina — 1750. — Motičina ima 67 katoličkih kuća. Godine 1783. posebno sastavljena komisija predlaže carskom dvoru u Beču, da Motičina sa Zoljanom postane samostalna kapelanija. (Prot. conv. Nas. I, str. 64.). Međutim, odlukom od 30. 10. 1787. Motičina postaje samostalnom župom. Upravljaju Franjevci iz Našica. Upraviteljem je postao o. Ivan Balatović, a postavio ga je arhiđakon Gušća Franjo Koos 1790. Samo 10 godina je Motičina samostalna župa, jer 1800. postaje opet našičkom filijalom (Prot. conv. Nas. I, str. 153.). I do danas je to ostala.

Crkva u Motičini je stara, gotička. Vjerojatno iz 14. stoljeća. Prema opisu iz 1783. godine građena je od čvrsta materijala — kamena — duga je u lađi 10 i pol orgija — 19,90 metara, a u svetištu 4 orgije — 7,68 metara. Nad svetištem se nalazi bolta, a nad lađom drveni tabulat. U lađi ima 5 prozora na južnom zidu, a na sjevernom prozora nema. U svetištu su 3 prozora na južnom i istočnom zidu. Popođena je ciglom i blagoslovljena je. Ima dvoja vrata — glavna prema Zapadu i pokrajnja, prema Jugu.

U crkvi se tada nalazio samo jedan oltar — glavni — u svetištu. Imao je drveni retabl, djelo stolara, a kipar je izradio za taj oltar i šest kipova koji se ne opisuju. Sve je obojeno i novo. Na oltaru se nalazilo 8 svijećnjaka, Raspelo potrebno za slavljenje Mise. Svijećnjaci su bili drveni, a 4 od njih djelo kipara. Supedaneum drven, jedna samo stuba.

Sakristija je bila na sjevernoj strani, boltana, duga 2 orgije — 3,79 metara, a široka 1 i četvrt orgije — 2 metra, s jednim prozorom, i nije bila po-

pođena. U njoj se nalazio ormar s gornjim i donjim dijelom. Posjedovala je crkva i dva kaleža: 1 srebrni — pozlaćeni, a drugi je imao kupu srebrnu a podnožje bakreno, pozlaćeno, dok su patene od oba kaleža bile srebrne, pozlaćene.

Crkva je u Motičini imala i jednu staru zastavu crvene boje, na kojoj je s jedne strane bila slika Bezgriješnog Začeća, a s druge strane slika Sv. Antuna Padovanskog.

Postojao je i zvonik podignut u obliku kupule, pokriven daščicama, a visok oko 6 orgija — 11,37 metara. U zvoniku su bila tri zvona. Jedno oko cent težine, drugo pola centa, a treće oko 40 libara.

Groblje se nalazilo izvan mjesta na lijevoj strani puta prema Feričancima (staro groblje). Bilo je dobro ograđeno s ulaznim vratima, koja su se zatvarala. Blagoslovljeno je bilo i malo Raspelo s Kristovim tijelom. Sahranjivali su se u njemu samo Motičani.

Prastaru crkvu u Motičini nakon Turaka obnovila je našička gospoštija, koja nad njom vrši i patronatsko pravo. Službu crkvenjaka 1783, vršio je Matija Vrabac iz Motičine (ASN — akt vizitacije 1783.).

Škola. Temeljni kamen za novu školu u Motičini postavljen je i blagoslovljen 29. travnja 1857., a isti dan je u 1/2 3 sata po podne padao led u Motičini (Prot. conv. Nas. I, str. 541.).

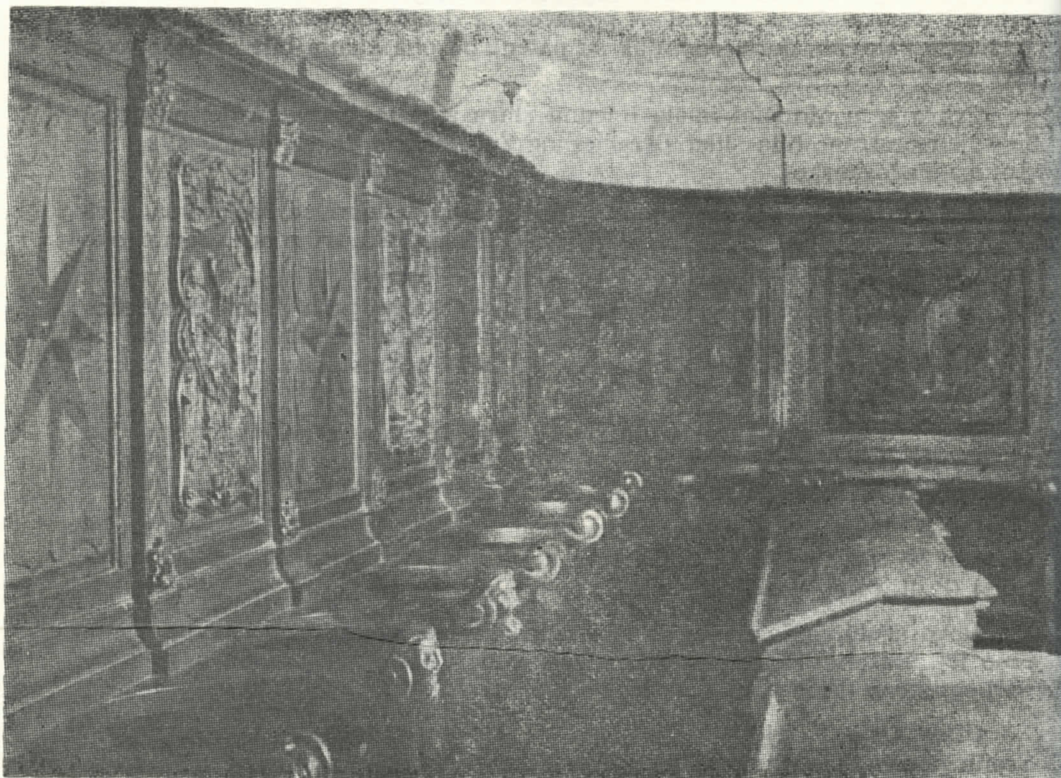
Novo groblje. Nalazi se s desne strane ceste prema Feričancima. Otvoreno je i svečano blagoslovljeno 20. lipnja 1905. Na lijepu je mjestu, prostrano i ograđeno (o. Placido Belavić, Našice, str. 42).

Oltar Triju Kraljeva. Zalaganjem o. Nikole Nikolaševića u crkvi Sviju Svetih podignut je oltar u lađi u čast Sv. Triju Kraljeva. Slika je nabavljena u Beču za 130 kruna. Oltar je napravio stolar iz Motičine. Svečano je blagoslovljen 12. kolovoza 1906. (Prot. conv. Nas. II, str. 155.).

Oltar Bl. Djevice Marije. Podignut je doprinosima vjernika za vrijeme I. Svjetskog rata, a blagoslovljen je 1922. (Prot. conv. Nas. II, str. 232.).

Zvona. Godine 1916. skinuta su dva veća, stara zvona iz 18. stoljeća, a ostalo je samo najmanje. Novo zvono, teško 317 kg. glas **h**, izlijao je Bersdorf u Zagrebu, gdje je i posvećeno, a stiglo je 2. ožujka 1923. i postavljeno u toranj. (Prot. conv. Nas, II, str. 235.).

Monstranca. Crkva u Motičini ima jednu kvalitetnu pokaznicu (monstrancu). Izrađena je iz srebra i na rubu podnožja nosi puncu — grozd i slova IZ. Potječe iz prve polovice 18. stoljeća. Visoka je 53 cm. Sama pokaznica je 35 cm. Pozadinski vijenac je u obliku zraka i završava na vrhu križem, sa zrakama među krakovima i jednim bijelim kamenom u obliku trokuta u sredini sjecišta krakova. Na taj vijenac postavljen je malo manji, koji sačinjavaju srebrne vitice što povezuju na gornjem dijelu: simbol Duha Svetoga, ispod Križa, i figuru Boga Oca, postavljenu ispod simbola Duha Svetoga, i dva anđela adoranta s krilima, postavljena uz ostakljeni otvor za hostiju sa svake strane. Na donjem dijelu ispod otvora za hostiju postavljena je figura Bezgrješne s Djetetom Isusom. Kao prijestolje Mudrosti Djevica sjedi na stolici. Otvor pokaznice ima ovalni oblik i jednostavno je oblikovan, ukrašen s 4 bohemijska kamena — 2 plave i 2 crvene boje.

Korske klube

Foto: OLLROM

Držak je 12 cm visok, s jednim zadebljanjem na gornjem dijelu, usađen u podnožje ovalna oblika, polomljenih crta 19x15 cm, ukrašeno s četiri ovalne kartuše u kojima su istucani simboli muke, a između kartuša su vitičasti ukrasi.

Monstranca je ručni rad i vrlo lijepo djelo. Izvorno je bila ukrašena s 12 bohemijskih kamenova, a sada jedan nedostaje. Posebno je lijepo izrađena figura Bezgrješne.

Spaljena crkva. Za vrijeme rata 1943. godine, 3. svibnja, izgorjela je crkva Svih Svetih u Motičini. Izgorio je sav namještaj, tri oltara, klupe, orgulje, toranj, a veliko je zvono palo i rastalilo se. Crkva Svih Svetih je ostala bez krova, ostali su samo stari zidovi i velika ljubav vjernika da svoju staru i kulturno vrijednu crkvu ponovo obnove.

Nakon rata, 28. srpnja 1946, blagoslovljena su dva zvona i postavljena na toranj (Prot. conv. Nas. II, str. 323). Zauzetošću i požrtvovnošću Motičana njihova stara crkva je ponovo dobila krov i toliko bila iznutra uređena, da je 4. lipnja 1949. ponovo blagoslovljena i u njoj proslavljen blagdan Presvetog Srca Isusova (Prot. conv. Nas. II, str. 329.). Blagoslovio ju je o. Krešimir Kujundžić, upravitelj našičke župe.

Našički kapelani, određeni za dušobrižničku službu u Motičini, nastojali su uz postojanu suradnju vjernika oko potpune obnove crkve Svih Svetih. I tako je 1962. posvećen novi mramorni oltar. Posvetio ga je banjalučki biskup Pihler Alfred za kapelana o. Miljenka Holzleitnera. Nastojanjem o. Drage Radelića uz crkvu je sa sjeverne strane sagrađena i kapelanija — manja zgrada na kat za vjeronauk i za prigodno stanovanje kapelana. I tako je crkva u Motičini do danas potpuno obnovljena, uređena i za potrebe vjernika u Motičini prilagođena. Rješenjem pak Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Osijeku Broj: Up — I — 03 — 95/4-76. AV/RJ od 20. 12. 1976. proglašena je spomenikom kulture i zaštićena.

Statistički podaci. Prije svega potrebno je istaknuti, da se na motičanskom području nalazi pretežno starinačko stanovništvo, a značajka mu je — ekavski govor i stara akcentuacija. I premda se za vrijeme ratova za oslobođenje Slavonije od Turaka stanovništvo i iz Motičine razbježalo, nakon oslobođenja 1687. do 1691. u Motičinu su se brzo vratili starosjedioci i Motičina te godine ima 28 kuća s katoličkim hrvatskim življem. I za razliku od ostalih sela ovoga područja Motičina je sve do sada ostala više manje sa starinačkim stanovništvom (Stjepan Pavičić, Podrijetlo naselja i govora u Slavoniji, Zagreb 1953. str. 158-159.).

U 18. stoljeću:	1750.	—	67	katoličkih kuća
U 19. stoljeću:	1872.	—	776	stanovnika
	1882.	—	845	stanovnika, 101 kuća.
U 20. stoljeću:	1900.	—	937	stanovnika
	1912.	—	1452	"
	1936.	—	1461	"
	1971.	—	1574	"

Šematizam zagreb. nadbiskupije)

Nekada se selo zvalo: Motičina, a danas — Donja Motičina za razliku od Gornje Motičine, u kojoj ima 40 katolika. Područje sela Donja Motičina sa zapadne strane znači granicu našičke župe sa župom u Feričancima, a sa sjeverne sa župom u Đurđenovcu.

Seona

Jugozapadno od Donje Motičine, među brežuljcima, smjestilo se naselje Seona, kroz koje prolazi put za Kutjevo, a lijepo se vidi i zapadna kula Bedemgrada. Potok pak što teče dolinom s istočne strane sela Seone i pred Našicama se spaja s rječicom Našicom sigurno je onaj potok, koji povelja iz 1229. u opisivanju međa posjeda Osuvak Marcela Pakračkog od plemena Teten naziva **Bokovk ili** naški **Bukvik.** Ondje se naime veli, da granica tog posjeda ide od Motočine preko sjenovite šume Kanadina i pada u rijeku Motičinu, prelazi je i ide k rijeci Bukvik, počinje međašiti s Našicama i pada u rijeku Našicu (Cod. dipl. III, str. 320-324.). Ime tog potoka Bukvik govori, da se tu tada nalazila sigurno bukova šuma. Da li je postojalo i naselje i kako se zvalo, ne znamo. Tek pod konac 17. stoljeća spominje se naselje Seona. Iz popisa godine 1692. Seona broji 22 kuće katolika Hrvata. Po prezimenu Bošnjaković dalo bi se zaključiti da su Seonu još za turskih vremena nastanili doseljenici iz Bosne a dijelom i od Slavonske Požege. Belavić o. Placospominje, da se i sam naziv »Seona- možda dade povezati s činjenicom, što

su to mjesto naselili prebjegi iz Bosne. Navodi i predaju, po kojoj je jedna mati iz Bosne donijela u bisagama svoju djecu. To je navodno bila prababa današnje porodice Bošnjakovića (Belavić, Našice, str. 42.). U svakom slučaju Seona ima neku vezu s doseljenicima iz Bosne.

U 18. stoljeću se Seona spominje u sastavu našičke župe, koja u izvještaju arhiđakona Jurja Dumbovića 1730. ima isti broj kuća kao i grad Našice. Dumbović piše: »U selu Seoni nalazi se 36 katoličkih kuća. Tu je i oratorij sa zvonom, koje visi na stupovima« (Prot. 29/I.). Spomenuti ipak treba, da se selo Seona nalazilo na zapadnom brežuljku iznad današnjeg naselja. Tu se izvan sela nalazilo groblje, a u groblju i kapela Svetog Mihovila. arkanđela, kako to 1754. spominje našička kućna povijest. (Prot. conv. Nas. I, str. 13.). Generalni vikar zagrebačkog biskupa Paxy odredio je u prosincu 1757., da se Miholje u Seoni ima slaviti u nedjelju po blagdanu Sv. Mihovila, jer se tada sam blagdan — Miholje — slavio u Zoljanu, gdje je također bila kapela Sv. Mihovila (Prot. conv. Nas. I, str. 18.).

Kapele. Prema sačuvanom prikazu o stanju našičke župe prigodom kanonskog pohoda arhiđakona Josipa Aspergera 1783. vidljivo je, da su u Seoni dvije kapele i da se filijala Seona zove: »Presvetog Imena Isusova«.

Prva kapela u čast Presvetog **Imena Isusova** nalazila se u selu. Bila je drvena, duga oko 4 orgije — 7,5 metara, s drvenim tabulatom, ne popločena, blagoslovljena, ali trošna. Imala je jednostavan drveni oltar koji je također tada bio trošan. Na oltaru je bilo Raspelo i četiri drvena svijećnjaka. Sakristije nije bilo. Imala je jedan srebrni, pozlaćeni kalež i sve potrebno za Misu. Uz to se spominje i jedna zastava lanena, crvene boje sa slikom Sv. Mihovila, arkanđela i Sv. Antuna Padovanskog. U malom tornju iznad crkvice bilo je jedno zvono, teško pola centa. Toranj je bio oko 5 metara visok i završavao je pokriven daščicama.

Kapela Sv. Mihovila, arkanđela. Na groblju poviše Seone nalazila se kapela Sv. Mihovila, drvena, popločana ciglama, blagoslovljena, u dobru stanju, duga oko 5 orgija, to jest oko 9 i pol metara, obijeljena i pod drvenim tabulatom.

U toj kapeli se nalazio drveni oltar, stolarski rad, a na njemu su bila 4 kipa obojena. Ne spominju se imena svetaca, koje su predstavljali. Vjerojatno je u sredini oltarskog retabla bila slika Sv. Mihovila, sa strane dva svetačka kipa, a na gornjem dijelu dva anđela. Na oltaru se nalazilo Raspelo i 4 svijećnjaka, posrebreni, pozlaćeni i zelenom bojom obojeni. Ispred oltara je bio drveni supedaneum, a stipes je pokrivao antipendij. Ni ova kapela nema sakristije, a srebrni kalež, potrebna odijela za Misu, knjige, čuvaju se u prikladnom ormaru.

Iznad kapele je toranj oko 5 i pol metara visok, kupula mu je pokrivena daščicama i crvenom bojom obojena. Ima jedno zvono oko jednog centa teško.

Oko kapile je seosko groblje, blagoslovljeno, bez križa, ograđeno.

Kod kapele Prsvetog Imena Isusova — u selu — služba Božja se vršila svake druge nedjelje i na blagdan Imena Isusova, a u kapeli Sv. Mihovila na groblju samo u nedjelju iza njegova blagdana. Za održavanje ovih kapela brigu je vodila našička općina i Pejačevići.

Po svemu, što je slijedilo u 19. stoljeću, izgleda da je trošna kapela Presv. Imena Isusova dotrajala i selo je nije obnavljalo, pa je kapela Sv. Mihovila,

arkanđela, na groblju, postala jedinom kapelom u Seoni, a Sv. Mihovil novi zaštitnik sela Seone. A to se dogodilo između 1790. i 1800., kad je Seona, kao filijala pripadala Motičini, koja je samo 10 godina bila samostalna župa, a vodio ju je o. Ivan Balatović, Franjevac, koga su po osnutku župe u Motičini izabrali sami župljani. Trasiranje pak kraljevskog puta od Našica preko Seone u Kutjevo, koji je trasirao komorski geometar Popović, a u prosincu 1787. započela izgradnja (Prot. conv. Nas. I, str. 156.), utjecalo je da se današnja Seona počela razvijati uz taj put.

U nedjelju 18. lipnja 1843. poslije Mise oko 1 sat po podne nastao je požar u kapeli Sv. Mihovila i do temelja je izgorjela. Izgorio je i sav namještaj u njoj zajedno s dva kaleža i zvonikom, gdje su tada bila dva zvona. Veće zvono je potpuno oštećeno, a manje se dalo popraviti. Izgorjela je i zvonareva kuća. Požar je skrivila zvonareva nepažnja sa svijećama. (Prot. conv. Nas. I, str. 452.).

Nakon 11 godina sagrađena je nova, zidana, današnja kapela Sv. Mihovila u Seoni. Nalazi se u novoj Seoni na maloj uzvisini uz cestu prema Sjeverozapadu. Završena je i blagoslovljena 1. 10. 1854. Podignuta je zalaganjem o. Mihajla Filipovića, našičkog gvardijana i župnika, koji ju je blagoslovio, i doprinosima vjernika. Sliku Sv. Mihovila, ulje na platnu, koja je smještena u drveni retabl oltara, kao i sam oltar stolarski rad, poklonio je grof Ladislav Pejačević. Duga je 13,5 metara a široka 5,5 metara. Nad ulaznim vratima se nalazi u lađi mali kor, a iznad kora je podignut zvonik, u kojemu se danas nalaze dva zvona. Izlijana su u Zagrebu kod Bernsdorfa, posvećena u Zagrebu, jedno je teško 75 kg, a drugo 50 kg, Postavljena su u Seoni početkom ožujka 1923. (Prot. conv. Nas. II, str. 235; Prot. conv. Nas. I, str. 527-528.).

Novo, današnje groblje u Seoni otvoreno je na ulazu u selo, s desne strane ceste i blagoslovljeno 12. rujna 1897. za o. Firmusa Pletikapića, našičkog župnika (Prot. conv. Nas. II, str. 122.). Tom zgodom je blagoslovljena i kapela u Seoni, jer je zajedno s tornjem bila temeljito popravljena.

U selu su tri Raspela.

Postoji i četverogodišnja osnovna škola.

Stanovnici Seone su Hrvati, katolici. Od 22 katoličke kuće 1691., 33. kat kuće 1750., Seona 1872. ima 242 stanovnika, 1882. — 236; 1900. — 346; 1912. — 387; 1936. — 583, a 1971. — 575 stanovnika (Šematizmi Nad. Zagr.).

U najnovije vrijeme s desne strane kapele sagrađena je kapelanija za vjeronaučnu pouku i boravak kapelana.

Martin

Na prilazu u Našice cestom od Donje Motičine s lijeve strane na kosini brežuljka, koji se proteže od Zapada prema Istoku, smjestilo se selo zvano Martin. Smjestilo se sa sjeverne strane te kosine s pogledom na talasastu podravsku nizinu sve do Mečeka iznad grada Pećuha.

Naziv tog naselja potječe od stare crkve Svetog Martina, koja se nalazi na brežuljku iznad same ceste i prva pozdravlja putnike na ulazu u Našice. Nastalo je između 1730. i 1750. godine, kad su se tu naselili ljudi iz Zrinja (Prot. coonv. Czer. I, str. 167-168.). Martin je, dakle, naselje 18. stoljeća. Teško je reći, da li je tu i prije Turaka bilo neko slično naselje, pa čak i katoli-

čka župa, jer se 1333. kod sabiranja papine desetine neposredno prije našičkog župnika Egidija navodi »Petar iz Sv. Martina«, koji je platio 35 banovaca (Koller, o. c. str. 459.). Da je tu bilo sijelo župe i dosljedno veće naselje, ne vjerujem, da se nakon 100 godina, to jest 1660., kad je o. Petar Nikolić pisao svoj izvještaj i spomenuo staru crkvu Sv. Martina kod Našica, potpuno izgubila predaja o takvoj župi i naselju. Pogotovo, kad Nikolić to ističe za Motičinu i za crkvu Presvetog Trojstva u Našicama.

Pođemo li od same crkve Sv. Martina, koja je po svojim stilskim oznakama romanička građevina ili bar na prijelazu iz romanike u ranu gotiku, a uz to spomenemo, da se nedavno s njezine fasade neočekivano otkrio i dobro sačuvani kameni grb Templara, možda je upravo to putokaz, da cr-

Obnovljeno pročelje Sv. Martina

kva Sv. Martina od svoga početka stoji tu kao templarska. Kako su pak Templari u Našicama od 1229. godine, a ban Đula im je podigao samostan i crkvu na području starih Našica, to jest na području Zoljana, nije isključeno, da je i ova crkva Sv. Martina pripadala njima i da potječe iz tog razdoblja, iz prve polovice 13. stoljeća. U prilog takvu naslućivanju govori i sam položaj Sv. Martina, jer su Templari po svojoj zadaći osiguravali putove hodočasnicima u Svetu Zemlju, a upravo tu su se sastajali putovi iz Osijeka za Požegu i za Viroviticu preko Orahovice. A konačno, uz crkvu na tom je brežuljku postojala i jedna veća građevina, koja je bila kasnije kao neki grad i utvrđena šamcom, što je i sada još vidljivo.

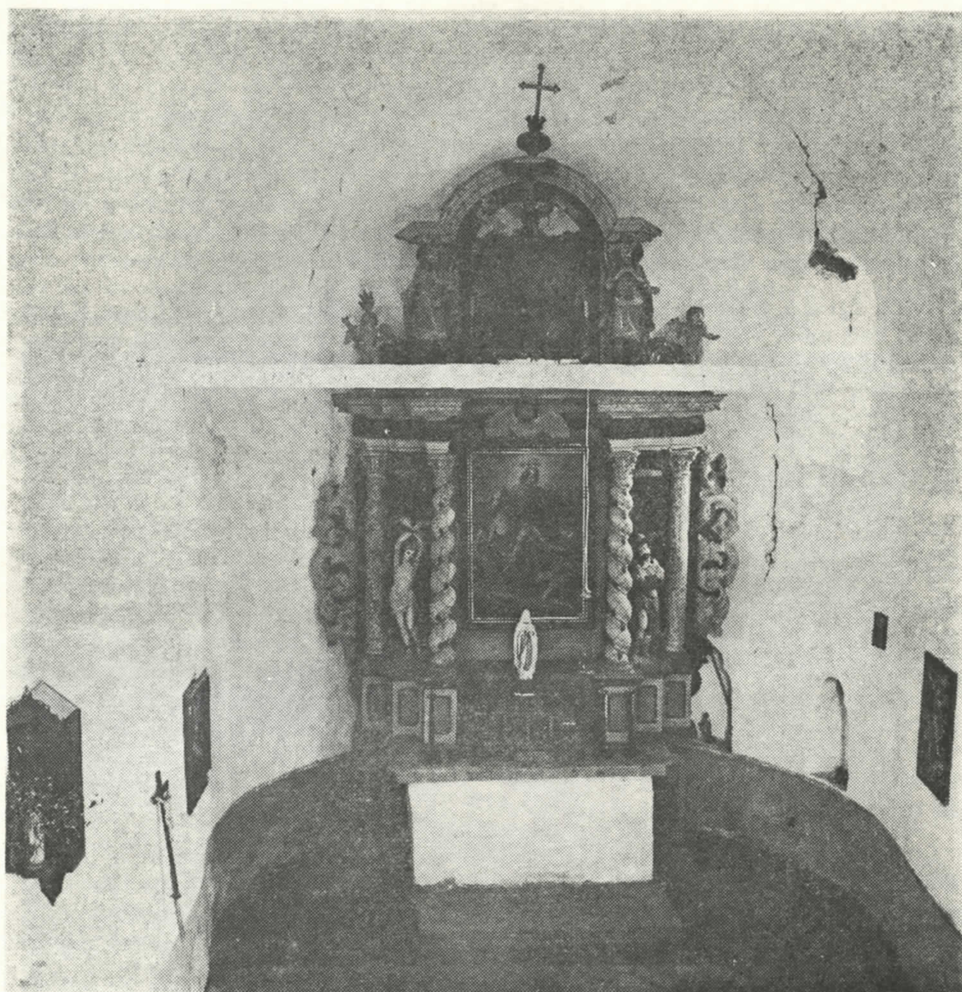
Za tursko vrijeme tu je pustoš usred šume, što ističe i o. Petar Nikolić 1660. kad piše: »Nedaleko (Našica) je jedna čitava crkva sa svojim tornjem i pokrita, zove se Martin svetog Martina imenom, u spomenurtoj crkvi se često služi Misa, a na Martinje je i oprost. Svećenik se šalje iz samostana« (Acta Bosnae, str. 459-496.). Kad su se Franjevci 1620. nastanili u Našicama, vršili su službu i u crkvi Sv. Martina. Ako se ondje često slavila Misa, znak je to, da se tu u blizini nalazilo i vjernika, premda ih Nikolić ne spominje.

Crkvu Sv. Martina spominje i arhiđakon Juraj Dumbović 1730. gotovo na ist inačin kao i Nikolić: »Blizu Našica nalazi se stara crkva Sv. Martina. Ta je crkva pokrita, a u njoj se ponekad, osobito na Martinje, služi sv. Misa« (Prot. 29/I.). Zapis Dumbovićev 1730. godine, da je crkva Sv. Martina pokrita i za slavljenje Mise osposobljena, a spis o stanju našičke župe iz 1783. izričito ističe »ovu najstariju crkvu je iz ruševina podigla i obnovila našička općina«, znači da je i crkva Sv. Martina za vrijeme oslobođenja Slavonije, zapravo 1683., kad su Turci bijesni radi poraza kod Beča spalili i samostansku crkvu, također spaljena, a našička zajednica ju je početkom 18. stoljeća obnovila. U to vrijeme je sigurno podignut i do sada još stoji stari drveni oltar. Stilski odgovara prvoj polovici 18. stoljeća.

Nekih sigurnih podataka o identitetu stare, jednobrodne romaničke crkve Sv. Martina u Martinu do sada još nema. Više ili manje vjerojatna nagađanja postoje, ali nikoga ne obavezuju. Istraživanje je otvoreno. Osobno sam uvjeren, da je to ipak templarski lokalitet. No, ne kao njihov našički samostan, nego kao jedna od njihovih ispostava na našičkom posjedu. Crkva bi mogla potjecati i iz 12. stoljeća, pa su je Templari dobili pri svome dolasku u Našice 1229. godine, prije podignuća samostana i crkve također Sv. Martina na podnožju starih Našica u Zoljanu.

Crkva. Za izgled crkve Sv. Martina u Martinu doznajemo iz opisa 1783. godine. Onda i danas nalazi se izvan naselja Martin prema Zapadu, osamljena. Već tada je tu i groblje kao i danas, malo poviše. Jednobrodna je to mala bazilika s polukružnom apsidom, položena od Istoka prema Zapadu. Nosi sve oznake i elemente romaničkog sloga, posebno baš apsida, s prijelazom od romaničkog prema gotičkom slogu, vidljivo na glavnom portalu.

Svetište je 5 metara dugo i 5 metara široko s polukružnim završetkom, koji počinje već od triumfalnog luka. Nadsvođeno je bačvastom boltom, zidanom. Ima jedan prozor prema Istoku i jedan prema Jugu. Oba su tipično romanička. Na južnom zidu kod oltara su i dvije udubine u zidu preko jedan metar visoko s polukruržnim završetkom. Jedna ima dno ravno, a druga uvinuto dno kao kod škropionica. Između njih je razmak od jednog metra.

Oltar u crkvi Sv. Martina

Lađa je 10 metara duga, a 6,75 metara široka. Triumfalni luk je izvorno bio niži nego sada. Razlog je u tome, što se još 1783. nad lađom nalazio nepoptuno napravljen ravni drveni tabulat. A kad je kasnije i lađa nadsvođena, podignut je i triumfalni luk. Na sjevernom zidu u lađi prozora nema, a na južnom zidu su dva romanički oblikovana prozora i jedna manja vrata. Prozori su 2,80x1,10 m, efektivno 2,30x0,70 m. U 18. stoljeću crkva nije popločena, ali je dobro pokrita. Na prozorima nije bilo staklo nego samo željezne rešetke. Drveni kor je naknadno podignut.

Pročelje crkve do krova ima 7,60 metara, a u sredini još 5,30 m do početka drvenog tornja, koji je s križem visok 8 metara, a širina mu je 2,10 metara. Širina fasade iznosi 8 metara. Glavna vrata prema Zapadu su 2,20 visoka, a 1,30 m široka.

Nad zidanom menzom 2x1 metar postavljen je drveni retabl starog oltara, koji je izradio stolar, a ima dva dobro istaknuta dijela: svetačku sferu i atiku. Uz zidanu menzu sa svake strane je drveno podnožje retabla. Nad ravnom predelom je smještena slika Sv. Martina, koja prikazuje Sveca kao rimskog časnika, kako jašeći na konju susreće siromaha i mačem mu reže polovicu svoga plašta. Slika je uramljena u pačetvorinastu ramu, tamne boje i s istaknutim zlatnim rubom uz sliku. Bio je to dobar barokni slikarski rad, koji je nedavno iz crkve izrezan i odnešen. Od slike s lijeve i desne strane u koso postavljena su po dva stupa s kompozitnim glavicama. Stupovi uz sliku su svrdlasti a vanjski glatki. Između stupova su kipovi: desno Sv. Sebastijan, mučenik, svezan uz drvo, a lijevo: Sv. Rok, hodočasnik, oba Sveca su zaštitnici od kuge. Središnji dio obostrano flanikira vitičasti ukras akantova lišća.

Nad stupovima je višestruko profilirano grede, gdje uz volute s obje strane stoji po jedan mali krilati anđeo. Glava krilatog anđela postavljena je i iznad slike Sv. Martina.

Atika završava polukružnim, profiliranim zabatom, na čijem vrhu je vaza s križem. U sredini atike je slika Presvetog Trojstva u pačetvorinastoj, bogato ukrašenoj, profiliranoj rami. Na rami se nalaze s lijeva i desna po jedan anđelčić i par anđeoskih krilatih glava. Uz pilastar s desne i lijeve strane slike Presvetog Trojstva postavljeni su kipovi: Sv. Stjepan, kralj i Sv. Ladislav, kralj. I ta je slika izrezana iz svoje rame i odnešena. Šteta!

Kako se selo Martin nalazi u blizini Našica, a danas je već i povezano s Našicama, u crkvi Sv. Martina se osim na Martinje nije slavila Misa. Vjerski život je potpuno povezan neposredno sa župnom crkvom u Našicama od samog početka tog naselja u 18. stoljeću do danas. Crkva ima jedno zvono i zvonara. U selu su i tri Raspela. Škole nema.

Neko vrijeme napuštena stara crkva Sv. Martina sada je temeljito obnovljena izvana a obnavlja se i iznutra. Mnogo je učinjeno za njeno očuvanje. Fasada joj je vraćena u izvorno stanje. Zidovi su fugirani, romanički prozori lijepo istaknuti. U tome poslu su se povezali o. Slavko Bulaja, našički gvardijan i župnik, te Julije Domanovac, inžinjer. Uređena i obnovljena crkva Sv. Martina postat će tako kulturno vrijedan objekt najstarije crkve ovoga kraja u romaničkom slogu.

Stanovništvo. Doseljenici. Početno iz Zrinja, a kasnije i iz drugih naših krajeva. Hrvati i katolici. Prema zapisima od 1872. do 1971. stanovništva Martina je u neprestanom porastu.

Godine 1872.	—	184	stanovnika
1882.	—	189	i 24 djece
1900.	—	248	stanovnika
1912.	—	320	”
1936.	—	401	”
1971.	—	765	”

Zoljan

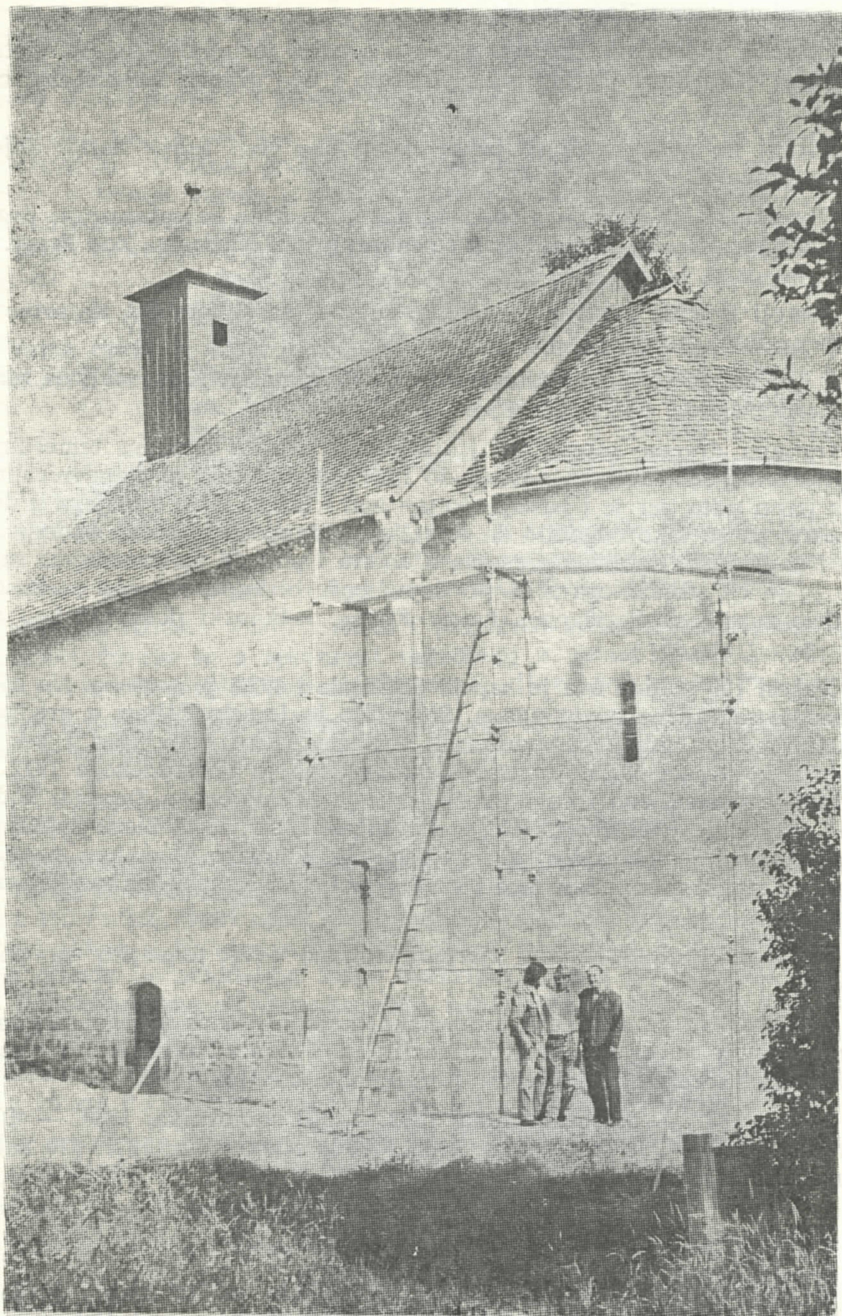
Naselje Zoljan proteže se uz današnju cestu, što iz Našica vodi prema Slavonskoj Požegi. Pod tim nazivom se pojavljuje u 16. stoljeću za turske vladavine. Nikolić o. Petar u svome već spominjanom izvještaju 1660. piše: »U selu Zoglian, u blizini samostana jest crkva — različita — zvana svete Katarine, na čiji blagdan se slavi svečana služba. Blizu nje je samostan i crkva svetoga Martina, pokrivena, stara, sa svojim tornjem. Na stanovite blagdane bude ondje služba. Blizu tog samostana postoji i srušena crkva, zvana Pekovica« (Acta Bosnae, str. 496.).

Bez obzira na naziv sela Zoljan, koje ne znamo protumačiti, Nikolićev nam podatak govori, da se to naselje nalazi na području onih Našica, koje je ban Đula 1229. poklonio Templarima i podigao im samostan i crkvu, a po Nikoliću doznajemo, da je crkva podignuta u čast Sv. Martina. Tu je ono mjesto, koje se 1312. navodi kao »posjed križara Templara Sveti Martin zvani od Našica. I »crkva Sv. Martina pokraj Našica reda Sv. Ivana Jeruzalemskog« (1372.). Ili, posjed Našice Sv. Martin (1450.). Sve te podatke smo već prije naveli.

U Nikolićevo vrijeme (1660.) templarski samostan još postoji, a crkva Sv. Martina, stara, pokrita je i za službu Božju prikladna. Uz nju je i toranj. A da se tu radi o Zoljanu, to jest o području, gdje je danas Zoljan, Nikolić ističe, da se u blizini samostana i crkve nalazi kapela Sv. Katarine, različita od crkve Sv. Martina, u kojoj se slavi svečana služba na njezin blagdan. Po toj pak oznaci, kapeli Sv. Katarine, područje Zoljna, možemo povezati s početkom 14. stoljeća, jer se kod popisa papine desetine 1333. i 1335. neposredno iza našičkog župnika Egidija spominje Hench, svećenik kapele Sv. Katarine, koji je 1333. dao 15 banovaca, a 1335. 30 banovaca papine desetine (J. Koller, o. c. str. 458.). Hench. i Heslimus — ista je osoba — svećenik je koji djeluje u kapeli Sv. Katarine u templarskim Našicama. Vjerojatno je kapela Sv. Katarine bila samostalna kapelanija ili prebenda. Templarska crkva Sv. Martina se u popisu papine desetine ne spominje, jer redovnici tu desetinu nijesu plaćali. Iz istog razloga se ne spominje ni samostanska Crkva Sv. Antuna u Abinim Našicama, premda tada postoji.

Štovanje Sv. Katarine i njena kapela na području Zoljana povijesna je veza, koja ni za turske vladavine nije prekinuta. Nestalo je templarskog samostana i crkve Sv. Martina s tornjem premda su 1660. još postojali, ali kapela Sv. Katarine u Zoljanu je ostala. Srušena doduše pred turski odlazak iz ovoga kraja, ali na starim temeljima ponovo podignuta, premda drvena. I dok arhiđakon Juraj Dumbović 1730. bilježi u Našicama 36 katoličkih kuća, za Zoljan kaže: »Selo Zoljan ima oko 60 kuća, u kojima stanuju rimokatolici. Nad starim zidanim ruševinama crkve Sv. Katarine podignuta je drvena bogomolja bez zvona« (Prot. 29/I.).

O toj drvenoj kapeli Sv. Katarine sagrađenoj na starim temeljima imamo i dosta dobar opis, koji je radi povijesnosti dobro zabilježiti. Nalazila se izvan sela na groblju. Bila je jednobrodna. Duljina svetišta je iznosila oko 3 metra, a duljina lađe oko 9 i pol metara. Nije imala poda. Dobro pokrivena sva je nadsvođena drvenim stropom (tabulatom). U lađi je bilo pet prozora: dva na Jug, dva na Sjever, a jedan na Zapad (pročelje). I u svetištu je

Romanička crkva Sv. Martina

imala dva prozora — jedan na Sjever, a jedan na Jug. Bez sakristije i s jednim vratima prema Zapadu.

Oltar je bio drven, rad stolara, a u sredini je imao sliku Sv. Katarine, mučenice. Na oltaru je bilo malo Raspelo i dva drvena svijećnjaka, orahove boje, drveni.

Toranj ne postoji, ali se jedno zvono oko cent težine nalazi obješeno unutar pročelja.

Oko kapele je groblje, dobro ograđeno, u koje se sahranjuju dva sela Zoljana i Londžica, a jedan Zoljan se sahranjuje u Našicama kod Presv. Trojstva.

Postoji i jedna zastava — crvena, žuta — sa slikom Sv. Katarine i Sv. Hermenegilda, mučenika.

U toj kapeli se slavila Misa samo na blagdan Sv. Katarine i na blagdan Sv. Hermenegilda, (ASN za 1783.).

Opisana drvena kapela Sv. Katarine na starim zidanim temeljima na groblju izvan sela Zoljana postoji do 1824. godine. Bila je stanovnicama Zoljana izvan puta, jer je i naselje Zoljan kao i Seona sišlo s brijega u dolinu, uz cestu, pa se tako dogodilo da se zalaganjem seoskog kneza Andrije Puhanića i kapela Sv. Katarine preselila u dolinu i podigla na današnjem mjestu, gdje ju je 21. stbudenoga 1824. po dopuštenju biskupa Vrhovca svečano blagoslovio župnik iz Feričanaca Pavao Ruška, vaškanski podarhiđakon (Prot. conv. Nas. I, str. 352.).

Nakon 100 godina ova je kapela dotrajala i 1922. je srušena. Na njenom mjestu je sagrađena nova, zidana. Sagradilo ju je selo Zoljan, a graditelj je bio Matija Lang, građevni poduzetnik iz Našica (Prot. conv. Nas. I, str. 232.). Gradnja je stajala 60.259 dinara. Blagoslovljena je 19. studenoga 1922. Tom zgodom je postavljeno i novo zvono, koje je nabavljeno u Zagrebu kod Blažine i stajalo je 4000 dinara (Prot. conv. Nas. I, str. 234.). Nova kapela je 10 metara duga i 5 metara široka. Ima oltar Sv. Katarine. U malom zvoniku su sada dva manja zvona. Selo ima i svoje groblje i 5 Raspela na različitim mjestima.

Slogom i požrtvovnošću vjernici Zoljana 1971. temeljito su poravili Kapelu.

Stanovništvo je starinačko, hrvatsko, koje je danas gotovo sasvim prešlo na jekavski govor i novu akcentuaciju »pod utjecajem susjednih sela Graca, Londžice i Ceremošnjaka« (S. Pavičić, o. c. str. 162.).

Godine 1872. — 350 stanovnika; 1882. — 363 stanovnika; 1900. — 407 stanovnika; 1912. — 736 stanovnika; 1936. — 766 stanovnika; 1971. 820 katolika (Šematizmi zag. nadb.).

Klokočevci

Od najstarijih vremena do konca 19. stoljeća ovo se naselje zvalo Klokočevac a danas Klokočevci. Udaljeno je 11 kilometara od Našica cestom prema Donjem Miholjcu. Teren je bio nekada močvaran i šumovit. Vjerojatno je to sadržano i u nazivu sela koje je siguro postalo od glagola — klokotati, klokoče — Klokočevac.

Kao naselje Klokočevac se spominje u popisu iz 1698. godine, jer su njegovi stanovnici dužni Carskoj komori plaćati 40 forinti (T. Smičiklas, Oslobođenje Slavonije, o.c. str. 70.). Pripada župi sv. Antuna u Našicama, jer arhiđakon Juraj Dumbović 1730. bilježi: »Selo Klokoczevacz broji 34 katoličke kuće, a ima oratorij i zvono« (Prot. 29/.).

Našička kućna povijest spominje 1754. da se pokojnici iz Klokočevca sahranjuju na našičkom groblju kod Presvetog Trojstva (Prot. conv. Nas. I, str. 13.), a drvenu kapelu u čast sv. Ilije blagoslovio je o. Klement Targovčević, našički gvardijan i župnik, 6. kolovoza 1761. (Prot. conv. Nas. I, str. 21.). U toj kapeli je 8. svibnja 1774. slavio Mladu misu o. Apolinar Postl iz bugarske provincije, koji je studirao moralnu teologiju u Našicama (Prot. conv. Nas. I, str. 38.).

Prema opisu iz 1783. kapela Sv. Ilije u Klokočevcu je drvena, jednobrodna, duljina lađe je 4 i pol orgije — 8,53 metara, a duljina svetišta 2 i pol orgije — 4,84 metara. Ima drveni tabulat, a poplačena je ciglama. U lađi ima 4 prozora — dva na Zapad, dva na Istok. I u svetištu ima 2 prozora — jedan na Istok, drugi na Zapad. Glavna vrata su s južne strane, a u svetištu ima vrata prema Istoku.

Oltar je drven, djelo stolara i kipara. U sredini je slika Sv. Ilije, a sa strane su postavljeni kipovi — po jedan sa svake strane, ali se ne spominju sveci. Na oltaru je Raspelo i šest svijećnjaka, djelo tokara, obojeni.

Potrebna odijela, jedan srebrni i pozlaćeni kalež, srebrna posudica za popudbinu, čuvaju se u spremnici ugrađenoj u menzi oltara iza oltara. U kapeli je i zastava crvene boje sa slikama Sv. Ilije i Sv. Antuna Padovanskog.

Nad krovom kapele je drveni zvonik oko 13 metara visok, pokriven daščicama u obliku kupule i crveno obojen. U njemu su dva zvona: od sto i 30 libra.

Groblje se nalazi izvan sela. Ograđeno je i ima Raspelo.

Drvenu kapelu u Klokočevcu zamijenila je nova, zidana, izgrađena i blagoslovljena 26. studenoga 1837. godine. Gradnju te kapele platila je našička općina 860 forinti. Stari oltar je obnovljen, a sliku Sv. Ilije je naslikao Petar Treibert slikar iz Pećuha za 70 forinti (Prot. conv. Nas. I, str. 425.). Blagoslov je obavio podarhiđakon Josip Maurović, župnik u Orahovici. Kako je slika Ilije vjerojatno od vlage stradala, nabavljena je nova slika i 20. srpnja 1889. blagoslovljena (Prot. conv. Nas. II, str. 12.).

Današnja kapela u Klokočevcima, zapravo ona iz 1837. duga je 12,5 metara a široka 6,3 metara, ima oltar Sv. Ilije, zvonik i dva zvona.

Na groblju je podignuta kapela Sv. Križa, 6 metara duga i 4 metra široka, s oltarom Sv. Križa, a blagoslovljena je 16. 4. 1961.

U selu je četverogodišnja škola.

Cesta što preko Klokočevaca spaja Našice s Donjim Miholjcem sagrađena je i otvorena 1886., a radovi su počeli 1881. (Prot. conv. Nas. II, str. 81. i 71.).

Od 1789. do 1800. Klokočevac je bio samostalna župa, a upravljali su Franjevci iz Našica. Pribiševac je bio filijala Klokočevca (Prot. conv. Nas. I, str .153.). Nakon toga do danas Klokočevci su filijala našičke župe.

Kapela nema sakristije. U posebnoj škrinji se čuva jedan srebrni kalež,

Prema kanonskom pohodu iz 1783. kapela u Vukojevcima je podignuta u čast »Utisnuća rana Sv. Franji Asiškom.« Drvena je, jednobrodna, duljina

lađe 5 orgija — 9,48 metara, a duljina svetišta dvije orgije — 3,79 metara, pod drvenim stropom (tabulatom), ne popločena, blagoslovljena. U lađi ima 4 prozora, dva na Jug, a dva na Sjever. U svetištu ima jedan prozor na južnom, a drugi na sjevernom zidu.

Oltar je drveni, stolarski rad, retabl sa oltarskom slikom i s 4 kipa, koji **Stanovništvo** je starinačko, hrvatsko, katoličko. Godine 1872. — 527 stanovnika; 1882. — 562; 1900. 527; 1912. — 568; 1936. 831; 1971. — 761 katolik (Šematizmi zag. nadbiskupije).

Vukojevci

Na putu prema Podgoraču smjestilo se selo Vukojevci. Staro je to naselje. Spominje se 1407. u sastavu posjeda Aba našičkih pod nazivom Wkoyovch (Vkojevc, Bösendorfer, o.c. str. 119.). Postoji i za turske vladavine, jer se u Komorskom popisu 1698. navodi, da **Vukoieffczi** plaćaju 120 forinti (T. Smičiklas, Oslobođenje Slavonije, o.c. str. 70.). Arhiđakon Dumbović 1730. piše u izvještaju o našičkoj župi: »Vukojevci broje 38 katoličkih kuća a imaju drvenu crkvu s drvenim tornjem, u kojemu je zvono. Oko crkve se nalazi groblje« (Prot. 29/I.).
se ne opisuju, pa su imena svetaca nepoznata. Na oltaru je Raspelo i 4 drve-
na svijećnjaka.
pozlaćen i sve potrebno za službu Božju.

Nad kapelom je podignut zvonik, visok oko 6 i pol metara. Pokriven daščicama, a završava kupulom. Obojen je crveno. U njemu se nalaze dva zvona. Jedno oko 100 libra, a drugo oko 40 libra.

Groblje se tada nalazi izvan sela, ograđeno daskama, vrata se zatvaraju, podignuto je i Raspelo s tijelom, a u njemu se sahranjuju i pokojnici iz sela Kršinaca i Stipanovaca.

Služba Božja se slavi, svake druge nedjelje i na blagdane. Uz to na blagdan Utisnuća rana Sv. Franje i na blagdan Sv. Antuna Pustinjaka (ASN za 1783.).

Kad je odredbom zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca 1789. uspostavljena župa u Podgoraču, kojom su do 1808. upravljali Franjevci iz Našica, Vukojevci su postali filijala župe u Podgoraču.

Godina 1820. srušena je kapela u Vukojevcima i podignuta nova, zidana, koja i danas postoji. Kako je ta nova kapela sagrađena pomoću groga Ferdinanda Pejačevića, dobila je i novog nebeskog zaštitnika — blagoslovljena je u čast Sv. Ferdinandu, kralju. Blagoslovio ju je 22. listopada 1820. Pavao Ruškan, podarhiđakon i župnik u Feričancima uz veliko slavlje mještana (Prot. conv. Nas. I, str. 321.).

Vukojevci su u sastavu župe u Podgoraču do kolovoza 1946., kad se odredbom Nadbiskupijskog Duhovnog Stola u Zagrebu ponovo pripajaju našičkoj župi Sv. Antuna Padovanskog (Prot. conv. Nas. II, str. 323.). Od tada je i kapela u Vukojevcima ponovo u čast Utisnuća rana Sv. Franje Asiškog.

Duga j 16, a široka 6,4 metara. Ima tri oltara: veliki Utisnuće rana Sv. Franje, i pokrajni: Sv. Antuna Pustinjaka i Sv. Ferdinanda, kralja. U tornju su 2 zvona.

Selo ima četverogodišnju školu.

Stanovništvo je starinačko s nešto doseljenika iz Gorskog Kotara. Govori jekavski s novom akcentuacijom.

Godine 1882. — ima 488 stanovnika Hrvata, katolika.
Godine 1900. — ima 636 „ „ „
Godine 1912. — ima 806 „ „ „
Godine 1936. — ima 865 „ „ „
Godine 1971. — ima 971 „ „ „ (Šem. zag. nadb.).

Ceremošnjak

Južno od Našica na obroncima Krndije nalazi se selo Ceremošnjak, koje s 1407. spominje kao naselje među posjedima Aba našičkih. Pomađareno se piše **Cremoswelge** (Bösendorfer, o.c. str. 109.). Sačuvalo se i preko turskih vremena, jer Komorski popis 1698. bilježi da **Czermosniak** plaća 120 fl. (T. Smičiklas, Oslobođenje Slavonije, o.c. str. 70.).

Ceremošnjak ili Cermošnjak (18. st.) je postojano u sastavu našičke župe, jer u njemu ima razmjerno malo hrvatskih katoličkih kuća. Od dvije starinačke hrvatske 1698. godine popis iz 1750. navodi u Ceremošnjaku 6 katoličkih i 13 pravoslavnih kuća. Godine 1872. Ceremošnjak ima 430 katolika; 1882. — 48 katolika; 1900. — 90 katolika; 1912. — 143 katolika; 1936. — 159 katolika; a 1971. — 30 katolika (Šem. zag. nadb.).

Londžica (Lonđica)

Od Ceremošnjaka na jugozapad nalazi se selo Londžica, u kojemu 1750. ima 9 katoličkih i 28 pravoslavnih kuća. Ovo nekoliko kuća bilo je dušobrižnički povezano sa Zoljanom, pa su se i pokojnici sahranjivali na zoljanskom groblju

Godine 1872. — u Lonđici je 34 katolika; 1882. — 27 katolika; 1900. — 75 katolika; 1912. — 80. katolika; 1936. — 225 katolika, a 1971. — 220 katolika (Šem. zagr. nadb.).

Londžica nema kapele. Ima četverogodišnju školu.

Postoji zvonik i u njemu zvono u čast Sv. Mateju (1925. god.).

Od starine u Londžici se slavi blagdan Sv. Luke, Evanđeliste (18. 10.).

Granice (Granica)

Granice su staro naselje, koje je u Srednjem vijeku sjedište katoličke župe Sv. Martina. Pripadalo je požeškoj županiji i spominje se 1314. kao Grayniche, 1329. kao Granicha, 1407. kao Graniche, 1408. kao Gerenche, a 1417. kao Grencze (Bösendorfer, o.c. str. 138.). Popis papine desetine 1333. bilježi da je svećenik Ladislav iz Granicha dao 4 groša (J. Koller, o.c. str.

Moli i radi — simbolika sam. života
Fra J. Stilp, Bareljef, na kor. klupi

Foto: D. BARIČEVIĆ

459.). J. Buturac piše, da je već 1339. u granicama bila zidana crkva Sv. Martina (Župe u požeškom arhiđakonatu, Bogoslovska smotra, 1934., 1., str. 84.).

Za turske vladavine vojvodstvo Gradište je u Granicama naselilo Srbe, kao martologe, jer su hrvatski starosjedioci nestali (S. Pavičić, Podrijetlo..., o.c. str. 242.).

U 18. stoljeću Granice se ne spominju u našičkoj župi, jer sigurno nije bilo katolika. Ako se uzme, da se 1872. spominje u Granicama 19 katolika, 1882. — 12 katolika, 1900. — 17 katolika, nije čudo da su Granice tada neznatna filijala. No, 1912. broj se katolika u Granicima povećao na 223, a 1936. na 621. Razlog je u tome, što su se u Granice naselili Zagorci iz bednjanske struje (S. Pavičić, o.c. str. 247.). Sad im je dobro došla kapela Sv. Josipa, koja se u Granicama spominje 1896. (Prot. conv. Nas. II, str. 115.).

Godine 1958. osnovana je župa Zdenkovac, kojoj su tada pripale i Granice kao filijala iz našičke župe. Kako u posljednje vrijeme župa Zdenkovac ne djeluje, Granice su opet u sastavu našičke župe, to jest, našička župa upravlja njima.

Makloševac

Naselje Makloševac je novijeg vremena. Nalazi se jugoistočno od Našica, a između Vukojevaca i Ceremošnjaka. U njemu se nalazi 50 Hrvata katolika.

Brezik

Brezik je naselje ispod Martina, a nastalo je u početku kao radna snaga na pustari grofa Pejačevića i prvi put se spominje u našičkoj župi 1896. i u Šematizmu zagrebačke nadbiskupije 1900. U Breziku ima 62 katolika, a 1912. samo 40 katolika. Brezik je malen i 1936. — samo 36 katolika. Doseljavanjem Dalmatinaca u posljednje vrijeme Brezik ima 451 stanovnika, a od toga 400 katolika, a 51 pravoslavaca.

Lipine, Lila, Ribnjak, Lađanska

Sve su to manja naselja u sjevernom dijelu našičke župe. Lipine i Lila-majur spominju se 1896. kao pustare grofa Pejačevića, a kako su blizu Klokočevaca, povezana su ta mjesta s kapelom u Klokočevcima. Istočno od Lile su Ribnjak i Lađanska kao najmlađe naselje. Ova dva naselja su povezana s Jelisavcem. U svim tim naseljima ima najviše doseljenika Zagoraca.

Danas Lipine imaju: 243 katolika. Lila — 223 katolika, Lađanska s Ribnjakom — 458 katolika.

Markovac

Naselje Markovac se proteže ispod našičkog brijega od ceste prema Osijeku do puta prema Vukojevcima. Sastavni je dio Našica. Nastalo je 1880. kad je grof Ladislav Pejačević doselio na to mjesto Slavene iz Gornje Mađarske i Čehe beskućnike. Doseljenici su u jesen te godine došli na to mjesto i dobili određena zemljišta. Promjena klime im nije prijala. Pojavila se

među njima neka groznica i mnogi su tada pomrli. Naselje je dobilo ime Markovac po sinu grofa Ladislava Pejačevića, koji je vrlo mlad umro pa je otac za njim žalio (Prot. conv. Nas. II, str. 68.).

Slijedeće godine, 23. studenoga 1881., blagoslovljeno je Markovačko groblje, koje je smješteno na uzvisini blizu današnje glavne željezničke postaje. Blagoslovio ga je Josip Kršnjavi, podarhiđakon i župnik u Feričancima (Prot. conv. Nas. II, str. 71.).

Gabrijela Pejačević, žena grofa Ladislava, dala je u Markovcu napraviti kip Sv. Marka, koji je svečano blagoslovljen 15. 5. 1892. (Prot. conv. Nas. II, str. 101.).

Neposredno prije rata 1913. Markovčani su sagradili kapelu u čast Sv. Marku, evanđelisti. Razmjerno mala — 14,7 m^2. Danas je u Markovcu jedna kuća preuređena za kapelu.

U Markovcu je četverogodišnja narodna škola.

Prema statističkim podacima u Markovcu ima:

1900. — 627 katolika
1912. — 890 katolika
1936. — 1331 katolika
1971. — 1568 katolika (Šem. zagr. nadb.).

Velimirovac (Selište)

Prema zapisu samostanske kućne povijesti današnji Velimirovac a u početku Selište nastao je kao naselje u svibnju 1885., kad su se tu nastanili doseljenici iz područja Bača, Crvenke i Svica, bački Nijemci, po vjeri kalvini. Naselio ih je grof Ladislav Pejačević, koji im je poddigao bogomolju i školu. Samostanski borničar se tuži na ove doseljenike, da prave veliku štetu na samostanskom posjedu — pustari Prisad.

Kolonija Selište trebala je dobiti ime Jelisavac po Pejačevićevoj kćeri Elizabeti, kneginji Rohan, ali je to spriječila žena grofa Ladislava Pejačević, kneginja Gabrijela, rođena Döry. Pobožna katolikinja i majka siromaha nije mogla podnijeti, da se kalvinsko naselje naziva imenom njene pobožne kćeri Elizabete (Prot. conv. Nas. II, str. 77.).

Selište je imalo malo katolika. Godine 1900. — 32, 1912. — 16, a 1936. — 21. U godinama poslije prvog svjetskog rata Selište se prozvalo Velimirovac po Velimiru, sinu grofa Teodora Pejačevića. Poslije 1945. Velimirovac je izmijenio svoje stanovništvo. Mjesto Nijemaca kalvina Velimirovac su naselili katolici i pravoslavni. Katolika u Velimirovcu ima 1971. godine — 838. Samostan je 29. 9. 1964. kupio kuću i preuredio je za kapelu. U njoj je oltar Gospe Fatimske, poklon Fatimskog biskupa i posvećena u Fatimi 1965. godine.

Velimirovac ima svoje groblje i četverogodišnju narodnu školu.

Našička Breznica

Sjevero-istočno uz cestu prema Koški smjestilo se poljednje selo našičke župe — Našička Breznica. Prva je to kolonija grofova Pejačević, nastala naseljenjem bačkih Nijemaca, katolika. U Šematizmu zagrebačke Nadbiskupije do 1912. bilježi se kao Breznica, a 1936. kao Našička Breznica.

Godine 1872. u Breznici ima — 432 katolika — 1880. — 80 kuća i 444 žitelja; 1882. — 472 katolika; 1900. — 532 katolika; 1912. — 600 katolika; 1936. — 715 katolika, a 1971. — 886 katolika (Šem. zagr. nadb.).

Novo zvono teško 93 kg blagoslovljeno je i postavljeno u zvonik pokraj škole 11. studenoga 1923. godine (Prot. conv. Nas. II, str. 237.). Novu kapelu u čast Sv. Martina Breznica je sagradila tek 1937. godine, a blagoslovio ju je zajedno s oltarom Sv. Martina na Ime Marijino, 12. rujna 1937. o. Teofil Harapin (Prot. conv. Nas. II, str. 237.). Duga je 10 metara, a široka 7 metara.

Selo ima svoje uređeno groblje. Postoji i četverogodišnja narodna škola. Ima i željezničku postaju. Na kraju Breznice našička župa graniči sa župom Koškom i Đakovačkom biskupijom.

Jelisavac

Odmah iza Breznice na cesti prema Našicama nalazi se naselje Jelisavac, koje je nastalo 1889. doseljenjem Slovaka na to područje imanja grofa Pejačevića. Mjesto je prozvano po Elizabeti, pobožnoj kćeri grofa Ladislava Pejačevića i njegove supruge Gabrijele rođene Döry, koja je prema Jelisavcu bila osobito velikodušna i darežljiva.

Na mjestu starog, drvenog zvonika kod željezničke stanice podignut je 1908. novi zidani zvonik i postavljeno novo zvono (Prot. conv. Nas. II, str. 164.). U nišu tog zvonika postavljen je 1910. kip Sv. Elizabete, koji je gvardijan o. Bruno Kovačević, nabavio u Münchenu, a platila ga je grofica Gabrijela Pejačević na spomen svoje pokojne kćeri Elizabete udate Rohan (Prot. conv. Nas. II. str. 184.).

Jelisavac nije imao svoje kapele do 1968., kad se započelo s izgradnjom suvremene kapele. Temeljni kamen je blagoslovio 15. rujna 1968. zagrebački biskup, sada nadbiskup, Franjo Kuharić. Kapela je sagrađena u čast Žalosne Gospe i Sv. Elizabete. Nije još blagoslovljena. Ima oblik osmerokuta, zidana, s mnogo svjetla, uređena po posktocilskim odredbama. Nacrt je napravio ing. Julije Domanovac, a gradnju je velikim zalaganjem i požrtvovnošću vodio o. Martin Žigrić kao našički kapelan, dok je cijeli Jelisavac svojim doprinosima i radnom snagom kod toga sudjelovao. Izgrađena je s desne strane ceste Našice — Osijek, na lijepome mjestu. Nastojanjem sadašnjeg kapelana. o. Antuna Perkovića i stanovnika Jelisavca ispred kapele prema cesti podignut je moderno oblikovan zvonik.

Jelisavac je veće naselje. Godine 1900. — ima 738 katolika; 1912. — 941 katolika; 1936. — 1051 katolika; a 1971. — 1390 katolika, od toga su 1160 Slovaci (Šem. zagr. nadb.).

U selu se nalazi osmogodišnja narodna škola.

Selo ima i svoje groblje.

6. Našičko groblje

Kod opisa prvotne žužpne crkve Presvetog Trojstva na današnjem trgu ispred Pejačevićeva dvorca spomenuli smo, da se oko te crkve nalazilo župno,našičko groblje. Taj predio je tada bio viši nego danas, jer arhiđakon

Jonatan se zauzima kod Saula za Davida
Fra J. Stipl, Bareljef na kor. klupi

Foto: D. BARIČEVIĆ

Dumbović 1730. piše da je crkva Presvetog Trojstva iznad samostana, a samostanska kućna povijest ističe da se 1820. na mjestu srušene crkve nalazilo samo krežuljak (Prot. conv. Nas. II, str. 321.). I taj je niveliran, a zemlja je prevežena na područje Pejačevićeva dvorca.

Groblje oko Presvetog Trojstva postojalo je do 1783., kad je car Josip II, donio zabranu, da groblja ne smiju biti usred naselja. I tako spis kanonskog pohoda našičke župe upravo 1783. godine ističe da se našičko groblje nalazi izvan naselja, da je daskama ograđeno i ima vrata, koja se dobro zatvaraju.

Prema tomu našičko današnje groblje potječe iz konca 18. stoljeća. Ono je 1881. prošireno i 11. rujna blagoslovljeno.

Kapela Sv. Josipa

Na današnjem našičkom groblju nalazi se kapela, podignuta u čast Sv. Josipa, zaštitnika sretne smrti.

Površina te kapele iznosi 12 m^2 a ima i oltar Sv. Josipa.

Kapela Uzašašća Gospodinova

Ispred našičkog groblja u lijepoj šumi nalazi se kapela, koju je dao sagraditi grof Ladislav Pejačević. Sagrađena je od 1880-1881. godine. Nacrt je napravio arhitekt Herman Bolle rodom iz Kölna a živio je i radio u Zagrebu. Obnovio je zagrebačku katedralu i franjevačku crkvu u Zagrebu, sagradio arkade na zagrebačkom iMrogoju i napravio nacrt za kapu zvonika samostanske crkve u Virovitici. Kapela je zamišljena kao zadužbina obitelji Pejačević i vječno počivalište njenih članova. Svečano je blagoslovljena i otvorena 23. studenoga 1881. Blagoslov je obavio podarhiđakon Josip Kršnjavi, župnik u Feričancima. U nju su preneseni ostaci onih članova obitelji Pejačević, koji su bili sahranjeni u samostanskoj crkvi. Prijenos njihovih posmrtnih ostataka obavljen je 28. studenoga 1881. godine (Prot. conv. Nas. II, str. 70-71.). Poticaj za gradnju te kapele bila je prerana smrt Pejačevićeva sina Marka. Kapela je 15 metara duga a 7 metara široka. Izgrađena je u gotičkom slogu. Imala je oltar u čast Gospodinova uzašašća.

Dora Pejačević, kći Teodora Pejačević, glazbenica i skladateljica, udata za plemića Lumbe, koja je 1923. umrla prigodom poroda u Drezdenu, po vlastitoj želji sahranjena je izvan kapele, s desne strane u parku (Prot. conv. Nas. II, str. 235.). I samo njezin grob je poslije devastacije kapele i grobova Pejačević ostao pošteđen.

Zalaganjem upravitelja našičke Župe o. Tomislava Tomiše Općinska skupština Našice donijela je 25. 5. 1971. Rješenje Broj: 02-352/1-1971. (Našice, 7. 6. 1971.), koje glasi:

— Rimokatoličkoj župi Našice, u svrhu obavljanja vjerskih obreda dodjeljuje se pravo Korištenja Kapele mauzoleja bez mrtvačnice (Kripte) u Našicama, izgrađene na kat čest. broj 1534 površine 75 čhv upisana u z.k.ul. broj 1613 k.o. Našice kao društveno vlasništvo nosilac prava korištenja Općina Našice, a ista odgovara kat. čest. broj 3686/2 površine 70 čhv upisana u posjedovanom listu 1594 k.o. Našice.

Nakon toga kapela je dopuštenjem Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Osijeku broj: UP-I°-02-33/1-72.UN/RJ od 3. 5. 1972. godine obnovljena.

Nadbiskupski Duhovni Stol u Zagrebu dopisom broj: 2013/1972. od 8. 7. 1972. obavijestio je Rimokat. Župni ured u Našicama, da je s radošću primio obavijest o dodijeljivanju i uređenju Kapele na groblju za obavljanje vjerskih odreda.

Obnovljenu Kapelu obitelji Pejačević blagoslovio je 2. 7. 1972. o. Tomislav Tomiša gvardijan i župnik.

Sva dokumentacija se nalazi u arhivu našičke župe.

7. Neki podaci iz knjige običaja našičke župe

U samostanskom arhivu se sačuvao rukom ispisani spis u oktav formatu s naslovom »**Hieraticon**« našičkog samostana, to jest, Običajnik ili, kako se u crkvi Sv. Antuna Padovanskog obavljaju sveti čini kroz liturgijsku godinu, nedjeljom, blagdanima i običnim danima. Velikanović o. Ivan kao provincijal odredio je da pojedini samostani naprave takve Običajnike za svoje crkve, a za provincijala o. Ladislava Spaića 1777. u mjesecu ožujku našički Običajnik je sa samostanskim savjetnicima sastavio gvardijan o. Marijan Billinović.

Taj Običajnik donosi:

I Kad se služe svečane Mise i na koji način?
II Kako i kojim jezikom se propovijeda u pojedino vrijeme?
III O procesijama — kada i kako se održavaju?
IV Kada i zašto se izlaže Presveti Sakramenat?
V Dan i sat održavanja propovijedi — godišnjih, korizmenih i blagdanskih?
VI O kripti, zvonjenju za sprovede i taksama?
VII O taksama za Mise.

Zanimljivo je istaknuti, da se u našičkoj crkvi održavala pouka u kršćansoj nauci (vjeronauk) kroz godinu svake nedjelje u 1 sati po podne, a u Korizmi od ponedjeljka poslije prve korizmene nedjelje svakoga dana do subote prije cvjetne nedjelje. Zvonom se pozivalo na tu pouku.

Propovijedalo se redovito hrvatski (ilirski).

Klečanje 40 satno bilo je na Svijećnicu (2. II.) s teoforičkom procesijom. Pobožnost Križnog puta obavljala se u korizmene nedjelje u 1 sati po podne, a kršćanskog nauka u te nedjelje nije bilo. Moći Sv. Križa donijelo bi se od oltara Majke Božje na veliki oltar, gdje su bile izložene, dok se obavljala pobožnost Križnoga puta, a poslije opet pohranjene kod oltara Majke Božje.

Procesija Uskrsnuća na Veliku subotu vodila se iz crkve Sv. Antuna do crkve Presvetog Trojstva i oko nje do povratka u samostansku crkvu.

Na blagdan Uzašašća — Spasovo — došle su procesije iz svih filijala u samostansku crkvu, a odatle se išlo procesijom u 10 sati k crkvi Presvetog Trojstva i na određenim mjestima se davao blagoslov. Kad se procesija vra-

Abimeleh, svećenik, I David
Fra J. Stilp, Bareljef na kor. klupi

Foto: D. BARIČEVIĆ

tila u samostansku crkvu, slavila se svečana Misa. To je bila župna prosna procesija. Jednako je bilo i na blagdan Sv. Marka (25. IV.). I tog su dana dolazile procesije iz svih filijala, a onda zajednička procesija do crkve Presvetog Trojstva i natrag u samostansku crkvu, gdje se slavila svečana Misa.

U predvečerje blagdana Sv. Antuna (13. VI.) prije podne u 9 sati je bila svečana Misa i ilirska propovijed. Na večer se vodila procesija oko samostana,a nosio se kip Sv. Antuna. Poslije procesija bila je ilirska propovijed.

Na sam blagdan prije svečane Mise u 10 sati bio je blagoslov ljiljana, a onda svečana Misa. Procesija s ljiljanima je išla samo hodnikom, gdje su bile ispovjedaonice.

Na Veliku Gospu slavilo se kao i nablagdan Sv. Antuna s tom razlikom, što se u večernoj procesiji nije nosio kip Bl. Djevice Marije i nije bila procesije s ljiljanima.

Na Dušni dan se održavalo klečanje 40 satno u crkvi Presvetog Trojstva. Bila je i teoforička procesija.

Za ukup u kripti samostanske crkve plaćalo se 50 forinti.

Prije Mise, blagoslova ili drugih pobožnosti, otvarala se slika Sv. Antuna na velikom oltaru, a poslije opet zatvarala. Isto se činilo i sa slikom Bl. Djevice Marije kod njenog oltara.

U filijalnim kapelama: Motičina, Seona, Martin, Zoljan, Klokočevac i Vukojevci Misa se slavila svake druge nedjelje i na dane nebeskih zaštitnika njihovih kapela.

8. Nekoliko statističkih podataka

Našička župa je od turskih vremena kroz cijelo 18. stoljeće do 1872. godine narasla na 3707 vjernika i 309 školske djece.

Godine 1882. — 3887 i 350 školske djece.
Godine 1900. — 7784 vjernika.
Godine 1912. — 9443 vjernika.
Godine 1922. — 12.110 vjernika.
Godine 1936. — 14.596 vjernika.
Godine 1966. — 14.789 vjernika.
Godine 1971. — 16.531 vjernika (Šematizmi zagr. nadb.).

Statistički podaci do 1912. su točni, jer su se vodili statusi duša. Podaci poslije su približni. Pogotovo podatak 1971. godine, kad skoro dvije tisuće vjernika našičke župe boravi na radu u evropskim zemljama.

Našička župa je porasla nastankom Pejačevićevih kolonija: Markovcem, Jelisavcem i Breznicom, a onda Brezikom, Vukojevcima i Velimirovcem.

Danas je vrlo prostrana župa, ali treba reći da se uz sam grad Našice redovita služba dušobrižnička vrši i u filijalama: Motičini, Seoni, Zoljanu, Klokočevcima, Jelisavcu i Našičkoj Breznici, Vukojevcima, Velimirovcu i Markovcu. Provodi se uspješno ekipni, suvremeni, koncilski dušobrižnički rad.

9. Popis gvardijana i župnika u Našicama

U 17. stoljeću:

1658. — o. Blaž Podraich,
1658. — o. Nikola,
1666. — o. Marijan Resich,
1669. — o. Andrija Jelacsich,
1672. — o. Mihajlo Suknovich,
1675. — o. Josip Sumgliak,
1677. — o. Matej Jaxich,
1678. — o. Đuro iz Podgore,
1681. — o. Marko Odobassich,
1693. — o.Mihajlo iz Nijemaca,
1696. — o. Antun Matich.
1699. — o. Antun iz Pećuha,

U 18. stoljeću:

1700. — o. Antun Ilich,
1703. — o. Marko Bulajich,
1705. — o. Antun Ilich,
1708. — o. Blaž. iz Rame,
1709. — o. Marko Bulajich,
1712. — o. Ivan iz Bijele,
1714. — o. Franjo iz Našica,
1717. — o. Marko Bulaich,
1718. — o. Franjo Barcsalich,
1721. — o. Blaž iz Broda,
1722. — o. Franjo Barcsalich,
1725. — o. Antun Bacsich,
1727. — o. Blaž iz Broda,
1728. — o. Petar Morovich,
1730. — o. Stjepan iz Pećuha,
1731. — o. Jakov Mathievich,
1733. — o. Stjepan Szankovich,
1734. — o. Augustin Blaxevich,
1735. — o. Antun Bacsich,
1736. — o. Andrija iz Seone,
1739. — o. Josip Mihich,
1742. — o. Mihajlo Benecsevich,
1745. — o. Stjepan iz Valpova,
1748. — o. Antun Bacsich,
1749. — o. Stjepan iz Valpova,
1750. — o. Marko Orasimovich,
1752. — o. Bernardin Sekutich,
1755. — o. Ivan Pavlovich,
1758. — o. Gerard iz Valpova,
1760. — o. Klement Starkovcsevich,
1761. — o. Nikola Starcevich iz Našica,
1765. — o. Martin Hercegovich,
1766. — o. Marijan Billinovich,
1767. — o. Luka Csakalich,
1768. — o. Kapistran Glavass,
1769. — o. Đuro Martinovich,
1772. — o. Filip Matkovich iz Požege,
1775. — o. Marijan Billinovich,
177. — o. Antun Lukacsevich,
1778. — o. Filip Matkovich,
1779. — o. Hijacint Mandikich,
1780. — o. Silvestar Ungár,
1781. — o. Franjo Jozich,
1784. — o. Marijan Lanosovich,
1788. — o. Ivan Pavlovich,
1789. — o. Lovro Fünckner,
1790. — o. Ivan Gruicisich,
1794. — o. Emerik Kollar,
1795. — o. Tobija Röckl,
1797. — o. Solan Gjurossevich,

U 19. stoljeću:

1800. — o. Tobija Röckl
1803. — o. Vid Ivich,
1804. — o. Dominik Gakovich,
1806. — o. Blaž Steffich,
1807. — o. Vid Ivich,
1808. — o. David Engerth,
1810. — o. Ivan Balatovich,
1813. — o. Josip Ljubić,
1814. — o. Mirko Ljubišić,
1816. — o. Andrija Liščević,
1817. — o. Leonardo Petrović,
1818. — o. Ignacije Lovrić,
1831. — o. Ciprijan Božić,
1832. — o. Adalbert Horváth,
1835. — o. Marko Klasanović,
1837. — o. Erazmo Tomeček,
1839. — o. Pavao Nagy,
1842. — o. Konstancije Rudmann,
1851. — o. Mihael Filipović,
1872. — o.Joakim Kišarek,
1873. — o. Stjepan Vujević,
1875. — o. Gervazije Radić,
1876. — o. Firmo Pletikapić,
do
1900.

Provincija Svetih Ćirila i Metodija

Predstojnici samostana:

1900. — o. Kapistran Geci,
1903. — o. Celestin Franetić,
1905. — o. Bruno Kovačević,
1912. — o. Kapistran Geci,

Gvardijani samostana:

1914. — o. Bruno Matković (reformirani),
1915. — o. Matija Matijašec,
1921. — o. Euzebije Mihalić,
1924. — o. Anaklet Zadravec,
1930. — o. Klemens Veren,
1931. — o. Augustin Šlibar,
1933. — o. Bazilije Borštnik,
1936. — o. Augustin Šlibar,
1948. — o. Krešimir Kujundžić,
1949. — o. Fulgencije Pondeljak,

1951. — o. Jukundo Jug,
1954. — o. Polikarp Pehnec,
1960. — o. Silvije Večerin,
1966. — o. Darko Kupres,
1969. — o. Tomislav Tomiša
1972. — o. Antun Ament,
1975. — o. Slavko Bulaja,
1978. — o. Tomislav Tomiša,
1978. — o. Marijan Mikić,

Foto: D. BARIČEVIĆ

David uzima Saula koplje i čašu dok u šatoru spava
Fra J. Stipl. Bareljef na kor. klupi

Kulturna djelatnost

Kulturna djelatnost

Za postojanje i uspješno djelovanje u ostvarivanju poslanja Franjevačkog reda u cjelini i pojedinih provincija na određenim područjima najvažnija je stvar odgajanje i obrazovanje podmlatka. Prenositi ideale i zanos svetog oca Franje na mladu generaciju i žrtvovati sve za buduće članove Reda u provincijama nastojanje je koje je u svim stoljećima postojanja Reda i u svim uvjetima djelovanja Franjevaca glavna briga članova Reda odgovornih za ustrojstvo i upravu Reda.

Poznato je da je Franjevački red od svoga početka ujedinjavao rad oko vlastitog, osobnog povećanja i apostolat Crkve — širenje kraljevstva Božjega na zemlji primjenom i propovijedanjem. Franjevačko bratstvo je od početka sastavljeno od braće pomoćnika i braće svećenika. Svako zanimanje i rad u kojemu je moguće ostvariti služenje bez nametanja i izdizanja, bez mogućnosti gospodarenja, Franjevcima je otvoreno i dopušteno. Osnovno je za svaki franjevački apostolat, da izvire iz povezanosti s Bogom ili kako to sveti Franjo voli reći, »da ne gasi duh molitve i pobožnosti« i da služi proslavi Božjoj preko Krista, jer Franjevac mora biti i jest glasnik velikoga Kralja. Za Franjevca nije važno što radi, jer ruke samo pružaju, a srce daje. Važna je unutrašnjost, osobni život povezan s Bogom po Kristu u Duhu Svetom, jer čovjek toliko zna, koliko je spreman učiniti i toliko vrijedi, koliko pušta da Bog u njemu djeluje. Važnije je biti nego djelovati, jer što je savršenija čovjekova unutrašnjost, to savršenija će biti i njegova izvanjska djelatnost. Dosljedno kultura srca ima prednost pred kulturom uma, jer i najviša civilizacija je barbarstvo, ako ne služi tom cilju da čovjeku omogući potpuno posjedovanje svoga duhovnog života i učini ga suradnikom Božjim. Prednost u izgrađenu čovještvu pripada djlovanju kojim čovjek vlada sam sobom brišući neprestano svoju veličinu, kako bi Bog mogao objaviti svoju po čovještvu lišenu svoga javtva a zaodjevena Božjim životom. Ono Pavlovo: »Živim ja, ali ne više ja, u meni živi Krist« (Gal 2,20).

S tog polazišta treba promatrati sav franjevački rad na svim područjima ljudske djelatnosti. Iako se upravo ono djelovanje kojim čovjek vlada sam sobom, kultura srca, smatra kulturom u pravom smislu riječi, svaki pravi Franjevac je već s tog naslova kulturan čovjek i radnik. Ali treba znati, da sinovi svetog Franje nikada nisu zanemarili ni ono djelovanje kojim čovjek vlada prirodom, kulturu uma, ali ne za to, da upoznavanjem zakonitosti svijeta, znanjem i tehničkim vještinama, istaknu sebe i zavladaju drugima, nego da i na taj način pjevaju himan ljubavi, divljenja i slavljenja osobnoj Mudrosti, koja se objavljuje svijetu svojim djelima, prirodom, koja je čovjeku dana, da je radom svojim dovršuje na sliku Ljubavi kao što je zajedno s čovjekom djelo Ljubavi.

Prenos Zavjetnog kovčega — David svira i pleše

Pravi Franjevac se stoga prihvaća svakog posla i fizičkog i duhovnog, jer je za njega svaki rad samo oblik ljubavi. Ništa ne radi da dobije nagradu i plaću, priznanje i pohvalu od ljudi, jer je svaki njegov posao u službi Božjega kraljevstva i zato je uvijek životno usmjeren, evanđeoski vrednovan, svjestito u znaku onoga zahtjeva: Čovjek ništa nema osim ljubavi, sve je dar, a čovjek je pozvan na suradnju i kad je učinio, što je dužan učiniti s primljenim Božjim kapitalom, govori: sluga sam beskoristan. I zato među Franjevcima nema bitne razlike po tomu što je jedan na sveučilišnoj katedri a drugi kod stolarskog, kovačkog, kiparskog, slikarskog ili ljekarničkog posla. Primljeni darovi dolaze od zajedničkog Oca, koji daje kome hoće i što hoće, svima badava, slobodno i iz ljubavi, a svima se pruža mogućnost da uzvrate kao što i primaju — ljubavlju. Ljubav kao mogućnost sudjelovati u djelovanju, koje je samo Bogu vlastito, čini ih jednakima, premda im je područje djelovanja različito.

Neispravno je i nepravedno prema većini ljudi, kad se pod kulturnom djelatnošću smatra samo ona djelatnost, kojom pojedinci doprinose napretku čovječanstva na znanstvenom, tehničkom i umjetničkom području. Svaki čovjek bez razlike je kulturan radnik, ako svoj životni poziv ostvaruje prema svojim potrebama u svjetlu razumnosti slobodno. Ljudsko djelovanje i ne može biti drugo nego kulturno, jer humano — ljudsko — i nije drugo nego djelovanje koje se badava daje, obilježeno besplatnošću. Uvijek je usmjereno na druge, na službu i korist drugima, povećava svjetlo i radost življenja, znak je prisutnosti Božjeg djelovanja. Možda je upravo to razlog, da pravi poklonici istine, ljepote i dobrote — učenjaci, umjetnici i sveci — nisu svoj život gradili na novcu i posjedovanju, nego u službi Istine, Ljepote i Dobrote. Postali su kristalne vaze kroz koje je osobna Istina, Ljepota i Dobrota slobodno obogaćivala svijet. Dosljedno, pravi dobrotvori čovječanstva. I kao što kristalne vaze našta ne gube što kroz njih slobodno prolazi svjetlost, tako ništa ne gube nego sve zapravo dobivaju, koji se predaju u službu jedine Vrijednosti, postaju vječno sadašnji. U zaboravi na sebe da se sve mjesto u sebi dade najsavršenijem izvoru djelovanja — Bogu postaje se najsavršeniji kulturni radnik. Zanimanje nije važno!

U takvu svjetlu želimo gledati i na kulturnu djelatnost našičkih Franjevaca, a bilo ih je poznatih i nepoznatih, učenih i neukih, duhovnih i fizičkih radnika. Za cjelovitost slike svi su oni potrebni, jer i bez one braće kuhara, vratara, sakristana, učena braća propovjednici, lektori, učitelji, pisci, slikari i kipari, stolari i kovači-bravari, ne bi mogli svoj posao uspješno izvršiti. Pažnju ćemo posvetiti radi zanimanja javnosti samo onoj braći našičkog samostana i samo onoj djelatnosti, koja je bila u službi školstva, nauke i umjetnosti, da ne propadne u zaborav što je za kulturnu baštinu našega naroda vrijedno zapisati i sačuvati. Ne bi li se tako pokazalo, da su i našički Franjevci bili kulturni radnici u službi svoga naroda i njegove kulture.

Franjevačke škole u našičkom samostanu

Nije nepoznato da je Provincija Bosna Srebrna i za Turske vladavine Slavonijom veliku brigu posvećivala obrazovanju Franjevaca svećenika, jer je svoje klerike slala na studij filozofije i teologije u Italiju — u Bolonju i Feraru i u Rim i da je neke vrsti gimnazije 1640. držala u veličkom samostanu. Ovo nastojanje dobiva nove poticaje i mogućnosti poslije oslobođenja

Slavonije. Provincijal fra Franjo Travničanin osim domaćeg studija filozofije u Budimu šalje 39 klerika na studij u Italiju i Poljsku, da na taj način osposobi braću za buduće studije u vlastitoj Provinciji (Mandić, Franjevačka Bosna, Rim 1968. str. 210.). A da su takva nastojanja provincijala u prvih 20 godina 18. stoljeća urodila plodom, pokazuje podatak da je 1722. Bosna Sre brna imala: 22 generalna lektora, 47 provincijalnih lektora i 76 lektora filozofije, 144 svećenika Franjevca sposobnih da kao kvalificirani učitelji predaju na učilištima filozofiju i tologiju (P. Grga Csevapovich, Catalogus(...) Budae 1823. str. 340.). I upravo te 1722. godine Bosna Srebrna je odredbom Uprave Reda otvorila generalni studij u Budimu, a 1735. i u Osijeku, U Budimu je bio generalni studij I klase, a u Osijeku II klase (Csevapovich, o. c. str. 339.).

Za studij filozofije i teologije potrebno je niže obrazovanje, nešto kao srednja škola ili gimnazija. I na taj temelj za studij filozofije i teologije Uprava provincije Bosnae Srebrne je po odredbi Reda morala misliti i najprije ga ostvariti.

Gramatička škola u Našicama

Ta škola je u prvome redu služila obrazovanju franjevačkog svećeničkog podmlatka i osnovana je upravo u Našicama.

Posljednje godine provincijalstva o. Marka Bulajića, obrazovana i okretna redovnika, »čovjeka vrijedna poštovanja i pohvale« (Fermendžin, Chronicon (...), str. 54.). »na sastanku provincijalnog definitorija 19. siječnja 1708. u Osijeku, na zahtjev vrhovne uprave Franjevačkog Reda u Rimu, zaključeno je, da se u Našicama osnuje gramatička škola, koju će pohađati svi redovnički pripravnici iz Bosne i prekosavskih krajeva prije nego stupe u novicijat« (Mandić, o. c. str. 212.).

Csevapovich donosi dekret definitorija, koji glasi: »Između ostaloga časni definitorij je odlučio da se na veći ures i dobro ove Provincije ustanovi Gramatička škola u samostanu Svetoga Antuna u Našicama; u koju će moći ići svi mladići željni obući habit, s ove strane Save pod (...) carskom upravom, bilo Prekosavci pod turskim jarmom u Bosni nastanjeni, i ondje učiti gramatiku i vježbati se u pisanju po nekom u znanosti vještom i učenom P. Magistru (...) da poučeni uzmognu odavde poći prema sposobnostima pojedinaca u Veliku k Sv. Augustinu, Brod k Presvetom Trojstvu, ili Ilok, k Sv. Mariji Olovskoj, u mjesta određena za obavljanje novicajata (...)«

Kad je o toj odluci provincijalnoga definitorija obavještena Uprava Reda u Rimu, s velikim oduševljenjem je 23. lipnja 1708. dao odobrenje podkomisar o. Celestin a Mediolano ovim pismom: »S najvećom našom radošću primili smo vijest i primjer Dekreta ove redovničke Provincije, kojim je (uspostavivši studij Gramatike u samostanu Sv. Antuna u Našicama) za njeno održanje, na veću slavu Božju, povećanje katoličke vjere, i za napredak redovničkog zapta, definitorij mudro i providonosno odredio (...) Radi toga mi (...) takav dekret potvrđujemo, obnovljujemo i pod zapovijed S. Poslušnosti naređujemo, da takav studij utemeljen već ostane čvrst (...)« (Csevapovich, Catalogus, Budae 1823. str. 337-338.).

Na provincijskom kapitulu održanom u Našicama u listopadu 1708. napravljeni su statuti po kojima se imaju odgajati pripravnici i mladi redov-

nici. U tim statutima je određeno da se u gramatičku školu, koju moraju svršiti svi pripravnici za redovnički stalež, imaju primiti mladići od 12-14 godina. Na tom kapitulu je imenovan o. Marko Bulajić za načelnika škola u svim učilištima izvan Bosne. Zadaća mu je bila nadgledati škole i učilišta i o napretku izvještavati o. Provincijala (Mandić, o. c. str. 212-213.).

Nešto pobliže o djelovanju Gramatičke škole u Našicama kao i o vremenu njena postojanja u Našicama nije poznato. Našička kućna povijest ne bilježi o njoj nikakvih podataka.

Našički studij filozofije

Način školovanja klerika za buduće svećenike u franjevačkim provincijama 18. i 19. stoljeća razlikovao se od današnjeg. U svakoj provinciji su po odredbi Reda postojale određene samostanske kuće, gdje su bili generalni studiji prvoga i drugoga reda za filozofsko i teološko obrazovanje budućih svećenika i redovnika. Određeno je i gradivo i način obrađivanja kao i kvalifikacija lektora, koji su predavali na generalnim studijima. Uz takva dva generalna studija svaka je provincija mogla otvoriti i držati još nekoliko provincijskih studija filozofije ili teologije. Takvi provincijski studiji s kvalificiranim lektorima mogli su se često mijenjati, a mijenjali su se ili selili iz samostana u samostan redovito s razloga lakšeg uzdržavanja klerika. Provincijska uprava je svake godine određivala samostan studija i lektore, koji će ondje predavati određenoj braći klericima, kojih je bilo od pet do deset.

Takav **provincijski studij** filozofije otvoren je **1725.** u našičkom samostanu. Na čelu tog studija kao lektor filozofije bio je o. **Josip Battinich** (Prot. conv. Nas. I, str. 1.). Kako dugo je tom zgodom studij filozofije u Našicama, nije zapisano. Možda do 1730., jer je arhiđakon Dumbović 1730. u svom izvještaju o našičkoj župi zabilježio, da našičkom župom upravlja o. **Petar Morović**, koji je filozofiju učio u Milanu, a teologiju u Ferari. Učen je čovjek, te franjevačkim klericima u našičkom samostanu predaje teologiju (zapravo filozofiju). U franjevački je red stupio kao mladić od 16 godina. Sada mu je tek 30 godina, a zaređen, je za svećenika prije 12 godina (Prot 29/I.).

Iz tih podataka zaključujemo, da je Morović rođen 1694. da je u franjevački red stupio 1710. a svećenikom zaređen 1718. godine. Lektorsku službu je mogao vršiti u Našicama poslije o. Josipa Battinicha (1725-1728.), jer je Morović 1728. postao našički gvardijan i župnik i nije sigurno predavao. Morović je predavao moralnu teologiju od 1725-1728. u Petrovaradinu.

Od 1755-1758.

Studij filozofije držao je lektor o. **Lovro Kozarevich.** Održao je dvije javne rasprave sa svojim slušačima. Prva je bila 29. 1. 1758., a tema je glasila: **Universa Physica.** Drugu je održao 7. 5. 1758., a tema je bila **Universa Philosophia.**

(Prot. conv. Nas, I, str. 19.).

Od 1758-1761.

Svoj kursus filozofije predavao je u Našicama od 26. 6. 1758-1761. lektor o. **Ladislav Spaich.** Isti je održao prvu javnu disputu u crkvi Sv. Antuna 20. kolovoza 1759., a predmet rasprave je bio: Universa logica. Sudje-

lovali su studenti: o. Franjo Lallich, fra Paškal Dule i fra Đuro Martinovich. Na koncu trogodišnjeg predavanja filozofije o. Ladislav Spaich održao je 25. siječnja 1761. disputu iz cijele filozofije. Sudjelovali su njegovi slušači: fra Andrija Ivcsevich, klerik dalmatinske provincije, fra Šimun Bukvich, klerik Kapistranske provincije i fra Antun Pasich, klerik Bosne Srebrne.

(Prot. conv. Nas. I, str. 20.).

Od 1766-1779

Studij vodi o. **Đuro Martinović.**

Godine 1779.

Od 19. 10. 1779. do 26. lipnja 1780. u Našicama vodi provincijski studij filozofije lektor o. **Cecilijan Ockhl.** U crkvi Sv. Antuna održao je i javnu disputu 26. lipnja 1780. Teze iz logike i čiste metafizike branili su klerici: Blaž Vukovich, Josip Tureczek, Emerik Folk, a napadali su oci: Lovro Staklencsich, Silvestar Ungár i Josip Blagoje.

(Prot. conv. Nas. I, str. 54.).

Godine: 1780.

Studij filozofije vodi lektor: **o. Hinko Neümann.** Ima 7 klerika — slušača.

(Prot. conv. Nas. I, str. 63.).

Godine 1802.

Provincijski studij filozofije premješten je 28. 9. 1802. iz Beča u Našice. Došla su 4 klerika.

(Prot. conv. Nas. I, str. 203.).

Godine 1803.

Provincijski studij filozofije u Našicama vodi lektor o. **Klement Orovcsanin.** Ima 6 klerika. Javnu raspravu iz logike, povijesti filozofije i matematike održao je sa svojim slušačima 30. i 31. kolovoza 1803.

(Prot. conv. Nas. I, str. 208.).

Godine 1804.

Provincijski studij filozofije u Našicama vodi lektor o. **Klement Orovcsanin,** a sluša ga 5 klerika. Održao je i javnu raspravu iz cijele filozofije 21. kolovoza 1804. sa svojim slušačima.

(Prot. conv. Nas. I, str. 211.).

Godine 1811.

Studij filozofije od mjeseca srpnja vode lektori: **o. Grga Csevapovich** i o. **Pavao Glöcz.** Slušaju 4 klerika. U rujnu iste godine o. Grga Csevapovich odlazi iz Našica, a dolazi kao lektor: **o. Benvenut Klácz.**

(Prot. conv. Nas. I, str. 258.).

Sv. Apolonija — kip s oltara Sv. Ivana K.

Foto: D. BARIČEVIĆ

Godine 1813.

Studij filozofije vodi lektor: **o. Benvenut Klácz** a sluša 6 klerika Kapistranske provincije i 3 klerika iz Bosne.

(Prot. conv. Nas. I, str. 265.).

Godine 1814. i 1815.

Odredbom provincijala studij filozofije se 1814. u rujnu preselio u Našice i tu su ga vodili lektori: **o. Petar Becker** i **o. Benvenut Klász**, a slušalo je 8 klerika.

(Prot. conv. Nas. I, str. 276. i 285.).

Godine 1816.

Studij filozofije vode **o. Benvenut Klász** i **o. Tadej Stojanovich.** Sluša 6 klerika.

(Prot. conv. Nas. I, str. 290.).

Godine 1817.

Studij vodi **o. Amand Keffer,** koji je u Našice došao u listopadu 1816. i o. Tadej Stojanović. Sluša 6 klerika.

(Prot. conv. Nas. I, str, 293. i 299.).

Godine 1824.

Studij filozofije vode lektori: **o. Benvenut Klász,** i **o. Erazmo Tomecsek,** a sluša 10 klerika.

(Prot. conv. Nas. I, str. 356.).

Godine 1825-1826.

Na studiju filozofije predaju lektori: **o. Benvenut Klász** i **o. Erzamo Tomecsek,** sluša 9 klerika.

(Prot. conv. Nas. I, str. 354.).

Kako su u studenu 1825. došli novi studenti filozofije 7 klerika iz Kapistranske i 2 klerika iz Bosne Srebrne određeni su i novi lektori: **o. Anđeo Kimpek** i **o. Remigije Matković.**

(Prot. conv. Nas. I, str. 357.).

Godine 1828.

Studij filozofije drže lektori: **o. Benvenut Klász,** i **o. Narcis Hutovits,** a sluša 10 klerika.

(Prot. conv. Nas. I, str. 370.).

Godine 1829.

Predaju filozofiju u Našicama **o. Benvenut Klász** i **o. Narcis Hutovits,** a sluša 15 klerika.

(Prot. conv. Nas. I, str. 381.).

Godine 1830.

Posljednja godina studija filozofije u Našicama. Taj filozofski studij vodili su lektori: **o. Benvenut Klász i o. Makarije Ballogh,** a slušalo je 12 klerika.

(Prot. conv. Nas. I, str. 381.).

Studij moralke

Osnovao ga je 1708. **o. Marko Bulajić,** a lektor je **o. Antun Ilijić.** Studij je 1773. vodio u Našicama **o. Josip Marckl.**

Godine 1774. i 1775.

Provincijski studij moralke vodili su u Našicama lektori: **o. Petar Čavčić i o. Celestin Schneider,** a slušala su tri svećenika i pet klerika.
1775. lektor je **o. Krištof Kellerer i Čavčić o. Petar.**

(Prot. conv. Nas. I, str. 39 i 41).

Godine 1776.

Studij moralke vodili su lektori: **o. Silvestar Ungár i o. Leander Köppl,** a slušala su tri svećenika i tri klerika.

(Prot. conv. Nas. I, str. 47.).

Studij teologije

Godine 1810. do 1811. (srpanj)

Godinu dana u Našicama se održavao studij teologije. Predavali su lektori:**o. Ivan Nepomuk Pendl i o. Josip Kalasancije Kisszely.** Pendl je predavao: Hermeneutiku Novoga i Staroga Zavjeta, a Kisszely: Institutiones Sacrae Theologiae

(Prot. conv. Nas. I, str. 245.).

Slušalo je 7 klerika.

(Prot. conv. Nas. I, str. 250.).

Novicijat

U našičkom samostanu bio je i novicijat. — godina kušnje i osnovne redovničke formacije. Prvi novicijat u Našicama otvorio je 1699. **o. Franjo Travničanin,** prov. Radi 1718., a jednako 1722/23. god.

Godine 1822.

Novicijat vodi magister: **o. Ciprijan Božić,** a u njemu su 12 klerika i 2 brata pomoćnika.

(Prot. conv. Nas. I, str. 333. i 334).

Godine 1823.

Magister novicijata je: **o. Ciprijan Božić,** a u njemu je 18 klerika. (Prot. conv. Nas. I, str. 345.).

Godine 1834.

Novicijat vodi magister: **o. Adam Horvath,** a u njemu su 2 brata pomoćnika. (Prot. conv. Nas. I, str. 407.).

Kulturna ostavština

Našički samostan ima razmjerno malo umjetnički vrijednih djela — **sli**ka, kipova i križeva, koji se izvan crkve čuvaju u samostanu. I ono malo sačuvanih djela iz 18. stoljeća osrednje je vrijednosti, ali predstavlja svjedočanstvo svoga vremena i potvrda, kako je barok imao odjeka i u našičkom samostanu. I premda nismo pozvani izreći sud o umjetničkoj vrijednosti, potrebno je ipak zabilježiti i u osnovnim crtama opisati onu kulturnu ostavštinu, koja se u samostanu čuva.

Slike

1. **Slika Sv. Antuna Padovanskog,** ulje na platnu, 73x104 cm, dobro sačuvana, renesansna, vjerojatno iz 17. stoljeća. S desne strane dijete Isus stoji na knjizi, a dolje je ljiljan. Lijevo: Sveti Antun, mladenačka izgleda, stoji sa strane, a ruke su mu na prsima prekrižene. Slika je dobar slikarski rad. Nalazi se u župnom uredu, obješena na desnom zidu. Umjetnik nepoznat.

2. **Sveta Klara,** utemeljiteljica Klarisa, ulje na platnu, 152x90 cm, s mnogo oštećenja, uramljena profiliranom ramom 9 cm širokom, koja završava polomljenom crtom. Svetica je postavljena središnje u redovničkom odijelu. Slikar je vjerojatno fra Josip Kronoweter, Franjevac, godina 1764. (?).

3. **Sveti Ivan Kapistran,** ulje na platnu, 152x90 cm, krahkirana, u profiliranoj rami 9 cm širokoj, koja završava polomljenom crtom. Svetac je postavljen središnje, obučen u franjevački habit sa zastavom imena Isusova. Slikar fra Josip Kronoweter. Godina 1764. (?).

4. **Sveta Elizabeta,** zaštitnica Trećeg reda, ulje na platnu, 152x90 cm, profilirana rama 9 cm široka, koja završava polomljenom crtom, krakirana. Svetica u pokorničkom odijelu postavljena središnje. Slikar fra Josip Kronoweter, godina 1764. (?)

5. **Sveti Antun Padovanski,** ulje na platnu, 152x90 cm, profilirana rama 9 cm široka, završava polomljenom crtom. Slikar fra Josip Kronoweter, godina 1764. (?)

Ove četiri slike se nalaze u samostanskoj blagovaonici, na stupovima obješene.

6. **Zadnja večera,** ulje na platnu, 130x300 cm, uramljena s polukružnim završetkom, svježih boja, dobro uščuvana, u desnom donjem uglu je potpis slikara Graits i 1897. godina, kad je za blagovaonicu naslikana.

7. **Sveti Franjo u zanosu,** ulje na platnu, 180x140 cm, profilirana tamno obojena rama, polomljenih linija u gornjem dijelu, dobro uščuvana, sadržajno kao ona slika na oltaru Sv. Franje u crkvi. Djelo je fra Josipa Kronowetera i prvotno je bila na starom oltaru Sv. Franje u crkvi do 1763. Naslikana je 1757. Prema njoj je slikar iz Budima naslikao onu u crkvi. Slika se nalazi u čekaonici samostana.

8. **Sveti Didak,** brat pomoćnik, zaštitnik braće pomoćnika, ulje na platnu, 177x78 cm, profilirana kavasto obojena rama, na gornjem dijelu završava polomljenom crtom, djelo je fra Josipa Kronowetera, naslikana 1757. za oltarić ispred sakristije (Prot. conv. Nas. I, str. 18.). Svetac je postavljen središnje u redovničkom odijelu. S lijeve strane je uljanica. U rukama drži ubrus pun crvenih ruža. Slika je dopadljiva i dobro uščuvana. Nalazi se u samostanskoj čekaonici.

9. **Blažena Djevica Marija s Isusom,** ulje na platnu, 97x78 cm, rama profilirana tamne boje, malo oštećena. Gospa sjedi središnje, a dijete Isus s desne strane sjedi na Gospinu koljenu. U lijevoj ruci Isus drži plod jabuke. Ispod Gospe i malog Isusa jabuke i grožđe. Slika je dopadljiva, a djelo je fra Josipa Kronowetera. Nalazi se u samostanskoj čekaonici.

10. **Isusovo krštenje na Jordanu,** ulje na platnu, 65x50 cm, u tamnoj profiliranoj rami, tipično barokna slika 18. stoljeća, slikar dobar ali nepoznat, slika je uščuvana. Nalazi se u samostanoskoj čekaonici.

11. **Nebeska slava Sv. Petra Regalata,** ulje na platnu, 180x140 cm, profilirana tamno obojena rama, u gornjem dijelu završava polomljenom linijom, postoje oštećenja, djelo je fra Josipa Kronowetera. Nalazi se na gornjem hodniku uz crkvu.

12. **Postaja Križnog puta,** ulje na platnu, 97x79 cm, crna profilirana, jednostavna rama. Djelo fra Josipa Kronowetera. »Isusa osuđuju na smrt«.

13. **Postaja Križnog puta,** ulje na platnu, 97x79 cm, crna profilirana, jednostavna rama. Djelo fra Josipa Kronowetera. »Isus pada treći put pod križem«.

Slikar fra Josip **Kronoweter,** slikar, boravi u Našicama: 1757, 1765, 1774, 1775. godine.

Kipovi

U samostanu se čuva nekoliko baroknih kipova iz 18. stoljeća, koji su se nalazili na oltarima.

1. **Sveti Leon,** papa, visina 220 cm, drvo, vrlo lijepo oblikovano, bio pozlaćen a karnat obojen, kipar nepoznat ali vrlo dobar, 18. stoljeće.

2. **Sveti Grgur,** papa, visina 220 cm, drvo, vrlo lijepo oblikovan, bio izvorno pozlaćen a karnat obojen, kipar isti kao i kod kipa sv. Leona, vrlo dobar, 18. stoljeće.

Oba ova kvalitetna djela podsjećaju na kipove u samostanskoj crkvi u Čakovcu — veliki oltar i sigurno su se nalazili na velikom oltaru, koji je napravljen 1765/66.

3. **Kip franjevačkog Sveca,** drvo, visina 192 cm, oštećen, obojen, 18. stoljeće, s velikog oltara.

Glava Sv. Leona, pp. detalj

Foto: D. BARIČEVIĆ

4. **Kip franjevačkog Sveca,** drvo, visina 192 cm, obojen, 18. stoljeće, oštećen, s velikog oltara. Oba ova kipa su djelo istog kipara.
5. **Sv. Rok, drvo,** visina 112 cm, posrebren i pozlaćen, 18. stoljeće. Vjerojatno iz kapele Sv. Roka u Našicama.
6. **Sveti Ladislav,** kralj, drvo, visina 190 cm, obojen. Nalazio se na glavnom oltaru do 1958. godine.
7. **Sveti Lovro,** đakon i mučenik, drvo, visina 155 cm, obojen, 18. stoljeće, sa starog glavnog oltara prije 1765.
8. **Sveta Klara,** drvo visina 152 cm, obojen, 18. stoljeće, na oltaru Bl. Djevice Marije, kipar kao i kod franjevačkih Svetaca (3. i 4.).
9. **Kip Svetice,** drvo, visina 147 cm, obojen, 18. stoljeće, s nekog oltara u staroj crkvi.
10. **Kip Sveca,** drvo, visina 163 cm, obojen oštećen, 18. stoljeće, s nekog oltara u staroj crkvi.

Raspela

1. **Raspelo,** drveni korpus 56x63 cm, barokno, 18. stoljeće, obojeno, kipar nepoznat. Ispod korpusa je pločica 9,5x26 cm i na njoj piše: **Vestigium DNJCh in torente Cedron.** Nalazi se na istočnom zidu stepeništa u kat.

2. **Raspelo,** drveni korpus, barokno, 18. stoljeće, obojeno, kipar nepoznat. Na zidu južnog stepeništa u kat.

3. **Raspelo,** drveni korpus, barokno, 18. stoljeće, obojeno, uščuvano, 65x52 cm. Pričvršćeno na zadnju stranicu ormara orgulja na koru. Kipar dobar, ali nepoznat.

4. **Raspelo,** drveni korpus, 47x36 cm, obojeno, barokno, 18. stoljeće, dobro sačuvano, kipar nepoznat, ali dobar. Nalazi se na menzi oltara Sv. Franje u crkvi.

5. **Veliko raspelo,** drveni korpus je 155x160 cm, a križ 310x155 cm, barokno, staro, prva polovica 18. stoljeća, obojeno. Nalazi se na hodniku kod sakristije u niši južog crkvenog zida.

Kipar fra **Juniper Stilp,** rođen u Egeru 16. 1. 1743., u Radni je završio novicijat od 8. 12. 1762. do 8. 12. 1763. Govorio je: njemački i malo ilirski. Po zanimanju je bio kipar (sculptor). U Našice je došao 1765. Njegovo su djelo: Kip Sv. Antuna, anđeli i oko Providnosti na pročelju samostanske crkve. Stilp je radio ukras i duboke reljefe na vratima u blagovonici 1769. Reljefe na propovjedavaonici 1770, a jednako i sve one reljefe na korskim klupama i na vratima pet ispovjedavaonica. U Našicama je Stilp bio i 1781. U Beču je od 1777. do 1789., gdje je 2. siječnja 1791. umro.

Stolar: fra Didak **Rausch,**
Kovač: fra Andrija **Gantzer,**
Klesar: fra Melkior **Gramasti,**

Kip Bezgrješne Djevice

Samo četiri godine nakon proglašenja vjerske istine o bezgrješnom začeću Djevice Marije i u godini (1858.), kad je ukazivanjima u Lurdu Bezgrješna Djevica preko male Bernardice potvrdila istinitost vjere Božjeg naroda

Sv. Barbara — kip s oltara Sv. Ivana K.

Foto: D. BARIČEVIĆ

u svoje bezgrješno začeće poznatom izjavom: Ja sam Bezgrješno Začeće!« (25. 5. 1858.), predstavnici su našičke općine odlučili i zaključili, da se na trgu ispred Pejačevićeva dvora postavi na stup lijevani željezni kip Bezgrješne Djevice. Želja im je bila da se tako izvanjskim načinom obilježi proglašenje vjerske istine o Bezgrješnoj Djevici, koja se u našičkoj župi od davnih vremena posebno štuje. I premda nije zapisano, tko je kip Bezgrješne izradio, a vrlo je lijepo oblikovan, zna se da je na stup postavljen i potpuno dovršen na 16. nedjelju po Duhovima, a slavilo se te nedjelje ime Marijino, to jest 12. rujna 1858.

Prvi zagrebački nadbiskup i kardinal Đuro Haulik dopustio je svečani blagoslov kipa Bezgrješne i svojim zamjenikom ovlastio podarhiđakona Matiju Filipovića, župnika u Feričancima da taj blagoslov obavi.

Spomenutog dana — 12. rujna 1858. — najprije je svečano blagoslovljen temeljni kamen osnovne škole u Našicama i u temelje je uzidana mala bačvica ispunjena uljem i u nju je postavljena pismena povelja s najvažnijim podacima. Nakon toga je blagoslovljen kip Bezgrješne na trgu, a onda je u župnoj crkvi Sv. Antuna proslavljena svečana sveta Misa i zahvalnica Bogu (Prot. conv. Nas. I, str. 565. i 567)..

Kad su 18. studenoga 1906. Našice dobile vodovod, ispod kipa Bezgrješne na trgu postavljen je odvojak pitke vode za opću upotrebu i 25. studenoga 1906. je taj vodovod na trgu blagoslovio upravitelj župe i samostana o. Bruno Kovačević, (Prot. conv. Nas. II, str. 154-155.).

Godine 1947. u noći od četvrtka na petak 9. travnja kip Bezgrješne na trgu je srušen s postolja, a postolje razoreno. Nakon 89 godina svoga postojanja nasred našičkog trga kip Bezgrješne je uklonjen. Prigodom pada na zemlju nije oštećen. Udarcem željeznim predmetom Gospi je razbijena glava na tjemenu, što se dalo lako popraviti. Kip je tada pohranjen u samostanu (Prot. conv. Nas. II, str. 324.).

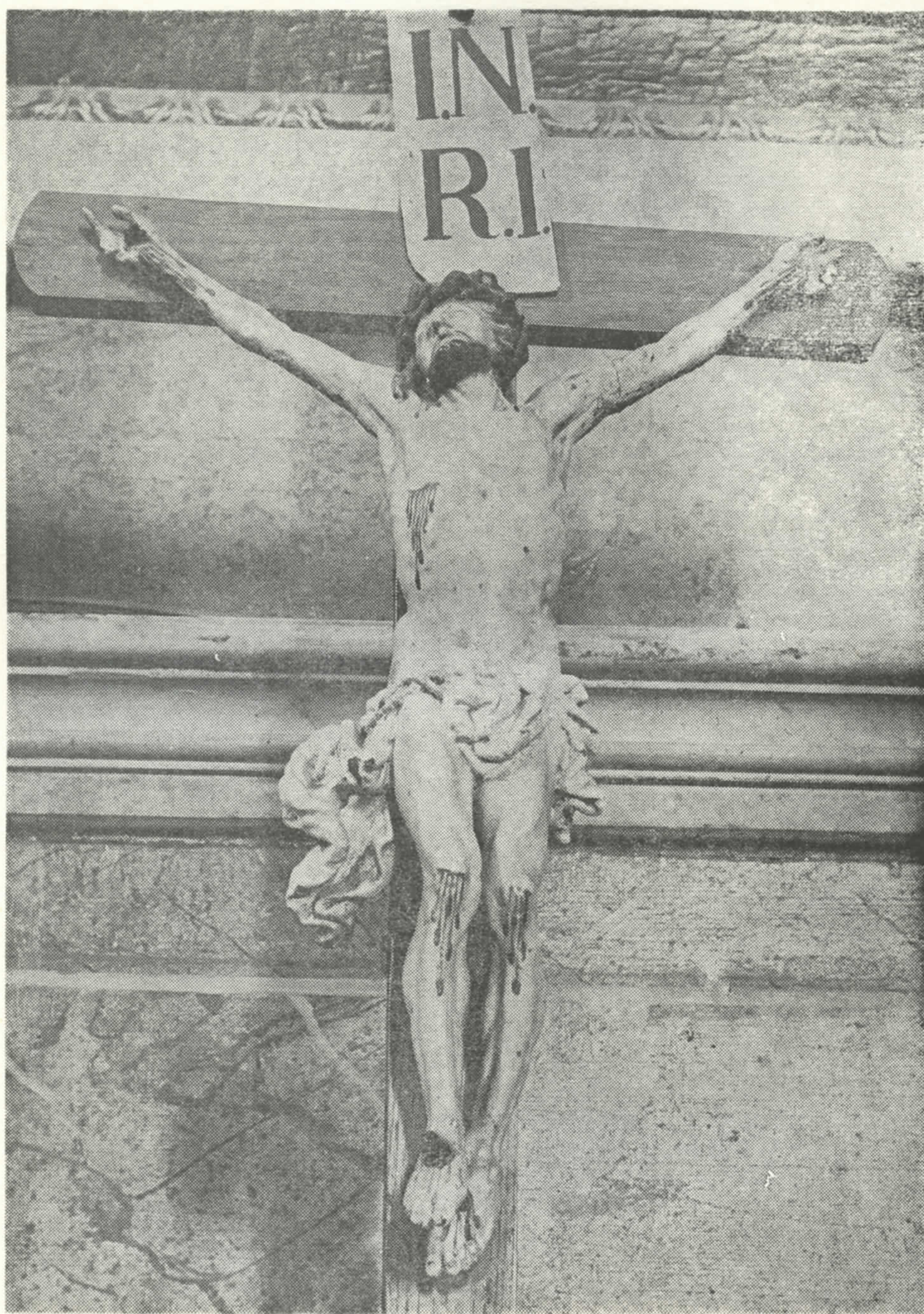
Nastojanjem samostanske braće i poglavara o. Slavka Bulaje upravitelja župe u Našicama, kip Bezgrješne je konačno postavljen ispred istočnog samostanskog krila u samostanski vrt. Podignuto je podnožje visoko 250 cm, obloženo bijelim plavičastim mramornim pločama, širine 76 cm u kvadratu. Na to podnožje je smješten kip Bezgrješne, visok 220 cm, zlatno bronciran, licem okrenut prema našičkom trgu. Na zadnjoj plohi podnožja uklesan je natpis:

O 1300-oj obljetnici
pokrštenja Hrvata
Marijanske godine 1976.

Na prednjoj strani podnožja uklesani su stihovi V. Nazora:

Zdravo
Ti puna milosti
Ljudima jednom
stajat ćeš pred očima
Ko mira znak
ko izvor utjehe
Imat ćeš mjesec pod nogama
Mlado sunce će tebi
sijati u naručju
A jutarnje će zvijezde
nad tvojom glavom pjevati

V. Nazor

Barokno raspelo na oltaru Sv. Franje

Foto: D. BARIČEVIĆ

Kip je svečano blagoslovio 8. 12. 1976. uz veliko mnoštvo vjernika i svećenika zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić. Bilo je u večernjim satima i pod vedrim zvjezdanim nebom, svečano i dostojanstveno.

Kantual o. Filipa Kapušvarca

U našičkom se samostanu sačuvao Kantual, koji je vlastoručno napisao o. Filip Kapušvarac 1737. godine. Vrijednost tog djela jest u tome, što ono svjedoči što se je pjevalo i kako se pjevalo u Misi i na vjerskim pobožnostima ne samo u našičkom franjevačkom samostanu nego i u crkvama ostalih samostana Provincije Bosne Srebrne u Slavoniji. Sačuvani Kantual svjedoči da je potreba za takvom knjigom postojala odmah po oslobođenju Slavonije ispod turske vlasti. U obnovljenim crkvama postavljaju se orgulje postoje osposobljeni orguljaši. I jer našička crkva ima orgulje već od 1710. godine, u samostanskoj se crkvi pjevanje puka prati orguljama, a među samostanskom braćom, redovito su to svećnici, susreću se i orguljaši.

Jedan od samostanskih orguljaša u prvoj polovici 18. stoljeća spominje se upravo o. Filip Kapušvarac, koji se tako preziva, jer je rođen u Kapušvaru (Mađarska). Godina rođenja i ostali osobni podaci do sada su još nepoznati. Zapisani su samo podaci o njegovoj smrti. Umro je 21. studenoga 1755. kao upravitelj župe u Brođđancima (Liber mortuorum). No, po jednom rukopisu koji se čuva u Našicama, a ima na prvoj stranici slijedeći naslov: »Liber Missarum quas ex Libris Rendi Pris Phillippi a Capusvar. Ord: Min: S. Patris Francisci Obstium. Anno 1725. Die 22. Junii excerpsit Mathias Jacobovich« (knjiga Misa, koje je iz knjiga velečasnog oca Filipa iz Kapušvara Manje Braće Sv. Oca Franje od opsluživanja godine 1725. dana 22. lipnja upisao Matija Jakobović), iz tog naslova dalo bi se zaključiti, da je o. Filip Kapušvarac rođen pod konac 17. stoljeća i oko 1722. postao svećenikom. Kako spomenuti prepisivač izričito kaže, da je Mise prepisao iz knjiga o. Filipa Kapušvarca, znači da je mladi Kapušvarac imao više takvih zbirki Misa, kojima se služio. A kako na početku jedne od tako prepisanih Misa stoji ovaj talijanski zapis: »Messa di Pastorella del SS^{mo} Natale Composta del Pre Philippo di Capusuar« (Misa pastirska za sveti Božić, koju je komponirao o. Filip iz Kapušvara), Kapušvarac je bio ne samo vrstan orguljaš nego i skladatelj.

Mi ovdje, naravno ne možemo govoriti o glazbenoj vrijednosti knjige, koju je sam Kapušvarac naslovio kao: »Liber cantus« — Kantual — Pijevnik. Naše je da taj Kantual opišemo kao jedan značajan predmet kulturne baštine iz našičkog samostana, jer je pokušaj da se u jednoj knjizi dade primjer, kako bi takva jedna knjiga svakom orguljašu za njegovu službu bila potrebna. Kapušvarčev Kantual je svakako pionirsko djelo na području glazbene kulture u službi liturgijskog slavljenja svetih tajna. I po tome je značajan.

Liber cantus (Kantual)

Knjiga je to tvrdih korica, u kožu uvezana, 34,5x22,5 cm. Ima 210 stranica čvrsta papira, a svaka je stranica uokvirena crtanim ukrasom u boji. Crtovlje, note i tekst, pisano rukom u crnoj boji.

Na prvoj stranici u lijepo oslikanu okviru nalazi se naslov knjige, koji latinski glasi:

Consonans Dissonantia
In qua
Multiplicis vocis amicum dissidium
et Deum ludendo collit
et hominem saliendo commendat
Seu
Libellus cantuum Sacrorum
In quo
Viva vox pneumatica voce adjuta
Facilitatem harmonicam pondere
regularum pressa
exhibet
Compilatus per me Patrem Fratrem
Philippum a Capusvar Anno Domini
MDCXXXVII

To u prijevodu glasi:

Zvučna Proturječnost
u kojoj
Višeglasna draga nesloga
i Boga izgrajući časti
i čovjeka poskakujući umiljava.
ili
Zbirka svetih pjesama u kojoj
Živi glas uz pomoć pneumatičkog
glasa daje lakoću sklada
izraženu snagom teksta
Složeno po meni Ocu Bratu
Filipu iz Kapošvara
Godine Gospodnje 1737.

Na drugoj strani slijedi predgovor latinskim jezikom:

Praefatio
ad
lectorem

In hortum Pie lector plantatum undique habes elegantissimis flosculis atque cyratis non voluptatem hujus mundi illecebram, sed ad pietatem judicis fulminantis exercendam, nihilominus, lector ornantissime, dabis proinde veniam, si inveneris aliquem errorem, quippe ipse Paradaysus animae Christianae absque errore conditus non fuerat. At ecce et actu sunt non nulli qui auribus percipientes vocis aliquem errorem, huic, inde divertunt oculos alios aspicientes, sicuti quidam cancer, senio confectus, proles suas saepe numero corripit, excipit quod, retrograde ambulent, et ipse solus aliter non procedit. Sic etiam cantor cantorem odio prosequitur guod flocci cantetet, et ipse solus palenodiam non canit. Verum enim vero multum laboris noctu diuque, onerisque multum tuli. Pater, Frater Phillippus a Capusvar, ord. Minorum S. P. Francisci Seraphici de Observantia: die Martii Anno: 1737.

U prijevodu:

Predgovor čitaocu

Eto, ljubazni čitaoče, vrta posve zasađena najkrasnijim cvijećem i ukrasima ne kao dražilo za zabave ovoga svijeta nego za vježbu ljubavi kod gromkoga Suca ipak ćeš, preodlični čitaoče, oprostiti ako nađeš kakvu pogrešku, jer ni raj kršćanske duše nije bio stvoren bez pogreške. Ali, eto, i u zbilji ima nekih koji ušima čuju neku pogrešku u glasu pa odmah odatle odvrate oči gledajuć druge. Kao što neki ostarjeli rak često opominje i kori svoj naraštaj što hoda natraške, a on sam ne ide naprijed drugačije. Tako i pjevač pjevača zamrzi što loše pjeva, a on sam ne pjeva palenodiju (određene riječi). No, uistinu sam i noću i danju mnogo radio i mnogo se namučio.

Otac Brat Filip iz Kapošvara Reda Manje braće Sv. Oca Franje Serafskoga od Opservancije dana ožujka. Godine 1737.

Sada slijede latinske Mise. Note za glas i tekst.

Nakon Misa slijede:

Drugi dio nosi latinski naslov:

Saltus sine saltu

In chorea sine chorea, penes sacram et non sacram gesticulationem exhibens

Seu

Fundamenta Praeludia et simphoniae organisticae in Ecclesia haberi Solitae et usitatae, consripta et in unum collecta labore Patris Fratris Philippi a Capusvar.

Anno Domini M:DCC:XXX VII (Str. 119)

U prijevodu:

Skok bez skoka

Na koru bez kora, kod svetih i nesvetih čina izražavajući kretnju rukama.

Ili

Temelji, Preludiji i orguljaške skladbe, koje se običavaju i upotrebljavaju u Crkvi, napisane i u jedno sabrane radom Oca Brata Filipa iz Kapošvara.

Godine gospodnje 1737.

Od svega toga napisao je samo »fundamenta«, to jest položaj ključeva na crtovlju i opseg pjevanja za sopran, alt, tenor i bas.

Preludija i orguljaških skladbi u tome dijelu nema. Na 123. stranici je pjesma: Quamvis sciam quod Mariam. — Ubi es, ubi es, dilecte Jesu (str. 124.). — Dulcis Jesu amor meus (125.) — Chare, chare Jesu... (str. 126.)

Treći dio počinje hrvatskim uvodom, koji glasi:

Počimaju različite duhovne pisme, od blažene Divice Marie koje se običavaju pivati uz Advenat kad se zornice govore, i u druga vremena mogu se pivati.

Iza ovi

slide udilj druge veoma bogoljubne i kripostne za dušah spasenje i ganutje grešnika na poznanje uvriđjenja Božjega i pokore činjene, koje se također pivaju u vrime od svete korizme i posta; koje skupi, sabra, i ispisav u ove knjige stavi, otac fra Filip Kapušvarac, Reda S. oca Franceska male braće, godišta poslije porođenja Isusova 1737. (str. 127.).

Bogoljubnom štiocu

Dragi brate štioče, kada ti zapanu ove knjige poslije moje smarti u tvoje ruke, nemoj štogod zamiriti momu govorenju, zašto je u naš jezik mučno pisati latinskim slovim. A ipak u naš jezik na mlogo načinah ljudi govore u svakomu kraljevstvu različito, da se jedva mogu među sobom razumiti. U Bosni na jedan način govore, u Poloniji na drugi, u Moskviji na treći, Harvati na četvrti, i tako od ostalih vilajetah, svaki pais na svoj način. I tako, kako sam rekao na početku, dragi brate, ako što tebi ne bude ugodno u ovi slideći duhovni pisma, koje što od kuda sabra i skupi i u ove knjige stavi, namisti ti na svoj način, kako bolje znadeš i umideš s tvojim razumom i pameću. Drugo imadu znati mudri ljudi i naučni, da ove Pisme nisu stavite za nji, nego za dicu, koja gube vrime zaludu, neka se zabavljaju u stvarih duhovni, naučivši pivajući, kakono ti pastiri i drugi koji gube vrime po vazdan, zato mi mudri imadu oprostiti, budući da oni mogu imati knjigah od svake varste, zašto se ne more i mudrim i ludim zajedno ugoditi. (Str. 128.).

Sada slijede pjesme na hrvatskom jeziku:

1. Poslan bi Anđeo Gabrijel, melodija i general bas kao pratnja, a onda tekst, str. 129-130.

2. Popivka: Poslan bi Anđeo Gabrijel, tekst — 131. str.
3. Popivka (III): O Divico vele jaka, tekst, — 131-132. str.
4. Popivka (IV): Majko mila i blažena, tekst — 132. str.
5. Popivka (V): O Maria ljiljen bili, tekst — 132-133. str.
6. Popivka (VI): O Divice primoguća, tekst — 133. str.
7. Popivka (VII): Uzdišemo k tebi Divo, tekst — 133-134.str.
8. Popivka (VIII): Oh, prisveta Divo slatka, tekst — 134. str.
9. Popivka (IX): O Gospojo svake dike, tekst — 134-135. str.
10. Popivka (X): Oh! Velika i visoka, tekst — 135. str.
11. Popivka (XI): Morska zvizdo i danice, tekst — 135-136. str.
12. Popivka (XII): O Divice vele drage, tekst — 136. str.
13. Popivka (XIII): O Mario milostiva, tekst — 137. str.
14. Popivka (XIV): Oh, da bi se moglo reći, tekst — 137. str.
15. Popivka (X): Gospojo svake dike, tekst, — 138. str.
16. Popivka (XVI): O velika i visoka, tekst — 138. str.
17. Popivka (XVII): O Maria Mati Božja vazda Divica, tekst — 139. str.
18. Popivka (XVIII): Zdrava Divica Bogorodica, tekst — 139. str.
19. Popivka (XIX): Zdrava zvizdo morska naše veselje, tekst — 139-140. str.
20. Popivka (XX): Svitla zora Diva Maria, tekst — 140. str.
21. Popivka (XXI): Od porođenja Isusova, tekst — 140-141. str.
22. Popivka (XXII): Ave Maria . . .) (Ad notam, Iste Confessor, tekst — 141. str.
23. Popivka (XXIII): Zdrava o Maria, Zdenac slatkosti, melodija i tekst — 142. str.
24. Popivka (XXIV): Od imena Isusova, melodija i tekst — 142-143. str.
25. Popivka (XXV): Od Isusa, tekst — 143. str.
26. Popivka (XXVI): Pojte nebeski anđeli, tekst — 143. str.
27. Popivka (XXVII): O Divico plemenita, tekst — 144. str.
28. Popivka (XXVIII): Od Sveti u općinu, tekst — 144. str.
29. Popivka (XXIX): Od Svetih Divica u općinu, tekst — 145. str.

Na stranici 145. dolje:

Počimaju odovuda kriposne pisme koje se pivaju u vrime s. Korizme i posta za dušah spasenje i ganuće grišnika na poznanje uvridjenji Božjega i pokore činjenja. Ali prije i posli svake Pisme govori se: Faljeno vazda budi presveto ime Isusa i milosrdno Marie brez makie svake začete.

1. Pisma (I): Zazivanje Duha svetoga na pomoć, tekst — 145. str.
2. Pisma (II): Zazivanje puka na nauk i slušanje riči Božje, tekst — 146. str.
3. Pisma (III): Pokorna u kojoj se prosi od Boga milosrđe i griha oproštenje, tekst — 147. str.
4. Pisma (IV): Od uticanja grišnika B.D. Marii Majki Božjoj, tekst — 147-148. str.
5. Pisma (V): Od uzdizanju grišnika za dušu svoju gosp. Isusu, utičući se istomu, tekst — 148-149. str.
6. Pisma (VI): Koja se piva, kad se izvadi S. Sakramenat za puk blagosloviti, tekst — 149. str.
7. Pisma (VII): Od prislavnoga Tila Isusova, koja se piva kad se S. Sakramenat puku prikaže i blagoslov dade, melodija i tekst — 150. str.
8. Pisma (VIII): Od S. Pokore, kako se ima grišnik probuditi na činje-

nje pokore za grihe i za učinit skrušenje i pravu ispovid, melodija i tekst — 151-152. str.

9. Pisma (IX): Od prislavnog otajstva Tila i Karvi Gospodina Isukarsta, tekst — 152. i 153. str.
10. Pisma (X): Od pet otajstvi vire katoličanske, koja svaki čovik valja da zna i viruje, ako misli spasen biti, tekst biti, tekst — 154. str. Letanije Blažene Divice Marie, str. — 154-155.
11. Pisma (XI): Bl. Dj. Marie, koja se piva posle Letanija i posle svakoga nauka Karstijanskoga, str. 155.
12. Pisma (XII): Te Deum Laudamus... Od zahvalnosti Bogu na njegovi darovi, melodija i tekst — 156. str.
13. Pisma (XIII): Od rastanka s pukom, tekst — 157. str.
14. Pisma (XIV): Na slavu i diku S. Ocu Franceska Serafinskoga, pokornika i osobitog odvjetnika, tekst 158-159. str.
15. Pisma (XV): Plačna B. D. Marie, tekst — 160. str.
16. Pisma (XVI): Žalosna B. D. Marie, tekst — 160-162. str.
17. Pisma (XVII): Rascviljena Majka staše, tekst — 162. str.

1. Requiem — str. 163-164.
2. Requiem — str. 165-166.
3. Dan od gniva, melodija i tekst — 167. str.
4. Domine Jesu Christe, Rex gloriae, I, str. 168-170.
5. Domine Jesu Christe, Rex gloriae, II, str. 170-171.
6. Sanctus, str. 171-172.
7. Agnus, str. 172.
8. Requiem, str. 173-176.

4. dio

Apolo Sacratus
Non in parnasso sed in Ecclesia
Cytharam tangens
Seu
Cantus cantilenarum sacratiores
qui
in ecclessia pro majori solatio
fidelium in modulamen referri solent.
Conscripti et selecti a Patre, Fratre Philippo á Capusvar die 5. Mensis Maji. Anno Dni M:DCC:XXX VII.

U prijevodu:

Posvećeni Apollo,
dirajući citaru ne na parnasu nego u crkvi.
Ili
Pjevanje svetih pjesmica
koje
se u crkvi za veću utjehu vjernika običavaju u ritmu iznositi.

Napisao i sabrao, otac brat Filip Kapušvarac dana 5. svibnja godine Gospodnje 1737.

(Str. 177.).

Iza toga slijedi na 178. stranici latinski uvod:

Humanissime Lector

Dum Tibi Musas, meditandas propono ,non illas Haeliconis, sed illas devote personatas, quibus orae supernae Civitatis seccurissime attinquntur, miraberis forsan me huc compositioni Musicae operam navasse, ast si una mecum tibi libuerit perpendere, quam oencomis, jubilus cordis et oris, in laudibus Divinis elatus sit, quamque intense, talis jubilus, nobis consulatur, mirando miraberis Te admiratum fuisse, quare Psalmista Regius, Spiritu Sancto dictante non desiit in suis psalmis talem suadere jubilum, nempe: **Cantate Domino canticum novum, cantate Deo omnis terra.** Item: **Jubilate Deo omnis terra, servite Domino in laetitia.** Item: **Buccinate in naeomenia tuba, in die solemnitatis vestrae et laetitiae.** Accedit Ecclesia in festo Corporis Christi dicens: **Lauda Sion Salvatorem, Lauda ducem et pastorem in hymnis et canticis.** Hinc est humanissime Lector, quod tam pro beneficio spirituali tui, quamque proximi has tibi proposui, quare dum te valere cupis, orare pro me Patre, Fratre Philippo à Capusvar non desine.

U prijevodu:

Plemeniti čitatelju

Dok ti iznosim na razmišljanje Muze, ne one s Helikona nego one koje vjerno zvuče pa se njima najsigurnije može doseći obala nebeskoga grada, možda ćeš se čuditi da sam se dao na trud oko toga glazbenog djela; ali ako ti se svidi skupa sa mnom dobro razmisliti, kako je to klicanje srca i usta u božanskim pohvalama uzvišeno i kako nam se to klicanje pomno savjetuje, čudom ćeš se čuditi kako si se zadivio: zašto kraljevski Psalmista Duhom Svetim nadahnut nije prestajao u svojim psalmima preporučivati takvo klicanje kao: Pjevajte Gospodinu pjesmu novu, Pjevaj Bogu sva zemljo, Isto tako: Kliči Bogu sva zemljo, Služite Gospodinu u veselju. Opet: Zatrubite u rog za mlađaka, za uštapa, na svetkovinu vašu. Prilazi Crkva o svetkovini Tijela govoreći: Hvali Sion Stvoritelja, hvali Vođu svog i Učitelja Pjesmama i popijevkom. Zato sam ti, plemeniti čitatelju, ovo iznio za duhovno dobro tvoje i bližnjega; stoga dok sebi želiš zdravlje, nemoj prestati moliti se za mene, Oca Brata Filipa iz Kapošvara. (Str. 178.)

Slijede melodije i tekstovi:

Pro festis Nataliciis — Canite tuba, str. 179-180.

Pro festis Paschalibus — Victimae Paschali laudes, str. 181.

Pro festis Pentecostalibus — Veni creator Spiritus (I), str. 182.

2. Veni sancte Spiritus, str. 183.
3. Jesu dulcis, Jesu dulcis, str. 184-185.

4. Jesu mi ad te suspiro, str. 186.
5. Veni Jesu amor, str. 187.
6. Maria gustum sentio, str. 188.
7. Salve Mater Salvatoris, str. 189.
8. Spasi Kraljice, Majko milosrđa, str. 190-191.
9. Quasi arcus refulgens, str. 192.
10. Ave verum Corpus natum (I), str. 193-194.
11. Ave verum corpus natum (II), str. 194.
12. Tantun ergo (I), str. 195.
13. Tantum ergo (II), str. 196.
14. Tantum ergo (III), str. 197.
15. Tantum ergo (IV), str. 198.
16. O salutaris ostia, str. 199-200.
17. O gloriosa virginum, str. 200.
18. Jubila coelum..., str. 201-202.
19. Magnificat anima mea..., str. 203-204.

Martirologium compositum per R.P. Antonium de Budris Anno 1722.

Navještaj Božića, str. 205-206.
Drugi navještaj Božića, str. 207-208.
Alma Redemptoris Mater, str. 209-210.

Svršetak Kantuala.

Nakon opširnog prikaza Kantuala o. Filipa Kapušvarca i nakon nekih zapažanja u samom Kantualu, gdje se pisac ovoga djela služi talijanskim riječima, došao sam do zaključka da se o. Filip Kapušvarac posve sigurno nalazio na studiju teologije u Italiji i da je upravo ondje uzljubio crkvenu glazbu, postao orguljaš i skladatelj. Predmijevam da je rođen oko 1698. (?), a za svećenika zaređen 1723. (?). Ovaj svoj Kantual je sastavio 1737., u svojim zrelim godinama. Svoj život je završio kao upravitelj župe u Marijancima 21. studenoga 1755. kad mu je moglo biti oko 57 godina. Nije isključeno da je poučavao braću klerike u orguljanju i crkvenom pjevanju, jer to potvrđuje i sačuvani prepis latinskih Misa (37 — i to: 4 u prvom tonu; 2 u drugom tonu; 1 u trećem tonu; 4 u četvrtom tonu; 11 u petom tonu; 12 u šestom tonu; 1 u sedmom tonu; 2 u osmom tonu), što ih je iz Kapušvarčevih kjiga prepisao Matija Jakobović 1725. Spomenuti prepis iz 1725. godine je knjiga, 21x17 cm, ukoričena u kožu uvezana, korice su oštećene, papir čvrst, bijeli, note i crtovlje (Pet crta) pisane crno, a svaka stranica je crveno uokvirena, početna slova ukrašena. Ima 162 stranice. Na kraju par stranica nema. Uz Mise ima i nekoliko latinskih pjesama. Kapušvarac je sigurno utjecao na pjevanje u prvoj polovici 18. stoljeća. Bilo bi vrijedno njegov Kantual i muzički proučiti!

Na završetku jednog nastojanja

Radost je najdragocjeniji dar ljubavi.

S osvojena vrhunca radost pobjede čini, da se sav napor mukotrpna probijanja i penjanja odjednom zaboravi.

Širina pogleda, što se s pobijeđena vrhunca pruža na prevaljeni put i na udaljena obzorja, potvrđuje istinitost iskustvene izreke: Prave vrijednosti se skupo plaćaju, ali radosno posjeduju!

Prave su vrijednosti kao drago kamenje...

Njihov sjaj svjetluca i obogaćuje svake zdrave oči bogatstvom svoje privlačive i raskošne draži.

Prave su vrijednosti kao cvijeće...

Bogato pripravljen stol svojih boja, oblika i nezaboravnih prelijeva ne uskraćuju ni najbijednijem siromahu, a svojim neopisivo ugodnim mirisima darivaju i beskućnike i ruševine ljudskog dostojanstva.

Prave su vrijednosti plod sa stabla darežljivosti, besplatnosti i nesebičnosti... Prozirne su i ne svijetle za sebe nego čine da se njihovim svjetlom povećava opći dan vrednovanja... Bude poštovanje i ljubav, jer znače pupanje i razcvjetavanje slobode... Pohranjene su u školjci života kao divni biseri lične veličine onoga bića, koje je samo sebe nadvisilo, oslobodilo se tiranije svoga biološkog jastva i postalo dar, poklon, živi zanos ljubavi...

Prave vrijednosti borave u srcu onoga čovjeka, koji svoje životno središte ima u Boljemu od sebe, u Najvišemu, u Stvarnosti koja je najviša Sloboda u čistoj prozirnosti jedne ljubavi bez nabora... u takvom Biću, koje ljudsko biće ne može doseći bez razvijanja svoje vlastite slobode...

Prave vrijednosti nas oslobađaju, jer čine da se razvija, raste, jača i dozrijeva naš osobni ja i postaje u nama gospodarom onog biološkog ja, koji se kao skup nagonskih životnih funkcija i određenosti opire smrti.

I baš zato: kolijevka istinskog čovještva nalazi se u onome unutrašnjem, duhovnom i osobnom u čovjeku. Naravno, ukoliko se to »čovjekovo iznutra« spremno, radosno i slobodno predaje Boljemu od sebe — to jest Bogu Duhu.

A jer je taj Drugi, Bolji, Duh, On je sloboda i po tome izvor vrednota, kulture i čovječnosti.

Sloboda je dah visina...

Sloboda je biće u stanju dara, posve usredotočeno u zanos, koji ga nosi k Drugomu, rađajući se u neograničenu prostoru, gdje svjetli Dan, koji je život našega života.

Potrebno je osloboditi se sebe sama...

Potrebno je predati se Boljemu od sebe, koji je čista istovjetnost, duhovnost, biće u stanju dara, ljubav i zato punina slobode, kako bi se na tomu ognjištu čistog altruizma, koje je Bog u tajni triju osoba, uspostavila i za nas kolijevka istinskog čovještva.

Potrebno je već jednom postati svjestan, da je sva snaga, veličina i značenje čovještva u tome, što je samo čovjek sposoban na zemlji čitavo svoje biće sabrati u dar i od čitavog svog djelovanja učiniti plemenitost besplatnosti.

Čovjek doista beskrajno nadvisuje čovjeka. Nemoguće je živjeti ljudskim životom, a ne htjeti se predati Boljemu od sebe, koji je bliži čovjeku od njega samoga.

Našički Franjevci nepoznati i daleki, kroz sedam dugih stoljeća svjedoče i potvrđuju, da prave ljudske vrijednosti ne umiru i ne mogu umrijeti, jer izviru iz nepresušiva izvora humanosti, a ime joj je Ljubav!

Izvori i literatura

1. Protocollum conventus divi Antonii Patavini Nasicensis, t. I, i t. II. Citiram: Prot. conv. Nas. I, II.
2. Protocollum totius Provinciae Bosnae Argentinae, pro Conventu Velicae. Citiram: Prot. conv. Vel. I.
3. Protocollum Conventus Czernikiensis S. Petri Principis Apostolorum, t. I. Citiram: Prot. conv. Czer. I.
4. Protocollum conventus Brodensis SS. Trinitatis I. Citiram: Prot. conv. Brod. I.
5. Protocollum conventus Posegiensis Sancti Spiritus, t. I. Citiram. Prot. conv. Pos. I.
6. Puncta Visitationis iz 1783. Citiram: ASN za 1783.
7. Hieraticon Coenobii Nassiczensis, 177. Citiram: ASN za 1777.
8. Arhivska građa samostana u Požegi. Citiram: ASP i godina.
9. L. Wadding, Annales Minorum, t. VIII, IX, XXI, XXII. Izdanje godine 1934.
10. Fermendžin o. Euzebije, Acta Bosnae potissimum Ecclesiastica, Zagreb, 1892. Citiram: Acta Bosnae.
11. Fermendžin o. Euzebije, Chronicon observatis provinciae Bosnae Argentinae, Starine, Jazu XXII, Zgb 1890. Citiram: Chronicon.
12. Greiderer o. Virgilius, Germania Franciscana, t. I, Oeniponte 1777.
13. Pavich o. Emerik, Ramus viridantis olivae, Budae 1766.
14. Csevapovich P. Gregorius, Catalogus Provinciae S. Ioannis a Capistrano, Budae 1823.
15. Csevapovich P. Gregorius, Recensio observantis Minorum Provinciae S. Joannis a Capistrano, Budae 1830.

15a) Fr Bartolomeus de Pisis, De Confarmitate vitae beati Francisci ad vitam Domini Jesu Christi redempotris nostri, liber aureus, Bononiae, apud Alexandrum Benatium, 1590.

16. Kaizer P. Ferdinandus, Cathalogus reverendorum at admodum reverendorum patrum superiorum conventuum ordinis minorum provinciae S. Joannis a Capistrano, Budapestini 1896.
17. Fra Sigismundus Cavalli a Cuneo, Orbis Seraphicus, Augustae Taurinorum 1741.
18. Izvještaj o Bosni o. Pavla iz Rovinja, Starine XXIII, Zgb 1890, str. 35.
19. Mandić o. Dr Dominik, Franjevačka Bosna, Razvoj i Uprava Bosanske Vikarije i Provincije 1340-1735. Rim 1968.
20. Jelenić Dr fra Julijan, Kultura i bosanski franjevci, I, Sarajevo 1912.
21. Brevis memoria Provinciae Capistranae ab erectione sui de Provincia Bosnae Argentinae, anno 1757. Festum saecularae 1857. ob eiusdem provinciae alumno adornata, Budae 1857.
22. Smičiklas Tadej, Codex Diplomaticus, +III, IV, VIII, XIII.
23. Smičiklas Tadej, 200. god. oslobođenja Slavonije, Spomenici o Slavoniji u XVII vijeku (1640-1702.), II dio, Zagreb 1891.

24. Féjer Georgius, Croatiae ac Slavoniae cum Regno Hungariae nexus et relationes, Budae 1839.
25. Protocollum archidiaconatus Guescha 29/I.
26. Lopašić Radoslav, Slavonski spomenici XVII vijek, Starine XXX, Zagreb 1902.
27. Ivan Kukuljević Sakcinski, Regestra, Starine XXII i XXIII, Zgb 1890.
28. Bösendorfer Josip, Crtice iz slavonske povijesti, Osijek 1910.
29. Kempf Julije, Požega, Požega 1910.
30. Klaić Vjekoslav, Zemljopis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, I, str. 155-156.
31. Klaić Vjekoslav, Povijest Hrvata, I, Zagreb 1972.
32. Horvat Dr. Rudolf, Slavonija I, Zagreb 1936.
33. I. Kukuljević, Rad 81. Zagreb
34. Posavec P. Alojzije, Miscelanea I, u Vir. sam. arhivu
35. Pavičić Stjepan, Podrijetlo naselja i govora u Slavoniji, Zagreb 1953.
36. Cuvaj H., Građa za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije, t. I, Zagreb 1910.
37. Gašić Emericus, Brevis conspectus historicus diocesium Bosniensis--Diacovensis et Sirmiensis, Mursae, Osijek 1944.
38. Fra Ivan Krstitelj de Vietri, generalni komisar za bosansku provinciju izvještava o stanju iste i o ponašanju braće, Starine XVII, str. 96.
39. Hrvatska Enciklopedija, sv. II, Zgb 1941.
40. Enciklopedija Likovnih Umjetnosti, Zgb 1966.
41. Belavić o. Placido, Našice, Povjesničke crtice
42. Prof. Srećko Majstorović, Našice kroz 700 godina 1229-1929.), Slav. Brod, 1973.
43. Paškal Cvekan, Virovitica i Franjevci, Virovitica 1977.
44. Dr. Danica Pinterović, Povijest Našica, Osječki zbornik IV, Osijek 1954.
45. Prof. Ive Mažuran, Arheološka iskapanja u Našicama, Osječki zbornik V, Osijek 1956.
46. Prof. Ive Mažuran, Turska osvajanja u Slavoniji (1526-1552.), Osječki zbornik VI, Osijek 1958.
47. Požega 1227-1977., Požega 1977. (monografija)
48. Buturac Dr. Josip, Katolička crkva u Slavoniji za turskog vladanja, Zagreb 1970.
49. Buturac Dr. Josip, župe u požeškom arhiđakonatu, Bogoslovska smotra 1934. broj 1. (str. 84-90.).
50. Pipinić Franjo, Župe požeškog konsistoria 1751. god., Katolički list 1943. brojevi 14., 15., i 17.
51. Koller Josiph, Historia Episcopatus Quinque Ecclesiarum, t. II, Posonii 1782.

52. Šematizmi zagrebačke nadbiskupije za 1872., 1882., 1900., 1912., 1936., 1966. godinu.

53. Šematizmi Hrvat. franj. Prov. Sv. Ćirila i Metodija 1925, 1940. i 1968. godine.

54. Dipl. ing. arh. Zorislav Horvat, Bedemgrad — Našice, Vijesti Muzealaca i Konzervatora Hrvatske, god. XXVI, broj 4. Zagreb 1977.

SADRŽAJ:

